

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gorm Benzon

Sagnenes Danmark

Østjylland

Aarsleff & Friis

Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Saghenes Danmark

Gorm Benzon

Sagnenes Danmark

Østjylland

Oversigtskort sidst i bogen

Aarsleff & Friis
1984

**Gorm Benzon:
SAGNENES DANMARK
Bind 4**

**ISBN 87-87969-20-3
Copyright: Gorm Benzon
Fotografier: Stig Benzon
Layout: Klaus Aarsleff
Tryk: Borch Tryk, Ringsted**

Forord

Østjylland hører til Danmarks frodige områder: Mange steder er jorden virkelig fed, men til gengæld kan den også være ret kupe-ret, så den ikke let lader sig dyrke. Stejle bakkesider og skrænter ligger hen med skov og krat eller som græsningsarealer.

Landet er ret tæt bebygget, der er mange herregårde og store bøndergårde, hvilket synes at være en af betingelserne for en rig sagnskat. Det fascinerende terræn har dog også nok spillet en væsentlig rolle for sagndannelsen. Det taler til fantasien med de mange bakker og høje, dale og søer, kær, åer og bække næssene som skyder sig ud i havet, og fjordene, der skærer sig dybt ind.

Herlighederne fortsætter på Samsø, hvor man bevæger sig fra storladne, barske dramatiske landskaber til den myggeste ø-idyl. Jeg valgte at tage den særprægede Anholt med dens ørken og mange sagn med i dette bind, fordi jeg synes, den knytter sig til Kattegat-øriget med Samsø i midten og den flade Endelave, hvor man jager spøgelse med lommekniv, mod syd.

Enkelte af de omtalte steder brillerer ved at have en hel gudsvelsignelse af sagn, det gælder f.eks. de dejlige herresæder Engesholm, Rosenvold og Tirsbæk: Rosenvold udmærker sig bl.a. ved at være det danske hovedsæde for den navnkundige slægt Rantzau. Her er gård- og slægtsagn vævet sammen til en pragtfuld helhed.

Der er internationalt format over Rantzau-sagnene, og vi må en afstikker til Frankrig, hvor Ludvig XIV's far, Josias Rantzau, der vandt og tabte berømmelse og mistede dele af sig selv takket være et sælsomt sværd med fæste af det pureste troldguld. På Rosenvold hilste en berømt norsk missionsmand to gange på en sort spøgelsesdame, og lysene slukker undertiden af sig selv, bedst som man sidder ved middagsbordet.

Til gengæld kan Tirsbæk så møde frem med en spøgende inden-dørs hjort. - Den bliver ikke nem at stikke.

Engesholm råder over både en spøgeshund, en skrædder,

der i flere hundrede år har forsøgt at inddrive et tilgodehavende, en mand med en bredskygget hat, en kold jomfru og mange flere gespenster. På Marselisborg kører filuren, forvalter Kierulff helt rundt med den snurrige og vist ikke videre begavede geheimeråd Gersdorff. Det er mageløse løjer »ikkesandt wat?«

Man bliver helt rørt over den lille underjordiske i Degnehøj, der spillede fiol for nåde, indtil en nådeløs præst ødelagde hans instrument. Og sådan har selvretfærdige mennesker kun alt for ofte knust småtroides hjerte. Nu spiller den underjordiske aldrig mere. Men hvem véd: Måske fandt han netop nåde, og præsten ikke, for Vorherre kan være så sært uberegnelig i slige sager.

I Vinten danser Fanden med pigerne, hvis de er for dristige, og i Erritsø bisser han rundt med køerne og lader sig kun sætte på plads, når den katolske og den protestantiske kirke gør fælles sag mod ham.

Slanter Lawst, den navnkundige mane-præst fra Blegind kører på tre hjul og lader den onde gå for det fjerde. Han får kælenavn af Fanden selv, og må livet igennem bøde med klingende mønt for en bitte forseelse begået i ungdommeligt letsind. Det værste er næsten, at spøgelsesernes overmand selv ender som spøgelse.

Der er gods i de østjydske damer: De kaster med runesten, bygger slotte og giver en lindorm et himmelspræt, som den bløder efter den dag i dag. Levende eller døde, så skal de nok vide at gøre sig bemærkede. I Jelling sprang vandet af den højsatte Thyra Danebods bryster og flød sammen til en helligkilde, og dronning Dorothea, der ellers havde været død ret så længe, gav en kendt museumsinspektør et par over nakken, fordi han holdt gilde i Koldinghus slotsruin.

Ved Ry søger kærlighedshungrende handrager ind i forbindelser, som de kun brænder sig på, og på Samsø har underjordiske kogt så megen kål, at man har måttet bruge kirkeklokker imod dem. Øen har også en helligkilde samt en djævelsk sten, der giver kvinder småfolk efter ønske. - Men bageren har nu også et ord at sige i den sag.

Jovist: Der er sagn nok i det østjydske. Og god fornøjelse med dem.

Gorm Benzou

Agersbøl

1. (B3 på kortet)

Utallige snoge og en skat, der forsvinder.

En karl og en pige fra Agersbøl havde været i Horsens, og da de på hjemvejen nærmede sig gården, så de, at den var brændt ned; kun syv skorstenspiber ragede op fra tomten. De øgede farten, og medens de drøftede, hvordan ulykken mon kunne være sket, vendte de et øjeblik opmærksomheden fra gården. Da de igen så over mod den, stod den på sin plads, ganske som den plejede, og der var ikke spor af, at der havde været ildløs.

Man kalder en sådan oplevelse at »se forbrand«, og det er et varsel om, at gården engang skal forgå ved ildsvåde. Indtil videre synes den dog sikret, thi Agersbøl har kun seks skorstene, og først når den syvende engang er rejst, vil branden, hvorved den skal lægges øde, udbryde.

På Agersbøl spøger en høne; troværdige folk har berettet om, hvordan den gik rundt og klukkede og skrabede i et bestemt værelse. Der skal også færdes to hvide jomfruer, som breder et klæde ud og hælder en hel hoben penge op derpå, hvorefter de - samt desværre også pengene - brat forsvinder. En sort spøgelseshund viser sig ved midnat, den stirrer stift på folk og har forskrækket mange.

Blandt mærkværdighederne ved Agersbøl var den utrolige mængde snoge, der forhen fandtes alle vegne. På møddingen kunne de ligge i hele nøgler, og når folkene om aftenen skulle i seng, rystede de altid sengeklæderne; det var nemlig ikke sjældent, at nogle snoge var søgt derind for at finde varme.

Et sted på gårdspladsens stenbro lå der engang en stor sten med et rundt hul i, den måtte ikke fjernes, thi så blev det helt galt med spøgeri på Agersbøl. En lidet overtroisk ejer lod den imidlertid en skønne dag grave op og køre væk, og der blev vist ikke videre uro af den grund.

Ifølge sagnet skal der engang have stået en katolsk kirke på Agersbøl, og det var sådan et net hus med tårn og spir, som var spåntækt. Engang, da dette spir skulle tækkes, var tømreren just ved at stikke den sidste spån fast i beklædningen, da han mistede balancen, styrtede baglæns ned fra tårnet og fik knust hovedet mod

brølægningen på gårdspladsen. Til minde om denne uhyggelige begivenhed blev der på stedet nedlagt en sten med et ansigt udhugget. Om så de to sagnsten i virkeligheden er identiske, er ikke godt at vide.

I ældre tid kørte folk ikke gerne forbi Agersbøl om natten. Ofte var der noget, der ligesom tog fat i vognhjulene, så man ikke kunne køre videre, og der sås hvide, tågeagtige skikkelser svæve ved vejkanten.

Agersbøl kendes i 1528, hvor den tilhørte rigshofmesteren, Mogens Gjøe. Om det var ham, der byggede borg på stedet, ved man ikke, men et voldsted efter en sådan er bevaret i parken. I 1746 erstattede en trefløjet hovedbygning i bindingsværk en forfalden forgænger i to stokværk. I 1845 rejstes den endnu stående hovedbygning, som ydermere i 1884 udstyredes med et firkantet tårn med højt spir på gårdsiden.

Aidt

2. (B2 på kortet)

Kong Hanes Høj.

Ved Aidt mellem Hammel og Bjerringbro er der en del gravhøje, og i en af dem skal en konge være begravet. Undertiden kalder man ham på egnen kong Hane. Med ham er nogle vældige skatte højsatte, og mændene i Aidt havde stort mod på at overtage dem. En nat, hvor alt syntes gunstigt til slige forehavender, gik de igang med at grave højen ud.

Skattevogterånderne, som skal søge at hindre, at begravede værdigenstande falder i menneskers hænder, var dog på deres post: Først kom der en sort hund, som længe hoppede rundt, gøede og skabte sig. Formålet hermed var enten at skræmme mændene væk eller at få dem til at tale, for hvis tavsheden brydes, kan man ikke få magt over en skat.

Der var dog ingen af Aidt-mændene, der lod sig narre, de holdt ren mund hver og en og fortsatte sammenbidt med graveriet. Så forsvandt hunden, og i stedet dukkede der en stor rød hane op. Den løb forfjamsket rundt, trimlede over sine egne ben, rejste sig, faldt påny og lavede tusinde bizarre kunster for at få munterheden

til at bryde løs. Det fik den imidlertid på ingen måde, og spillet syntes at være tabt, for nu var mændene ved kisten og skulle til at trække den frem fra jorden.

Da greb kokken til en sidste fortvivlet udvej: Den vendte agterkastellet til skattegraverne og lod en vind gå, så jorden føg. Dette fik omsider en af mændene til at reagere: Han rejste langsomt hovedet, betragtede hanen en stund og konstaterede derpå tænksomt: »De' wa' hejsen en årnli' prut a' sårn' bett' kåk!«

Herefter skete der naturligvis det, at skatten forsvandt, og hanen gjorde sig usynlig med en skadefro latter. Man har aldrig fundet kong Hanes guld, og meget taler for, at det ligger på stedet endnu.

Allinggaard, hvor den sælsomme Fischer engang slog sine folder.

Allinggaard 3. (B2 på kortet)

Kvindehaderen.

På Allinggaard er det især den snurrige herremand, Jean Arnold Fischer, der har fængslet folkefantasiens. Han var - siges der - kvindehader, og ville end ikke have kvindeligt tyende i sit hus. En gammel kone, der havde gjort hoveri til Allinggaard, mente nu

ikke, han var så meget kvindehader endda. Når høstfolkene kom hjem fra arbejdet, plejede Fischer at møde dem på en høj syd for gården, hvor han stod med en hatfuld gode æbler, som han kastede til dem. Hvis det hændte, at pigerne blev for ivrige i deres jagen æbler, så skørterne slog dem op om ørerne, når de kom løbende og hastigt bukkede sig, blev han ret så fornøjet og skyndte sig hjem efter nok en hatfuld.

Fischer holdt også af at se drenge slås: Han kastede derfor undertiden en håndfuld småpenge i grams til egnens knægte, og de vidste, hvad de skyldte herremanden; de gennembankede hinanden på skrømt, medens herremanden velbehageligt smilende så til.

Herremanden ønskede tydeligt at markere, hvor hans marker lå, og derfor lod han sine hovbønder opkaste et dige omkring nogle af dem. Folk mente, at han også havde haft forbindelse med Fanden, da det dige blev skabt, og at djævle i sorte svins lignelse havde hjulpet ham med arbejdet.

Blandt »den gale Fischer«s små forlystelser var at gemme sig i et værelse på gården og lade forlyde, at han var rejst bort. Folkene fandt naturligvis, at sligt måtte fejres, de trommede sammen til et vældigt gilde, hvor de opførte sig som herrer på Allinggaard, men når festen var på sit højeste, og gækken ret blev slået løs, dukkede herremanden op til almindelig bestyrtelse.

Det endte med, at Fischer tog sig af dage, og hans lig blev kørt til familiebegravelsen i Linaa kirke, undervejs standsede hestene imidlertid, og de var ikke til at drive af pletten, før en klog præst, der var med i følget, stillede sig hen foran vognen og mumlede nogle besværgelser.

Der var i det hele taget nogen mystik om Fischers endeligt. Nogle hældede til den ankuelse, at det hele var teater, at Fischer slet ikke var død, men levede i bedste velgående i Tyskland, hvortil han var flygtet efter en kontrovers med kongen; andre troede, at han nok var død, men ikke havde taget sig selv af dage, han var blevet henrettet i den »blå jomfru« i København.

En gammel skytte på gården havde været Fischers fortrolige og derfor fået herremandens ord på, at så længe han eller hans kone var i live, måtte de lade en ko græsse på Allinggaards marker. Dette passede imidlertid ikke den næste ejers kone, og for at blive køn kvit, indlod hun sig i en noget usmagelig affære:

Skytten var forlængst faret heden, men konen levede endnu, og

en dag listede fruén sig til at anbringe seks af sine sølvskeer under hendes seng. Kort efter lod hun somom hun savnede skeerne, hun udtalte den formodning, at de måske var stjålne og sørgede for, at mistanken blev drejet over mod den gamle kone. Det endte med, at huset blev undersøgt. Skeerne fandtes, hvor fruén havde lagt dem, og konen blev arresteret. Hun var dog ikke til at tvinge en tilståelse ud af. Selv da man kneb hende med gloende tænger, nægtede hun hårdnakket tyveriet.

Efterhånden kom der nogle oplysninger frem, som viste, at fruén på Allinggaard nok ikke var så uskyldig, som hun lod, hun kom i forhør, og da man gik hende hårdt på klingen, måtte hun tilsidst indrømme, at anklagen var falsk. Hun idømtes en større pengebøde, og midlerne fordeltes blandt sognets fattige.

Allinggaard ligger i det smukke terræn nord for Silkeborg. Dens bindingsværks-hovedbygning fra 1700årene erstattedes i 1919-20 af den nuværende.

Anholt

Englænderne på Anholt.

Under napoleonskrigen var Anholt en tid besat af engelske troppe, og der kendes flere beretninger om erobringen af øen samt om blodige træfninger mellem danske og engelske enheder. Netop fra Anholt fortælles der imidlertid også om smukke eksempler på menneskelighed og varme, og et par af dem vil vi hér glæde os over:

Der stod en beskeden militz på øen, den var under kommando af fogeden, og der ekserseredes livligt. Det var i 1807, og det danske fyr på Anholt var inddraget. I stedet havde englænderne lagt en fregat ud som fyrskib.

Nu blev vinteren usædvanlig hård, isen skruede sammen omkring den engelske fregat, og selvom den havde fem ankre ude, blev den presset ind på et af revene. Der var ikke andet for mandskabet at gøre, end at forlade den, og de tog to både med sig, som de slæbte afsted over isen. Omved 200 mand var der, og de var efterhånden meget forkomne. I den ene af bådene lå krigskassen,

men båden gik i en våge og sank med hele herligheden.

Omsider nåede styrken i land, og der havde den danske militstager opstilling. Fogeden kommanderede »giv agt« og »fyr!« Aneboerne så på bøsserne, på hinanden og på englænderne, der ubevæbnede kom imod dem. Så lagde de alle som en bøssen fra sig og gik i stedet ned til stranden og hjalp englænderne i land. Flere af de fremmede søfolk havde forfrysninger, og man sørgede for, at de hurtigst muligt blev bragt til byen, hvor hele styrken indkvarteredes i de forskellige gårde.

Aneboerne havde i forvejen ikke for meget til sig selv, men de delte troligt deres mad med fjenden, som de blev særdeles gode venner med. Da isen omsider forsvandt, kom der engelske skibe til øen for at hente folkene fra fregatten, som man troede var fangne, og man blev glædeligt overrasket over den grandiose behandling, aneboerne havde givet dem.

Da englænderne senere var nødt til at erobre øen, havde soldaterne strenge ordrer om ikke at fortrædige befolkningen og i det hele taget opføre sig som fuldendte gentlemen, hvad hovedparten af dem virkelig også gjorde. Et slag blev der udkæmpet, men tabene var små på begge sider.

Guvernøren, som kom til øen, viste sig at være elskeligheden selv, og han gjorde meget for, at aneboerne skulle synes om ham. Ganske vist var han nødt til at sætte mændene i arbejde, men til gengæld blev der lavet god og rigelig mad, som uddeltes gratis til kvinder og børn, så ingen led nød af den grund.

En aften havde han arrangeret et bal, hvortil alle øens unge piger var indbudt. Denne ved dørkrogen fik han da øje på en lille sølle pige. Hun var datter af en fattig enke, og ingen regnede hende for noget. Hun havde ikke turdet undlade at efterkomme invitationen, men havde ikke haft andet end nogle pjalter at tage på, og nu krøb hun sky sammen langt fra dansegulvet.

Guvernøren marcherede lige over til hende, bukkede dybt og bød hende op til en dans, og resten af aftenen var hun ikke et øjeblik af dansegulvet, for samtlige de engelske officerer udbad sig en svingom med hende. Dagen derpå mødte guvernørens adjutant op ved hendes hjem og afleverede en pakke, som viste sig at indholde det skønneste stof til en kjole. Så behøvede hun ikke at skamme sig mere.

Der var dog også et par aneboere, som arbejdede lidt for godt

sammen med englænderne, den ene af dem hed Ole, den anden var degnen, der ellers havde kommanderet nogle af militsens medlemmer i kampen mod englænderne.

Disse to herrer var efterhånden blevet ilde lidt, og selv byens hunde gøede og knurrede, når de gik forbi. Derfor var de også blevet godt arrige på hundene, og da guvernøren påbød, at samtlige hunde skulle holdes bundne, oversatte Ole og degnen, der fungerede som tolke, det til, at alle øens hunde skulle hænges.

Det skete virkelig i nogle tilfælde, og man kom bl.a. for at hente en lille piges elskede kæledyr. Barnet græd sine modige tårer, og hendes far, som var en rar mand, tog derfor pigen ved hånden og hunden under armen, hvorpå han med dem spadserede ud til fyret, hvor guvernøren boede.

Han bad om nåde for vovsen, og guvernøren var ét stort spørgsmålstegn. Da det gik op for ham, hvilken drejning de to kumpaner havde givet hans ord, blev han meget opbragt, for han var en stor dyreven og satte i særlig grad pris på hunde. Ole og degnen blev grebet, og tøjet med undtagelse af underbukserne trukket af dem. Derpå fik de pisk på deres bare ryg, efter nogle få slag lykkedes det imidlertid Ole at rive sig løs og flygte ud i ørkenen. Soldaterne ville sætte efter ham, men guvernøren rystede på hovedet: »Det er straf nok at løbe rundt i ørkenen i underbukser i nogle timer«, sagde han, og deri havde han sikkert ret, for det var vinter og ikke særligt lunt. »I stedet vil vi så give gejstligheden, hvad den har tilgode«, fortsatte han, og degnen måtte gennem resten af en behandling, der fratog ham enhver lyst til siden at mishandle dyr. Ole, der efter mørkets frembrud slukøret og næsten stivfrosset søgte hjem, skal også siden være blevet et langt nettere menneske.

Anholt

Havfrue som vejrprofet.

I gammel tid skal der gentagne gange være iagttaget havfolk ved Anholt: Et par fiskere, som var ude at røgte deres kroge, blev således meget forbavsede, da der pludselig lige ved siden af deres båd dukkede et allerdejlignest stykke kvindemenneske op af bølgerne. Hun havde langt sort hår, som lå ned over skuldrene, og hun smi-

Havfruerne er ret talrige omkring Anholt.

lede venligt til dem. En stund efter dykkede hun atter ned, og da hun vendte i vandet så de, at hun ikke havde ben som andre mennesker, men fiskehale.

En dag da nogle andre fiskere fra øen lå et godt stykke norden om Anholt, viste der sig ligeledes en havfrue, og hun rakte den ene hånd i vejret, somom hun ville bede om noget. Fiskerne vidste ikke rigtig, hvad de skulle tilbyde hende, dog fandt en af dem på, at hun måske frøs om fingrene, og derfor kastede han resolut sin ene vante ud til hende. Hun greb den og dykkede, men det varede ikke længe, førend hun påny viste sig, og hun råbte nu med høj røst:

»Det blæser i vester, det blæser i øst,
det blæser i syd og i nord.

Ro i land du mand som vanten gav!«

Fiskerne kiggede lidt på hinanden: Vejret var storartet, og der var intet tegn til, at det skulle blive anderledes med det første. Alligevel blev de enige om at følge havfruens råd, de roede tilbage til Anholdt det bedste, de havde lært, og det viste sig at være klogt, for ikke så snart havde de fået båden op på land, før det blæste op til en storm, hvis lige man ikke længe havde oplevet, og mange skibe forliste ved den lejlighed.

Flere steder på stranden, hvor der ligger store sten, har man set havfruer eller havmænd sidde og sole sig. Et par aneboere så en morgen et væsen ligge på en stor sten, og da de var overbeviste om, at det måtte være en sæl, listede de forsigtigt nærmere for at dræbe den, de kunne nemlig svært godt bruge både noget kød og spæk. Da de kom helt hen til stenen, blev de imidlertid klar over, at det ikke var en sæl. Væsenet havde menneskeansigt og kiggede så bønligt på dem, at de ikke kunne nænne at gøre det fortræd. Det viste sig, at det var en havfrue. Hun havde menneskeoverkrop og en meget lang fiskehale, som hun kunne slå op over skulderen, så den daskede ned midt på brystet.

Forskellige aneboere så denne havfrue, og hun så altid så bedrøvet ud. Man mente at hun var gift med en ondskabsfuld havmand, som ofte på forskellig vis drillede øboerne, når de var på fiskeri.

Anholt

De underjordiske bagere på Anholt.

I mange af øen Anholts bakker og klitter bor der underjordiske, således i den højeste bakke, Sønderbjerg, og den lidt mindre Kringelhøj nord derfor. Disse troldfolk var bagere, og når folk gik forbi, kunne der dufte noget så henrivende af friskbagt brød.

Derimod var de underjordiske nok ikke synderlig fingernemme, og det hændte, at man uden for højene fandt en skydsel eller en rage, som brugtes til de gamle bageovne, og som var gået itu. Hvis man så tog redskabet med hjem og reparerede det for derpå atter at lægge det ud på findestedet, kvitterede de underjordiske ved i stedet at anbringe et friskbagt brød dér. Det kunne man roligt tage og spise, og herligere brød fandtes ikke.

Det viste sig imidlertid engang, at det i virkeligheden var kristenmennesker, der stod bag de underjordiskes bagværk: En gårdmand, som boede i en af de sydligste gårde i Anholt by, havde en karl og en pige, som han imidlertid ikke havde særlig megen glæde af. De var altid uoplagt til deres arbejde, og det gik så trægt fra hånden. Ofte gav han dem en vals, fordi de var så dovne, men de svarede altid, at de var så umanerligt trætte, og at de egentlig heller ikke forstod det selv.

En nat kom gårdmanden forbi Kringelhøj, og han fik da øje på et lys, som skinnede. Der lå ikke noget hus i nærheden, så han blev noget forundret over, hvad det vel kunne være. Da han kom nærmere, opdagede han, at lyset kom inde fra selve højen. De underjordiske var åbenbart ved at lufte ud og havde lukket en af skodderne op.

Gårdmanden kom helt hen til åbningen og kunne kigge ind. Der så han et stort oplyst rum, og foruden en hel del underjordiske var også hans karl og pige derinde. Det var nærmest som om de sov, men desuagtet måtte karlen dreje en kværn med korn, og pigen stod og trampede i et dejgtrug.

Nu var han klar over, at det var de underjordiske, der om natten udnyttede hans folk, så der var altså en ganske naturlig forklaring på deres træthed.

Fra højene har man i månelyse nætter set underjordsfolkene marchere langs stranden og ud mod ørkenen i højtidelige optog

som til bryllup eller begravelse, og det syntes som om hver eneste høj af nogen betydning har været befolket af gådefulde små væsener.

Anholt

Tyrens ørken.

Øen Anholt i Kattegat er et af de ejendommeligste danske landskaber: Mod vest er den ret kuperet med bakker på op til halvhundrede meter. Denne del af øen er frugtbar og består af agerjord og plantage. Den fladere østlige part opfyldes i dag af ørken-sandklitter bevokset med marehalm og småbuske, strækninger med fygesand og stensletter. Også her var der i gammel tid agre, enge og skove samt en del ferskvandssøer, og om årsagen til landets ødelæggelse fortæller sagnet:

En mandolm tyr gik rundt på en mark og rodede grønsværen op med sine horn, og da det en dag satte i med en vældig storm, føg sandet, der nu ikke længere var bundet, hen over jorden. Da fygningen således først var begyndt, kunne den ikke standses igen, og i løbet af få år var søerne fyldt ud med sand, og hvor der før havde været flade marker, kunne der nu ses høje klitter.

Det er naturligvis let at give en stakkels tyr skylden, men der er ingen som helst rimelighed i det: Alt tyder på, at aneboerne, som folkene på øen kaldes, er de egentlige gerningsmænd. I løbet af 1600årene blev skovene skamhuggede, og da der ikke længere var noget træ-rodnet til at binde sandet, havde man katastrofen over sig. Vestenden af øen var iøvrigt også nær gået tabt: I mange år kunne bønderne hvert år skovle store driver af indføget sand af markerne og køre dem væk, men så fik man plantet marehalm, og det hjalp.

Svenskerne har undertiden også fået skyld for Anholts ødelæggelse. Af hævn tørst skulle de i 1600årene have afbrændt øens skov, hvilket næppe er mere sandsynligt end historien med tyren. Måske er følgende sagn om fyret den mest realistiske forklaring. Det var anlagt af Chr. IV efter hollandsk manér og bestod af en stor jernpande, hvorpå der dag og nat brændtes trækul. Det var ikke noget let hverv at være fyrpasser, og en nat med storm og

snefog var trækullene blevet så våde, at ilden gik ud. Ganske vist blev der så hurtigt, det overhovedet lod sig gøre, hentet tørt brændsel i byen, men da dagen gryede, så man, at der stod syv skibe på grunden ud for øen.

Kul til fyrpanden blev leveret til øen én gang om året. Et år forliste kulskuden imidlertid, og da man ikke kunne få fat på andet brændsel, måtte øens egen skov holde for. Herved fik den angiveligt sit knæk.

Anholt

De farlige rev ved Anholt.

Der går tre store rev ud fra øen Anholt. Det mod øst kaldes for det meste blot Revet, det mod sydvest Stensøre og det mod nord hedder Landesén. Disse rev har gennem tiderne været til stor fare for skibsfarten, og der meldes om utallige strandinger ud for kattegatøen.

Engang skulle en stor dansk orlogsmand gå fra Bergen til København med 900 mand ombord. Foruden besætningen var der en masse soldater og deres officerer, og det var synd at sige, at de var Vorherres bedste børn. De turede og hærgede så forfærdeligt i Bergen, at skibets kaptajn, som var en gudfrygtig mand, bestemt mente, at Herrens straf måtte komme over dem allerede inden de nåede deres bestemmelsessted. Han bestyrkedes yderligere i sin pessimisme, da han natten før afgang havde en drøm, hvori han tabte alle sine tænder, og han fandt det derfor rigtigst at sende sin kone i København et brev, hvori han takkede hende for de gode år, som de havde haft sammen og udtrykte sin frygt for, at de ikke skulle gense hinanden i dette liv.

Hans bange anelser slog til: Da skibet nåede Kattegat, blæste det op til brandstorm, som slog det på grund ved Landesén, hvor det meget hurtigt sank med mand og mus.

Det var en frygtelig oplevelse - også for aneboerne. Der kastedes så mange lig op af brændingen, at de sine steder lå som hele volde over lange strækninger, og i dagevis måtte man køre frem og tilbage til kirkegården. Præstens vogn, som var den bedste, kunne klare otte lig på én gang. Der blev gravet store fællesgrave

nord og vest for kirkebygningen, og i dem endte de ugudelige soldaters rejse.

Også mange andre store skibe forliste ved Landesens, således en engelsk orlogsmand fra hvilken man anslår, at 300 omkom. Her stod skibet i nogen tid uden for kysten, men det var ikke muligt at komme ud til det i det hårde vejr, og de, som ikke skyldedes overbord og druknede, frøs ihjel. Da stormen lagde sig, måtte aneboerne i tre dage sejle lig i land fra skibet. Det var på det tidspunkt ikke til at tænke på at få de døde op til kirkegården, derfor begravedes de på flakket, og siden har folk, som kom i nærheden af det, på afstand set, at der løb en masse folk med røde huer ikke ulig nissehuer rundt derude. Når man gik nærmere for at se, hvem det vel kunne være, forsvandt skikkelserne. Det var de engelske soldaters ånder, som ikke kunne finde fred.

Engang gik der et stort skib på grund ved Stensøre. Vejret var ikke værre, end at aneboerne vovede sig ud med en lille båd, og de så da, at en mængde folk havde taget opstilling ved rælingen. flere af dem var bevæbnede med bøsser. I forstavnen stod en fornem dame. Hun holdt sit forklæde udbredt mellem hænderne og viste aneboerne, at det var fyldt med penge, som hun gjorde dem forståeligt, at de måtte have, hvis de reddede hende.

De mange bevæbnede folk skræmte imidlertid aneboerne, og da man tillige følte sig overbevist om, at så mange ville springe ned på den lille båd, at den ville synke, så gjorde man omkring og roede ind. Da kvinden så det, udstødte hun et skrig og slyngede alle pengene i vandet. Kort efter sank skibet, og alle de ombordværende druknede.

En del strandvaskere er blevet begravet på kirkegården, men lige så mange er blot gravet ned hvor man har fundet dem på stranden. En del af dem har ikke fundet ro i graven, og derfor skal det stadig være forbundet med megen uhygge at færdes på visse af øens strandstrækninger efter mørkets frembrud.

Aunsbjerg

5. (A2 på kortet)

Røverne på Aunsbjerg.

I gamle dage var det øde Midtjylland tilholdssted for meget skidt-folk, der dannede røverbander og gjorde egnen usikker.

En juleaften kom der til herregården Aunsbjerg en gammel tigger. Han var gennemvåd og forfrossen og bad så mindeligt om lidt i Guds navn samt et sted at sove om natten. Folkene var ikke meget for at give ham logi, for på en eller anden måde virkede han lidt uhyggelig, og de undskyldte sig med, at de ingen ledig seng havde. Enden på visen blev dog, at man forbarmede sig over ham og lod ham ligge i bageovnen, der endnu var lun efter julebagningen.

Ud på aftenen gik alle til ro, kun den gamle sov ikke. Da der var blevet stille på gården, luskede han ud, åbnede yderdøren og piftede sagte. Lidt efter kom tolv karle frem, det var tiggerens sønner, som alle var røvere. De gik ind i huset, jog folkene op af deres senge og lod dem vide, at det kostede livet, hvis nogen forsøgte at flygte.

Kvinderne blev sendt ud i køkkenet for at lave julemiddag for anden gang den aften, og røverne tog plads bag langbordet ved væggen.

På Aunsbjerg var der imidlertid en ung knøs, som ingen af røverne havde bemærket. Ham lykkedes det at springe ud af et vindue og slippe ned i stalden, hvor han slog en hest løs og red afsted til nabogården Liselund, hvor der var en meget stærk mand. Da han hørte, hvordan det stod til på Aunsbjerg, satte han straks afsted med fire karle for at komme den betrængte herremand og hans folk til undsætning.

Liselund-manden, som var den modigste, sparkede døren ind til stuen på Aunsbjerg op, og i spidsen for sine karle sprang han ind. Røverne sad just og gjorde sig til gode med maden, men en af dem sprang op og råbte, om Liselund-manden ville have maven sprættet op?

I det samme var Liselund-manden og hans karle henne ved bordet, som de væltede over mod røverne, så de blev klemt fast mellem det og væggen. - »Nu skal vi i hvert fald først trykke jer lidt på maveskindet,« lød svaret.

Aunsbjerg, hvor man engang stiftede ubehageligt bekendtskab med en røverbande, der dog kom til kort.

Aunsbjerg-manden, som nu havde fået modet tilbage, tog opstilling for den ene bordende med en økse, konen ved den anden med en ildklemme, og røverne, som var kommet i en lidt presset situation, bad så mindeligt Liselund-folkene om at klemme slet så hårdt. En af dem begik den dumhed at række hånden frem for at forsvare sig, men i det samme huggede Aunsbjerg-manden til med øksen, så røverens hånd skiltes fra armen.

Efterhånden var det lykkedes at få tilkaldt assistance fra de omkringliggende bøndergårde, og røverne var i absolut mindretal.

Man vovede da at trække dem frem en efter en og svinebinde dem. Så blev der holdt forhør. Herremanden ville vide, hvor de havde deres tilholdssted, men de var tavse, og derfor enedes man om at gøre kort proces med dem. De blev ført ud til et stort træ i skoven, hvor de klyngedes op. Tilsidst manglede kun den yngste røver, og da han bad for sit liv, lovede man ham, at han skulle frelse hovedet, hvis han viste vej til røverkulen. Det gjorde han,

og den blev stormet. En gammel kælling og en mindre dreng blev fanget. De blev - hvad der var mindre tiltalende - hængt sammen med røveren, som man havde lovet benådning.

En undersøgelse af røverkulen viste, at den var spækket med tyvekoster. De blev ført til Aunsbjerg, hvor herremanden tog sig af dem.

Det var iøvrigt ikke alle de Aunsbjerg herremænd, der var lige sympatiske. En af dem røvede en smuk unge pige fra en gård i Sjørsløv sogn, og da hun ikke frivilligt ville indlade sig med ham, voldtog han hende og lod hende indemure i et kammer på gården. Medens hun sad fangen her, fødte hun herremanden en søn, hvilket dog ikke formildede ham det ringeste. Endelig fattede en vægter medlidenhed med hende og hjalp hende til flugt. Tilsyneladende gik alt glat. Hun kom ud af gården uden at nogen opdagede det. Fængselsopholdet havde imidlertid taget så meget på hende, at da hun nåede et stengærde lidt uden for den, sank hun sammen og døde. Der hvor hun opgav ånden, ser man hende undertiden endnu i månelyse nætter. Hun sidder da og svøber sit lille barn.

Aunsbjerg, som ligger omtrent midtvejs mellem Silkeborg og Viborg, går tilbage til 1300'erne, og af hovedbygningens to fløje, er vestfløjen af bindingsværk antagelig fra 1530'erne omend siden en del ombygget. Den borgagtige nordfløj er bygget i årene 1917 og 18. Gården er bl.a. blevet kendt, fordi digter-præsten Steen Steensen Blicher har været knyttet til den og har skrevet om den.

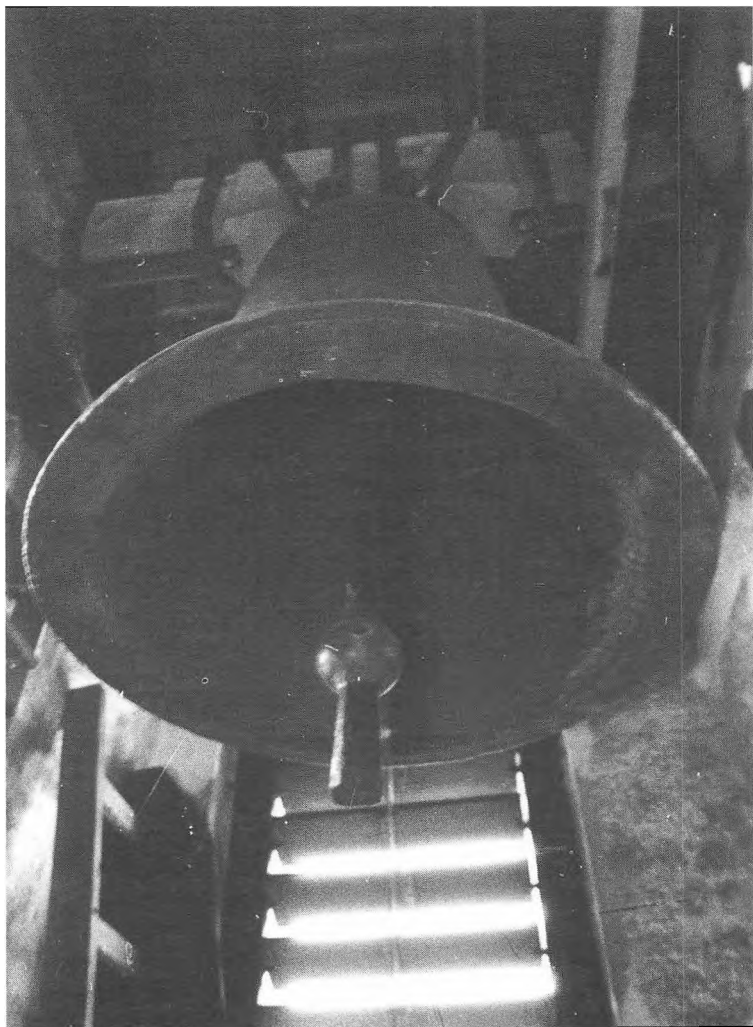
Balle

6. (B2 på kortet)

Tre kirkeklokker for en præstekone.

Lidt nord for Silkeborg ligger den lille by Balle. Den har en romansk kirke med et senere våbenhus og et ganske spinkelt tårn fra 1700-tallet. I dette tårn, som har erstattet et større ældre, hænger en af Danmarks ældste kirkeklokker, den er fra 1200'erne, og på den er en indskrift, som ingen kan læse.

Om denne klokke fortælles følgende: I de dage boede der en præst i Balle, og han havde en meget smuk og elskelig kone, som selveste bispen i Aarhus havde tabt sit hjerte til. Netop på den tid

Kirkeklokken i Balle, som var med til at redde en katolsk præsts ægteskab.

forordnede paven, at præster ikke måtte have nogen kone, men skulle leve i cølibat. Havde de været så letsindige at gifte sig, ville

kirken efter en vis tid betragte ægteskabet som ugyldigt.

Dette bekom selvsagt ikke præsten godt, for han var meget glad for sin kone. Bispemod var svært henrykt. Han mente nemlig, at han nu kunne komme til at hygge sig lidt med den smukke præstefru. Da præsten derfor henvendte sig til ham og bad ham udvirke en dispensation fra paven, fik han bestemt afslag.

Præsten havde imidlertid tre søstre, og de syntes, at det var synd for deres bror med den forestående skilsmisse. De samlede derfor alle deres smykker og værdigenstande, solgte dem og lod den yngste søster rejse til Rom med pengene for om muligt at slå en handel af med paven, så broderen fik lov at beholde sin kone.

Det viste sig, at paven var meget lydhør, og han lovede, at præsten kunne få lov at beholde sin kone, hvis de tre søstre ville give en kirkeklokke hver til en jydsk kirke. Det gik den yngste søster gladeligt ind på, og da hun på hjemvejen passerede byen Lübeck, hvor der boede mange duelige klokkestøbere, fik hun en af dem til at støbe tre klokker, som hun bragte med sig det sidste stykke vej. Den ene af klokkerne ophængtes i Balle kirke, hvor den endnu er at finde, den anden kom til Kragelund, men den er forlængst forsvundet. Den tredje ville man have transporteret til Sejling kirke, og man mente, at det var lettest at sejle over Gudsø. Prammen med klokken kæntrade imidlertid, og klokken gled ned på søens bund, hvor den skal befinde sig den dag i dag.

Uheldet med klokken kunne de tre opofrende søstre naturligvis ikke gøres ansvarlige for, og deres løfte måtte betragtes som indfriet. Derfor beholdt præsten også sin dejlige kone, og bispemod i Aarhus fik sig en lang næse.

Løvrigt fortæller sagnet, at der fra Balle kirke skal udgå en løngang, den førte engang ned til et længst forsvundet kloster.

Barritskov 7. (B3 på kortet)

Ridderen i fjederham.

I 1300tallet tilhørte Barritskov Niels Nielsen Mandrup, der engang havde myrdet sin bror, Knud Nielsen - angiveligt fordi de var forelskede i den samme pige. Dette drama udspillede et par hundrede år inden den gamle hovedbygning, der blev revet ned i 1914,

rejstes, hvad der dog ikke forhindrede, at det blodige optrin blev henlagt til dens riddersal, hvor det blev gentaget hver evige nat.

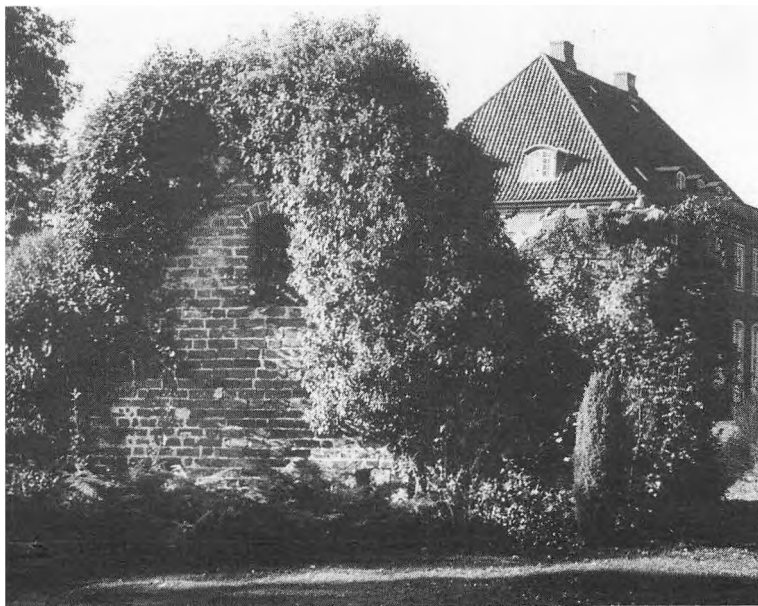
Folk, som havde holdt vagt i salen, kunne berette, hvordan døren ved midnatstid blev åbnet og en underskøn jomfru trådte ind fulgt af en ung ridder. De samtalede lidt i en lavmælt tone, men pludselig gik døren op påny, og en anden ridder viste sig på arenaen. Da han så de to, trak han sit sværd; den første gjorde ligeså og huggede ud efter den indtrængende, som blev ramt og faldt dødeligt såret om, medens blodet randt fra hans sår.

I hast forlod kvinden og ridderen salen, og den dræbte på gulvet var også pludselig borte, men tilbage var en stor blodplet og to mindre, som ikke lod sig fjerne, og som gennemtrængte alle de materialer, man forsøgsvis lagde over for at dække dem.

Også i det gamle gods kontor spøjte det: der klirredes med penge og smækkedes med skuffer, men der var aldrig nogen at se.

Om en af de to Manderup Holck'er, der i 1500tallet ejede Bar-

Barritskov. Ruinen af det gamle slot i forgrunden og det ny i baggrunden.

ritskov, fortælles, at han var faldet i tyrkisk fangenskab. Ved list lykkedes det dog hans frue at få smuglet en fjederham ind til ham, og han undslap lykkeligt fængslet ved at flyve over dets mure. Han satte kursen direkte mod Danmark og Barritskov, hvor den omsorgsfulde gemalinde havde samlet alt sengetøj i sognet sammen på gårdspladsen, for at han kunne lande blødt.

Det nuværende Barritskov er opført i 1914-16, efter at hovedparten af den gamle hovedbygning blev nedrevet. Et ualmindelig beklageligt misgreb, for faktisk var nedrivningen ikke nødvendig. Husets ruin står dog endnu tilbage i parken. Barritskov kendtes i 1261, hvor der lå et stenhus på et voldsted, som nu er skyllet bort af havet. I tiden omkring 1500 blev en østfløj af den gamle gård opført, og med den som udgangspunkt voksede anlægget til en firefløjet gård. Ca. 1550 byggedes således en nordfløj af pragtfuldt bindingsværk, hvoraf noget er genanvendt i en sidefløj til den nuværende hovedbygning, og i 1598 kom østfløjen til. Om vestfløjen ved man ikke andet, end at den nedreves i 1793.

Blegind

8. (C2 på kortet)

Præsten og Fanden - et godt team.

Slanter Lawst var kendt over det ganske Jylland. Han var præst i Blegind fra 1739 og til sin død i 1780. Måske var han den dueligste manepæst, vi nogensinde har haft herhjemme. Han rejste vidt omkring for at skille plagede mennesker ved spøgerier af forskellig art, og han havde et ganske særligt forhold til mørkets magter og til Fanden selv.

Egentlig hed han Laurits Sørensen Worsøe, og han havde navnet fra øen Vårsø, hvorfra han stammede, og som hans fader ejede. Slanter Lawst var et øgenavn, som Fanden gav ham. Ustandselig mødtes Worsøe og Fanden i embeds medfør, Fanden for at assistere ved et eller andet spøgeri eller for at hente en fortabt sjæl, Worsøe for at mane spøgeriet og ham væk.

Det forholdt sig således, at Worsøe engang som ung studerende havde været i så stor økonomisk nød, at han ved en bestemt lejlighed stjal et hvedebrød til en værdi af to skilling - et uheldigt for-

hold, som ustandselig blev stukket ham i næsen af Fanden, når der skulle manes. Worsøe medbragte derfor - klog af skade - altid to skilling, når han skulle ud på maneri, og det endte med, at Fanden, som åbenbart både havde respekt for sin modstander og nærede visse venskabelige følelser for ham, sagde: »Nå, kom nu med slanterne Lawst!« Hvorpå Worsøe tilkastede ham de obligate to skilling, og nedmaningen af spøgelse kunne iværksættes uden videre vanskeligheder.

Til sidst blev Fanden træt af de mange kommentarer. Han sagde nu kun: »Slanter, Lawst«, så vidste vor præst, hvad det drejede sig om, og det endte med, at Slanter Lawst blev hans øgenavn. Så vidt vides, er han den eneste danske præst, der er blevet tildelt øgenavn af mørkets fyrste.

En af grundene til, at Slanter Lawst var så ferm til at mane skal have været, at hans mor, da hun fik ham, blev forløst ved et kejsersnit, så han altså var ufødt, og den slags mennesker har stor magt over ånder og andre overnaturlige kræfter.

Slanter Lawst havde altid tre bøger med sig, når han skulle mane, og det var sikkert og vist, at de to første slog den onde ånd fra ham. Det hørte sig nu engang til. Men så trak Slanter Lawst blot den tredje op af lommen, og det var åbenbart en gentlemen's agreement, at den lod Fanden ham beholde. - Der findes en mængde beretninger om nedmaninger, som Slanter Lawst foretog, og ifølge dem beholder han altid den sidste bog.

Præstens indsats imod forskelligt tøjeri var dog ikke gået sporeløst hen over ham. Han havde ved en lejlighed taget skade på sit mæle, og derfor talte han så sagte, når han prædikede i Blegind kirke, at menigheden næsten ikke kunne høre, hvad han sagde.

Skærmydserne mellem Slanter Lawst og Fanden var egentlig slet ikke så meget en strid mellem dem personligt: Hvis en person havde været tilstrækkelig slet i sit jordeliv, måtte Fanden simpelt hen stille og lade nogle spøgerifænomener udvikle sig til almindelig skræk og advarsel for ligesindede. Det var nu engang hans job. Han og Lawst havde advokaternes roller: Den ene var forsvarer, den anden anklager, og kunne Slanter Lawst gennem en kvik indsats redde en klient fra fortabelse, var Fanden den første til at respektere ham derfor, selvom han naturligvis kæmpede for sit.

Således kom Slanter Lawst en nat ind i sin kusk's kammer og vækkede ham: »Skynd dig op, vi må straks køre afsted. Der er en

sjæl i den dybeste nød!«

Modstræbende kom kusken på benene, for han var træt, og præsten var godt gal i hovedet, fordi det hele gik ham for trægt, men omsider fik kusken da sat sig op på vognen, og afsted gik det ud af præstegården.

»Hvor skal vi egentlig hen?« spurgte kusken, der var lidt desorienteret over, at han intet fik at vide.

Slanter Lawst havde siddet med bøjet hoved, nærmest som om han blundede. Nu så han op og svarede: »Det skal du ikke bekymre dig en smule om, lad du blot hestene gå, hvor de vil, så kommer vi snart til det rette sted«.

Hestene strakte godt ud, og kusken syntes, at det nærmest føltes, som om de fløj gennem luften. Han turde slet ikke se ned, men drejede i stedet hovedet og kiggede til præsten, der atter sad som om han sov. Det varede dog ikke længe, så mærkede kusken nok, at nu havde de atter fast grund under hjul og hove, og det klaprede, som når man kører over stenbro.

»Véd du, hvor vi nu er?« spurgte Slanter Lawst og rettede hovedet. »Næh«, det vidste kusken ikke.

»Da skal jeg såmænd betro dig, at vi kører på hovedgaden i Randers!«

Godtnok havde de kun kørt nogle få minutter, og der er et godt stykke vej fra Blegind til Randers, men da kusken så sig om, kunne han nok forstå, at det passede, for han havde været i Randers før.

De standsede foran et hus, og præsten sagde, at hér lå en kvinde for døden. Hun havde gjort et eller andet rigtig skidt i sit liv. Faktisk var det så slemt, at hun næppe stod til at redde.

Da Slanter Lawst kom ind, så han sin kontrapart, Fanden, stå som en mørk skygge ved den døendes seng. Han var åbenbart helt sikker på, at om lidt skulle han have hendes sjæl med sig.

Det var ingen let opgave for Slanter Lawst, men han gav dog ikke uden videre fortabt, og selvom Fanden protesterede, begyndte han at læse så fyndigt af den hellige skrift, at den onde ånd blev tydeligt utilpas derved. De to skilling var allerede afleveret, så der var ikke rigtig noget angrebspunkt for Fanden. Derfor spurgte han pænt præsten, om ikke denne dog ville indstille skydningen med skriftsteder og lignende kram, for det var ikke til for en ond ånd at høre på i længden.

Slanter Lawst satte Fanden mat i kampen om konens sjæl.

Det lovede Slanter Lawst, mod at Fanden så ville lade kvinden i fred, indtil det lys, der brændte i stagen på bordet i stuen, var brændt ned.

»Ja, ja da«, sagde Fanden - sådan mere for at få fred. Så tændte Slanter Lawst et nyt lys ved det gamle, pustede dette ud og stak det i lommen, og da det således ikke brændte ned nogensinde, var kvinden frelst. - Ikke på grund af egen anger, men takket være sin advokats snilde.

Hvor Slanter Lawst havde bedre kort på hånden, når han skulle mane Fanden bort fra et dødsleje, plejede han at bore et lille hul midt i korset, der dannes af blysprosserne hvor fire vinduesruder mødes, thi det var i den gode tid, hvor man endnu de fleste steder havde blyindfattede vinduer.

Her igennem måtte Fanden så pligtskyldigst fare ud som en røgsky. Sagen er nemlig, at Fanden er lidt voldsom af sig, og man havde eksempler på, at han, hvis han havde en hel dør til sin rådhed, blev grebet af overmod og slog hele det fag, som døren sad i, ud af huset, når han drog afsted. Det kunne han ikke klare, når han oprådte i skyform, og overfor bly havde han ingen magt.

Det hører til god tone, at medens præsten underholder sig med genfærd eller den onde selv, bliver der også tænkt på kuskens underholdning. der kommer gerne tre gange en mand, der ligner præsten, ud og siger: »Så, nu er det ovre, nu kan du godt køre«, men hvis kusken gør det, taber den rigtige præst magten over sagerne, og så kan det hele ende i noget slemt roderi. Først når den rette præst viser sig og siger: »Kør så i Guds navn«, går det an at piske på bæsterne. De folk, der gennem årene var kuske hos Slanter Lawst, var efterhånden så vant til alt dette renderi af præsteklædte gespenster ved nedmaningerne, at de end ikke gad vende hovedet for at se efter dem.

De fleste præster, der havde syslet lidt med maneriet, havde også, når de bagefter skulle køre hjem, mærket, hvordan Fanden hængte sig i det ene af hestevognens baghjul, så vognen blev så tung, at hestene ikke kunne trække den. Hvis man da tog hjulet af og lagde det op i vognen, kunne der nok køres igen, thi da måtte Fanden gå som fjerde hjul.

Da det åbenbart hørte med til ritualet, måtte Fanden gennem det samme, hver gang Slanter Lawst havde været til en nedmaning, men for at blive fri for al denne ubekvemme hjulskiften på

fremmede steder, kørte vor præst konsekvent kun med tre hjul, når han om aftenen tog hjemmefra for at mane, og Fanden gik da som fjerde hjul på hele turen. Om dagen var det naturligvis en anden sag. Da måtte Lawst køre på fire som alle andre, for Fanden tåler ikke sol. Slanter Lawst undlod elskværdigt at køre vognens bagende ud i møddingspølen, når man ud på natten vendte hjem efter en vel overstået nedmaning. Andre præster havde svært ved at nægte sig selv denne triumf, men Slanter Lawst mente, at man nu også burde tage et vist hensyn til den arme djævel. Denne kvitterede så med et festligt knald, som et kanonskud, når han ved solopgang løstes fra sin plads som baghjul.

Slanter Lawst kunne det hele. Han var også synsk. En dag kom hans kusk ind til ham i studerkammeret og spurgte, om ikke han skulle stille sig på vagt i haven de følgende nætter, for der var nogen, der stjal af præstens herlige, saftige pærer.

»Nej, det ville dog være synd, at du skulle stå der og fryse og kede dig. Du kan blot gå derned i morgen tidlig, så finder du nok manden«, svarede præsten. Og ganske rigtigt: I træet sad en af byens gårdmænd med en pose, som han havde puttet et par pærer i. Han kunne hverken komme frem eller tilbage endsige slippe posen, så det var en værre redelighed. Først da præsten blev tilkaldt og fyren havde tilstået og angret sin brøde, kunne han med ét både slippe posen og kravle ned.

En mand, der en nat havde stjålet Slanter Lawstes grå vædder, som ejeren var meget glad for, nåede ikke længere end lige uden for præstegården med sit bytte. Så blev vædderen stædig og var ikke til at rokke. Manden prøvede alt muligt, herunder at sætte sig over skrævs på dyret og stikke knæene i siden på det.

I det samme gav vædderen sig til at hoppe op og ned, uden at den dog af den grund bevægede sig frem eller tilbage. Den fortsatte hermed resten af natten, og tyven, der ikke kunne komme af, var temmelig øm i sin podex, da præsten om morgenen kom ud og sagde, at nu kunne det være nok, og at manden i fremtiden burde holde sig fra, hvad der ikke var hans.

Den slags rygtedes, og moralen på egnen var følgelig ret høj.

I sine senere år havde Slanter Lawst en særpræget, vraltende gang, og den kunne han takke sin kontrapart, Fanden, for. Den onde er nemlig en rædsom drillepind og kan, når det stikker ham, være direkte maliciøs, hvad man bør skrive sig bag øret.

En nat, da Lawst efter vel udført manedåd var på vej hjemover mod Blegind, passerede han uden for Hørning en stor poppel, der stod ved vejkannten. Af en eller anden grund var han ridende i stedet for kørende, og Fanden, som derfor ikke skulle gå som fjerde hjul på præstens vogn, havde følgelig friaften. Den besluttede han at bruge til at sætte Lawst en ordentlig skræk i livet, så han havde stillet sig op bag poplen, hvor præsten ikke kunne se ham.

I det øjeblik, Lawst var ud for poplen, sprang Fanden pludselig frem og skrålede sit evindelige »slanter, Lawst«, et krav, der jo som nævnt ved deres møder blev rejst med samme usvigelige regelmæssighed, som man modtager skattebilletter.

Hesten blev stående som naglet til stedet, og Lawst rodede febrilsk i lommerne, men der var ingen toskilling, for den havde han netop brugt ved nedmaningen.

»Ho ho, dér fik jeg dig, min fine ven«, jublede den onde og jog sine lange kløer ud efter præsten. Måske var det kun for spas, men resultatet blev, at krikken fik sin rørlighed tilbage og stejlede, og Lawst rutcherede af og faldt så uheldigt, at han brækkede et lille ben i hoften. Skaden groede vel efterhånden sammen, men rigtig godt blev det aldrig siden, og Lawst kom derfor til at trække noget på benene.

Sammenholdt med denne farverige beskrivelse virker det unægteligt noget kummerligt, når historiegranskere påstår, at han fik skavanken ved at falde af sin hest, da denne skred i et vadested over en å.

Slanter Lawst var en ret bestemt mand, og han yndede ikke, at præstegårdens piger fjantede for meget med karlene. Han havde nemlig ikke så få gange set, hvad der kunne komme ud af den slags.

En aften var der bal på en nærliggende gård, og præstegårdspigerne ville svært gerne hen og have sig en svingom. De bad Lawst om lov til at gå, men det ville han på ingen måde høre tale om: De havde værdsågod at blive hjemme og gå i seng til kristelig tid.

Da de kom ud på deres værelse, besluttede de imidlertid, at de ville med til ballet, hvadenten det passede præsten eller ej, så derfor krøb de i deres fineste stads og listede ud af døren. Det gik tilsyneladende fint. Intet tydede på, at præsten havde set dem.

Leende begav de sig afsted mod gildeshuset, men skønt de ellers

kendte vejen udmærket og havde gået den et utal af gange før, var det dem nu pludselig ganske umuligt at finde hen til gården. De vandrede og vandrede, og efterhånden blev de godt hede om ørerne, for de var overhovedet ikke i stand til at orientere sig.

Hele natten måtte de traske afsted, og først da dagen gryede, blev de klar over, hvor de befandt sig: De havde gået rundt om præstegården hele natten. Slanter Lawst havde lavet kunster med dem, så de ikke kunne trodse hans vilje.

Da Slanter Lawst døde, sattes der i Blegind kirke en mindetavle over ham og hans familie, men hvor han selv engang havde manet andre, der spøjte, ned, begyndte han nu selv at gå så forskrækkeligt igen, og det endte med, at der måtte tilkaldes en levende præst for at skaffe ro for ham.

Det blev ingen let opgave, thi Lawst var, som man vil vide, ikke novice på området. Han vidste f.eks. udmærket, at hvis spøgelse ikke svarer på tiltale, kan en nedmaning ikke komme i stand. Derfor holdt han flere nætter i træk tappert stand over for den fremmødte præst og mælede ikke et ord.

Men så fandt den levende præst på en list. Han lod præstegårdens gamle karl iklæde præstekjole og krave og sendte ham frem mod spøgelse, medens han selv holdt sig lidt i baggrunden. Da Slanter Lawst så ham spurgte han: »Hvad er den af, Niels, skal du være præst i aften?«

Nu havde han talt, og frem sprang den rigtige præst. Drøjt blev det godtnok, men Fanden stod dog ikke Slanter Lawst bedre bi, end han havde gjort med andre spøgelser, og derfor blev han nedmanet under en gammel eg.

Antagelig sidder han der den dag i dag og kukkelurer, hvis egen da ikke i mellemtiden er væltet, og han er blevet fri, eller han har fundet på noget bedre at tage sig til.

Boller set under grenene af den store eg i parken.

Boller

10. (B3 på kortet)

Grev Ottos vilde jagt.

Holger Rosenkrantz til Boller (d. 1575) var gift to gange; først med Mette Movridsdatter Krognos (d. 1558), dernæst med Karen Christoffersdatter Gyldenstjerne (d. 1613). Da Rosenkrantz var død, huggede Aarhus-mesteren, Gert v. Groningen, en ligsten til Uth kirke, hvor herremanden ses mellem sine to hustruer. Det er tydeligt, at Holger vender hovedet en kende mod fru Mette, og det var nok også hende, han havde elsket mest, medens de levede, thi fru Karen var - sine mange gode egenskaber ufortalt - en noget ret-haverisk og stridig dame.

Når det imidlertid hævdes, at Groningen til straf for denne lille taktløshed blev gjort et hoved kortere, turde det være en overdri-velse, thi han forfærdigede siden adskillige gravsten over rigens gode mænd.

Sagnet melder om en »greve Otto Lundbæk« på Boller, og det kan næppe være andre end Otte Limbek, som levede omkring

1300tallet, der sigtes til, selvom han ikke var greve. Samme Otte Limbek var en lidenskabelig jæger, der ofte forsømte kirkegangen for at forlyste sig med høg og hund. Som straf må han nu fortsætte med udøvelsen af denne ridderlige idræt til dommedag. Ved jævndøgnstide, når vinden hujer over landet, jager han gennem skov og mark på sin prustende gang og fulgt af glammende hunde.

Indtil begyndelsen af forrige århundrede skal samme »greve Otto« have stået i åben begravelse i Uth kirke, men en aften løftede en karl det indtørrede lig op af kisten og tog det med til legestue for at kyse de andre. Da dette rygtedes, blev Otte Limbek begravet på kirkegården, Spasen kom imidlertid karlen dyrt at stå, for grevens genfærd lod ham aldrig siden i fred.

Der har gået to løngange til Boller, en fra den gamle Klosterkirke i Horsens og en fra Uth kirke.

I 1350 nævnes Otte Limbek som ejer af Boller, men der kendes intet til bygninger fra hans tid. Først omkring 1550 opføres nordfløjen i det nu stående anlæg af rigsmarsk Holger Rosenkrantz, og omkring 1588 fortsætter hans enke, Karen Gyldenstjerne, med syd-, øst- og vestfløjen. Syd- og vestfløjen fornyes iøvrigt i 1759. I dag er Boller rekreativshjem efter, at det har mistet sit store tiliggende.

Borresø 11. (B2 på kortet)

Gudenåen vandt over kæmperne.

Engang var Borresø og Julsø øst for Silkeborg én stor sø, og det tog en rædsom tid at vandre rundt om den - selv for kæmper. Et par af slagsen, der boede på hver sin side af søen og ofte havde lyst til at besøge hinanden, besluttede da, at de ville bygge en dæmning over søen.

De tog hver et bjerg under armen - Rytterholt og Snekkeholt - og dem lagde de ud i vandet ved hver sin bred. Bjergene nåede næsten sammen, men de to havde glemt at gøre regning med Gudenåen, og ligegyldigt hvor meget fyld, de kastede i den smalle rende, så skyllede strømmen det prompte væk. Dæmningen blev derfor

aldrig lukket, og stort set var kæmperne ligeglade, for nu kunne de alligevel bekvemt skræve over med deres lange ben.

I det lange løb gik det dog ikke bedre med deres venskab end med så mange andres: De blev uenige om et eller andet og udfordrede hinanden til kamp. Det måtte imidlertid ske med manér, og derfor tog de påny et bjerg hver - Sindbjerg og Stavbjerg og flyttede dem hen ved siden af hinanden. Stående på hver sin top, svang de sværdene mod hinanden, indtil den ene, som hed Bork, faldt. Han blev jordet i Borkesdal, som går mellem højene. En ordentlig krabat har han været, og hans mave og fødder er endnu synlige som småbakker i dalen. Ved siden af ham ligger hans sværd. Det skal være så stort, at der må flere heste til for at trække det, og det har fæste af det pure guld. Endnu har dog ingen vovet at grave efter det.

Gabet mellem Julsø og Borresø, som kæmperne ikke kunne lukke.

Borum Eshøj

12. (B-C2 på kortet)

På fire gloende pæle.

Borum Eshøj, der ligger ca. 1½ km. nord for landsbyen Borum og vest for landevejen mod Hadsten, er en gravhøj fra bronzealderen, men den er ikke længere, hvad den har været: Engang hørte den til Danmarks største med en diameter på ca. 40 m. og en højde på 7. Nu er den gennemgravet, og kun rester af den står tilbage. Hensynsløs henten af fyld og vejmaterialer i forrige århundrede var årsag til dens delvise ødelæggelse.

I forbindelse med fundet af en egetræskiste med et skelet og en velbevaret kvindedragt, blev højen i slutningen af forrige århundrede udgravet af Nationalmuseet. Man fandt herved to mandsgrave - begge med bevarede dragter - samt rester af andre grave.

De gamle havde dog en helt anden mening om Borum Eshøjs sande karakter: De vidste at berette, at den på højtidsnætter stod på fire gloende pæle. Den var belyst underneden, og man havde set højfolket danse dér.

Da en karl en sådan højtidskvæld red forbi, blev han standset af en trolld, der kom ud af højen med et bæger, hvoraf han bød karlen drikke. Denne var dog nok klar over, at man ikke ustraffet nyder troldtøjets skænk, så han slyngede i stedet drikken over skulderen, holdt fast på bægeret og gav hesten sporene.

Afsted gik det med skatten, men troldfolket var lige i hælene på ham, og da hesten snublede, måtte han kaste bægeret hen til trolldene. De standsede og samlede det op, hvilket sinkede dem så meget, at karlen nåede først til Terp Mølleå. Den satte han og hesten over, og dermed var de frelst, for troldtøjet kan ikke overskride rindende vand.

Man vidste også nok, hvordan højen i sin tid var blevet til: Det skete, da en kæmpe havde været ude at slås og ved samme lejlighed havde fået en god portion jord i træskoene. Da han rystede det ud, opstod højen. En anden - åbenbart noget mindre kæmpe - ved navn Borris skulle være begravet i højen. Desværre fandt arkæologerne intet spor af ham, da de gravede, men de blev da godtnok heller ikke helt færdige, for pengene slap op, så hvem véd: Måske ligger han der endnu.

Samme Borris var en grumme stærk krabat, og engang kom han

op at toppes med en bjærgmand, der boede i noget, der hed Hasselhøj. De to kunne ikke blive enige om, hvem af dem, der havde flest kræfter, og tilsidst bestemte de derfor, at hver af dem skulle have lov til at kaste sin kølle mod den andens høj.

Borris skulle kaste først, og langt var kastet, men ikke særlig nøjagtigt. Køllen fløj helt ned til Brabrand, hvor den slog et ordentligt hul i jorden. Det er siden blevet fyldt med vand og kendes nu som Brabrand Sø.

Så var det Hasselhøj-mandens tur. Han tog godt sigte, kastede, og køllen hvirvlede afsted. Den slog et ordentligt stykke af Borum Eshøj og fortsatte derpå gennem luften til også den slog ned og dannede Lading Sø.

Det er et godt kæmpesagn. Desværre véd vi alle, at højen ikke molesteredes gennem kæmpers idræt, men ved at almindeligt ubegavet menneskekravl lidt efter lidt nedbrød den, og det er ikke en nær så stolt historie.

Bramdrup 13. (A4 på kortet)

Djævelen tog skattegraverne.

I Bramdrup skov skal der ligge en vældig skat. Den blev begravet i begyndelsen af 1700årene af en birkedommer, der boede i en gård i Bramdrup by, og medens nogle mener, at han over hals og hoved måtte flygte til Tyrkiet, fordi han havde haft omgang med sin søster, og det var blevet opdaget, er andre af den opfattelse, at han blot var blevet forflyttet til København, hvorfor det så ellers skulle få ham til at nedgrave sine værdier.

Nok er det, at da birkedommeren lå på dødslejet, åbenbarede han, at han havde gemt et metalskrin med 18.000 gode dalere og en guldlænke, som kunne nå tre gange rundt om en mand, i Bramdrup skov.

Skrinet var nedsat under en eg, og den var ikke vanskelig at finde, for der var i stammen fire udkløftninger i samme højde. Når man så ind mellem to af de fire grene, kunne man se kæmpetårnet på Koldinghus, og når man så mellem de andre to, var det kirkespiret i Nørre Bramdrup, man fik for øje. Hvis dette stemte, kunne folk vide, at det var det rette sted, de stod på, og så var resten

ellers lige ud af landevejen, for skrinet var kun sat ungefær en halv meter ned.

Man ved ikke, hvem birkedommeren betroede sig til, men vedkommende kunne i hvert fald ikke holde tand for tunge, thi snart vimlede det med skattesøgere i Bramdrup skov. Til alt uheld viste det sig imidlertid, at de fleste af skovens ege var blevet fældet nogle år i forvejen, og blandt dem den med de fire udvoksede grene. Ingen huskede med sikkerhed, hvor den havde stået, og derfor gravedes der på må og få. At folk virkelig har troet på skattens eksistens, fremgår af, at store stykker af skoven blev så eftertrykkeligt gennemgravet, at det i mange år derefter var næsten umuligt at færdes i den til fods.

Ingen fandt det ringeste, men tre kumpaner, der ikke havde det bedste lov på sig, besluttede nu, at skatten skulle være deres, koste hvad det ville. De var alle smedesvende fra Kolding, og de havde hørt alt om, hvordan man finder frem til en skat, der er gemt på et ukendt sted, og sætter sig i besiddelse af den.

Der skal smedes et spadeblad i djævelens navn. Det skal ske på tre torsdag morgener i træk, og der må kun bruges ni hammerslag på arbejdet - tre gange tre. Selvom det er en krævende affære, klarede smedesvendene det med bravour, og hermed skulle det værste være overstået.

Næste træk bestod i, at spaden en torsdag nat stillede hen i en krog, stadig i den ondes navn, og i nattens løb ville den da forsvinde. Om morgenen inden solens opgang kunne man så gå ud i området, hvor man mente, skatten skulle ligge, og dér søge efter spaden. Når og hvis man fandt den, var der blot tilbage at stikke den i jorden og grave tilstrækkeligt dybt på stedet. Så skulle skatten nok komme for dagen.

Smedesvendene havde nok deres formodninger om, hvor på lav skatten skulle søges, så de gik derhen og fandt da også efter kort tids leden spaden. De greb den og gravede lidt ned, og sandelig om ikke skrinet var der.

Måske var det hele endt så nogenlunde i fryd og gammen, hvis ellers fyrene kunne have dyet sig og ikke absolut skulle overspille deres rolle. Men de kunne ikke dy sig, for de besluttede, at de ville drikke Fandens skål i brændevin, inden de vippede skrinet op af jorden.

En medbragt lommelærke og tre glas blev trukket frem og fyldt,

og de to lagde prompte nakken tilbage. Den tredie kunne hverken drikke eller sige noget, for han havde fået hoste, og det kunne han være glad for. Ikke så snart havde de andre nemlig tømt glasset, så dukkede den, hvis skål de just havde drukket, op, tog en under hver arm og fløj afsted med dem. Den ene smedesvend blev smidt i søen ved Koldinghus, hvor han druknede. Den anden tabtes på Hvidsmindes eng og blev slået fordærvet i faldet.

Nu skulle man jo så tro, at den tredie var kommet til at tænke lidt mere på sin sjæls frelse end på skatten. Det var dog ingenlunde tilfældet: Tværtimod gned han sig i hænderne, for så var han fri for at dele med sine fæller.

Han greb fat i spaden: Det ville være en smal sag at løsne skrinet fra jorden, troede han. Imidlertid blev han klogere, for det var simpelthen ikke til at rokke hverken spade eller skrin. Det var somom det hele var forstenet. Efter at han havde forsøgt sig med alle tænkelige hundekunster, måtte han give op, men han tog nøje kending af stedet, så han senere kunne finde det.

Da han snart efter vendte tilbage, var både spade og skrin borte, og det var ham ikke muligt overhovedet at se, hvor de havde gravet. Penge fik han altså ingen af, men livet beholdt han, og det var dog altid noget.

Birkedommerens skat skal ligge i skoven den dag i dag, og da det - som man vil forstå - ikke er rådeligt at smede en spade i fandens navn, er der næppe andet at gøre, hvis man vil finde den, end at gå rundt i skoven på torsdag aftener hen under midnat. Ser man nemlig da et blåligt lys brænde et sted over jorden, skal det nok være der, skatten ligger, og så kan man jo grave, hvis man altså tør.

Bredstrup

14. (B4 på kortet)

Poltergeisten.

Den lille hyggelige by, Bredstrup ved Fredericia, har ikke altid været så hyggelig endda. Engang i første halvdel af forrige århundrede oplevede man en slem poltergeist-affære på en af gårdene, og det viste sig siden, at den havde sit arnested på en ejendom et stykke derfra, der hed Vellinggaard.

Det hele begyndte, da ejeren af Vellinggaard blev uenig med Bredstrup-gårdejeren om et egetræ. Det stod i skellet mellem d'herrers ejendomme, og Velling-manden havde fældet det, hvad den anden ikke mente, at han havde nogen ret til.

Mange knubbede ord kom det til mellem de to, og det endte med, at Velling-manden svor hævn over Bredstrup-manden. I begyndelsen skete der nu ikke noget som helst, men en dag traf Velling-manden en af pigerne fra Bredstrup-gården. Han smisgede for hende og fik hende til at drysse noget pulver, som han gav hende, rundt overalt på Bredstrup-gården. - Kan hænde hun også fik en skilling for sin ulejlighed.

Efter den dag brød et helt spøgelses-ujejr løs over gården i Bredstrup. Det begyndte ellers så kønt med, at der lød den dejligste musik uden for døren, uden at man kunne se, hvor den stammede fra, og i et øjeblik overstadighed åbnede konen døren og sagde: »Vørsågod, kom dog inden for«, hvad det tør antydes, at det gjorde, dog ikke i form af musik.

Spøgerierne kom i bølger, og når en sådan bølge slog ind over gården, var det næsten ikke til at nære sig, hverken for folk eller fæ, men ind imellem var der ganske roligt. Det var således altid tilfældet, hvis der kom fremmede, så skete der intet som helst usædvanligt, og tilsidst troede mange, at folkene på gården var noget til en side, fordi de altid klagede over spøgerier, som ingen andre end de selv oplevede.

Sandt at sige var det nu ikke alene ejeren og hans familie, det gik ud over. Det ramte også tjenestefolkene: Når de efter dagens arbejde sad og hyggede sig lidt sammen i folkestuen, kunne der pludselig vælte et helt læs tørv eller nogle gamle træsko og andet skrammel ned over dem, uden at det var muligt at blive klog på, hvor i alverden det kom fra.

Når karlene var gået til ro, kunne der komme noget susende gennem deres kamre, rive dynerne af dem og forsvinde med dem, så karlene måtte ud på dynejagt, inden de atter kunne lægge sig. - Og så skete det samme undertiden påny, netop som de var faldet i søvn. Ligeledes hændte det, at køerne eller hestene midt om natten gav sig til at brøle som besatte, og når man så sprang op af sengen og løb ud for at se, hvad der var på færde, fandt man dyrene skumsvedte og helt ude af sig selv af skræk.

Om morgenen, når pigerne kom ud i stalden for at malke, kun-

ne det træffe, at mælkespanden af sig selv løb foran dem hen til kørne. Disse var til gengæld ofte malket rene, så der ikke kom en dråbe mælk. Blandt spøgelsers yndlingsadspredelser var at bumse afsted hen over loftet og lave et spektakel, så selv gammelmor, der ellers var noget døv af sig, kunne høre det.

Engang blev den gamle så gal over bumseriet, at hun greb sin stok og stødte den mod loftet, mens hun råbte, at hvis ikke spøgelse kunne gøre det bedre, var det lige så godt, at det helt lod være. - I det samme lød der et brag, så hele huset rystede.

Tilslidst fik man fat på en klog mand, der skulle skaffe ro. Han gik rundt i huset og undersøgte alt, hvorefter han påstod, at det var noget, som ondsindede personer havde sat på det. Han fortalte videre, at en pige, der tjente på gården, havde medskyld i uvæsenet.

Lidt efter trak han manden uden for huset, pegede i retning af vejen og sagde, at han skulle se opmærksomt hen mod et bestemt sted, for så ville han blive vidne til noget usædvanligt.

Det gjorde manden, og pludselig så han, at ejeren af Vellinggaard kom spadserende ud af den tomme luft. Man havde ikke kunnet se ham før, selvom der intet var, som han kunne skjule sig bag. Den kloge sagde, at det var Vellingmanden, der stod bag alle ulykkerne, og at han havde fået strøet noget ud, som gjorde ham usynlig, når han opererede på gården. Der hvor han var kommet til syne, ophørte det udstrøedes virkning.

»Ganskevist bliver det lidt vanskeligt at få sat ham ud«, mente den kloge, »for det ligger så tosset, at din kone i sin tid selv inviterede ham indenfor, da han kom og spillede musik for hende. Nu skal jeg imidlertid mage det sådan, at karlen ikke kan komme af sin gård mere, så længe han lever. - Det gør han iøvrigt ikke ret længe, og det gør pigen, der har hjulpet ham ejheller!«

Det gik som den kloge mand havde sagt: Spøgerierne mærkede man fra den dag intet mere til, og Vellinggaardmanden kunne fremover ikke komme ud fra sine egne enemærker, ligegyldigt hvor megen umage han gjorde sig. Snart efter døde pigen, der havde været i ledtog med ham. Det var, som om alle kræfter forlod hende, og længe varede det ikke, førend Vellingmanden måtte gøre hende følgeskab, hvad der nok ikke var nogen, der græd mange tårer over.

Bygholm

15. (B3 på kortet)

Holger Danskes sværd.

Holger Danske ligger begravet i en stor høj på herregården Bygholms mark. Engang, da man gravede i denne høj, fandt man et sværd så tungt, at tolv heste med nød og næppe kunne trække det ned til gården. Det viste sig da også at være uheldigt, at man havde taget det, thi hver aften blev der en rumlen og bragen på gården, så det lød som, om murene skulle styrte sammen.

Enden på det hele blev da, at man tog sværdet og ville have det tilbage til højen, og det viste sig nu, at den vej kunne to heste mægtigt trække det. Holger skal bruge dette sværd, når Tyrken engang erobrer Danmark og vander sine heste i Viborg sø.

Bygholm har også haft en lindorm, den tog alle kalve og lam, og derfor opfødte man en tyr i tre år med hvedebrød og sødmælk, hvorefter den sendtes mod lindormen. Efter en hård kamp bukgede lindormen under, og da man bagefter undersøgte dens hule, viste det sig, at der var syv unger, som alle blev dræbt.

Sagnene om Niels de Thygeson fortælles under Mattrup.

Bygholm ligger i dag i Horsens byområde, i 1300'erne ejedes den af kronen, og der stod da en borg kaldet Slangebjerg (hvoraf sikkert sagnet om lindormen). I 1618 blev borgen revet ned og erstattet af en bindingsværkshovedbygning, der igen i 1775 måtte vige for den nuværende hovedbygning. I dag er Bygholm parkhotel.

Bække

16. (A4 på kortet)

En halv skatkiste har også ret.

Ved Bække ligger der en del oldtidshøje, og om dem har der altid været nogen uro. Mellem to af dem gik der således et par sammenlængede svin. Godtnok så man dem aldrig, men man kunne høre at de kom grytende og snøftende og at kæden mellem dem klirrede. Om aftenen stod der på hver af disse høje et lys og blafrede, og

det kunne være sådan, at gnister fra det ene lys sprang over til det andet.

I en anden høj boede der en tid en mand ved navn Andreas. Han var nok lidt sær i hovedet, og han havde gravet sig ind i højen og bygget sig en hytte dér. Han blev imidlertid ikke i hytten længe, for hver eneste aften kom der en vældig stor skrubtudse ind i hans jævne stue, og der lå den og kradsede hele tiden i gulvet på sådan en sær, uheldssvanger måde.

Den enfoldige fyr havde naturligvis ingen anelse om, hvad den slags betød, men klogere folk kunne sige sig selv, at det var fordi der var skjult penge i højen, hvilket bekræftedes af, at man ofte havde hørt kistelåg smække i derinde, når man kom forbi, så da Andreas var flyttet ud, rykkede skattegraverne ind.

De begyndte at grave en torsdag nat ved fuldmåne, og det gik vældig godt, indtil der pludselig kom en, som de ikke kendte, farenende og råbte, at hele Bække by stod i lys lue. - Så fik de kastet spader og skovle fra sig i en vis hast og ilede mod hjemmet, hvor der naturligvis ikke var sket den mindste smule.

Blandt skattegraverne havde den bonde, på hvis mark højen lå, været, og han var mildest talt noget misfornøjet med den vending, som sagen havde taget. Derfor besluttede han, at han ville grave alene med sin familie, og en passende nat gik han sammen med sin kone og sin voksne søn ud til højen og tog fat.

De havde ikke gravet længe, førend de fik kontakt med en ret stor kiste med hanke af messing, og da de tav ganske stille, fik de den også gravet fri. Den lirkedes ud af jorden, og med et nik til sønnen tog manden fat i den ene hank og sønnen i den anden, og så begyndte de at gå. Det var en tung kiste, de pustede og stønede, men de sagde fortsat ikke noget. Bag dem kunne de se, at der gik en stor mand - utvivlsomt bjergmanden fra højen - og så til.

Da manden var halvt inde i sit hus, kunne han dog ikke dy sig. Han vendte sig og råbte til bjergmanden, som stadig fulgte efter, at nu kunne han godt traske hjem til sin høj igen, for kisten med skatten så han ikke mere til.

I det samme gav det et forfærdeligt rusk i kisten, så manden trimlede om, og da han kom på benene igen så han, at sønnen lå besvimet uden for huset. Man fik ham slæbt indenfor, og da han havde fået nogle hoffmannsdråber at lugte til, kom han atter til sig selv. Så først blev der tid til at interessere sig for kisten: Halv-

delen af den havde været inde i huset, da manden råbte, så den havde bjergmanden ikke haft nogen magt over, men resten var knækket af og forsvundet.

Det var selvfølgelig ærgerligt. Dog var der ingen grund til klage, for der var penge nok til at bygge en ny gård og skaffe sig en ny, meget fin besætning for, og gårdmanden var en holden mand resten af sine dage.

Fra højen hørte man aldrig siden, at der blev smækket med kistelåg, men det er nu også nok vanskeligt at præstere et ordentligt smæk, når man kun har en halv kiste.

Christiansfeld 17. (A4 på kortet)

Varslet ved Søstrehuset.

En aften i 1846 blev de lænkehunde, som man havde stående ved Søstrehuset i Christiansfeld for at holde uvedkommende på afstand, helt rebelske: De gæde og hylede og sprang i deres lænker, og det blev de ved med i lang tid.

Til sidst blev den larm køkkenpigen for meget. Hun gik ud og gav dem et drag over nakken for at få dem til at holde mund. Dette så en gammel søster, som netop kom ud for at undersøge, hvad der var på færde. Denne søster var kendt for at være noget synsk, og da hun havde betragtet omgivelserne et øjeblik, sagde hun til køkkenpigen: »Du må ikke slå hundene, hvis du kunne se det, de ser, ville du også græde!«

Pigen spurgte, hvad den gamle kunne se, og hun svarede hende, at hele gården var fuld af soldater, der havde sådan et forunderligt hovedtøj, med et horn i midten, på. Siden aflagde hun rapport til forstanderinden og fortalte mere detaljeret om synet, som hun iøvrigt havde haft nogle gange: Der kom nogle soldater ridende, og i en bagbygning staldede de deres heste ind. Lidt senere kom de med nogle syge og sårede, som blev indlagt i nogle lokaler i husets østfløj. Hun gik rundt sammen med forstanderinden og udpegede for denne hvilke stuer, der kom til at ligge sårede soldater på, og hvilke der gik fri.

Det kom under krigen et par år senere til at gå, nøjagtig som hun havde set det. Selv det med stuerne slog til.

Constantinsborg

18. (C2 på kortet)

Kvalte sin datter.

Der var aldrig rigtig ro på Constantinsborg; en af de gamle ejere, som lå begravet i parken, gik igen, og grunden var, at han havde kvalt sin datter, fordi hun havde haft omgang med én, der ej var af stand. Først søgte man at sætte en stopper for uvæsenet ved at drive en pæl ned gennem kisten, men da det ikke hjalp, måtte han graves op og flyttes til kirkegården. Så ophørte spøgeriet endelig.

Constantinsborg vest for Aarhus hed oprindeligt Stadsgaard og nævnes ca. 1400. I 1677 fik gården navnet Constantinsborg og havde da en trefløjet hovedbygning af bindingsværk. I 1753 brændte denne hovedbygning delvis og erstattedes af den nu stående i 1802.

Dakbjerg

19. (B2 på kortet)

Danset ihjel.

På nordsiden af Mossø vest for Skanderborg ligger Boesskov og højen Dakbjerg. I højen bor der både elverfolk og underjordiske, som åbenbart har dannet et kollektiv.

Man kunne undertiden se de vakreste jomfruer i hvidt tyl danse rundt på højen, og om livet havde de brede røde skærf. Det besynderlige var, at de dansede ved højlys dag og helst, når solen skinde. Ellers tåler de overnaturlige væsener bestemt ikke sol.

Desværre var disse elverkvinde ikke så gode, som de var smukke, hvilket en høst pige fik at føle. Hun var sammen med nogle andre folk på høstarbejde ved højen, og da hendes arbejdskammerater ville hjem og spise middag, foretrak hun at blive ved højen og danse med de kønne jomfruer.

Da de andre vendte tilbage, fandt de pigen liggende død på jorden med fråde om munden, og ingen var i tvivl om, at hun var blevet danset til døde af elverkvinderne.

Men hvis elverkvinde danser om dagen, så tager de underjordiske sig til gengæld en svingom ved nattetid. Da står højen på

fire gloende pæle, og man har set en pusling med rød lue på hovedet sidde på dens top, medens de andre puslinger svang sig ud og ind mellem ildpælene til den dejligste spillemandsmusik.

Degnehøj 20. (B2 på kortet)

Den musikalske bjergmand.

Ikke langt fra Linå ligger Bjarup med Degnehøj. I den bor der en vemodig bjergmand, som tillige er meget musikalsk.

En dag da Linå præst kørte forbi højen, hørte han den mest vidunderlige violinmusik. Han stod af vognen, gik hen til højen og så en lille bjergmand stå bag den og spille på fiolen.

»Hvad i alverden spiller du for?« spurgte præsten.

»Jeg spiller for nåde,« svarede bjergmanden.

»Nåde får du aldrig« råbte præsten, rev fiolen fra ham og knuste den mod en sten, medens bjergmanden græd sine modige tårer.

Nu lyder der aldrig mere musik fra Degnehøj, og den hårdhertede præst ødelagde vættens mulighed for at spille sig nåde til. Sådanne kan livet være så hårdt - men hvis en eller anden har en gammel violin, som de alligevel ikke bruger, er der sikkert en, der vil blive glad for den.

Drosthholm 21. (B3 på kortet)

Drostens juleslot.

Nord for den lille by Vinten ved Horsens ligger i en eng et voldsted, som kaldes Drosthholm eller Lindholm. Det består af to høje med grave. De bygninger, som engang stod der, er forlængst forsvundet, men hvis man er heldig, kan man alligevel få at se, hvordan de var engang:

Julenat når klokken slår tolv rejser den gamle borg sig påny, og drost Peder, som ejede den, kommer ridende til den med sine folk. De tramper over vindebroen og ind på gårdspladsen for at holde julehelg i borgens sale. Midnatstimen ud står borgen festligt oplyst, men så snart klokken slår ét, synker den atter sammen, og

der er intet tilbage af stadsen. - Ja, det vil sige, hvis der tilfældigvis er faldet sne, kan man i den se spor efter mange heste.

Dybdal 22. (B2 på kortet)

Stenen som er der og ikke er der.

Der er ikke en smule at sige til, at Danmarks store sten efterhånden er blevet noget sky af sig, for menneskene har sandelig ikke lagt bånd på sig, når talen var om at kløve eller sprænge dem og bruge dem til alskens mere eller mindre seriøse formål.

I Dybdal mellem Thorsøbakkerne og Vesterskovbakkerne syd for Thorsø ved Silkeborg skal der til tider ligge en stor sten. Den blev første gang set omkring 1850 af et par kvinder, som gik gennem dalen, og i den stod der indhugget en del forunderlige tegn, hvis mening de ikke forstod, de bemærkede dog, at der forekom påfaldende mange V-figurer.

Kvinderne mærkede sig vel stedet, hvor stenen lå, men da de siden ville vise nogle andre den, var den sporløst forsvundet, så folk troede ikke rigtig på deres historie om den.

Den næste, der mødte den mystiske sten, var en dreng, som også blev ganske betaget af dens mærkværdige tegn. Den lå et sted, hvor det skulle være ganske ligetil at finde den igen, men da man siden søgte på den af gutten opgivne lokalitet, var der ikke skygge af sten.

En hyrde, der fandt stenen, lagde et kotøjr på den for at være sikker på at kunne genfinde den, en kone lagde sin bindehose på den og en snedker sin træsko, ja, en ung pige, der havde været ude at plukke skovjordbær, stillede en hel kurvfuld på den blot for at de kunne nå at løbe efter andre mennesker og finde stenen igen, når de kom tilbage. Pigen fandt kurven - den var tom, konen fandt sin bindehose, snedkeren sin træsko og hyrden sit kotøjr, blot var der aldrig nogen sten at se.

Folk har gravet efter stenen i Dybdal, de har dannet kæde og gennemført hele jordsmonnet med pigkæppe, de har fundet bunker af sten, blot ikke den med tegnene, og det er ærgerligt, for under den skal der ligge et helt kongeløsen guld, hvilket vil sige så stor en bunke, at den kan dække en opretstående konge.

Dybvad: Et helt vidunder af bindingsværksidyl. Dog spørger det lidt på stedet.

Dybvad 23. (C3 på kortet)

Det spørger ikke meget på Dybvad, dog skal der hver midnat vise sig en hvid dame i den vestlige fløj.

Dybvad ligger syd for Odder. Det tilhørte ca. 1500 Aarhus bispestol. Den nuværende fine bindingsværks hovedbygning er opført i 1760.

Dyngby Strand 24. (C3 på kortet)

En forstenet hest.

Ved Dyngby strand vest for Odder ligger der en stor sten. Det er oprindeligt en hest, som af en mand ved Dyngby blev solgt til en

anden mand på Samsø. Hesten blev sejlet over til øen, men den led så forfærdeligt af hjemve, og en skønne dag slog den sig løs, løb ned til stranden og ud i vandet, hvor den svømmede afsted med retning mod Jylland.

Det lykkedes den virkelig at tilbagelægge den lange strækning, men da den gik i land, styrtede den af overanstrengelse og forstenedes. Stenen kaldes »røde hest«, og man har en vis idé om, at den måske er et gammelt helligsted, hvor der i en fjern fortid har fundet hesteofringer sted. Nogen synderlig lighed med en hest kan man ikke påstå, at stenen har.

Dynnersvold 25. (B2 på kortet)

Laven-kongens flugt.

Der var ofte krig mellem oldtidens danske småkonger, og Lavenkongen, der boede på Dynnersvold kongsgård, blev en dag angrebet af Vesterkongen, som syntes, at han burde herske over det hele.

Vesterkongen skød pile omvundet med tørt mos og dyppet i tjære samt stukket i brand mod Dynnersvold, og det varede ikke længe, før kongsgårdens bulhuse stod i lys lue.

Der var intet andet for Lavenkongen at gøre end at kaste sine skatte i søen og flygte på sin bedste hest. Det lykkedes ham at komme uset forbi fjenden, men snart gik det op for dem, at han var undveget, og de satte efter ham. Lavenkongen ville ride til Silkeborg, hvor en god ven af ham regerede. Han nåede dog ikke så langt, for nu var fjenderne i hælene på ham. Han red ud på et næs for at svømme over søen med sin hest. Der greb strømmen ham imidlertid, så han druknede. Hans hat flød siden ind på et næs, der heraf fik navnet Hattenæs. Stedet, hvor han lod livet, kaldes Kongedybet.

Endnu er Dynnersvolds voldsted kendeligt, det ligger på Dynæs på Julsøs nordøstlige side. Ved næsset i søen ligger skattene, som Lavenkongen kastede derud, det er en kobberkedel og et jernbeslået skrin. Det sidste har en mand engang haft på en svær fiskeline og var netop ved at hale det ind i sin båd, da linen brast, og skrinet sank tilbage i vandet.

Egtved

26. (A4 på kortet)

Spøgende præster og dødningehoved.

Ikke mange præstekald kan opvise et så særpræget persongalleri som det i Egtved: Det begyndte med pastor Søren Poulsen, der havde embedet fra 1588 til 1639. En dag var han ude at køre med sin karl, da han ser en ulv ligge i en plovfure. Præsten får standset kørslen, hopper af, griber en sten og kaster den efter rovdyret. Han rammer den, og i det samme går karlen løs på den med en vognkæp. På den måde lykkedes det dem at få ulven nedlagt, og den blev i triumf ført ned til præstegården. Stenen kom også med, og på den malede præsten følgende ord: Ved denne sten og bøgegreb blev dræbt gråben i agerren. Denne sten opbevaredes i præstegården i mange år, men nu er den forsvundet.

Peder Storm var præst i Egtved fra 1696 til 1733. Han hørte til de præster, der kunne adskilligt mere end sit fadervor, og folk var ikke så lidt bange for ham. En tid havde han en daglejer til at hjælpe sig i præstegården, men denne mand havde lidt svært ved at kende forskel på sit eget og andres, og hver aften, når han skulle hjem, tog han en skæppe korn med sig, som han i dagens løb havde stillet op i en bagluge.

Det gik godt i nogen tid, for præsten var en skikkelig mand, men tilsidst var der ikke andet at gøre, end at sætte en stopper for rapserierne. En aften, da daglejeren skulle hjem, havde han sat hele to skæpper til side, og dem tog han nu - en under hver arm.

Og så blev han ellers stående, for af en eller anden grund kunne han pludselig ikke flytte en fod, lige så lidt, som han var istand til at slippe skæpperne. Han måtte kønt stå der hele natten, og han var ikke mange sure sild værd, da præsten om morgenen kom ud til ham. Han fik ordre på at lægge kornet tilbage, hvor han havde taget det, og ikke oftere at røre præstens korn. Nu kunne han pludselig røre sig, så han fik i en hast gjort, hvad der forlangtes, hvorpå han slukøret luskede hjem.

En anden gang afslørede præsten på forunderlig vis, hvordan byens unge havde stjålet en sæk æbler fra en omrejsende fattig æblekræmmer. Hvis nogen havde dristet sig til at stjæle frugt i præstegårdshaven, blev de med et ligesom ude af sig selv, og de løb alt, hvad de kunne, op til præsten og afleverede det stjalne

med mange undskyldninger.

En karl, som havde været inde på præstens studérkammer og fået sig en røffel, fordi han ikke havde gjort sit arbejde ordentligt, blev grov og lovede præsten al landsens ulykker. Præsten så ham stift i øjnene og bad ham dernæst pakke sig. Det gjorde karlen, men han kom ikke længere end til gårdspladsen. Der begyndte han at gå rundt og rundt. Det var ham simpelthen ikke muligt at finde ud fra den, ligegyldigt hvad han gjorde. Han følte sig frem langs murværket, men selvom han nåede frem til porten, var han ikke i stand til at opfatte det og famlede bare videre.

Da nogle timer var gået, og det var langt ud på aftenen, åbnede pastor Storm vinduet, stirrede nok en gang stift på karlen - og nu kunne denne pludselig finde rundt igen. Det var sidste gang, han var grov over for præsten.

Storm var ikke gode venner med den gamle degn, Ole Jensen, og han sagde engang, at denne ikke under nogen omstændigheder måtte inviteres med til hans begravelse. Ole Jensen var aldeles ligeglad. Han sagde blot lige så stille: »Og så bliver jeg dog inviteret alligevel«.

Nogen tid efter blev Storm alvorligt syg. Han lå kun nogle få dage, så døde han, og efter et par dage skulle han jo lægges i kiste. Det gik også godt nok, indtil de ville dække liglagenet over hans hoved. Det brød afdøde sig åbenbart ikke om, for lagenet slog hele tiden til side, så man kunne se ansigtet.

En aften medens Storm stod lig i præstegårdens storstue, skulle hans svigersøn op i samme stue og hente noget. Da han kom hen til kisten, rejste afdøde sig pludselig over ende og grinede så fælt, at svigersønnen fik et helt chok og gik baglæns ud af stuen. Han turde ikke vende sig om, for så var han sikker på, at liget havde hængt sig om halsen på ham.

Da Storm derfor skulle begraves, åndede man lettet op, for nu fik man vel fred, men allerede under højtideligheden skete der ting, som fik folk til at tvivle på, at man slap så let. Da præsten nemlig havde kastet tre skovlfulde jord på kisten, dukkede der straks en hel sværm af små røde utysker frem, som fjernede jorden fra kisten.

Efter begravelsen skulle følget, som også talte flere præster, beværtet i præstegården, og præstens datter ville lige gå ind i stuen, hvor spisningen skulle finde sted, og se, om alt var, som det skulle

være.

Hun fik sit livs chok, thi for bordenden sad afdøde og røg af sin pipe, ganske som han havde gjort det, medens han levede. Han vrængede ad hende og virkede alt ialt så ondskabsfuld, at datteren i en hast fik hidkaldt nogle af de opmødte præster, for at disse skulle sætte gamle Storm væk. Det kunne de imidlertid på ingen måde, for Storm havde været meget lærd og dertil så forfaren i de sorte kunster, at de slet ikke kunne hamle op med ham.

Degnen, Ole Jensen, havde tidligere vist, at han var meget skrap til at bortmane spøgelse, og nu blev han så inviteret med til begravelsesgildet, selvom Storm havde sagt, at det ikke måtte ske. Han mødte frem med alle sine bøger med maneformler, men til at begynde med slog Storm dem bare fra ham og vrængede af det, som degnen sagde.

Alligevel lykkedes det på et tidspunkt degnen at køre spøgelsestræt, så det gik med ud i vognporten. Her fik degnen så efter en del vanskeligheder sat det ned, og en egepæl rammedes ned over det, men hvert femte år har Storm fri juleaften, og da skal det ikke være rart at opholde sig på præstegården.

Hvad pastor Warming, der havde kaldet fra 1786 til 1800, havde bedrevet af gale streger, ved man ikke, men også han spøjte og måtte manes ned. Det skete vistnok i pastor Jens Bøvings tid 1842-64. Hans kone var synsk og så spøgelse ved højlys dag, og hende skal Warmings geist have generet så meget, at det var nødvendigt at lade ham gøre Storm følge i porten.

På Egtved præstegård opbevarede man i mange år et dødningshoved. Der var endnu lidt hovedhår på det, men underkæben var borte. Dette hoved flyttede sig ved egen hjælp rundt i huset. Somme tider valgte det at anbringe sig oppe på loftet på hanebåndet. Så forsvandt det med et derfra og skiftede plads til et gammelt klædeskab. En stor dragkiste hørte ligeledes til de steder, hvor det befandt sig vel. Undertiden hørte man det om aftenen rulle hen over loftet, og så bumsede det, hver gang det nåede til næsebenet.

Det var ikke til at have med at gøre, dette hoved, som endda skal have været af en svensk officer. Man prøvede at blive det kvit ved at tage det op på kirkegården og begrave det der, men så snart man kom hjem, fandt man det liggende, hvor det var blevet taget fra. Tilsidst blev det en af præsterne for broget. Han lod hovedet

indemure i en skorsten i kælderens, og der har det åbenbart valgt at blive liggende, for ingen hørte siden noget til det.

Endelave

26a. (C3 på kortet)

Lommeknive mod utysker.

På Endelave skal man ikke gå udendørs efter mørkets frembrud, uden at man har en god lommekniv med stålblad på sig. Der går nemlig et uhyggeligt væsen ved stranden og på vejene derovre, og det har nogle øboer fra tid til anden stiftet bekendtskab med. Det er dog vist mest på øens nordende, det er galt.

En mand, som var på andejagt nordenude på øen, skød til en and, men i det samme lød der et vældigt rabalder, som gjorde manden så skrækslagen, at han smed bøssen fra sig og smurte haser mod hjemmet, det bedste han havde lært. Det hjalp imidlertid ikke, for pludselig mærkede han, at en vældig vægt lagde sig over hans skuldre, så han var ved at gå i knæ, og da han drejede hovedet, så han, at en stor, kalvelignende skikkelse med græsselige røde øjne havde hængt sig om halsen på ham.

Det var ikke muligt for manden at komme afsted med den, men til alt held havde han en lommekniv med stålblad hos sig, den fik han famlet sig frem til og åbnet, og så jog han den ellers bagud efter kalven. I det samme var den forsvundet, for utysker kan ikke med stål.

En anden mand så en aftenstund en skikkelse sidde på en sten og ligesom prøve på at slå ild med et fyrtøj. Allenfals fløj der nogle gnister fra den. I den tro, at skikkelsen var et menneske, råbte manden den an, men den svarede ikke. Det blev han noget ærgerlig over, og han råbte igen og ledsagede prajet med en drøj ed.

I det samme rejste skikkelsen sig og kom hen imod ham, og da var det intet menneske, men et modbydeligt hundelignende væsen, som gik og smågnistrede. Også denne mand søgte at bringe sig i salveten ved flugt, uden at det nyttede ham en smule: Et øjeblik efter hang krapylet ham om halsen og gjorde sit bedste for at kvæle ham. Ligeledes her klarede paragrafferne med en lommekniv, og utysket gav et jamrende skrig fra sig og forsvandt, da manden jog knivsbladet i det.

I en mose på nordlandet går det ikke rigtigt til, hvilket en karl, der en aften var taget ud for at skyde ænder, erfarede: Da han kom til mosen, svømmede der en mængde ænder rundt derude, og i den tro, at han kunne nedlægge nogle af dem, skød han på dem, uden at dette tilsyneladende i mindste måde rørte ænderne, der uanfægtet svømmede videre. Det forstod karlen ikke det mindste af, for de burde dog i det mindste blive skræmte og flyve op. I det samme kom en ny flok ænder og slog sig ned i mosen, og sådan gik det hver gang, han skød.

Lidt efter kom en karl ridende med to heste, som skulle vandes i mosen. Da jægeren fortalte ham, hvad der var passeret ham, sagde den anden, at han gjorde kloge i at skynde sig hjem, for der skete de uhyggeligste ting i den mose.

Jægeren kunne nok se, at der var noget om snakken, så han fulgte rådet. Karlen med hestene mente nok også, at det var kloge i at gøre sig færdig i en vis hast og komme hjem, men netop som han får sat sig op på den ene hest, ser han på den anden side af mosen en stor mand i en rød skødefrakke og med blanke knapper komme gående. At det ikke er et rigtigt levende menneske, står ham med det samme klart, og han dasker til hestene for at få dem til at løbe hjemad. De sætter i trav, og det går rask afsted. Pludselig mærker han imidlertid, at den anden hest sakter bagud. Han vender sig for at se, hvad der er los. Og dér hænger manden i skødefrakken på den arme krikke, som er helt ude af sig selv af skræk.

Det bliver karlen forståeligt nok også, han slipper hesten og lader den, som han selv sidder på, strække ud alt, hvad remmer og tøj kan holde. Først dagen derpå kommer den anden omsider hjem til gården, skumsvedt og mere død end levende.

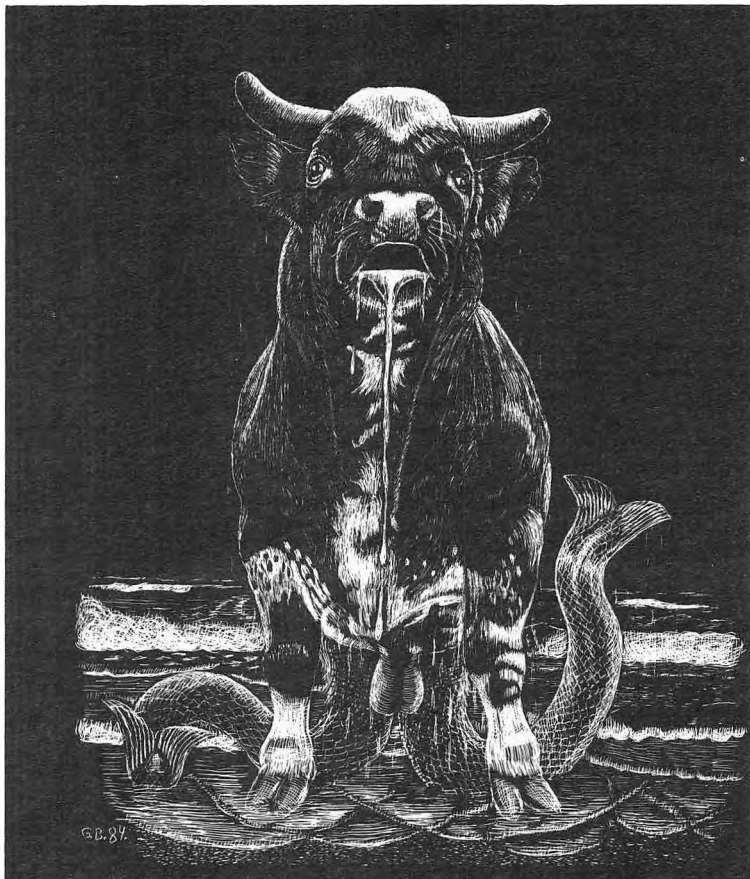
Jo, der er såmænd skidteri nok på den frodige, flade ø.

Endelave

Havtyren.

I ældre tid skal det ikke have været ualmindeligt, at køerne på Endelave fik kalve med havtyren. Han holdt til i farvandet ud for Øvre Made, og om natten kunne man undertiden høre ham brøle

Havtyren fra Endelave.

så fælt derude fra.

Når køerne var løbske hændte det sig ikke sjældent, at han gik op til dem ved højlys dag, og folk, som havde set ham, kunne fortælle, at han havde lange fiskehaler i stedet for bagben og et meget stort hoved. Når han kom ud i vandet, slog han med halerne, og så kunne han skyde en forskrækkelig fart.

Begeistrede for ham var folkene på Endelave nu ingenlunde, thi det var ofte vanskabte kalve, køerne fik ved ham.

Engelsholm

27. (A3 på kortet)

Spøgelser af alle slags.

Der går en mørk mand med en lang skødefrakke og bredskygget hat i kælderens under Engelsholm ved Vejle, og når folk sover på de steder, han betragter som sine enemærker, kan det hænde, han bøjer sig ned over deres seng og ser på dem med et blik, der går gennem marv og ben.

For nogle år siden var dette gespenst forsidestof i dagspressen. Det aflagde nemlig visit hos et par af højskolens elever, der var indkvarteret i den gamle vinkælder under et af de firkantede hjørnetårne.

Første gang spøgelse åbenbarede sig var i december 1943. En ung mand sov i værelset, hvor han iøvrigt ikke havde nogen anelse om, at der skulle være overnaturlige kræfter på spil. En nat vågnede han og følte sig ubehageligt til mode. Han kiggede sig omkring og fik ved bordet midt i værelset øje på en høj, sortklædt mand i en langskødet frakke og med en bredskygget hat på hovedet. Forståeligt nok blev han noget skræmt over dette syn. Han gemte i en hast hovedet under dynen, og da han endelig tog mod til sig og stak det frem påny, var spøgelse forsvundet. Han fortalte intet om sin oplevelse, og blev iøvrigt boende i værelset.

Ved påsketid 1944 kom en af højskolens gamle elever på besøg, og der blev redt op til ham hos den anden i tårnkælderens. Om natten vågnede den nyankomne med en underlig fornemmelse af, at nogen betragtede ham. Han så op og opdagede til sin rædsel, at en høj sort mand med en bredskygget hat på hovedet stod bøjet over ham og så forskende på ham. Den unge mand ville ikke tro sine egne øjne, han glippede engang, og i det samme var skikkelsen forsvundet.

Nu sivede historien ud. Aviserne udbredte sig om fænomenerne på det hvide slot, og journalister aflagde besøg for at opleve spøgelse og skrive om det, men som det altid går med slige sager, var spøgelse så fornuftigt at holde sig borte, og det hele endte i en gang snikkesnak.

Man har haft formodninger om, at den mørke mand var genfærdet af den ulykkelige guldmager, Erik Lange, og at han skulle have haft sit alkymistiske værksted just i denne kælder. Hvis imid-

Engelsholm, hvor alskens tøjeri færdes ved nat.

lertid jagttagelsen med den bredskyggede hat og skødefrakken holder stik, kan det ingenlunde være ham. Han døde i 1613, og skødefrakker samt bredskyggede hatte kom først på mode omkring århundredets midte.

Engelsholm er en celeber spøgelsesgård og vistnok den eneste herhjemme, der kan opvise et kreditor-genfærd. Det er såmænd en stakkels skrædder, der engang blev taget slemt ved næsen af en af gårdens tidligere ejere, til hvem han havde syet et sæt tøj.

Aftalen var, at skrædderen skulle hente sit tilgodehavende nytårsaften inden klokken tolv, og allerede lidt over elleve kom han sindigt traskende. Men herremanden, det skarn, havde stillet alle urene en time frem, så det så ud, som om skrædderen kom for silde. På den måde blev han narret for sine penge, og ude af sig selv af harme styrtede han ud af slottet. Han nåede imidlertid kun til bredden af den nærliggende sø, dér styrtede han død om ramt af et slagtilfælde.

Siden har han hver nat besøgt Engelsholm for at inddrive beløbet. Lidt over elleve hører man ham pampre roligt ind på gården. Så er der stille et øjeblik, og derpå løber han i vældig fart ud igen og forsvinder ved søen.

Som respektabelt herresæde disponerer Engelsholm også over en spøgeshund, og det er nok selveste bygherren, Knud Brahe, (d. 1615) der åbenbarer sig i den gestalt, og om årsagen til hans gengangeri er at berette:

Det var ikke gået Knud Brahe bedre end så mange af hans standsfæller i de dage. Han havde bejlet til den små jomfru Margrethe Lange, men som velbårne frøkner åbenbart havde for vane, strøg hun en kostelig guldring af sin finger, kastede den ud i et morads og forlangte, at han dér skulle bygge hende en gård med tårn og tinde, før hun gav ham jaord.

Brahe havde pigen såre kær, så der var ikke andet for end at gå igang. Han opdagede dog snart, at byggeriet oversteg hans kræfter og indgik derfor kontrakt med Fanden om, at denne hjalp ham med at bygge mod at få hans sjæl, når han døde.

Da kontrakten var beseglet med Brahes hjerteblod, kan det nok være, der kom gang i sagerne. Store bøgestammer blev rammet ned i sumpen af smådjævle og ompspændt med kobberkæder, og på dette fundament rejstes det herlige Engelsholm.

På den måde fik Knud Brahe Margrethe Lange, men da han

forlod denne verden, tog Fanden ham og førte hans sjæl til helvedes luer. Undertiden har han dog udgangstilladelse, og så besøger han i hundens skikkelse Engelsholm. I et af tårnkamrene skal en seng altid stå opredt til ham, og om morgenen kan man se en fordybning i dynerne, som om en hund har ligget der.

Forhen havde en af gårdens piger til opgave hver morgen at rede hundens seng, og hun fik løn i form af et gammelt, irret penge-stykke, som lå i sengen. Men vé den pige, der tog sig pligten let og ikke udførte, hvad hun havde at gøre.

Engang, da der skulle være bal i nærheden, havde pigen haft så meget andet i hovedet, at hun først om aftenen, midt under dansen kom i tanke om hundens seng. Hun skyndte sig hjem til Engelsholm og op til værelset, og selvom det var sent, åbnede hun døren og gik ind. - Man så hende aldrig mere.

En af Engelsholms forrige ejere, kammerherre Carl Bech (d. 1920), fik lyst til at se, hvor meget der var om hunde-snakken og lukkede derfor en aften sin jagthund ind i kammeret. Henimod midnat blev der imidlertid en voldsom støj derinde, og tilsidt fandt kammerherren det rådeligst at lukke hunden ud. Da døren blev åbnet, kom jagthunden krybende mere død end levende, men af en eller anden grund havde kammerherren ikke lyst til selv at gå ind og undersøge, hvad der i grunden var galt.

Hvor utroligt det end lyder, kan Engelsholm også byde på en spøgende skorsten, og den optræder altid i forbindelse med hunden. Medens skorstenen stod på sin plads, fløj bæstet altid ned gennem den og satte derfor sodede poteaftryk i værelset. Nu er skorstenen forlængst væk, men minsandten om ikke spøgelses-køteren ganske uanfægtet af denne kendsgerning fortsat benytter den. Engelsholms forhenværende ejer, højskoleforstander Sune Andresen, berettede, at han selv en morgen havde set, hvordan hunden havde sat sodede poteaftryk i sengen.

Hver juleaften skal der være lagt rent på hundens seng, og hvis det forsømmes, vil det frygtelige dyr ryste sig, så slottet synker i grus. I 1940 skulle bygningen restaureres i forbindelse med dens omdannelse til højskole; af samme grund kom den til at stå ubeboet hele vinteren - altså også julenat - og ingen lagde rent på sengen.

Da man om foråret vendte tilbage for at påbegynde arbejdet, viste det sig, at den nordre gavl havde slået en vældig revne, så det

blev nødvendigt at rive det meste af den ned, understøbe den og bygge den op påny.

Et andet farligt genfærd er Engelsholms hvide jomfru. Hun færdes helst i den nærliggende Dyrehave, men viser sig også ved og på hovedbygningen. Man fortæller, at hun var herremandsdatter, men blev bedåret af en tjenestekarl og fødte et barn i dølgsmål. Hun gemte den lille på loftet, hvor hun undertiden listede op for at pusle den og give den mad.

En skønne dag blev hendes brøde imidlertid afsløret, og de hårdhjertede forældre tog barnet fra hende. Af sorg herover blev hun vanvittig og tog sig af dage, men fred i graven fik hun ikke, og det synes som om den kranke skæbne har gjort hende hævngerig.

Den hvide dame er meget smuk og virker åbenbart ikke synderligt spøgelsesagtig, thi mange godhjertede mandfolk har henvendt trøstende ord til hende, når de har set hende vandre jamrende og hændervridende omkring. Bagefter har de bittert måttet angre denne imødekommenhed, for i samme øjeblik, de har henvendt ordet til hende, har hun haft dem i sin magt og tilsagt dem til at møde på kirkegården den følgende nat. Er de gået derop, er de aldrig blevet mennesker igen, og hvis de har forsøgt at udeblive, har jomfruen selv stillet og hentet dem.

En blytækker fra Engelsholm kom en nytårsnat spadserende gennem Dyrehaven, hvor han mødte den dejligste unge pige. Han spurgte, om de skulle følges, og det ville hun gerne. Da de nåede Engelsholm, tog han afsked, men måtte give hende hånden på, at han næste nytårsnat atter ville komme ud til hende i Dyrehaven. Først da han mærkede dødens isnende kulde i hendes hånd, gik det op for ham, at hun var et genfærd.

Nu havde blytækkeren naturligvis mistet al lyst til at have mere med damen at skaffe, og derfor gik han ikke ud i Dyrehaven til den aftalte tid. Han sad på Engelsholm sammen med gårdens øvrige folk, da der hørtes en banken på døren, og en stemme nævnte hans navn. Ilde til mode rejste han sig og gik ud.

Timerne gik, men han vendte ikke tilbage, og omsider gik de andre da ud for at lede efter ham. De fandt ham på hans værelse. Han lå over sengen død og stiv, og alt tøjet var flået af ham.

Sidst man har hørt noget til den hvide dame var i 1944, hvor en mand traf hende ved søen en måneklar aften. Han var imidlertid

så heldig, at hun forsvandt, inden han nåede at sige noget til hende.

I krypten under Nørup kirke ligger de balsamerede lig af Knud Brahe og Margrethe Lange (hun d. 1622), og som gemalen har hun svært ved at finde ro. Nytårsnat rejser hun sig og vandrer afsted mod Engelsholm. Endnu har hun ikke nået den, men hvert år kommer hun et skridt nærmere, og når den dag oprinder, hvor hun kan røre muren, skal det kunne hvide hus synke i grus.

Engelsholm er en af vore mest særprægede herregårdshovedbygninger. Den opførtes i årene 1592-1600 for Knud Brahe, antagelig med Hercules v. Oberberg som arkitekt. Dengang som nu havde den fire firkantede hjørnetårne, men de var noget højere. I 1730erne ombyggedes huset noget ved Nicolai H. Rieman for Horsens matadoren Gerhard Hansen de Lichtenberg, der havde købt den i 1732. Bygningen, som flere gange har været brandhærgen, er i dag højskole.

Erritsø 28. (B4 på kortet)

Drømmen om en kirke.

Der boede efterhånden en del mennesker i og omkring den lille by, Erritsø, ved Fredericia. Egentlig manglede man en kirke, men det havde åbenbart lange udsigter med at få en sådan bygget. En lille fattig bondemand havde som sit højeste ønske, at han kunne skænke sin by en kirke. Penge havde han imidlertid ingen af. Hans bror derimod var rig nok, men han havde absolut ikke lyst til at bygge kirker.

En nat drømte han, at han skulle tage op til Sønderbro i Vejle, for dér ville han møde sin lykke. Allerede næste morgen drog han afsted, og da han nåede Sønderbro, stillede han sig op og ventede. Af og til gik han lidt frem og tilbage på broen, uden at han dog fandt det fjerneste, der kunne have nogen som helst forbindelse med hans lykke.

Da han imidlertid nu var kommet, syntes han ikke, at han uden videre ville give op, og under aften kom der en krigsmand hen til ham. Han sagde at han havde observeret bondens tilstedeværelse

på broen hele dagen, og nu kunne han egentlig godt tænke sig en forklaring på, hvorfor han opholdt sig der?

Bonden fortalte ham om sin drøm, og krigskarlen slog en larvende latter op: »Den slags skal man minsandten ikke fæste lid til: Tænk, i nat drømte jeg, at der i Erritsø i en lade tilhørende en bonde, hvis navn jeg endda kan huske, lå en stor skat skjult. Men jeg var dog en nar, om jeg drog til Erritsø af den grund«, sluttede han.

Bonden skyndte sig hjem. Det var nemlig hans navn, krigskarlen havde nævnt og hans lade, han havde omtalt. Han gav sig til at grave i den, og minsandten om ikke han også fandt skatten.

Nu var der penge til at bygge en kirke for, og bonden gik derfor ud for også at finde en grund at lægge den på. Medens han gik søgende rundt, traf han på sin bror, og denne spurgte ham, hvad han havde for?

»Jeg går såmænd og prøver, om jeg kan finde en passende grund til at bygge en kirke på«, svarede bonden. Broderen, der mente, at han kendte hans økonomiske omstændigheder, morede sig udmærket over svaret og sagde: »Ja, bygger du kirken, så giver jeg klokken dertil!«

Han blev noget forfærdet, da han så, at kirkebyggeriet virkelig blev alvor, for klokker er dyre, og det var naturligvis kun på skrømt, han havde fremsat tilbudet. Men bordet fangede, og han blev nødt til at lade klokken støbe. Han tog sig det så nær, at han efter at have hørt den første gang gik hjem og hængte sig.

I 1890erne mente beboerne i Erritsø, at den gamle kirke var blevet for brøstfældig, og den var ejheller stor nok til at kunne rumme menigheden. Derfor rev man den ned og byggede en ny, dog med anvendelse af visse dele fra den gamle kirke, bl.a. en romansk portal.

Estrup Hovedgaard 29. (A4 på kortet)

På en mark ved Estrup Hovedgaard skal der ligge en såkaldt »syv-årsskat« begravet, den består af ene læderpenge med en sølvnagle igennem, og pengene skal ligge i en stor kobberkedel. Det hændte

engang, at en mand fik den ene hank af kedlen på sit plovjern, men hvor meget han end søgte, fandt han ikke skatten.

Estrup Hovedgaard kendes i 1553, hvor Lene Rosenkrantz lod en firefløjet borggård opføre. I 1721 lod H. Bachmann den nuværende hovedbygning rejse.

Fensholt 9. (C3 på kortet)

Blides kilde.

I Fensholt ved Torrild levede der engang en from kvinde. Hun var hjælpsom overfor fattige og havde evnen til at kurere de syge.

Da hun lå for døden, sagde hun, at de, der skulle bære hendes kiste ville blive nødt til at stille den fra sig undervejs, og det slog til: Da de på begravelsesdagen kom gående over marken med kisten, blev den pludselig så tung, at de næppe kunne slæbe den, og de satte den derfor fra sig på skrænten ved Torrild Nørremose.

De så da, hvordan vandet piblede frem under kistebunden, og de skyndte sig at gribe den, for at den ikke skulle synke. Nu vejede kisten pludselig intet, og de kunne uden besvær bære den videre op til Torrild kirke, hvor den begravedes.

Vandet vedblev at vælde, hvor kisten havde stået, og det gør det den dag i dag. Det viste sig siden, at det havde helbredende kraft, især over for øjensygdomme.

Iøvrigt skal Blide kilde være et sted, hvor mange underjordiske holder til. Vogterdrengene, der i sin tid gik rundt med gåseflokkene ved mosen, fortalte, at de tidligt om morgenen før solen stod op, undertiden havde set nogle puslinger, som hentede vand ved kilden i deres krukker.

Finderup 30. (A1 på kortet)

Hvor blev kong Erik myrdet?

Kong Erik Klipping blev myrdet sct. Cæciliæ nat, d. 22. november 1286, i Finderup kirkelade. Sammen med et stort følge havde han

været på jagt, men herunder var han kommet bort fra de øvrige og fulgtes kun af sin kammermester, væbneren Rane Jonsøn og sin hestesvend. Egentlig var det kongens agt at søge til Viborg, men mørket faldt på og et voldsomt uvejr brød løs. Derfor lagde man sig ind i Finderup kirkelade for natten.

Sagnet fortæller, at kong Erik var urolig, han havde på fornemmelsen, at noget ubehageligt var under opsejling, men Rane Jonsøn sagde, at han trygt kunne lægge sig til at sove i høet. Han ville holde vagt, og han lovede at slå den svære bom for porten, så ingen kunne komme ind. Det slog kongen sig til tåls med, og Rane rumsterede kraftigt ved porten. Han lagde imidlertid kun nogle halmstrå over.

Ud på natten dundrede det på porten, kongen vågnede og skjulte sig i høet medens Rane Jonsøn tog opstilling med draget sværd for at værne sin herre. Et øjeblik efter sprang porten op, og ni fornummede skikkelser trængte ind i laden. Rane Jonsøn lod på skrømt som om han kæmpede imod dem, men samtidig pegede han på stedet, hvor kongen lå. De sammensvorne løb nu hen, trak ham frem og dræbte ham. Alle måtte de stikke deres sværd i ham, for at ingen siden kunne sværge sig fri fra drabet, og det blev gjort med grundighed, for liget bar efter sigende 52 stiksår.

Efter udåden flygtede de sammensvorne, det siges, at de stak ild på laden, men den kan dog ikke være brændt helt ned, for det lykkedes at bjerge liget af kongen og få det gravsat i Viborg domkirke.

Ifølge sagnet var den egentlige anstifter af drabet marsken Stig Andersen Hvide, men hele sagen er så uopklaret, at det er ganske umuligt at udpege ret mange af gerningsmændene. Kun en af de ni lykkedes det med sikkerhed at identificere, og det var ridderen Arvid Bengtsøn. Meget tyder på, at marsk Stig var genstand for et justitsmord, og at han overhovedet ikke var impliceret i sammensværgelsen.

Rane Jonsøn måtte sammen med de andre anklagede, som dømtes fredløse, flygte. Han blev siden fanget og i 1294 henrettet i Roskilde, hvor han lagdes på hjul og stejle. Om hans egentlige skyld véd man lige så lidt.

Det blev bestemt, at der på stedet, hvor kirkeladen havde stået, skulle bygges et bodskapel, hvilket også skete, det er muligvis siden forsvundet, men det kan også være, at det står endnu. Nogle

mener nemlig, at den nuværende Finderup kirke i virkeligheden er groet op omkring dette bodskapel, så det altså udgør kernen i kirken. Andre mener, at kapellet efterhånden forsvandt, og man stødte da også for en del år siden på en kirketomt i Finderup. Digteren Thor Lange lod dér rejse et tre meter højt mindekors, fordi han følte sig overbevist om, at det var stedet, hvor kongen blev myrdet.

Om ruinen nu er af en ældre sognekirke, som blev overflødig efter, at bodskapellet opførtes eller om man efterhånden lod bodskapellet forfalde, bliver næppe nogensinde opklaret, det eneste, der kan siges er, at den nu stående kirke i hele sin konstruktion virker, som om den var opført sent i 1200årene, så det er meget muligt, at når man står i den, står man samtidig på stedet, hvor Finderup kirkelade lå, og hvor kong Erik myrdedes hin usalige Sct. Cæciliæ nat for snart 700 år siden.

Fovsletgaard og Drenderup 31. (A4 på kortet)

Skøn Lantolille og hr. Adelbrandt.

På Fovsletgaard syd for Kolding, som i dag er en proprietær-gaard, men i gammel tid var en stor borg, boede hr. Adelbrandt, og på en anden borg lidt derfra, Drenderup eller Lille Drenderup, havde den fagre frøken Lantolille sit hjem. Og medens hun var en mild og from dame, kunne man ikke just påstå, at mildheden og fromheden var de mest iøjnefaldende dyder hos hr. Adelbrandt: Tværtimod var han en rå og brutal rad, hvis eneste fornøjelser var at spille, at jage vildt eller skørter samt at pokulere med ligesindede.

En dag var han - vist nærmest ved en misforståelse - kommet til gudstjeneste i en af egnens kirker med nogle af sine konsorter, og dér så han den væne mår, Lantolille. Aldrig havde hans øjne skuet et prudere fruentimmer, og hr. Adelbrandt, der var en mand af store ord, svor over for sine ledsagere, at den mø skulle blive hans.

Hastig som han var, red han samme dag til Drenderup og bejle-

de til jomfru Lantolille, men da hun var ganske klar over, hvad hr. Adelbrandt var for en personage, afviste hun ham med ord, som nu ikke ganske stemmer overens med et mildt sindelag. Der blev endda skrevet en folkevisse om de to, og ifølge den udtrykte hun sig således:

Min fader han haver så liden en hund,
den er hr. Adelbrandt så lig om hans mund.
Jeg agter ej mere hr. Adelbrandts tro
end min faders de to gamle sko.

Denne ringeagt faldt forståeligt nok hr. Adelbrandt noget for brystet. Han hidsede sig voldsomt op og svor, at han ville tage en frygtelig hævn, om hans hoved så aldrig skulle kunne finde ro i jorden derfor.

Folk, som nok vidste, at hr. Adelbrandt var ordholdende, når det gjaldt om at bringe trusler til udførelse, advarede den rapmunnede Lantolille og anbefalede hende på det indstændigste, at hun ikke satte sine nysselige pusselanker uden for Drenderup, thi da ville det efter alt at dømme gå hende såre ilde.

I samfulde syv år forblev hun derfor på sin borg, og det var så småt ved at trætte hr. Adelbrandt hver dag at ligge i et baghold lidt derfra og vente. Derfor greb han til en list: Han lod det rygte bringe til torvs, at han var rejst til Franken, og da det kom Lantolille for øre, besluttede hun at gå i kirke. Hendes venner besvor hende ganske vist, at hun ikke lånte rygtet øre, for det var sagtens falsk, men hun holdt fast ved sit, og en søndag lod hun fire vrinskere spænde for sin karm og agede afsted.

Da hun kom ind i en skov, som hun måtte igennem for at nå kirken, fik hun øje på en lille hund, som bjæffende kom vognen i møde. Hun mente i den at kende hr. Adelbrandts skødehund og gav køresvenden ordre til i største hast at vende vognen og køre hjemover.

Men det er ikke let at tumle fire vrinskere på en smal skovvej, og hestene blev da også så infiltrerede i hverandres seletøj, at de ikke kunne komme af stedet.

I det samme sprang hr. Adelbrandt og hans svende frem fra et buskads. Han rev jomfruen ud af hendes karm og flettede hendes lange hår ind i halen på sin hest. Derpå gav han den sporerne og lod den sprænge afsted med skøn Lantolille slæbende bagefter. Tre gange red han rundt om sin borg. Da var jomfruen død af den

hårde medfart, og den grumme ridder klippede hendes afsjælede legeme fri og henlagde det på Fovslets gårdsplads, hidkaldte sin gamle mor, pegede på Lantolille og sagde:

Og hør kære moder, gør stuen godt varm,
thi i nat vil jeg sove i min kærestes arm.

Da hans mor så, hvad der var sket, brast hendes hjerte af kummer, og i nattens løb kom hr. Adelbrandt til at tænke over, at han måske også nok havde været lidt for heftig. Derfor gik han hen og hængte sig i et tagspær.

Folkevisen slutter med disse sørgelige ord:

Den anden dags morgen, den så så megen gråd,
da lå der tre lig udi hr. Adelbrandts gård,
den ene var hr. Adelbrandt, den anden var hans mø,
den tredie hans kær moder, som af sorgen var død.

Men det skulle blive endnu værre, for nu kom hr. Adelbrandts ed til at træde i kraft på en for omgivelserne noget påtrængende og ubehagelig måde. Selvom man nemlig lagde ham hel i kiste og fik ham begravet, så blev hans hoved snart efter fundet på Fovslet, og ligegyldigt, hvad man siden gjorde for at blive det kvit, vendte det altid tilbage og lagde sig på et bestemt sted på loftet. Indtil engang i 1870erne skal det have henstået i en rødmalet kasse, men da nogle piger på gården havde haft nogle løjer for med det, besluttede ejeren at mure det inde, for han ville ingen uro have. Hvor det er skjult, ved man ikke længere.

Nu er der imidlertid det uheldige ved hele historien, at sagnfortællerne har været en del uenige om, hvorvidt det var Lantolille, der boede på Drenderup og hr. Adelbrandt, der boede på Fovslet, eller om det var omvendt. Ydermere var meningerne delte med hensyn til, om det var hr. Adelbrandts eller Lantolilles hoved, der vendte tilbage fra graven, og sluttelig gjorde både Drenderup og Fovslet krav på at være stedet, hvor hovedet er indemuret. Hvis begge versioner er rigtige, hvad man naturligvis ikke tør udelukke, ligger såvel Lantolille som hr. Adelbrandt hovedløse i deres grave, og blot man er tilfreds på begge gårde, er det jo hovedsagen.

På Fovsletgaard skulle man engang have bygget en ny stor lade, og der entreredes med en tømmer, som var en virkelig kapacitet på området. Han påstod, at han forud kunne sige nøjagtig hvor mange stykker tømmer og hvor mange nagler, der ville medgå til byggeriet. Det ville herremanden ikke tro på, lod sig gøre, så han

gjorde et væddemål med tømreren således, at hvis denne forud tilhuggede alt tømmer og samtlige nagler, og det ved samlingen viste sig at passe helt nøjagtigt, fik han dobbelt betaling for laden. I modsat fald fik han intet.

En dag medens byggeriet stod på, var det et dejligt solskinsvejr, og fruén på gården havde sat sig ud i haven, hvor hun havde et frygteligt mas med at tilskære linned, hvoraf en skjorte til herremanden skulle sys. Det drillede hende, hvilket tømreren, som var en hjælpsom mand, så. Han bad hende om at låne linnedstykket og lagde det nu sammen nogle gange på kryds og tværs. Så greb han sin store tømmerøkse og huggede den for øjnene af den måløse frue hårdt ned mod tøjjet. Da han tog det op og rettede det ud, var der udhugget både en for- og en bagside til skjorten og det langt smukkere, end fruén nogensinde kunne have klippet det med sin saks.

I stedet for at være taknemmelig for hjælpen, blev fruén meget urolig, for nu fattede hun, hvor dygtig tømreren i virkeligheden var, og det stod hende klart, at hendes mand utvivlsomt ville tabe væddemålet. Derfor sendte hun samme aften sin kammerpige ned til byggepladsen, hvor hun måtte stjæle et par dyvler fra tømmerens kasse.

Da man nogle dage senere skulle lægge sidste hånd på værket, passede antallet af dyvler naturligvis ikke. Der manglede to. Tømreren måtte således tro, at han havde tabt væddemålet, og det kunne han ikke klare økonomisk, ligesom det gik hans håndværkerære for nær. Derfor hængte han sig i laden, og i mangfoldige år derefter spøjte det fælt derinde: Efter mørkets frembrud kunne man se en mørk skikkelse hænge i et hanebånd og svinge langsomt frem og tilbage og høre rebet knirke mod træet. Vendte man ryggen til skikkelsen, risikerede man, at der pludselig susede et huggejern forbi én. Det var nok kastet af den hævngherrige tømrer, men der var nu aldrig nogen, der blev ramt.

At pigen, der stjal dyvlerne og bragte tømreren i ulykke, også spøjer, turde være indlysende. Hun går i midnatstimen omkring ved Fovslet og vrider hænderne. Derimod synes den egentlige ansvarlige, nådigfruen, at være gået ram forbi, thi hende hører man aldrig noget fra.

Fredericia

32. (B4 på kortet)

Når bare vi står sammen.

Fra 1770 til 1802 var Jochum Fenger præst ved Sct. Michaelis Kirke i Fredericia og Erritsø Kirke, og han var nu kendt for at være en meget from og lærd mand, som også kunne klare opgaver lidt ud over det sædvanlige som f.eks. nedmaninger.

På Højby Fælled var det en overgang i hans embedstid ikke godt at komme om natten, for Fanden selv havde slået sig ned hos en flok køer, som han åbenbart mente, at han måtte være i familie med, fordi de havde dusk i halen ligesom han selv og horn i panden. Køerne ville på deres siden intet vide af familieskabet, og de bittede rundt og teede sig rent tovligt for at blive af med den påtrængende djævel. Da det imidlertid viste sig ganske umuligt at få Fanden til at pakke sig, gik der bud efter pastor Fenger, som da også lovede at få sat skik på sagerne.

En aften marcherede han derfor til Højby Fælled iført kjole og krave og med både bibel og andre stærke bøger under armen. Han mødte Fanden, og lagde ud med at affyre en ordentlig bredside maneformler mod ham. Den havde fået en hvilken som helst ganganger til at synke ned til hælvten, men Fanden er gjort af et hårdere stof, og ordene prellede aldeles af på ham. Det er jo sådan, at Fanden fører regnskab med alle de synder, som vi mennesker begår, og han vidste også udmærket, at Fenger engang i sin studietid havde stjålet en firskillings-kage fra en kurvemager, og selvom Fenger bedyrede, at det var sket af nød og trang, kunne han ikke påberåbe sig at være ren, og det skal man være, hvis man skal mane Fanden selv.

Det var ved at gå rigtig skidt for vor arme præst, og det er ikke godt at sige, hvilken ende det havde taget, hvis ikke pludselig pateren for den katolske menighed i Fredericia var vågnet op af sin søde søvn, fordi han drømte, at hans protestantiske broder var kommet i en svar klemme ude på Højby Fælled.

Han sprang ud af sengen og iførte sig ornat. En lille klokke, som han havde stillet på bordet, ringede hele tiden af sig selv, og det var tegn på, at der ingen tid var at spille. Han nåede netop fælledens ganske forpustet, da Fanden var ved helt at få magten

over Fenger og havde drevet ham én på øret, så hovedet sad skævt.

Nu tog pateren fat, og katolikkerne er skrappe til det lantinske, så det haglede ned over den onde ånd med magtfulde latinske ord og sætninger. Det var mere end raden kunne stå for. Han lod køer være køer og gjorde sig usynlig i en sky af svovlos.

»Jaja, det ordner sig jo, når blot vi står sammen«, sagde pateren til Fenger.

»Mim-mim-mim«, svarede pastoren, for Fanden havde haft så meget fat i ham, at han havde taget nogen skade på mælet. Dette underlige »Mim-mim-mim«, fulgte ham resten af livet, men kun når han begyndte på at sige noget, ellers talte han såmænd godt nok. Hovedet kunne han aldrig siden rette helt op, efter den lusning, Fanden havde givet ham.

Nogen tid senere var det pastor Fenger, der en nat vågnede brat, fordi han havde drømt, at hans ven, den katolske pater, var kommet i bekneb med en nedmaning. Fenger vidste, at det var i forbindelse med en meget berygtet kammerråd Richter, som var død nogen tid forinden og nu spøjte så ganske forskrækkeligt i det hus, der engang havde været hans.

I en hast kom han i kjole og krave og styrede sine fjed mod kammerrådens hus. Beboerne stod skræmte og rådvilde uden for, og inde i huset hørte man råb og anden larm. Fenger skubbede med en faderlig håndbevægelse dem, der stod foran hoveddøren, til side, derpå skred han værdigt indenfor og gik ind i det værelse, hvorfra larmen udgik.

Den katolske præst havde det alt andet end let: Kammerrådens spøgelse havde trængt ham helt op i en krog, vistnok fordi han ikke havde taget sit afgivne kyskhedsløfte helt bogstaveligt, og spøgelse er nogle rædsomme krakilere.

Nu trådte imidlertid Fenger frem, tilkastede kammerråden et hvast blik, rømmede sig og sagde: »Mim-mim-mim!«

Om spøgelse normalt kan mønstre særlig megen humoristisk sans, skal ikke kunne siges, men kammerråden må åbenbart have været ret lattermild, og Fengers ganske uventede indlæg i debatten fik gespenstet til at briste i latter, det lo, så det havde ondt ved at opretholde materialisationen, og dette sikrede Fenger et forspring. Da han nemlig fik tungen på gled, fejlede talemåden intet som helst, og Richter måtte småfnisende lade sig drive bag-

læns ud af huset og hen i porten, hvor Fenger fandt det passende at mane ham ned.

Efter den vel overstandne dyst tørrede de to præstemænd sveden af panden, for det havde godtnok været en drøj omgang. Og så sagde Fenger: »Mim-mim-mim, jaja, det ordner sig jo, når blot vi står sammen!« - Og jeg vil da iøvrigt tro, at det var ord, som såvel den protestantiske som den katolske kirke med held kunne lægge sig på sinde.

Frijsenborg 33. (B2 på kortet)

Thomsen var vågen, det kostede hans liv.

Den pragtfulde herregård Frijsenborg ligger ved byen Hammel, den er nu forenet med Wedellsborg på Fyn og udgør sammen med den Danmarks største gods.

I 1700tallet ejedes Frijsenborg af en greve, som var gesandt i Paris. Hver gang klokken slog, fik han en sølvdaler i løn han var da også overmåde rig samt dertil hovmodig som få. Han havde en ganske bizar måde, hvorpå han reklamerede for sig selv: når han gæstede København, lod han sin hest beslå med mærkede sølvsko, men der sattes kun to søm i hver sko, så de let kunne tabes. Når folk fandt dem og leverede dem tilbage til ejeren, fik de en net lille belønning for ulejligheden.

Denne greve skal have haft lidt svært ved at falde til ro efter sin død, så han har sikkert lavet et eller andet, der prædestinerede ham til gengangeri. Indtil Frijsenborg byggedes om i årene 1862-67 skal han ofte have vist sig i de forskellige sale og rum, men de store forandringer, der skete, da lensgreve Chr. Emil Krag-Juel-Vind-Frijs lod Ferdinand Meldahl omdanne slottet til fransk Chateau, har åbenbart forvirret ham. I dag mærker man derfor ikke meget til den spøgende greve på selve hovedbygningen. Derimod skal man nok kunne risikere at møde ham på de stedlige landeveje, hvor han kører rundt i en sort karet med fire hovedløse ligeledes sorte heste for.

Det skete også, at han i stedet valgte at ride, og det skete ad den såkaldte »grevevej«, som han havde ladet rydde fra Frijsenborg gennem Tinning og Norringure skove og til Hinnerup.

Han befordredes da af en sort ganger med gloende øjne og med ildsluer flaksende ud af gabet. Selvom vejen nu ikke længere eksisterer, høres han stundom endnu galopere forbi, og han er gavmild som i levende live. Møder han folk, som han synes, han bør gøre noget for, tilkaster han dem en skinnende sølvdaler. Det er dog klogt at lade den ligge lidt på jorden, inden den tages op, for den er gloende varm.

Den greve, som i slutningen af 1700tallet ejede Frijsenborg, var ivrig kortspiller, og en dag dyrkede han denne fornøjelse sammen med to godsejere fra egnen samt sin skovridder, Ulrik Thomsen.

Greven sad øjensynlig i sort uheld, han havde tabt en af sine herregårde, og den næste stod på spil, da Thomsen pludselig opdagede, at greven, der sad med ryggen til et stort spejl, hele tiden holdt sine kort, så modspillerne kunne se, hvad han havde på hånden.

Thomsen var for klog til straks at sige noget, men han tilbød greven at tage dennes plads, og nu fik piben en anden lyd: Skovridderen passede på at holde sine kort, så de andre ikke kunne se dem, og snart var alt det tabte genvundet. Thomsen måtte fortælle greven, hvordan alt var gået til, og de andre to svor en blodig hævn.

En gunstig lejlighed til at »gøre op« med Ulrik Thomsen viste sig et par måneder senere, da der skulle holdes klapjagt på Frijsenborg. Et af de første skud, der løsnedes, traf ham, så han faldt død om. Det så ud som et vådeskud, og sagen dyssedes hen, men mange år senere åbenbarede en fæstebonde på sit dødsleje, at han af de to spillefugle var blevet underkøbt til at udføre hin niddingsdåd. Forresten indhentede skæbnen også mændene bag snigmordet, de fik begge en ynkelig død.

I helt gammel tid ejedes Frijsenborg, som dengang hed Jernit, af slægten Parsberg, og en af dem - man véd ikke hvem - har fået tilnavnet »den onde Parsberg«. Han gik efter sin død igen på gården.

Engang skulle der bygges ny lade på Frijsenborg, og fruén vædgede med tømreren om, at han præcis skulle sige, hvor mange nagler, der ville gå til. De blev skåret og lagt i en kasse, som forsegle-

des, og fru en vandt, for der manglede een, den havde fru en nok set sit snit til at forputte, mente folk.

Gjern bakker 34. (B2 på kortet)

Kul, kalv og penge.

Vest for Gjern ligger Gjern bakker, hvoriblandt Troldhøj er at finde. I den bor der en trold, som har lavet sig en vej gennem bakkerne, og ad den kører han ved nattetid, når fuldmånen skinner, med seks kulsorte kokke spændt for sin kare.

En dag kom en fattig kone op på Troldhøj, og der fandt hun en sort kalv ligge og sole sig oven på en bunke kul. Dem syntes hun nok, at hun kunne bruge, så hun tog lige så forsigtigt kalven og løftede den ned ved siden af kulbunken. Så skovlede hun så mange af kullene over i sit forklæde, som der kunne være, hvorpå hun lige så forsigtigt løftede kalven tilbage.

Da det var sket, vendte hun sig for at gå hjem, men bag sig hørte hun en stemme sige: »Havde du ikke taget mig så sødeligt og lagt mig så blødeligt, skulle jeg have knust hvert ben i din krop!« Forbavset så konen sig om, men både kulbunke og kalv var forsvundet.

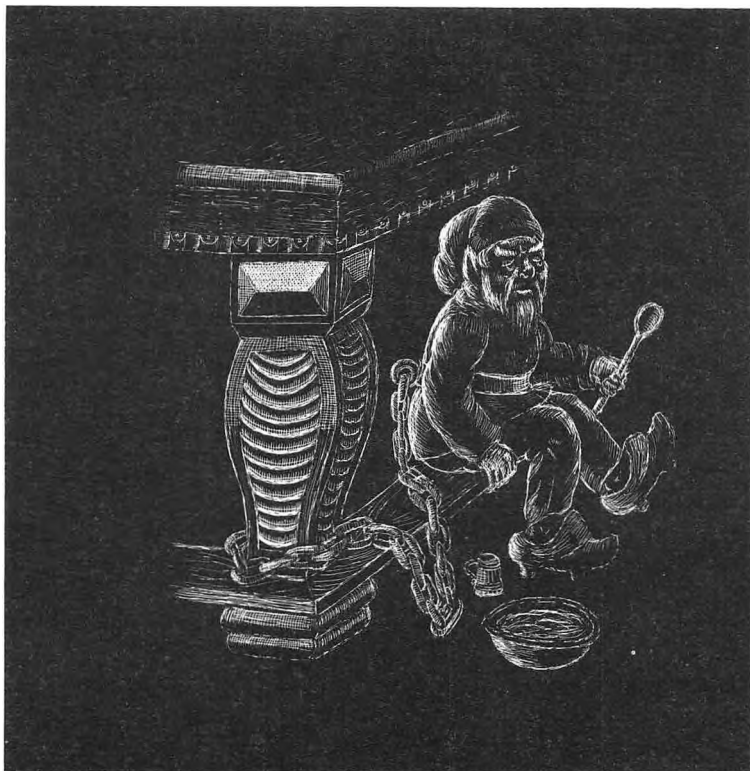
Da hun kom hjem, hældte hun kullene ud ved ildstedet, da var de forvandlet til lutter sølvpenge, og hun blev en velstående kone.

Glisbjerg 35. (B1 på kortet)

Den fangne dværg.

Mellem Bjerring by og sø vest for Bjerringbro ligger Glisbjerg, hvori der bor dværge. De var forhen nogle slemme drillepinde, og når et kreatur var stukket af fra hyrdedrengene, råbte dværgene så fra det ene sted og så fra det andet: »Her er din ko, her er din ko«, men naturligvis var den der aldrig, når knægten nåede derhen.

De kunne også finde på at være gæstfri, så inviterede de hyrderne indenfor i højen og trakterede på en grød, men hvis de selv sat-

Den fangne dværg fra Glisbjerg.

te pris på den, så gjorde menneskene det allenfals ikke, for den var kogt af lutter lyngblade og var bitter som en ulykke.

En dag da en bonde fra Bjerring kom ud til Glisbjerg, var der en dværg, som ikke nåede at smutte væk, og ham fangede han. Der er også dem, der mener, at dværgen blev taget på bondens egen gård, da han var listet ind for at stjæle af øltønden. Nok er det: Bonden tøjrede ham ved bordbenet og viste ham frem for sine naboer. Det var en lille grim mand med en stor mund, dybtliggende mørke øjne og spidse øren.

En af naboerne fik ondt af dværgen, han sagde til bonden, at det var synd og skam at holde et sådant væsen fangen, og det lyk-

kedes ham virkelig at overtale bonden til at lade dværgen gå.

Siden havde han, der talte for dværgens frihed, held med alt hvad han rørte ved, hvorimod det til stadighed gik tilbage for ham, der havde fanget dværgen og tøjret ham.

Gravballegaard 36. (B2 på kortet)

Den galende herremand.

På Gravballegaard levede der for mange år siden en herremand, som var et bæst imod sine bønder. Omsider døde han, og da han skulle begraves, fulgtes hans lig til kirken af mange opstemte mennesker, der var glade over, at denne plageånd endelig var borte. Men da de passerede kirkestalden, vendtes glæden til rædsel, thi på en af stalddørene sad herremanden og galede som en hane.

Efter den tid var det rent forskrækkeligt med spøgeri på Gravballegaard, og det blev ikke bedre, før de fik hentet den Grønbæk præst, som satte gespenstet ned i et kær tæt ved gården og rammede en pæl igennem det. Pælen stod der i mange år, og når nogen rokkede ved den, lød der en stemme nede fra jorden; den råbte: »Rok bedre op, rok bedre op«.

Gravballegaard nord for Silkeborg oprettedes i 1600tallet ved at fire bøndergårde sloges sammen. Dens nuværende hovedbygning er opført i 1866.

Grønbæk 37. (B2 på kortet)

Universalgeniet Hurtigkarl.

Grønbæk præstegård nordøst for Silkeborg er en af vort lands allermærkværdigste bygninger. Den blev opført i det herrens år 1757 af provst Niels Hurtigkarl.

Den gamle præstegård på stedet var slemt forfalden, da Hurtigkarl tiltrådte kaldet, og under en orkan i 1756 var den lige ved at lægge sig ned. Samtidig væltede det meste af præstegårdens skov, og da provsten ikke måtte sælge træet, besluttede han i stedet at

Provst Hurtigkarls præstegård i Grønåbæk er en arkitektonisk mærkværdighed.

sætte det i en ny præstegård.

Han var et teknisk geni, og han lavede selv alle tegninger til anlægget. Ofte nok havde han set, hvordan det gik med huse, hvor man ved opførelsen havde hugget stenene over i passende stykker: De blev tilbøjelige til at smuldre, fordi slagene gav dem revner, og sådan skulle det ikke gå med provstens bygning.

Hurtigkarl satte sig derfor ved tegnebrættet, hvor han tegnede og gav mål til over 100 forskellige stentyper, lige som han gav anvisning på, hvor mange af hver type, der skulle brændes. Disse beregninger viste sig at være så nøjagtige, at der da huset stod færdigt kun resterede fem sten.

Murværket måler ca. 60 cm. i tykkelsen, og stenene går helt igennem. Så det er en alvorlig størrelse, de har. Ydermurene hviler på en sokkel af smukt tilhugne kvadrer, og i kælderens sidder store utilhugne kampesten.

Man kunne selvsagt heller ikke klare sig med almindelige tagsten, for det giver megen ulejlighed at passe et sådant tag med understrygninger, så det kan være tæt. Provsten konstruerede derfor en særlig tagstenstype, som gav et tag så tæt og alligevel smidigt, at man helt kunne se bort fra understrygning. Desværre forsvandt dette tag, da præstegården brændte i 1868, men det ypperlige murværk havde ingen skade taget, så man behøvede blot at komme ny indmad i.

Hoveddøren er flyttet, taget er gjort lidt lavere, men endnu ligger provstens åbenbart uforgængelige præstegård i Grønbæk, og fem af 10 linde, som han plantede på gårdspladsen, har klaret sig op til i dag.

Provsten kunne andet end bygge huse: Han var en særdeles due- lig urmager og fremstillede bl.a. et kunstfærdigt ur, som sattes over den ene port på det nærliggende herresæde, Allinggaard. Da kongen engang kom på besøg på Allinggaard hos godsejer Fischer, blev han overmåde betaget af dette ur, og da han hørte, at det var forfærdiget af Grønbæk provst, forlangte han at se denne.

Der sendtes bud efter Niels Hurtigkarl, som kom anstigende i almindeligt pænt tøj i stedet for i ornat. Han meldte sig hos kammerjenteneren, som med et mildt ord blev forfærdet: Provsten kunne sandelig kun tillade sig at møde i ornat, når kongen ville tale med ham.

»Jo, men det er slet ikke provst Hurtigkarl, hans majestæt vil

tale med, det er urmager Hurtigkarl,« replicerede provsten, »og han står hér, vær så god at melde mig!«

Kammertjeneren vidste hverken ud eller ind, men gik dog til kongen, som morede sig kongeligt over det snurrige indfald: »Ved Gud, manden har ret,« udbød han, »lad ham komme!«

Så førtes Hurtigkarl ind, og de to underholdt sig i flere timer om bygningskunst og urmageri, og det var vist ikke langt fra, at kongen havde gjort ham til hofurmager eller hofarkitekt.

Når en ung pige skulle stå brud, var det førhen skik, at hun pyntedes på selve Grønbæk præstegård, og dernæst førtes hun gennem præstegårdslågen med de gamle kastanier hen forbi provst Hurtigkarls gravsted og ind i kirken.

Provsten var en rastløs mand, og han havde nok selv på fornemmelsen, at han måske fik svært ved at ligge roligt i sin grav. Derfor lod han plante en række lindetræer omkring den, for at de kunne binde ham. Alligevel lykkedes det ikke: Da han var død i 1770 hed det sig snart, at han gik rundt på præstegårdens avlsbygninger, hvor dyrene om natten pludselig blev urolige. Sin dejlige hovedbygning kunne han heller ikke holde sig fra, og en kone, der en aftenstund gik gennem salen, så dér en hvid skikkelse, i hvilken hun genkendte den afdøde provst.

Gylling 38. (C3 på kortet)

Ærterismændene.

Man skal se sig godt for, før man går ud på de broer der ligger over vandløb som f.eks. Rævså, Mulskær bæk og Aakær bæk i Gyllingområdet i Østjylland. Måske er broerne nemlig ikke så solide, som de ser ud til.

Sagen er, at der på egnen findes nogle slemme fyre, en slags vætter, som man ikke har magen til noget andet sted i verden, og som kaldes ærterismænd.

De lægger sig over vandløbet, som var de broer, og folk går godtroende ud på dem, men når de er nået til midten, er broen pludselig ikke sværere end de ris, som man sætter ærteplanter op af, den giver efter, og folk dumper i vandet, medens broen krym-

per sig og bliver til en mandslignende skikkelse, der forsvinder med en skadefro latter.

Hagenstrup mølle 39. (BI på kortet)

Bjørnen og bjergmanden.

I Busbjerg på sydsiden af Gudenåen og vest for Langå boede der en bjergmand, som var nabo til mølleren på Hagenstrup mølle. Han var en sær rad, den bjergmand, for han ville kun være i højen om dagen, om aftenen flyttede han ned på møllen, hvor han holdt et hus, så mennesker ikke kunne nære sig. Derfor flyttede mølleren og hans familie for det meste også over på en anden gård, når mørket faldt på, og sov der.

En aften kom imidlertid et par bjørnetrækkere til møllen med deres bjørn, som de rejste fra by til by med, og viste frem for penge. De spurgte, om de måtte overnatte hos mølleren, og han svarede, at det måtte de såmænd gerne, men at der kom en bjergmand om aftenen, og han var ikke særlig rar at have med at skaffe.

Det var bjørnetrækkerne rystende ligeglade med. De slog sig ned i møllerens opholdsstue, og bjørnen blev lagt ud ved ildstedet i rummet ved siden af, hvor den kunne havde det varmt og rart.

Da klokken var omkring 11, gik hoveddøren op, og de to bjørnetrækkere kunne mærke, at noget stort, mørkt kom ind i stuen, det snøftede lidt rundt og forsatte så ud, hvor bjørnen lå. Den knurrede ildevarslende, og pludselig brød der en larmen og bragen løs, som skulle huset falde sammen. Det snerrede, hvinede og brølede - det var bjørnen, der tog livtag med bjergmanden. Med ét for en skygge gennem stuen, hvor bjørnetrækkerne sad, og efter den kom bjørnen. Der lød et brøl ude fra gårdspladsen, og så blev alt stille. De to gik ud efter bjørnen, og omsider fik de da også indfanget og beroliget den. Den fejlede intet, bortset fra, at der var rykket nogle ordentlige totter ud af dens pels.

Da mølleren kom næste morgen, blev han meget fornøjet over

Planche I.

Udsigt mod koret i klosterkirken i Horsens, hvor den hvide spøger og bl. a. har fået en kvindelig konfirmand til at dåne.

at erfare, hvad der var sket, og han fik ordnet det sådan med bjørnetrækkerne, at de mod betaling blev på møllen endnu en nat. Han satte sig selv ind hos dem, og bjørnen lå, hvor den plejede. Da klokken blev 11, bankede det på ruden, og en stemme spurgte efter mølleren. Han svarede, og så sagde den anden: »Har du stadig den nye hund, som du fik i går?« Mølleren svarede ja, og bjørnen, som hørte, at bjergmanden var der, knurrede fra sin krog. -»Så vil jeg ellers sige dig tak for godt naboskab, men den hund vil jeg ikke være i nærheden af, så nu flytter jeg op til Aalum bakke!« Det var det sidste, man hørte til den bjergmand.

Hanstedgaard 40. (B3 på kortet)

Døve Dorte bød på smørrebrød.

»Døve Dorte« boede på Hanstedgaard; hendes rigtige navn var Dorthea Hansdatter Lottrup (d. 1711), og hun var gift med Anders Jensen Thonbo (d. 1697). Døve Dorte skal have været særdeles hård overfor gårdens folk, og vé den fæstebonde, som ikke i tide svarede sin afgift - fra ham tog hun alt.

Alligevel havde Dorte en god del lune, og folk der forstod at sætte sig i respekt overfor hende, var hun meget elskværdig imod. Som nu den karl, der gerne ville være røgter på Hanstedgaard: Til ham sagde hun, at den røgter, hun skulle have, hverken måtte røge tobak eller drikke brændevin, men karlen var ikke tabt bag en vogn; han svarede, at han den onde tordne og flække ham drak, når det lystede ham og røg, hvis han følte trang dertil, hvad enten det så behagede den nådige frue eller ej. En sådan mand kunne Dorte umuligt stå for; han fik pladsen uden videre vrøvl.

Døve Dorte fik af almuen skyld for at have myrdet sin mand, men på sine gamle dage fik hun sjælekvaler, og for at gøre denne og andre forseelser gode igen, oprettede hun Hansted Hospital med plads til 24 lemmer. Hun lod i samme anledning gøre store allegoriske portrætter af sig selv og gemalen; hun fremtræder som græsk eller romersk gudinde siddende på en stenbænk, han er hyr-

Planche II.

Den store Jellingsten, som jættekvinden kastede efter kirken.

Hun ville ødelægge den, men til alt held for stenen og kirken ramte den ikke sit mål.

I Hansted Kirke ses dette prægtige epitafium over døve Dorte og hendes mand, Anders Thonbo. I en krypt under kirken hviler damen, der engang bød på »en rød smørrebrød«.

den, der skøtter sine får, og fårene symboliserer hospitalets lemmer.

Trods den gode stiftelse undgik Dorte dog ikke sin skæbne: Da hun var død blev hun sat op i Hansted kirke i åben begravelse ved siden af sin mand, men hun hvilede ikke med fred; hver nat måtte hun rejse sig fra kisten og i en karet med fire hovedløse gangere jog hun gennem Hansted Skov til herregården, hvor hun gik alle rummene igennem og smækkede med dørene. Mødte vejfarende hendes karet, slog det aldrig fejl, at de for vild og ikke blev løst af fortryllelsen før hanen havde galet.

Engang havde nogle drenge i konfirmationsalderen hørt om Dortes natlige udflugter. De gik derfor ved skumringstid hen i kirken, hvor de råbte i kor: »Døve Dorte, stå op«. Men endnu medens råbet rungede i hvælvingerne, rejste fru en sig i kisten, rakte en blodig hånd hen imod dem og sagde: »Kom kun, så skal i få en rød smørrebrød«.

Hvad hun mente med disse gådefulde ord, er ikke godt at vide, men noget uheldsvangert lå der i dem, og drengene retirerede fra kirken over hals og hoved. De følte ikke siden trang til at forstyrre den dødes søvn.

Hanstedgaard lige nord for Horsens tilhørte i 1200årene Kronen, og der findes et voldsted fra den tid. I 1580 opførtes et stenhus med tårn, men i 1600erne blev gården ødelagt. I 1694 opførtes en ny hovedbygning og ladegård, og i 1789 erstattedes hovedbygningen af den nu stående ved arkitekt Anders Kruse. Den fik i 1862 to sidefløje.

Haraldskær 41. (A3 på kortet)

Den indemurede.

På talrige af Eurpas gamle slotte, borge og herresæder lyder sagn om uheldelige adelsfrøkner, som af deres hårde far er blevet ombragt og indemuret, fordi de havde tabt hjertet til et stykke mandfolk udenfor rangklasserne og glemte at vogte deres dyd.

Umiddelbart er man tilbøjelig til straks at afvise slige beretninger som skrøner, men en kerne af sandhed må de dog rumme, ef-

Haraldskær ved Vejle havde næppe noget med Harald Blåtand at gøre.

tersom der vitterligt ved flere lejligheder er fundet menneskelige skeletdele i herregårdes murværk - således på Haraldskær omkring begyndelsen af forrige århundrede.

Nu skal det naturligvis ikke forsværges, at en eller anden forbryderisk herremand kan have ombragt sin datter, men en fornuftig grund til, at han derfor skulle indlade sig på vidtløftige byggearbejder og endda risikere at salig afdøde blev årsag til en påtrængende odør i huset, kan med nogen ret efterlyses. Det var dog langt mere nærliggende at grave offeret ned et eller andet sted.

Sandheden er snarere, at man vel har fundet knogler, men at disses tilstedeværelse næppe skyldes en forbrydelse.

I middelalderen var det ikke usædvanligt, at verdslige og gejstlige dignitarere fik deres sidste hvilested i kirkers eller klostres mure, selvom det var nok så almindeligt, at de nedsattes under gulvet. I

herregårde, der har en fortid som klostre kan skeletfund i murværket derfor have en sådan baggrund.

Så at sige alle borge var forsynet med smuthuller i murværket, hvor beboerne kunne skjule sig, hvis huset faldt i fjendehånd. Det er da hændt, at en såret person, som har haft held til at slippe ned i et sådant skjul, døde dér og først mange år senere ved en ren tilfældighed kom for dagen.

Endelig er der den mulighed, at der med forsæt er lagt menneskeknogler i muren som led i en magisk beskyttelse af huset. I katolsk tid var det almindeligt, at der i kirkers og klostres grundmur nedlagdes helgenben, på den måde knyttedes den eller de pågældende helgeners værnkraft til stedet. Det er vel heller ikke usandsynligt, at den herremand, som ofrede meget arbejde og betydelige summer på et befæstet stenhus, prøvede yderligere at gardere sig og gøre murene usårliche ved at afkøbe kirken sådanne undergørende ben og anbringe dem et passende sted. Selv et godt stykke ind i protestantisk tid kan man meget vel have fulgt en sådan praksis. - Skeletresterne er altså relikvier slet og ret.

Om det nu er den indemurede der rører på sig, får stå hen, men der er et værelse på Haraldskær, hvor der altid er noget pusleri efter mørkets frembrud. Såfremt man tænder lys, er alt roligt, men ikke så snart er dets lukket, før der atter høres uforklarlige lyde. Også i mejeriet var det forhen galt, der flyttedes hver nat rundt med bøtter og spande, så det ret skramlede, men der var intet at se.

Der er absolut ingen historisk hjemmel for, at Harald Blåtand skulle have haft noget med Haraldskær at gøre, men navnet i forbindelse med den kendsgerning, at Jellinge-højene kun ligger en mils vej derfra, fik alligevel folk til at konkludere, at det nok var hin danerkonning, der havde grundlagt herresædet. Ja, man viste endog hans prægtigt udskårne himmelseng i en gård på egnen så sent som i forrige århundrede.

På vejene ved Haraldskær kunne man forhen i stille sommeraftener møde en mand, som sindigt trillede afsted med en tøndefuld penge, det var en af gårdens gamle ejere, som havde erhvervet sit guld på uærlig vis, og som på denne måde fik sin straf.

Haraldskær kendes tilbage til ca. 1434, hvor Niels Friis ejer den, men meget tyder på, at der før den har ligget en middelalderlig borg på stedet eller nær derved. Måske går den tilbage til 11-1200årene. Den nu stående hovedbygning har man hidtil ment var opført ca. 1590, men den går utvivlsomt tilbage til omkring 1570 eller helt ned til sidst i 1550erne. De nuværende sidefløje er opført i 1917, den ene måske kun ombygget. I 1971 ødelagdes hovedhuset stort set i det indre af en brand, men i det ydre er det bevaret. Haraldskær ejes nu af Boligselskabernes Landsforening.

Hasle 42. (C2 på kortet)

Syndens lod er død og fortabelse.

I det sydvestlige hjørne af Hasle kirke ved Aarhus sidder en billedkvader af ret usædvanlig art: På den ene side ses en kvinde og en mand, hun har lagt den ene arm om ham, og hans ene hånd dækker hendes skød. Den anden arm stikker kvinden gennem et hul i hjørnet over på den anden side af stenen, og dér har hun fået fat i næseringen på en forfærdelig djævel.

Om denne sten melder den lokale tradition, at en karl og en pige havde omgang med hverandre uden at være lovformeligt gift. Pigen kom i omstændigheder, der i denne forbindelse ikke kan betegnes som velsignede, thi karlen nægtede at gifte sig med hende, og da hun trængte ind på ham med bønner om giftermål, slog han hende uden videre ihjel.

Forbrydelsen blev opdaget, og karlen måtte betræde skafottet, hvor han gjordes et hoved kortere. Så muredes de to inde i kirken, og på stedet hvor de står, blev stenen sat andre ligesindede til advarsel og skræk. Thi kommer man sammen uden at være i ægtestand, tages man af Fanden, det er både sikkert og vist.

Hornborg 43. (B3 på kortet)

De dødes gudstjeneste.

Sagnet om de dødes gudstjeneste kendes fra hele den kristne ver-

Hornborg Kirke, hvor de døde holdt gudstjeneste.

den og fra et utal af kirker. Undertiden henlægges det til den vældige domkirke i storbyen, undertiden til en lille sognekirke på landet. Grundstammen i sagnet er imidlertid altid den samme, og i Danmark sættes det ofte i forbindelse med den katolske epoke:

I den lille by Hornborg vest for Horsens boede der engang en ældre og meget from kone. Hun gik ofte i kirke og satte en ære i at møde præcis til gudstjenesterne. En juleaften havde hun sat sig for, at hun ville til frommesse julemorgen, og hun gik derfor ganske tidligt til ro.

Hun vågnede ved, at hanen galede. Det var endnu ganske mørkt, men fra sit vindue kunne hun se, at kirken stod fuldt oplyst. Hun blev da bange for, at hun havde sovet over sig, og skyndte sig at klæde sig på. Hun tog sin kåbe på, for det var koldt, og så begav hun sig ellers på raske fjed afsted til kirke.

Alt var ganske stille, og da hun kom ind på kirkegården, syntes hun, at lysene inde i kirken skinnede så koldt. Der var en forunderlig uvirkelig stemning over det hele. - På en måde havde hun mest lyst til at gå hjem igen, men så tog hun sig sammen og trådte indenfor i kirken.

Den var fuld af mennesker. Mange af dem var hende ganske fremmede og klædt i mærkelige gammeldags dragter. Andre syntes hun nok, at hun skulle kende. I hvert fald mindede de hende om nogen, som hun havde kendt engang.

Der var ikke den sædvanlige hosten, snøften og rumsteren, alt var ganske tyst, og de tilstedeværende fulgte hende med øjnene, da hun lidt fløv listede op til sin sædvanlige plads nær prædikestolen.

Hun kom til at se på lysene. De brændte ikke med rødgule flammer, som de plejede, men med blålige luer. Der var også en ubehagelig muldet og muggen lugt i rummet, og der var isnende koldt. Præsten havde stået med ryggen til oppe ved alteret, nu vendte han sig og lyste velsignelsen over menigheden. - Mærkeligt nok var også han en fremmed.

De tilstedeværende begyndte at synge en salme, konen kendte hverken ordene eller melodien, og derfor sad hun og kiggede sig lidt forbavset om. Hun kom til at skele hen til konen ved siden af på bænken, denne kiggede op og smilede svagt til hende. Hun fik et chok, for det var hendes naboerske, som de havde lagt i graven fire år forinden.

Den døde bøjede sig nu hen imod hende og hviskede: »Du er kommet til de dødes gudstjeneste, hvor ingen levende har lov at være med. Hvis du har dit liv kært, så skynd dig ud af kirken, inden salmen er til ende, for ellers er du snart en af os!«

Konen rejste sig og begyndte at liste ned ad midtergangen, det skramlede bag hende som af nogen, der rejste sig, hun løb, nogen greb fat i hendes kåbe og ville trække hende tilbage, men hun sled sig afsted. Med opbydelse af sine sidste kræfter nåede hun ud på kirkegården netop som døren med et brag smækkede sammen om hendes kåbe. Bag sig hørte hun en afsindig latter, og ude af sig selv af rædsel løb hun hjem og kom i sin seng.

Næste morgen fandt folk hendes kåbe, den sad fastklemt i kirkedøren, og det der var uden for, var helt og pænt, men det der var inde i kirken var revet i lutter bittesmå stumper.

Den hvidkalkede kirke ligger nord for byen. Den har romansk kor og skib, sengotisk våbenhus og tårn fra 1931.

Horsens Klosterkirke 44. (B3 på kortet)

Den hvide dame.

I Horsens Klosterkirke spørger det, hvilket skal være både sikkert og vist. Mange har kunnet berette om mødet med en hvid kvindeskikkelse, der i koret går rundt med et spædbarn på armen og forsvinder ind i muren.

Før nogle år siden var der konfirmationsforberedelse i kirken, og de unge mennesker var bænket oppe i koret, hvor præsten fortalte om kirkens funktioner. Pludselig blev en af pigerne ligbleg. Hun stirrede mod noget henne ved alteret. Så udstødte hun et skrig og besvimede. Man fik hende atter kaldt til live ved hjælp af nogle hoffmannsdråber, og da man spurgte hende, hvorfor hun var dånet, lød svaret, at hun havde fået øje på en hvid kvinde, der med et barn på armen gik hen over gulvet oppe ved alteret, og kvinden havde set så vist på hende, at hun havde fået et chok.

Alle var enige om, at det måtte være den indemurede kvindes genfærd, pigen havde set, og det udmærker sig bl.a. ved at optræde på alle tidspunkter af døgnet. Det er ikke alene aktivt i mid-

nattsstunden, sådan som det ellers normalt gælder for dette luftige folkefærd.

Kvinden var datter af en billedskærer, som i den sene middelalder boede i Horsens. Hun havde forelsket sig i en ridder ved navn Hans fra Stensballegaard uden for byen. Da pigen imidlertid ikke var af stand, var det ikke let for ridderen at få et giftermål med hende bragt i stand, og det var nu ret uheldigt, eftersom hun ved ham var blevet med livsfrugt.

End mere kompliceret blev det, fordi ridder Hans pludselig fik ordre om, at han skulle drage i ledning med kongen. Der måtte imidlertid under ingen omstændigheder tilstøde pigen noget ondt, og derfor gjorde ridderen, hvad han anså for at være det sikreste: Han anbragte hende hos franciskanerbrødrerne i klosteret i Horsens. De lovede at tage sig smukt af hende og sørge for, at hun intet manglede. En af munkene mente åbenbart, at hun ejheller burde savne mandligt selskab, så da ridderen var vel af vejen, lagde han kraftigt an på hende.

Pigen afviste med foragt hans tilnærmelser, hvilket imidlertid gjorde ham nidsk, hvorfor han besluttede at tage en djævelsk hævn: Da hun havde født, listede munken sig ind, stjal hendes barn og anbragte i dets sted en hundehvalp.

Han hviskede nu de andre intetanende munke i øret, at pigen da vist havde haft omgang med andre væsener end ridderen, for det var ikke noget almindeligt barn, men en hundehvalp, hun havde bragt til verden.

Det brød de fromme brødrer sig ikke om at høre, og da en undersøgelse viste, at der virkelig lå en hundehvalp i vuggen og ikke et menneskebarn, hoppede de fluks på den fæle historie, thi munkes hu står ikke til de kødelige lyster, og de kender lidet eller intet til samme lysters resultater, samt hvad der i så henseende er muligt, og hvad der ikke er det.

Følgen blev, at de murede pigen inde i et lille rum i kirkemuren, det skulle være hendes straf, og hun var sikkert omkommet af sult og tørst, hvis ikke hendes broder havde hørt om hendes ulykke og havde lokaliseret stedet, hvor hun nu sad og kukkelurede. Udefra huggede han i nattens mulm og mørke et par sten løse i muren, så han kunne komme til at give den betrængte søster mad og drikke samt nogle klæder, så hun kunne holde varmen.

Samtidig sendte han et bud afsted til ridderen, som straks fik

orlov og vendte hjem til Horsens med sine svende. De brød ind i klosteret og befriede pigen. Munken, som havde forvoldt hende så megen fortræd, blev pågrebet og kom i pinligt forhør, hvorunder han måtte tilstå sine ugerninger. Barnet havde han aflivet og begravet, og alt ialt var det vel kun retfærdigheden, der skete fyldest, da han klyngedes op i byens galge.

Nu lod ridderen sig ikke længere holde tilbage: Han giftede sig med den smukke billedskærerdatter, og på Stensballegaard, hvor de slog sig ned, fødte hun ham gennem årene flere sønner og døtre. Alligevel kunne hun aldrig glemme det barn, der så grumt var blevet hende berøvet, og efter sin død er hun derfor vendt tilbage til klosterkirken i Horsens, hvor hun selv sad indemuret, og hvor barnet åbenbart er blevet begravet.

I 1892 blev den højgotiske teglstenskirke restaureret efter en tid at have været i forfald. Ved samme lejlighed tilmuredes nogle hemmelighedsfulde smårum i murværket, og blandt dem det, hvori billedskærerens datter engang skulle have siddet. Fra et sted nær alteret skal en løngang have ført dybt ned i jorden, men det er igen en anden historie.

Hundsbæk 45. (A4 på kortet)

Fru Mettes Høj.

Ved herregården Hundsbæk, som engang var et betydeligt gods, ligger »Fru Mettes Høj«; om den fortælles flere sagn: Navnet skal den have fået af, at en jomfru Mette, som boede på gården, efter at have født et barn i dølgsmål, bar det op på højen hvor hun dræbte først det og siden sig selv.

Senere tog en lindorm ophold i højen, og den plejede at kravle ned til den såkaldte Lindedam ved herregården for at drikke. En aften kom den der netop samtidig med, at herremandens fede stude skulle vandes, og den benyttede lejligheden til at sætte tolv af dem til livs.

I de dage lå Fru Mettes Høj omgivet af skov, men da herremanden erfarede, hvilken skæbne, der var blevet hans stude til del, afbrændte han hele skoven for at gøre kål på ormen. Desværre lykkedes forehavendet ikke, ormen undslap, kravlede ned til Læborg

kirke, rullede sig rundt om den og spyede edder og forgift, når nogen nærmede sig.

Tilsidst enedes beboerne på egnen om at få den skadelige orm dræbt, og de sendte i den anledning bud efter en klog kone. Hun beordrede, at der samledes kvas til et vældigt bål, og da det var færdigt, fremdrog hun en lille benfløjte, som hun begyndte at spille på. Da ormen hørte fløjtenes toner, løsnede den sit greb om kirken, rejste hovedet, svajede frem og tilbage, og fulgte så efter kællingen lige ind i kvaset, som et par modige karle straks sprang frem og antændte. På den måde mistede ormen livet, men i sin vilde døds kamp slog den så voldsomt om sig med halen, at den fejede den kloge kone ind i bålet, hvor også hun omkom. Dette sidste var egnens befolkning nu slet ikke så bedrøvede over, for så slap de fri for at betale hende.

Hundsbæk nævnes 1390. I 1578 har den hovedbygning af bindingsværk og i 1660erne får den ny hovedbygning. Det nu stående stuehus er fra 1878.

Hvirring

46. (B3 på kortet)

Armen visnede.

Claus Glambek (d. 1591) boede på herregården Rask ved Horsens. Han ejede både Boring og Hvirring kirker, og han syntes, at det kunne være nok med en. Derfor ville han gerne have Boring revet ned, men ingen af hans folk turde lægge hånd på Guds hus. En dag da han skulle på jagt i Boring, benyttede han derfor lejligheden, red hen til kirken, brækkede nogle sten ud af muren og tog så mange, som han kunne bære, under den ene arm, hvorpå han red til Hvirring og væltede dem af ved kirken dér.

Nu var der intet i vejen for, at de andre turde fortsætte, og snart var Boring kirke revet ned. Materialerne var ført til Hvirring, som Claus Glambek ville udvide.

En dag da man på Rask sad ved davren, kom en pige ind og fortalte, at der var en masse fremmede folk ovre i kirken, hvor de gik og murede. Man skyndte sig derover, men der var ingen at se. Derimod viste det sig, at der var føjet noget murværk til den, og

Hvirring Kirke: Dens udvidelse kostede Claus Glambek en arm.

det var ualmindelig fint muret.

Hvirring blev nu gjort færdig af mennesker, men snart fik Glambek så forfærdelige smerter i den arm, som han havde båret

stenene fra Boring med, og armen visnede lige så stille hen i løbet af nogle måneder. Det varede da heller ikke længe, førend Claus Glambek døde. Hans noget medtagne ligsten er at se i Hvirring kirke.

Hvolgaard 47. (B3 på kortet)

Engang i forrige århundrede udbrød der ildløs på Hvolgaard, og en del af ejendommen lagdes i aske. Det kom dog ikke som nogen overraskelse for egnens befolkning, thi der var gentagne gange set forbrand for gården i form af et flammeskær, der lå over den.

Hvolgaard nord for Vejle ejedes i middelalderen af Ribe bispestol. I 1775 havde den trefløjet hovedbygning af bindingsværk. Den nuværende grundmurede hovedbygning er fra 1870.

Hylke kirke 48. (B3 på kortet)

Stridende kirkebyggere.

Om Hylke kirke syd for Skanderborg sø fortælles, at den blev rejst af to adelsmænd fra egnen, hvilket skete engang i romansk tid. Dog er tårn og våbenhus fra senmiddelalderen.

Om opførelsen siger et gammelt ord:

Hr. Esge Brok, hr. Oluf Top,
de bygged Hylke kirke op.

Det kunne da også være blevet til lutter velsignelse, om ikke de to selvbevidste herrer var blevet uenige om, hvem der skulle sidde i det øverste stolestade i kirken.

Efter at have skændtes en tid gik de over til håndgribeligheder, og det endte med, at de stak hinanden ihjel med deres daggertter.

Ved kirken findes nogle meget slidte romanske gravsten, og på en af dem skal der have stået at læse: »Hic jacet Ulaus Top«. Det er Oluf Tops gravmæle.

»Hr. Esge Brok, hr. Oluf Top, de bygged Hylke Kirke op«.

Illerup

49. (B2 på kortet)

De syv røvere.

Det var i de gode, meget gamle dage, hvor herremanden endnu var virkelig hærmand og havde et område under sig, som han sammen med sine svende skulle forsvare mod fjender, røvere og andet pæk, og hvor herregården var den befæstede hovedgård i en større landsby.

I hine tider sad der på hovedgården Hjelmlev i Illerup en herremand, som var umådelig stærk. Man sagde, at når han havde sat sig i sin stol, og man lagde et reb omkring livet på ham, så kunne

syv stærke karle ikke trække ham af stolen. Meget svær var han også, for han åd som en tøndetærsker.

Herremanden ejede bøndergårdene, og det var ham, der bestemte, hvem der skulle sidde på dem.

Midtvejs mellem Illerup og Dover lå der to enestegårde, hvilket vil sige, at de lå ensomt i landskabet og altså ikke var knyttet til nogen landsby, sådan som det dengang bl.a. af sikkerhedsmæssige grunde ellers var almindeligt.

I den ene af disse gårde boede en mand ved navn Klavs og hans seks sønner. Det var de dovneste og skrappeste karle, man kunne tænke sig, og de gad ikke gøre en smule ved gården, hvorfor den da også efterhånden forfaldt fuldstændig.

Dette syntes herremanden ikke, at man kunne være tjent med, og derfor tog han en skønne dag og satte hele familien på porten. Gården var da så faldefærdig, at der ikke længere kunne bo mennesker i den, hvorfor den blev revet ned. Jorden lagdes ind under den anden enestegård, hvor der boede en dygtig og flittig bonde ved navn Povl.

De syv, som nu var blevet hjemløse, svor en drøj ed på, at de ville tage en frygtelig hævn over såvel herremanden som Povl, og da de mente, at Povl var den, de lettest kunne få has på, valgte de at begynde med ham.

De rejste nu fra egnen, og Povl, der ellers havde været noget ilde til mode over at bo alene med nogle få folk på den afsides beliggende gård, faldt efterhånden til ro og troede, at hele affæren var gået i glemmebogen.

En aftenstund et stykke tid senere, kom der en ældre pottefører - en omrejsende pottehandler - til gården med sorte potter - jydepotter. Han solgte noget af sit kram til Povl og var meget rimelig med prisen. Da han derfor spurgte Povl, om ikke han kunne få lov til at overnatte på gården, svarede Povl prompte ja. Han lod pigen rede op til sin gæst i et kammer, som han havde til sådanne formål, og potteføreren spændte hestene fra sin overdækkede kærre, som stod på gårdspladsen ved siden af en lille, men dyb dam.

Planche III.

Den smukke Ovsted kirke, hvor Ma Rams dystede med Lindormen, er Danmarks højest beliggende, anbragt som den er på Ejer Bavnehøj.

Der voksede græs på gårdspladsen, og derfor hørte man ikke meget til folk, der gik rundt derude. Dette var nok forklaringen på, at Klavs, som sammen med en af sine sønner lå skjult i potteskærren, ikke blev klar over, at gårdens pige var gået ud for at hente en spand vand, inden hun gik til ro. De snakkede derfor sagte sammen om, at nu gik folkene nok snart i seng, og når alle sov, ville potteskæreren sørge for at lukke dem ind, hvorefter det ville være en smal sag at skære halsen over på de sovende.

Det hørte pigen, og hun stillede lige så stille spanden fra sig og listede ind til Povl, som blev sat ind i situationen. Potteskæreren havde trukket sig tilbage til sit kammer, hvor han sagtens holdt sig rede til overfaldet.

Man enedes om at liste ud på gårdspladsen og skubbe skærren med pletter og røvere ud i dammen, og dette bragtes til udførsel så hurtigt, at det ikke lykkedes de to kumpaner at gøre sig fri. De gik med til bunds og druknede.

Potteskæreren var blevet hidkaldt af larmen, og da han blev klar over, at angrebet var slået fejl, smurte han haser og forsvandt i mørket.

Der var imidlertid stadig fem hævngherrige banditter i live, og Povl var klar over, at han måtte være forberedt på det værste fra deres side.

Det var op mod påske, et par dage før skærtorsdag. Da kom der en gammel tigger til gården. Han fortalte Povl, at han om natten havde sovet i en lade på Sjelle Hede. Noget senere end han var fem andre personer kommet ind i lade, og de var åbenbart ikke klar over, at de havde en tilhører til deres samtale. Den gik ud på, at de skærtorsdag morgen ville indfinde sig på Povls gård og tage livet af ham.

Tiggeren, som Povl ved flere lejligheder havde givet både mad og husly, havde holdt sig skjult i høet, indtil de fem andre om morgenen var draget af. Så skyndte han sig det bedste, han havde lært, over til Povl for at advare ham.

Povl var naturligvis alt andet end stolt ved situationen, for hvordan skulle han dog kunne klare de fem røvere? På den anden

Planche IV.

Rosenvold-delen af Rantzau'ernes troldeguld. Den lille kostelige potte, der aldrig må komme ud af slægtens besiddelse.

side turde han ikke stikke af og lade gård og dyr i stikken, for så vidste han meget vel, at de fem ville brænde det hele af. Derfor blev han, alt imedens han spekulerede på, hvad han dog blot skulle stille op.

Tidligt skærtorsdag morgen hørte han klapren af en hest uden for, og han så efter, om det måske var hans fjender, der arriverede. Det var det dog ikke, det var herremanden, der var på vej til messe i Dover kirke, som dengang hed Sct. Andreas Kirke.

Povl fik råbt ham an og bad ham med indenfor, hvor han forklarede ham om sin fortvivlede situation. Herremanden lovede beredvilligt at hjælpe, men først måtte han have en solid gang davre, for ellers ville det knibe med kræfterne, sagde han.

Povls kone og pigen gik igang med at stege en grisefjerding, som de ellers skulle have haft glæde af i længere tid, og den blev sat for herremanden sammen med en gudsvelsignelse af kogte æg. Det var, hvad huset formåede.

Så gik herremanden igang, og han var halvt igennem den kvarte gris, da det buldrede på døren. Det var de fem, der stillede for at gøre regnskabet op med Povl. De havde ingen anelse om, at herremanden var derinde, og de råbte til Povl, at han lige så godt først som sidst kunne lukke op, for ellers sprængte de bare døren.

Nu var døre i datidens huse imidlertid både lave og smalle, og denne var ydermere af svært egetømmer samt jernbunden, så det var lettere sagt end gjort at sprænge den. Herremanden sagde, at han mintro ikke ville slås midt i det gode måltid, så maden blev kold, og Povl måtte råbe til røverne, at de kom til at væbne sig med tålmodighed. Det havde de nu ikke megen lyst til, men da døren ikke gav efter, når de stemte skuldrene imod, måtte de ud for at finde en træstamme, der kunne bruges som rambuk.

Den tid, der gik, brugte herremanden til at spise op i, og da var der ikke en kødtrævl tilbage på grisebenene eller et eneste æg levnet, for han var en rædsom grovæder. Nu mente han imidlertid nok, at han kunne klare en lille dyst, og han sagde til Povl, at denne godt kunne åbne døren, men kun så meget, at røverne måtte ind én for én.

Det gjorde Povl, og han satte noget bag dørføljen, så den ikke uden videre kunne presses helt op. Da røverne derfor stillede med en træstamme, fandt de døren stående halvt åben, og den første røver pressede sig ind. Han måtte bøje hovedet for at kunne pas-

sere, og nu svang herremanden sit sværd mod ham, så hovedet skiltes fra kroppen. Povl greb med det samme fat i kroppen og trak den tilside, og da den næste røver uvidende om sin formands skæbne stak hovedet ind, fik han samme bekomst. Det lykkedes på denne måde at skille alle de fem brydsomme personer fra deres hoved, og da dette kedsommelige arbejde var overstået, tørrede herremanden blodet af sit sværd, stak det i balgen og hjalp Povl med at få ligene op på en kærre, så de kunne køres til retterstedet og begraves under galgen. Derpå bød han farvel og red videre til kirken med en bemærkning om, at nu havde han gjort fyldest for sin davre.

På grund af disse herremands-ord blev Sct. Andreas Kirke nu lidt spøgefuldt kaldt Davre kirke, hvilket siden blev til Dover. Strengt taget er det nu nok ikke den helt rigtige forklaring på navnets opkomst, men sagnet er godt nok, og medens såvel hovedgården Hjelslevgaard som Povls gård forlængst er jævnet med jorden, står kirken der stadig og minder os om den prægtige røverhistorie.

Jeksendal 50. (C2 på kortet)

Hvad der kan ske med en sø.

Stilling sø nord for Skanderborg ligger, hvor den altid har ligget, men dens forlængelse, Solbjerg sø, havde engang sit leje i Jeksendal. Denne dal er nu tørlagt, og kranset af bratte skrænter støder den op til søen.

I Solbjerg dal lå en kirke og en præstegård. Om præsten er der vist intet særligt at fortælle, men hans kone skal have været en overmåde skrap madam. På præstegården tjente en ung pige, hun var et blidt og fromt gemyt, og alle satte pris på hende, med undtagelse af præstekonen, der hadede hende fordi hun var så god.

En dag forsvandt en af præstegårdens sølvskeer, den var faldet i afløbet og skyllet ud i Jeksen sø med spildevandet. Præstekonen valgte imidlertid at sigte pigen for at have stjålet den og fremturede sådan med sine beskyldninger, at den arme tøs blev helt ude af sig selv.

Tilslidst bad hun Gud om at bevise, at hun ikke havde stjålet no-

gen ske, og der hændte da det mærkelige, at vandet pludselig begyndte at stige op i Solbjerg dal. Snart slikkede det omkring præstegårdens sokkel, og man måtte i en hast redde, hvad reddes kunne og bringe det over på det højereliggende land. Samtidig sank vandet i Jeksen sø, og næste morgen var den helt tør, medens Solbjergdalen var omdannet til en sø. På en stor sten i den nye dal lå noget og glimtede i solen, det var sølvskæen.

Pigens uskyld var hermed bevist, og præstekonen fik sin ske igen, til gengæld mistede hun sit hjem og det meste af, hvad hun ellers havde ejet, ligesom manden ikke længere havde noget sted at prædike.

I klart og stille vejr skal man endnu kunne skimte kirken nede på søens bund, og mange gode sager fra den og præstegården skal mellem år og dag være drevet ind på søens bred.

Jelling

51. (A3 på kortet)

Thyra og Gorm.

Jelling med dens ældgamle kirke mellem de to vældige gravhøje og med de herlige runestene, er et sagnrigt sted. Den største af højene er altid blevet betragtet som værende Gorms begravelsesplads, hvad den da også meget muligt har været, indtil Thyras og Gorms jordiske rester, antagelig af Harald Blåtand, flyttedes ind i et gravkammer under den første kristne kirke i Jelling. Det historiske, der sandelig er spændende som nogen kriminalroman, vil vi imidlertid lade hvile hér og i stedet se på de også ganske maleriske sagn:

Da højene nu var blevet tomme, var der en jættekvinde der syntes, at hun lige så godt kunne flytte ind i en af dem, og det gjorde hun - vistnok i den største af højene. Hun havde fået den indrettet med alle de bekvemmeligheder, som en jätte kunne ønske sig, og om aftenen lod hun den ikke sjældent stå på gloende pæle for at lufte lidt ud.

Jellingboere, som tilfældigt kom forbi, kunne ved sådanne lejligheder få et glimt af de overvættens rigdomme, som gemtes i højene. - Der var kiste på kiste med guld, sølv og ædle stene, og da de selv var fattige mennesker, der ikke havde for meget til udkom-

Jelling Kirke mellem Gorms og Tyras høje.

met, kriblede det efterhånden i deres fingre for at få fat på lidt af stadsen.

Da jættekvinden ikke gjorde mine til af sig selv at overlade de Jelling folk den mindste smule af herlighederne, besluttede de sig til selv at gøre et forsøg på at berige sig: Der var dengang en gang ind i siden på højen, og den havde ingen tidligere dristet sig til at betræde, men man havde en byhyrde, som var en gudsforgåen rad og ikke bange for noget som helst. Han tilbød at gå ind i højen og hente så meget guld og sølv, som han kunne bære. Blot skulle man binde ham et langt reb om livet, så han kunne hales ud igen, hvis noget skulle gå galt.

Udrustet med en lygte begav han sig ind i højen, medens de andre tog opstilling uden for. De så hvordan rebet blev trukket med, men pludselig blev det liggende stille, og man hørte nu et halvkvalt skrig derinde fra dybet. De gode folk kiggede betuttede på hinan-

Et mærkeligt uhyre på den ene side af den store Jelling sten.

den, så trak de lidt i rebet - det var slapt og fulgte med uden modstand. Da man nåede til enden af det, sås det tydeligt, at det var brændt over, og det glødede endnu i det.

Da kan det ellers være, at jellingboerne fik benene på nakken, for da jættekvinden åbenbart havde gjort kål på deres hyrde, kunne man vente sig lidt af hvert fra hendes side, og så var det nok klogest at være på behørig afstand.

Det strejfede åbenbart ingen af dem, at hyrden måske virkelig havde fundet en betydelig skat, at han havde fået lyst til selv at beholde det hele og derfor havde brændt rebet over og skreget for at skræmme de andre væk, hvorefter han, når kysten var klar, kunne gøre sig usynlig med gravgodset, rejse til en anden egn og sælge sagerne der.

At jættekvinden var en temperamentsfuld dame, beviste hun engang, da stenkirken var blevet rejst, og der for alvor kom gang i klokkeringningen. Denne evige bimlen og bamlen gik hende på nerverne, og en dag greb hun den store jellingsten, som dengang stod på toppen af højen, og kylede den ned mod kirken.

Nu er det virkelig en meget stor sten, og dertil har hun sagtens været lidt indisponeret, for stenen nåede ikke kirken, den faldt ned dér, hvor den nu er at finde.

Thyra Danebod skal have været en meget from kvinde, og ifølge overleveringen var hun i al hemmelighed gået over til kristendommen. Da hun efter sin død blev gravlagt, skete der da også et jærtegn: Så snart båren med hendes afsjælede legeme var stillet ind i gravkammeret i højen, sprang der en vandstråle af hvert af hendes bryster, og vandet flød sammen til et væld, der rislede ud af højen. Dette underfulde væld vedblev at flyde, og det viste sig, at vandet havde helsebringende kræfter, hvilket den stedlige befolkning kunne glæde sig over, lige til en bonde en dag vaskede sit skabede øg i det. Øget kom sig godtnok, men siden den dag havde Thyras vand ikke mere kraft end alt andet vand.

Jensgaard

52. (C3 på kortet)

Et voldsomt gespenst.

På Jensgaard gik en af de gamle ejere igen. Hver aften kom han ridende på en hovedløs hest og gik ind på kontoret, hvor folk gennem nøglehullet kunnet se ham sidde og blade i nogle bøger. Herfra gik han op på loftet, hvor han gav sig til at slæbe rundt med kornsække og målekar.

Folkene var meget bange for ham, eftersom han en aften havde klemt en pige, der var gået op på loftet efter nogle gryn, ihjel i en dør. Ved en anden lejlighed havde spøgelseset i svinestien trukket en so på 4-500 pund ud gennem et rendestenshul.

Til sidst fik man fat i to præster, som ved fælles hjælp fik gespenstet manet ned i haven, og en svær pæl blev drevet ned over ham, så han fremtidig måtte blive, hvor han var.

Grunden til at denne herremand kom til at spøge var nok, at han i levende live havde snydt, når han afmålte bøndernes korn, samt at han havde været for slem ved sine folk.

Jensgaard ved Glud ejedes i 1300'erne af Øm Kloster. I 1664 fik den navnet ændret fra Inæs til det nuværende. Den smukke træfløjede hovedbygning fra 1753 er i svært bindingsværk og opført af provstinde Marie Margrethe Glud født Dreyer.

Kappelhøj

53. (B2 på kortet)

Kæmpen Kappel.

Syd for Hammel ligger Kappelhøj og Kappedal, og i højen er kæmpen Kappel begravet. Han ville dø heltedøden, men lige meget hvor mange slag, han deltog i, så var der aldrig bud efter ham, selvom han med vilje udsatte sig for alle mulige farlige situationer.

Til sidst var han blevet så gammel, at han ikke mere kunne drage i krig, og alt tydede på, at han kom til at dø strådedøden, hvilket er et forsmædeligt endeligt for en gammel kæmpe.

En dag foregav han at ville undervise sin søn i våbenbrug, og han sagde, at han kendte en meget elegant parade imod kølleslag.

Den ville han demonstrere, og sønnen skulle blot af al magt føre sin kølle imod hans hoved.

Det gjorde sønnen, men paraden udeblev, og gamle Kappel led, hvad han åbenbart selv betragtede som helledøden. Han blev gravsat i højen, men der hvor han jordedes, fremsprang der en kilde, som siden viste sig at besidde lægedomskraft.

Når Danmark engang er i yderste nød og trænges hårdt af fjender, træder gamle Kappel, hvis hoved åbenbart til den tid atter er groet sammen, ud af højen, og da vil han føre en hær af oldinge og drenge frem til sejr over fjenden.

Kjeldkær 54. (A3 på kortet)

Hun løfted' op i skørterne.

På Kjeldkær skulle fruene have bygget en lade, og hun havde en meget dygtig tømrer til det. En aften havde de fået noget at drikke, og da væddede fruene og han om, at han ikke måtte røre huggestenen med øksen, medens han huggede pløkke, gjorde han det, skulle han ingen betaling have, rørte han ikke, fik han dobbelt løn.

Da han havde hugget længe uden så meget som at strejfe stenen, kom fruene hen til ham og løftede skørterne op for hans øjne. Så faldt øksen ned på huggestenen, og han fik ingen penge, men han hængte sig også godt nok, da laden var færdig.

Kjeldkær vest for Vejle ejedes i middelalderen af slægten Panter. Om bygningerne ved man ikke meget, før det nuværende hovedhus blev rejst i 1770. Avlsgården i bindingsværk brændte i 1891.

Kjærbygaard 55. (C2 på kortet)

Ved den gamle brønd, der ligger vest for den tidligere fiskedam ved gården, ser man undertiden en spøgelsesrytter, men hvem han er vides ikke. Også ved det såkaldte »røde led« i hovedgårdsdiget ved Hovvejen er der spøgeri, her viser en dame sig. Endelig kan

nævnes, at flere har mødt et ligtog, der kommer fra gården og går over Egå-broen.

Kjærbygaard nordvest for Aarhus nævnes i 1397. Gården opføres i 1679. I 1768 får den ny hovedbygning og ladegård i bindingsværk, og i 1881 bliver hovedbygningen ombygget.

Klode mølle 56. (A2 på kortet)

Mord på mord.

Klode mølle var vel aldrig nogen herregård, men et tårn har den dog haft. Det var ret højt og bygget af røde teglsten, hvorfor det da også bar navnet »røde tårn«. Engang i 1700årene skal Klode mølle have været ejet af en vis fru Margrethe, og eftersom hun var en hård og gerrig kvinde, skøttede man bestemt ikke om hende på egnen. Der var ingen som brød sig om at tjene på møllen, og i længere tid var den eneste, som hun havde hos sig, en gammel røgter ved navn Ole Bjødstrup. Han skal have været en skummel personage med en hel del på samvittigheden, hvilket dog ikke forhindrede, at fru Margrethe var svært begejstret for ham.

En mand havde fru Margrethe også engang haft. Han var imidlertid en skønne dag forsvundet, og ingen havde siden set eller hørt noget til ham.

Der var noget uhyggeligt over Klode mølle: Hver nat opholdt fru sig i tårnet, som da var oplyst, og på gardinerne dannede der sig skygger som viste, at fru Margrethe dansede og foretog sig sælsomme ting sammen med en del andre personer, hvilket var foruroligende, al den stund man vidste, at hun og Ole Bjødstrup var de eneste på gården. Det var endda tvivlsomt, om han opholdt sig i sin frues selskab. - Der må jo være måde med alt.

Nok er det, at denne natlige skyggeleg kyste godtfolk, så de ikke gerne passerede møllen efter mørkets frembrud.

Men en skønne dag blev alt forandret: Fru Margrethe forlovede sig med herremanden på Højriis, Ove Galt, og snart efter skulle brylluppet stå. De bønder, der boede nærmest ved Klode mølle var inviteret med, og de mødte da også op, selvom det skete modstræbende, for de yndede som nævnt ikke fru Margrethe.

Til deres grænseløse forundring havde fruén imidlertid helt og aldeles ændret sig: Hun var nu mild og venlig over for alle, og det var såmænd lige før, man kom til at synes om hende.

Under bryllupsfesten blev fruén lidt upasselig og ville derfor gå ned i haven et øjeblik for at trække frisk luft. Man agtede at følge hende, fordi det frygtedes, at hun skulle blive rigtig syg, men hun sagde, at hun helst ville være alene, hvilket da også respekteredes.

Pludselig hørte bryllupsgæsterne hende skringe. Nogle styrtede hen til vinduerne for at se, hvad der var på færde, andre løb ud af døren for at komme til hjælp. Hvad de så var, at en sortklædt rytter på en kulsort ganger havde grebet fruén og trukket hende op foran sig og nu red afsted med hende i rasende fart.

Et par karle blev straks sendt efter på gårdens bedste heste, men selvom de red alt hvad remmer og tøj kunne holde, fandt de aldrig hverken bortføreren eller fru Margrethe, og ingen har siden hørt noget til hende.

Hele affæren virkede så forunderlig, at mange på egnen var tilbøjelige til at tro, at det hele var noget, som fruén selv havde arrangeret, hvad glæde hun så kunne have haft deraf. Andre gav udtryk for den opfattelse, at det var fanden selv, der havde taget hende.

Da der nu ikke længere var nogen ejer af Klode mølle, og Ove Galt åbenbart ingen interesse havde i den, blev den udbudt til salg, og den nye ejer syntes ikke om det røde tårn. Han gik igang med at bryde det ned, og da han skulle tage fat på flisegulvet i dets bund, så han, at der i midten var en lem dækket så godt med fliser, at den overhovedet ikke havde været til at få øje på.

Nu blev lemmen brækket op, og under den var et rum. På dets bund lå et skelet, og da det undersøgtes nøjere, blev der på et fingerled fundet en guldring, hvori navnet Margrethe var graveret. Det ansås hermed for bevist, at den hårde frue havde ladet sin første mand rydde af vejen, og Ole Bjødstrup, den gamle røgter, havde nok været hende behjælpelig dermed, for da han hørte om det fund, der var gjort, gik han hen og hængte sig.

Det kan vel ikke undre, at der herefter altid var lidt uroligt omkring den gamle mølle, når mørket faldt på.

Endnu et dystert sagn kan tilføjes, og der er næppe tvivl om, at det bygger på en virkelig begivenhed:

I dag er der vokset en lille by op ved Klode mølle, men i ældre

tid var egnen meget tyndt befolket, og gården, som lå ved landevejen mellem Viborg og Kolding, fungerede tillige som kro.

Det var ret sjældent, der kom gæster, men de, der viste sig, blev altid vel modtaget og beværtet på det bedste, så det var ikke ualmindeligt, at de blev boende nogle dage i de smukke omgivelser.

En dag dukkede der en mand med en stor sort hund op. Han var iført en skødesfrakke, hvilket dengang var den almindelige beklædning for mandfolk, og den havde sølvknapper med et anker i hver. Konen på møllen var urolig ved besøget. Hun syntes, at den fremmede på en eller anden måde virkede fordægtig. Det sagde hun til sin mand, men han slog det hen, og det viste sig da også snart, at gæsten var en ganske gemytlig fyr. Han fortalte, at han kom fra Slesvig og agtede sig til noget familie i Viborg. Da han imidlertid var blevet noget træt af den lange vandring, kunne han nok tænke sig at blive boende på Klode mølle i et par dage.

Der blev redt op til ham i et af gæsteværelserne, og de følgende dage gik han rundt og tog interesseret alt på møllen i øjesyn. En lille dreng fandt hans interesse noget mistænkelig, og han blev meget urolig, da den fremmede gav ham en skilling for at slibe en lang kniv, som han havde med.

Om aftenen sagde drengen til manden, at den fremmede vist ikke havde godt i sinde, dog bagatelliserede mølleren det også denne gang. Ja, selv da han ved sengetid syntes, at han et øjeblik havde set den fremmedes ansigt mod sovekammervinduet, fandt han ikke, at der var grund til at træffe forholdsregler af nogen art. Han gik til ro, og snart sov både han og konen sødeligt.

Da blev døren til soveværelset lirket op, og ind smuttede den fremmede. Han havde en økse med sig listede hen til mølleren seng, hvor han hævdede øksen og huggede til af al kraft.

Men der var lavloftet i værelset, og han kom derfor til at hugge øksen fast i loftsbjælken i stedet for at kløve mølleren hoved, som det havde været hans hensigt.

Mølleren var vågnet ved al denne tummel, og da den fremmede nu søgte at jage kniven, som drengen havde slebet, i ham, værgede han for sig med dynen og undgik således også denne gang sin skæbne. Han var en bomstærk mand, og den fremmede, som åbenbart var blevet hed om ørerne, gjorde med ét omkring og sprang ud af døren.

Mølleren ville imidlertid ikke, at han skulle dø i synden, og i bar

skjorte optog han forfølgelsen. Lidt fra huset fik han fat i den fremmede, men denne vendte sig lynsnart og jog kniven i møl-
leren, der sank om på jorden, hvorefter den uhyggelige gæst for-
svandt i natten.

Det lykkedes møllerkonen at få sin hårdt sårede gemal slæbt ind og langt i seng, og gårdens folk blev tilkaldt. De bevæbnede sig og satte sammen med nogle naboer efter den flygtede. Det var dem dog ikke muligt at finde ham i mørket, og da de vendte til-
bage fra deres resultatløse jagt, var møl-
leren død af sine sår.

Næste dag hørte man den fremmedes hund gø og fandt den på hans værelse. Han havde åbenbart lukket den inde, for at den ikke skulle give hals i utide og forpurre udførelsen af hans skændige plan. På sovekammargulvet fandt man en af hans sølvknapper med anker, som var revet af hans frakke under kampen med møl-
leren.

På møllen havde de en lidt sær knægt i huset. Han var i familie med møl-
leren og havde især knyttet sig til denne. Han svor en drøj ed på, at han ville finde morderen, om også det skulle tage ham år og dag, og da han meget fornuftigt gik ud fra, at hunden ville kunne følge dens herres spor, tog han den i en lang snor, puttede knappen med ankeret i lommen og begav sig afsted.

I begyndelsen snusede hunden ivrigt til et spor. Det var den, der bestemte farten - knægten fulgte blot efter. Efter nogle dage tabte den imidlertid færten, og de to måtte fortsætte deres jagt på lykke og fromme.

Gutten, som havde hørt manden snakke om Slesvig, besluttede at søge dér, og efter at have rejst landsdelen tynd i et halvt års tid, kom han og hunden nu til et marked i en større by. Her blev hun-
den pludselig ellevild af glæde: Den snusede i luften, peb og små-
bjæffede og satte kursen mod tre mænd, der sad og fik sig noget at spise. Knægten slap hunden, som løb hen til den ene af de tre, der imidlertid ikke blev det ringeste begejstret over at se den. Han prøvede at sparke den bort, men hunden blev ved med at hoppe rundt omkring ham.

Knægten råbte nu, at den mand, som hunden hoppede op af, var en morder, og det varede ikke længe, førend nogle stærke kar-
le havde pågrebet ham. Manden nægtede naturligvis ethvert kend-
skab til noget mord samt til Klode mølle, hvor han påstod, at han aldrig havde sat sine ben. Hunden kendte han ej heller det fjerne-

ste til, den var bare tosset.

»Da kan det ellers være, at du kender denneher!« sagde knægten og halede sølvknappen med ankeret frem. Man undersøgte hans frakke, og ganske rigtigt, der manglede en knap, og de øvrige var med anker ganske som den, drengen kunne fremvise.

Manden blev nu overgivet til øvrigheden. Han førtes tilbage til Klode mølle, hvor alle genkendte ham som morderen. Tilsidst vedgik han da også sin ugerning. Han dømtes til døden og blev hængt på et rettersted ikke langt fra møllen.

Men hunden, som jo intet havde gjort, var den unge mand blevet vældig gode venner med, og han fik lov til at beholde den som tak for, at de to i fællesskab havde opklaret forbrydelsen og fundet morderen. Den fulgte ham altid siden i hælene, indtil den omsider døde mæt af dage. - Og det var i grunden det bedste ved den historie.

Klovborg 57. (A-B3 på kortet)

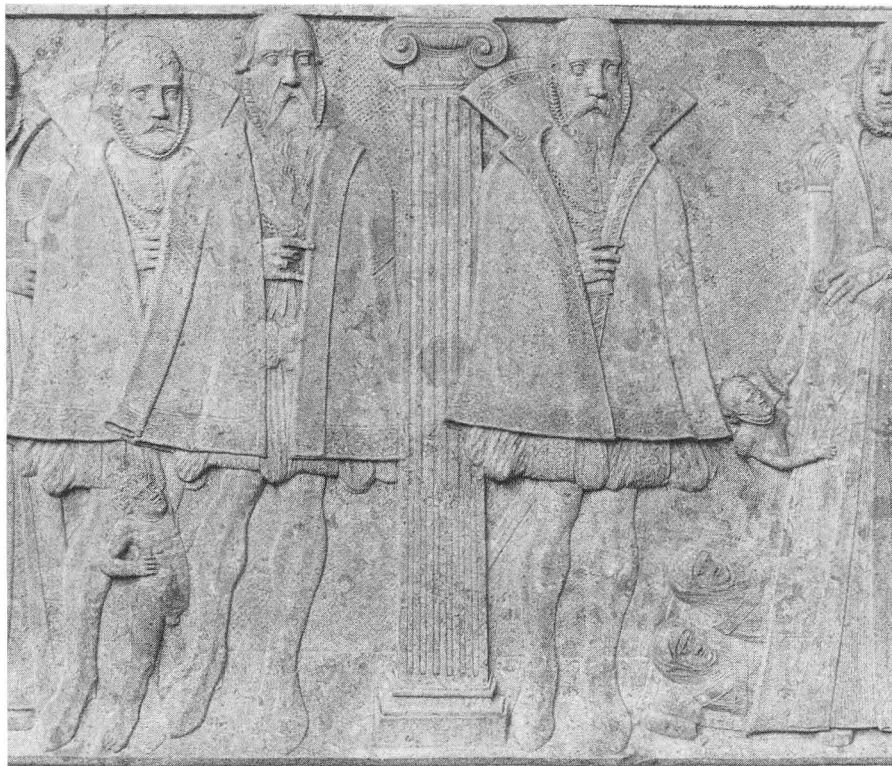
Kirken byggedes for en skat.

Der var efterhånden kommet en del kirker i Danmark, men Klovborg nordvest for Horsens havde endnu ingen, og det var byens beboere meget kede af. De gik derfor til herremanden på Matstrup en aftenstund og spurgte, om ikke han ville hjælpe dem, så de kunne få en kirke opført. Det ville han imidlertid på ingen måde, og han føjede spydigt til, at de såmænd lige så gerne kunne holde deres gudstjeneste i bjergmandens hule som i en kirke.

Med den besked begav de sig slukørede på hjemvejen. De kom forbi en høj, hvori det sagdes, at der boede underjordiske, og de blev da opmærksomme på, at der brændte lys over den. De tog det som et tegn på, at der måtte ligge en skat begravet.

Næste nat drog de ud til højen bevæbnede med skovle og spader, og da de havde gravet nogen tid, stødte de på en jernbundet kiste. Derover blev de så fornøjede, at de gav sig til at råbe og juble, men i det samme sank kisten, for der må ikke tales under skattegravning.

Følgende nat var de imidlertid atter på færde, og de havde kisten så vidt fremme, at de kunne få tag i ringene, som den skulle

Den Hardenberg'ske familiegravsten i Klovborg Kirke.

løftes i. »Nu har vi den!« sagde en af dem triumferende - og så sank kisten for anden gang.

Tredie gang have man før skattegravningen holdt et møde, og herundre var det blevet indskærpet alle, at ligegyldigt hvad der skete, så måtte ingen mæle et muk.

Da de havde gravet et stykke tid, stødte de på kistens hjørne, og forsigtigt skovlede de jorden væk for at få låget lagt blot. Det viste sig da, at der lå en nyfødt slimet kalv på det, men denne gang lod man sig ikke overraske, og kalven blev forsigtigt lempet bort, uden at nogen gav den midste lyd fra sig.

Man havde ikke gravet forgæves. Kisten blev kørt hjem til

Hardenberg-våben i kormuren på Klovborg Kirke. Det viser et ulvehoved.

Klovborg på en vogn, og da man havde fået brækket de tre låse, der lukkede den, op, åbenbarede der sig under låget kostbarheder i en sådan mængde, at der var rigeligt til at bygge en kirke for.

Det skulle dog snart vise sig, at deres trængsler ikke var til ende, for nok fandt de en grund, som de kunne bygge på, men alt, hvad de opførte om dagen, blev revet ned om natten. De forsøgte sig med en anden byggeplads, hvad det dog ikke blev en smule bedre

af. Sluttelig gik de til en munk og spurgte, hvad de mon skulle gøre, og han gav dem et råd, som de fulgte: Et par kulsorte kviekalve født i den samme time fodredes op med ene sødmælk og hvedebrød indtil de var så store, at de let kunne trække en vogn. En aften ved solnedgang spændtes de så for en kærre og blev slået løs. De kunne gå hvorhen de ville.

Den følgende morgen fandt man kvierne liggende og tygge drøv på pladsen, hvor kirken står, og nu kunne der bygges uden vanskeligheder. Iøvrigt mener nogle, at det netop var fordi drøvtyggerne anviste stedet, at byen fik navnet Klovborg.

Det var i romansk tid, kirken blev rejst, og senere kom der frommere herremænd til Mattrup. Hardenberg'erne ejede den i nogle generationer, og de var kendte netop for deres kristne sindelag: De gav mange prægtige gaver til kirken og sørgede for at den blev udvidet, hvilket skete i 1591. Under koret er der en gravkælder, og i den findes ikke mindre end 37 kister hvori de jordiske rester af Hardenberg'erne og Thygesen'erne fra Mattrup hviler. Blandt dem er Erik Hardenberg og fru Anne Rønnow. Den sidste har gjort sig bemærket ved at være en af vort lands førende spøgelses-damer. I mange herrens år har hun ved nattetide gjort en anden af de gamle Hardenberg-gårde, Skovsbo, på Fyn, usikker med sine undertiden meget kontante manifestationer.

I kirken findes der en mindetavle over Hardenberg'erne, hvor man bl.a. ser en fremstilling af Erik Hardenberg og Anne Rønnow. Som kirken står nu, har den romansk skib, der i renæssancen er forlænget med kor og apsis. Det svære lave tårn er sengotisk medens våbenhuset er fra begyndelsen af forrige århundrede.

Koldinghus 58. (A4 på kortet)

En dødelig dans - og et nakkedrag.

Koldinghus er Danmarks prægtigste slotsruin, og i disse år er det ved atter at komme under tag. Rent sagnmæssigt indtager det også en ret så dominerende stilling, og dets mest prominente spøgelse er ingen ringere end Christian III's dronning, Dorothea, som hver nat går igennem de tomme sale og udbrændte rum for at se, om alt står til som det skal. Dronningen er iført sine daglige klæder og

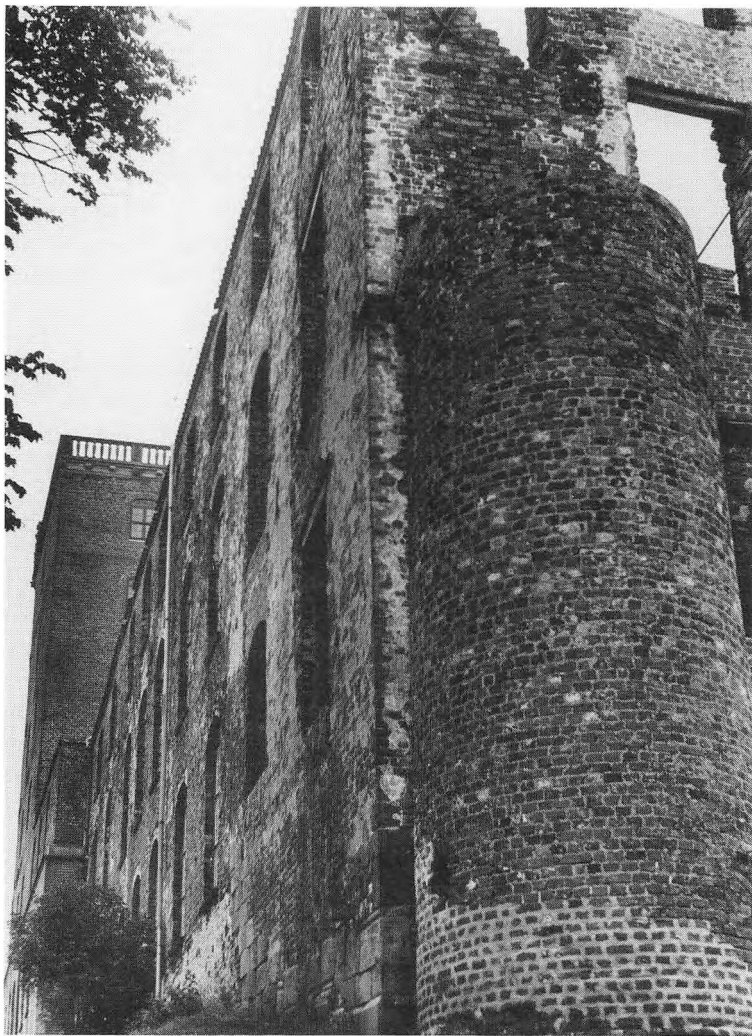
har et stort nøgleknippe i hånden. Blot man ikke træder hende i vejen eller ser efter hende, lader hun alle i fred, men generer man hende i hendes færd, sender hun den formastelige et frygteligt blik.

Slottets berømteste sagn er uden tvivl det om »dansen på Koldinghus«, som Holger Drachmann siden dramatiserede. I en enkel form lyder det således:

I året 1558 blev der givet et bal på slottet i anledning af Christian III's ankomst dertil. På den tid sad Jørgen Rosenkrantz som lensmand på Koldinghus, og til hans smukke datter, Christine, bejlede tre riddere, som dog alle fik afslag. Længe gættede man forgæves på grunden til den unge dames afvisende holdning. Da kom det lensmanden for øre, at hans datter vanærede slægten ved at dyrke et intimt bekendtskab med en ung billedskærer, der havde arbejdet på slottet.

Jørgen Rosenkrantz lod billedskæreren anholde og næste dag blev han halshugget på slotspladsen, mens jomfruen måtte se derpå. Tre dage senere foranstaltede faderen et stort bal på slottet, og her fik ni af hans riddere ordre til at danse med pigen, til hun døde, det lykkedes hende dog at danse dem alle trætte, og endelig måtte lensmanden selv byde hende op. Da han havde danset i over en time med hende, mærkede han, at heller ikke hans kræfter slog til, han drog da sin kniv og skar hendes bælte over. I det samme sprang blodet ud af næse og mund på hende, og hun døde i sin grumme faders arme, men der, hvor hun udåndede, blev der en blodplet på gulvet, og den lod sig aldrig vaske af, først da slottet blev luernes bytte, og gulvet blev opædt af flammerne, forsvandt dette spor af den tragiske dans. Det påstås iøvrigt, at den unge kvindes lig blev indemuret i kirkefløjens sydvæg.

Om dette sagn er at sige, at Jørgen Rosenkrantz ganske rigtigt var lensmand på Koldinghus i 1558, han var dengang 35 år gammel og ugift, først året efter viedes han til jomfru Dorte Lange. Det kan altså ikke godt være en datter af ham, der er tale om. En sand kerne er der dog i fortællingen. I 1590 døde vitterligt en dame, Gjertrud Kaas, under dans på Koldinghus - antagelig som følge af en blodstyrning. Der forlyder dog intet om, at hun forsætligt skulle være danset ihjel. Adskillige beretninger om unge, brystsyge kvinder og mænd, der har fået blodstyrning som følge af en dans anstrengelser, kendes.

Koldinghus, medens slottet endnu var ruin.

I Slotsstræde i Kolding boede i Christian IV's tid en ældre kone, som havde en yndig datter; denne kom meget på slottet, og en ung højadelig junker ved navn Jacob forelskede sig dødeligt i hende.

Deres kærlighedsaffære måtte dog ikke opdages, thi han var af stand og hun ikke, derfor var et giftermål dem imellem utænkeligt.

En skønne dag blev forholdet alligevel afsløret, og det trak op til stor skandale, men da tog pigens mor sit bedste tøj på og gik op til kongen. Hun fik foretræde, og da de to ældre mennesker havde talt lidt sammen, blev de unge kaldt ind, kongen gav dem sin velsignelse og en herregård oven i købet; det viste sig nemlig, at den unge pige var hans egen datter. Han havde som ung haft et amourest æventyr med den jævne kvinde fra Kolding.

Da Koldinghus brændte i 1808, var det den almindelige mening, at det var spaniolerne, der havde fyret for voldsomt, fordi de frøs, men der var nogen, som vidste bedre: Ilden var påsat med vilje for at ombringe de spanske troppers anfører, marskal Bernadotte, fyrste af Pontecorvo - den senere konge af Sverige. Det lykkedes ham imidlertid at undslippe gennem en løngang, der førte under søen og over til Dyrehavegaarden.

Under Koldinghus' kæmpetårn på den nordre side, har der dybt under jorden været en hvælvet kælder, hvis indgang var udenfor tårnet, den kaldtes »den svenske kælder«, fordi dronning Margrethe her skal have holdt den svenske konge, Albrecht, fangen. Hun ydmygede ham endda i den grad, at når hun ville stige op i sin karm, og slotsgården ikke var ganske ren, måtte Albrecht lægge sig plat ned på jorden, så hun kunne træde på ham og undgå at tilsmudse sine sko.

Der berettes ligeledes om, hvordan kongen - i lighed med hvad der fortælles fra Sønderborg - med sin tommelfinger trak en fure i et stenbord, når han vandrede rundt om det dag efter dag.

En ikke uinteressant oplevelse kunne nu afdøde magister Hugo Matthiesen fortælle om. Han havde engang sammen med nogle andre lånt Koldinghus ruin til en nattefest, som fandt sted i måneskær. Det gik lystigt til, og man fik lyst til at vandre en lille tur i det store, tomme slot. Da magisteren nåede kirken og kom til et bestemt sted derinde, fik han pludselig bagfra et voldsomt slag i nakken, så hans bowler fløj et godt stykke gennem luften. Forbløffet vendte han sig, men der var ingen så nær på ham, at de

havde haft mulighed for at slå hatten af ham.

Lidt ilde til mode fortsatte han sin vandring, men da han på vej ud af kirken passerede det samme sted, fik han et nyt slag, med samme resultat. Så skulle han ikke nyde mere, men skyndte sig ud i gården, thi at det ikke var nogen jordisk magt, der havde tildelt ham denne korporlige revselse, var han ganske overtydet om. Takket være den styrke, hvormed slaget førtes, har dette aggressive spøgelse fået tilnavnet »manden med jernhånden«. Nogle vil i øvrigt vide, at det var dronning Dorothea, der slog hatten af.

Koldinghus tilhørte i 1248 hertug Abel af Sønderjylland, som efter alt at dømme opførte de ældste dele af slottet. I 1447 under Christoffer af Bajern, blev der bygget en nord- og en vestfløj, og i 1549-53 lod Chr. III syd- og østfløjen opføre og nordfløjen forlænge. 1581-83 måtte slottet gennemgribende istandsættes efter en brand.

1598-1603 måtte man atter igang med istandsættelse efter brand. Denne gang var det nordfløjen, det var gået ud over. Ved samme lejlighed opførtes det kæmpemæssige tårn. 1610 føjedes et trappetårn til, og i 1630erne var slottet så medtaget, at det måtte restaureres. Under svenskekrigenene blev Koldinghus delvis ødelagt og måtte ombygges, og i 1720-26 restaureredes det påny og kalkedes hvidt. I 1808 udbrændte det, og i 1867 påbegyndtes den restaurering, som med mellemrum er blevet fortsat op til vor tid, og som nu synes at ville fratage os Koldinghus som ruin og gengive os det som slot.

Kragelund 59. (A2 på kortet)

Præstens og de andres skat.

I 1629 døde præsten i Kragelund og Funder, Laurits Andersen, og det var på mange måder en bedrøvelig affære, thi ikke alene måtte de Kragelund folk tage afsked med en god og trofast sjælehyrde. De måtte tillige sige farvel til den ikke ubetydelige velstand, som de forhen havde haft.

Da nemlig de kejserlige tropper i 1626 rykkede ind i Danmark, enedes man i Kragelund om, at man hellere måtte sørge for at få

sine opsparede penge, sølvtøjet og hvad man ellers måtte eje af gode sager, bragt i sikkerhed. Sagen blev drøftet med præsten, og denne lovede, at han ville grave deres kostbarheder ned sammen med sine egne på et sted, hvor fjenden ikke let skulle finde dem.

Hver mand mødte så op med sine klenodier i en lærredspose med navn på, og poserne lagdes i en svær, jernbeslået egetræskest, som præsten skulle tage sig af. Man fandt det bedst, at kun han kendte kistens gemmested, thi han var en kløgtig og stabil mand, der var hævet over mistanke og vel vidste at holde tand for tunge i slige anliggender.

Det varede ikke længe, førend man havde fjenderne i Kragelund, hvor de plyndrede og huserede, så det var en gru, men rigtige kostbarheder fandt de til deres ærgrelse ingen af, for de var, som vi véd, gemt væk i forvejen, og ligegyldigt hvor hårdt de gik Kragelund-bønderne på klingerne, så kunne disse af gode grunde ikke fortælle, hvor der var guld og sølv at hente.

Imidlertid gik det hverken værre eller bedre, end at præsten døde meget pludseligt, inden de fjendtlige tropper havde forladt egnen, og uden at han havde fået meddelt til nogen af de implicerede, hvor han havde gemt skatten.

De Kragelund folk var utrøstelige, for kisten rummede alle de værdier, som de havde tilbage efter de kejserliges hærgen, så faktisk var de nu aldeles forarmede. Præsten var øjensynligt også selv grumme ked af denne tingenes tilstand, for han gik og spøjte nede ved et lille kær, som iøvrigt stadig er at finde lidt nordvest for byen. Mange så ham ved nattetide traske rundt dernede med et tændt lys i hånden, somom han ville vise stedet, hvor han havde gravet skatten ned.

Længe turde ingen dog driste sig ned til præsten og få at vide, hvor der skulle søges. Man gravede i stedet ved kæret på må og få og fandt naturligvis intet som helst.

En aftenstund kom en gammel bonde imidlertid forbi kæret, og da så han ikke langt fra sig præsten, som stod og pegede ned mod jorden. Bonden skyndte sig at kaste sit fyrstål på stedet, så han kunne finde det igen, og over stål har mørkets ånder ingen magt, så de ville ikke kunne flytte det.

Så gik det ellers hjemover i en vis hast for vor bondemand, thi sandt at sige var han alt andet end dristig ved mødet med den døde præst. Skatten havde han dog nok lyst til at få fingre i, så han pur-

rede en nabo ud, og sammen gik de ned til stedet udrustet med lygter og spader. De fandt uden besvær fyrstålet og gav sig til at grave. Præsten så de ikke mere til. Han havde jo løst sin del af opgaven.

Nu forholder det sig imidlertid således, at den der begraver en skat derved overgiver den i mørkets magters varetægt, og de giver ikke let slip på sagerne igen. Kun hvis skattegraverne ikke lader sig skræmme væk eller lader sig forlede til at tale, kan de gøre sig håb om at hæve en skat, hvis plads de har fundet. Man kan således være sikker og vis på, at der vil blive gjort en hel del for enten at skræmme graverne væk eller at få dem til at tale.

Her forsøgte man sig med at hwærre syn, som det kaldes: Først jog et vældigt vindpust over kæret, og det så ud, somom det væltede alle træerne i lunden ved siden af. Dernæst så det ud, somom mændenes gårde stod i flammer, men de vidste nok, at det var lutter øjenforblændelse, så de vedblev at grave.

Da således de almindelige skattevogterrånders anslag åbenbart slog fejl, måtte deres herre, Gamle Erik, eller Fanden selv, rykke i marken, og det gjorde han på den måde, at han medbragte en rig og meget gerrig mand, som de to havde kendt godt, og som netop var død. Han stak begge sine hænder ind i den dødes mund og flåede overhovedet fra underkæben, hvorpå han ruskede det af hals-hvirvlerne og kylede det ned mellem offerets ben.

Da blev det den ene skattegraver for slemt, og han udrød: »Det er dog frygteligt, som det går, når pengene har haft en sådan magt over et menneske!«

I det samme forsvandt alt kogleriet og desværre tillige skatten, som sank dybere ned i jorden. Den er aldrig siden blevet fundet, så der er stadig noget at gøre ved kæret for raske folk. Blot må man være forberedt på at opleve det værste, hvis man forsøger sig, og da det hele alligevel skal afleveres som danefæ, er det ganske slet ikke umagen værd.

Liglammet i Lading.

Lading 60. (B2 på kortet)

Liglammets sten.

På den nordvestlige del af Lading kirkegård vest for Aarhus ligger der en stor, flad sten. Det vil sige: Den ligger der kun om dagen, om aftenen står den på højkant, thi da vipper den op som låget på en æske, og ud kommer liglammet, som har sin bolig under stenen. Det går rundt i sognet og viser sig for mennesker, der snart skal dø.

Lading liglam skal ikke være farligt at træffe på kirkegården, den er dets domæne, hvor mange er løbet på det. Ja, det skal en-

dog stundom have gnedet sig kælent op ad en gammel gravers ben.

Ude i byen går det hen og stiller sig foran huset, hvor der er bud efter en beboer, og her hopper det frem og tilbage en stund. Det varer da sjældent mange dage, før man spørger dødsfald.

Langaa 61. (B1 på kortet)

Et usædvanligt sammentræf.

På hver sin side af landevejen mellem Langaa og Øster Velling i bakkerne efter Davad står to høje stene, og deres placering skal være et resultat af uenighed mellem to kæmper, hvoraf den ene boede i Langaa, den anden i Øster Velling.

Nu var kæmperne godtnok hedninge, men alligevel var hver af dem kommet til at synes om sin kirke. En dag kom de op at skændes om, hvilken kirke, der var smukkeste og bedst, og da de ikke kunne nå til enighed på anden vis, endes de sluttelig om at lade sagen komme an på en kraftprøve: Hver skulle stå ved sin kirke og kaste en stor sten mod den andens, og den bedste kirke var den, der efter at være truffet af stenen blev stående.

Der måtte kun kastes én gang, og de havde en tredie kæmpe til at give ordre til kastene. Stenene fløj i luften samtidig, og der var taget vældig godt sigte, så godt at de to sten traf hinanden på vejen og ramlede sammen med et brag, så det hørtes viden om. De faldt så ned, hvor de nu står, og kæmperne måtte slå sig til tåls med, at kirkerne nok var lige gode.

Lisbjerg-Aarhus 62. (C2 på kortet)

Byerne byttede roller.

Engang i længst forsvunden tid var Aarhus kun et lille fiskerleje med nogle få usle rønner og en stejleplads, hvor fiskerne tørrede og bødede deres garn. Der var end ikke nogen havn, bådene sejlede blot op i Aarhus Å, hvor de fortøjedes til pæle.

Den store by var Lisbjerg, hvortil man kunne sejle, fordi engene

omkring Egåens løb dengang var en fjordarm, som udgjorde en fortræffelig naturhavn. Hver nat brændtes der fyr-bål på stedet, så de søfrende kunne finde den rette kurs. Derfor fik byen navnet Lysbjerg, hvilket siden blev til Lisbjerg.

Efterhånden hævede landet sig imidlertid, så fjordarmen blev tør, og den udmærkede naturhavn forsvandt. Skibene lagde nu i stedet ind ved Aarhus, som fik en havn og blomstrede op, hvori-mod Lisbjerg sygnede hen og blev til en beskeden landsby. I de seneste år er det lille ophav vokset sammen med sit store afkom og har således påny fået status af storby.

Marselisborg

63. (C2 på kortet)

»Ikke sandt wat?«

Om den snurrige og ret indskrænkede geheimeråd Christian Gersdorff (d. 1800) fortælles en del pudserlige anekdoter, og et par af dem bør gengives her som H. Bröchner engang i slutningen af forrige århundrede meddelte dem til folkemindeforskeren Evald Tang Kristensen:

Geheimeråden sidder og puster ved sin steghede kakkelovn. Forvalter Kierulff træder ind. »Pyha, hvor her er en grumme varme«. - »Ja, kjere, den kakkelovn står mig denn for nær ved min lenestol, ikke sandt, wat«. - »Det er der et nemt råd for, for Per murmester i Viby kunne flytte den i eftermiddag«. - »Å, kjere, send mig denn bud efter Peter murmester, ikke sandt, wat«.

Peter murmester kommer, hører den nådige herres befaling, og instrueret af Kierulff siger han: »Men a tøkkes, nådige herre, vi kund møj nemmer fløt lenestolen«. - »Det er denn også sandt, så vil vi denn flytte lenestolen, min kjere Kierulff, og lade kakkelovnen blive stående«. - Kierulff: »Jøsses, den nådige herre er da klogere end vi allesammen«. - »Ja, er jeg denn ikke, min kjere Kierulff, ikke sandt, wat?«

Samme Gersdorff ville en dag ej åbne et til ham ankommet brev, fordi Gersdorff kun var stavet med eet f. - Kierulff: »Ja, da er 'et vis nok te den nådige herre, og det var for galt at lade karlen ride hjem med det igen, men véd den nådige herre hvad, a vil gå over i skrivestuen og skrive et f til«. - »Ja, gjør det, kiere, så tror

jeg, jeg vil åbne det, ikke sandt, wat!«

Marselisborg ved Aarhus hed i 1200årene Havreballegaard og først i 1680 fik den sit nuværende navn. Den ejedes oprindeligt af Aarhus bispestol, men overgik i 1536 til Kronen. I 1576 stod der på stedet et gravomgivet stenhus. Det erstattedes i 1739 af en bindingsværkslænge og i 1772 stod der en trefløjet hovedbygning i bindingsværk. Først 1899-1902 opførtes det nuværende slot, og den trefløjede hovedbygning fra 1772 blev revet ned i 1917. Siden 1902 har Kongehuset ejet Marselisborg.

Marsvinslund 64. (A1 på kortet)

Det rasler og knirker.

Julenat lyder der på Marsvinslund en sælsom raslen og klirren i rummet ved »tårnuret«, det er en landmåler, som går igen fordi han satte uret skel, og det er hans målekæde, der rasler.

Der har været flere mærkværdigheder på den gamle gård, bl.a. et ældgammelt skab, som besad den forunderlige egenskab, at det knirkede voldsomt et par dage forinden det blev stormvejr.

I hestestalden fandtes et rum, hvor ingen hest kunne stå; forsøgte man alligevel at sætte en derind, var den næste morgen ganske skumsvedt, og dens manke var nydeligt flettet.

Igennem Marsvinslunds skov går en vej som kaldes »den gamle vase«, ad den kommer der ved juletid en gammel mand kørende fra Aunsbjerg til Marsvinslund, han har fire heste for sin karet, og ilden fyger fra deres hove. I den samme skov går der ved nattetid en gammel gråhærdet mand og leder efter en skat, som skal være nedgravet under en sten.

Marsvinslund syd for Viborg nævnes i 1453, men den blev først hovedgård i 1654, hvor Jørgen Marsviin opførte den nuværende bindingsværks hovedbygning. I 1784 blev den forlænget og udstyret med gennemgående kvist samt udbygning mod gårdsiden.

Marsvinslund, hvor et skab knirker for vejrskifte.

Matstrup 65. (B3 på kortet)

Bortførel og rigdom der svandt.

Matstrup er en ældgammel gård, og i anden halvdel af 1400tallet var den ramme om en såre romantisk affære, da fru Else Frost's datter af første ægteskab, arvingen til Matstrup, Kirsten Skram, formæledes til Erik Styggesen Rosenkrantz fra Hevringholm (begge d. 1535). Brudens mor deltog ikke i festlighederne, thi hendes

datter havde skammelig ladet sig bortføre af den unge adelsmand.

Længe havde Erik Rosenkrantz og Kirsten Skram været glade for hinanden, men åbenbart fandt fru Else ikke partiet passende, hvorfor hun bestemt satte sig imod det. Erik Rosenkrantz var dog ikke uden formående venner, han var hofsinde hos kong Hans, og det endte med, at han overtalte denne til at lukke øjnene for, at Jomfru Kirsten og han tog sig selv til rette.

Else Frost ejede Frøslevgaard på Mors, og her opholdt hun sig sammen med datteren en herlig sommerdag i høbjærgningens tid. Fruen var netop aget ud til engene for at overvåge folkenes arbejde, da Erik Rosenkrantz indfandt sig. Han bortførte uden videre sin hjertenskær, og inden Else Frost kunne samle sig sammen til at gribe ind, var brylluppet overstået. Det siges, at den strenge dame aldrig tilgav datteren den frihed, hun havde taget sig.

Om stiftamtmand Niels de Thygeson til Matstrup (d. 1860) er meningene delte. Historikerne véd en hel del fordelagtige ting at sige om ham, hvorimod han i sagnene karakteriseres som en vidtløftig ødeland. Nok er det: Han måtte sluttelig opgive herregården og døde som en ret forarmet mand.

Allerede da Niels de Thygeson var barn, var han noget for sig selv, faderen havde ansat en privatlærer til ham, men en dag kom denne fortvivlet op og meddelte godsejeren, at han ikke kunne befatte sig mere med Niels' undervisning; hver gang læreren ville sætte drengen til et eller andet, svarede denne blot: »Jeg er stamherre til Bygholm og arveherre til Matstrup, jeg vil ikke lyde en pjalt som dig!«

Den gamle Thygeson blev meget opbragt: »Da skal jeg min salighed være stamherre til hans ryg,« råbte han, »nu skal han have prygl!«

Den håbefulde yngling fik ordre til at stille hos sit fædrende ophav, men da han nok var klar over, hvad det trak op til, så han sit snit til at stikke af, klatrede op på ladens tag og balancerede helt ud for enden af tagrygningen, hvor han stod og svor på, at han hellere sprang i døden, end han modtog pryglene. Enden på visen blev da, at faderen eftergav ham den tiltænkte revselse.

Om Niels de Thygeson fortælles et sagn parallelt med det, der berettes om en greve på Frijsenborg, at han lod sin hest beslå med

sølvsko, der kun var fæstnet med to nagler, så de let faldt af. Thygesons navn og adresse var imidlertid præget i sølvet, og skoene kom altid tilbage, thi han betalte en god findeløn.

Engang ville han anlægge vej fra sit andet gods Bygholm og til Horsens, den skulle gå gennem et blødt engdrag, og folk frarådede projektet, men Thygeson svarede blot: »Nu skal der anlægges en vej, og den skal fanden galemig blive der, om jeg så skal anlægge den med specier og stille dem på højkant!«

Thygeson var på rejse i Frankrig, hér fik han lyst til at gå på auktion, hvor et billed betog ham stærkt. Det viste sig, at også kejser Napoleon var liebhaver, og de to bød nu hinanden op, så alle andre måbede, og auktionarius gned sig i hænderne - men det blev skam Thygeson, der hjemførte maleriet.

I sine yngre dage mente Niels Thygeson ikke, at hans rigdom ville tage ende, men det gjorde den dog, og i hans sidste år var hans sind formørket.

Sagnet melder, at justitsråd Emanuel Thygesen på Matstrup havde gjort sig skyldig i svindel overfor staten, han blev af samme grund dømt til at kysse den »blå jomfru« - en folkeopfundet henrettelsesmaskine, som er nærmere omtalt under Estvadgaard. Hans kone prøvede at træde i hans sted; forklædt som mand rejste hun til København, men det afsløredes hér, at det var en kvinde, som var mødt frem. Hun måtte rejse tilbage, og justitsråden kom til at lide den ham idømte straf.

Emanuel Thygesen lod en stor lade bygge på Matstrup, også om den fortælles sagnet med fruén, der væddede med tømreren om, at han ikke kunne forudberegne, hvor mange nagler, der gik til at samle tømmeret. For at ødelægge hans plan, stjal hun en nagle, derfor tabte han og hængte sig siden i laden ved sin økse.

Matstrup sydvest for Brændstrup ejedes i 1388 af Christen Skram. I 1578-1603 opførte Erik Hardenberg en hovedbygning, der i 1760 udvidedes og fik sidefløjene fornyede i grundmur.

Merringgaard

66. (B3 på kortet)

Spøger for drab.

På Merringgaards gamle hovedbygning, der forsvandt ved en brand i 1846, spøjte om natten en ridder, som gik omkring og vred sine blodplettede hænder; det var Søren Mund, han havde i 1530erne gjort sig bemærket ved at snigmyrde en standsfælle.

Bag denne tragedie lå en indviklet og voldsom strid mellem to slægter om adkomsten til Merringgaard, og under et mundhuggeri i forbindelse med denne sag, dræbte Mund'ernes kontrapart, som var Poul Sørensens kone, Søren Munds mor, Bodil Pedersdatter Skeel. Det var i 1532.

Mordersken blev dømt, men hermed var sagen ikke ude, thi snart efter indfandt hendes broder sig på Merringgaard, hvor han i hårde ord bebrejdede Søren Mund, at denne havde ophidset søsteren så meget, at hun var gået fra besindelsen. Efter et forrygende skænderi forlod den besværlige gæst Merringgaard, men Søren Mund ilede ind i sit kammer, hvor han skiftede adelsklæderne om med en simpel vadmelsdragt af den slags, bønderne bar, så satte han efter sin modstander, indhentede ham i en skov og skød ham ned bagfra.

Ganske vist blev Søren Munds forbrydelse opklaret, men af en eller anden grund slap han for en streng straf og beholdt sine tillidsposter. Medens han således i levende live klarede nogenlunde frisag, rantes han dobbelt hårdt efter sin død. Nat efter nat måtte han vandre rundt på Merringgaard, og først da den lagdes i aske, fik han fred.

Merringgaard vest for Horsens går tilbage til slutningen af 1400årene. Om dens ældste bygninger ved man nu ikke meget. I 1768 omtales nogle bindingsværkslænger. I 1847 brændte hovedbygningen, og i 1855 opførtes den nuværende hovedbygning, som i 1860erne suppleredes med tværfløje.

Moesgaard

67. (C2 på kortet)

Røverfinger og spøgelseshund.

Herremandens datter på Moesgaard var forlovet med en nydelig ung mand, han hed Jørgen og påstod at være godsejersøn.

På den tid var det slemt med røverbander på egnen, og en aften, da Moesgaard-manden havde været i Aarhus, blev han på hjemvejen overfaldet af maskerede røvere. Under slagsmålet huggede han sin kniv hårdt over hånden på den ene, og derefter lykkedes det ham at få hestene til at strække ud, så han slap fra ransmændene og nåede hjem.

Da vognen blev tømt, fandt man i bunden af den en finger. Herremanden tog den med ind, viste datteren den og fortalte, hvordan han var blevet overfaldet, men han nævnede intet om en mistanke, han havde fattet.

Et par aftener senere kom datterens kæreste på besøg, han havde hånden i bind, og herremanden spurgte interesseret, hvad den fejlede. Han gik hen til skabet, tog den afhuggede finger ud og lagde den på bordet med ordene: »Ja, for det er vel ikke tilfældigvis sådan én, du mangler? Prøv hellere, om ikke din ring passer til den!«

Den unge mand blegnede og sagde ikke eet ord. I det samme trådte herredsfogeden, som i al hemmelighed var blevet tilkaldt, frem og arresterede ham. Jørgen kom i forhør, hvor han måtte tilstå, at han var leder af en røverbande; han blev siden henrettet for sine forbrydelser. Den unge pige græmmede sig til døde, og endnu hører man hende om natten jamre på Moesgaard.

Muligvis er det røverens kæreste, der går igen som den hvide dame, dette spøgelse skal være set af flere, når hun tyst vandrer gennem stuer og sale.

I Moesgaards park og skov går en spøgelseshund, som en kusk om aftenen den 30. september 1917 oplevede at stifte bekendtskab med.

Igennem måneder havde kusken været på jagt efter hunden, men endnu havde han ikke set den og troede derfor ikke længere på dens eksistens. Den pågældende aften havde han været omme på den anden side af skoven for at betale en kone, der havde va-

Moesgaard har en særlig spøgelseshund.

sket hans tøj, han var på vej hjem ad stien langs åen, og som spadserestok brugte han en svær egestav.

Da står der pluselig midt på stien, mindre end en meter fra ham en mægtig, sort, lidt langhåret hund med gnistrende gule øjne. den gør ikke det mindste tegn til at ville flytte sig, og kusken løfter uvilkårligt stokken. Han slår til, mener at han må ramme bæstet midt i pandebrasken, men stokken går lige igennem den, og hunden sætter i luntetrav.

Kusken fatter sig, han vil ikke være bange og lade sig narre, han når at komme op på siden af hunden og driver den nu et nyt hug for at knække ryggen på den. Anden gang går stokken durk igennem den og standser først, da den rammer jorden.

Hunden følger ham med øjnene, og nu bliver kusken for alvor bange, han skynder sig at gå tilbage mod Moesgaard, men mærker hele tiden, at uhyret er lige i hælene på ham. Først da han er helt

oppe ved gården vover han at vende sig, han ser da dens gule øjne gløde nede i parken på det sted, hvor man siger at den kommer fra.

Moesgaard lidt syd for Aarhus kendes først omkring midten af 1500årene. I 1660erne blev den flyttet efter en brand, og i 1780-84 blev hovedbygningen opført ved arkitekt Chr. Zuber. I 1964 blev Moesgaard ombygget til forhistorisk museum.

Mondrup høj 68. (B2 på kortet)

Bjergkongen som giftekniv.

I Mondrup høj og Bavnehøj nord for Hammel bor der en bjergkonge, som råder over store skatte og har et vældigt slot under jorden. Han var uvenner med herremanden på Hagsholm Slot, hvis slotsnisser ofte listede sig ind i hans høje og stjal af hans guld.

En dag gik en ung pige, der hed Ane, ude i marken ved højene og vogtede får. Da kom bjergkongen frem, greb hende og førte hende ind til sig. Han forlangte, at hun skulle stå fadder til hans søn, som netop den dag skulle have navn. Det var meget vigtigt, at en døbt kvinde var tilstede ved den lejlighed, for det ville give sønnen magt til senere at tage kampen op imod de Hagsholm nisser.

Ane havde dog ikke lyst til at stå fadder for ingenting, så hun betingede sig, at bjergkongen til gengæld skulle give hende et bryllupsudstyr, når hun engang ville giftes.

Det gik bjergkongen ind på, og nogen tid efter kom Ane og ville have udstyret, for nu havde hun fundet ud af, at hun ville giftes med Per fra Borris. Bjergmanden sagde imidlertid, at hvis han skulle give hende udstyr, måtte det tilkomme ham at bestemme, hvem hun skulle giftes med.

Det passede bestemt ikke Ane, hun vendte hjem og drøftede sagen igennem med Per, og da denne havde hørt, at bjergkongen stod i modsætningsforhold til bjergmanden i Låddenhøj, henvendte han sig hos ham og bad om råd.

Låddenhøj-manden foreslog, at Ane pro forma skulle gå ind på bjergkongens forlangende, så hun fik udleveret bryllupsudstyret, som bestod af en skæppe sølvpenge og to guldsmykker. Hun skul-

le dog overfor bjergkongen betinge sig en dags fortrydelsestid. Hvis hun efter den dag stadig var til sinds at følge hans vilje, skulle hun ved solnedgangstid lægge et stykke brænde op på Bavnehøj, og det måtte han så tage, hvis han insisterede på at bestemme, hvem hendes tilkommende skulle være. I modsat fald var hun fri og kunne beholde udstyret. Hvis hun derimod fortrød, måtte hun tilbyde at sætte bryllupsudstyret tilbage.

Derefter forklarede Låddenhøj-manden hende, at hun inden for kirkegårdsporten kunne finde et stykke brænde, det skulle hun gå ind og dyppe i vievandskarret i kirken og derpå lægge det ud på Bavnehøj, så skulle hun blot se løjer.

Ane fulgte rådet, og bjergkongen gik ind på hendes forslag. Hun fik bryllupsudstyret, hvorefter hun lagde det vievandsvædede brændestykke ud på Bavnehøj. Hun lod som om hun gik hjem, men lidt fra højen skjulte hun sig bag en busk for at se, hvordan bjergkongen ville reagere.

Lidt efter kom han ud af højen. Han fik øje på brændestykket og bukkede sig for at tage det. I det samme udstødte han et brøl, som om han havde brændt sig, og slap brændestykket som han derefter kønt lod ligge. Hermed havde han forsmået pigens jategn, og på den måde mistede han al indflydelse på hendes bryllups-beslutninger. Hun beholdt bryllupsudstyret, giftede sig med Per fra Borris og blev meget rig, for det viste sig, at der fulgte et særligt held med de to guldsmykker.

Et fik bjergkongen dog for sin ulejlighed: Hans søn blev i stand til at slå slotsnisserne fra Hagsholm. Derfor er slottet forlængst forsvundet, kun dets voldsted er tilbage, men bjergkongens høje er der endnu.

Møgelkær 69. (B3 på kortet)

Men konen var stærkere.

I en sø ved Møgelkær lå engang en vældig borg, men ridderen dér var en ugudelig rad, han klædte et svin ud i nattøj, lagde det i sengen og tilkaldte præsten under foregivende af, at en dødende skulle berettes. Først da præsten ville give sakramentet, opdagede han bedraget, han løb skyndsomst ud af borgen, som straks efter

sank, og søen fremvældede på dens sted. Men herremanden og hans folk spøger endnu dernede i skikkelse af kæmpegedder.

Knud Gyldenstjerne (antagelig ham, der døde ca. 1467), var urimeligt stærk, men han var ikke god mod sin kone, som han ofte pryglede.

Engang var konen blevet syg og lå til sengs. Hun bad da gemalen hente to hestesko, og da hun fik dem, tog hun den ene og rettede ud med hænderne. Knud Gyldenstjerne så forbløffet til, og hun bad ham nu rette den anden, hvad han imidlertid ikke kunne. Så tog hun den fra ham, rettede den ud og sagde: »Kan du se, at jeg ikke har haft behov at tage imod alt det, du har budt mig?«

Siden den tid, var Gyldenstjerne aldrig mere ond ved hende.

Kongen havde hørt om Knud Gyldenstjernes styrke, og da en mand på slottet engang blev så balstyrig, at ingen kunne klare ham, gik der bud efter herremanden. Han red også godt nok afsted, men da han passerede sin skov, lød der et brag derinde, og det viste sig, at et af hans bedste og smukkeste træer var styrtet om. Det tog han som et ondt varsel, og lod bud skikke til sin kone, at han næppe kom levende hjem.

I kongsgården mødtes han af den gale, som rakte hånden frem mod ham, men Gyldenstjerne greb den og vred den af i håndlæddet. Så blev der atter fred, og herremanden modtog mange gunstbevisninger. Han nåede dog aldrig hjem, thi han styrtede ned af en vindeltrappe og knækkede halsen.

I den gamle hovedbygning, som blev revet ned i 1700'erne, kunne man ved nattetide høre, at nogen humpede rundt oppe på loftet, det var genfærdet af en halt frue, som havde sin gang dér. Løvrigt blev der aldrig på Møgelkær stjålet af øllet, som man gemte på tønder i kælderen, for mange kunne berette, at det ikke var rigtigt fat dernede: Indtil flere hvidklædte skikkelser drev deres spil på denne lokalitet.

Møgelkær, der nu er statsungdomslejr, kendes fra 1408, hvor den tilhørte ridderen Jep Kalv. Der findes rester af et voldsted fra den tid, »Pelsborg«, kaldes det. I 1570'erne byggede Pernille Oxe en ny stor, trefløjet borggård, men den forfaldt i løbet af 1700'erne, fordi der intet herskab boede på gården, og blev slutte­lig revet ned. I 1861 blev den nuværende hovedbygning opført ved Ferdinand Meldahl.

Nebbegaard

70. (B4 på kortet)

Slemme herremænd og nisser.

I begyndelsen af 1500tallet tilhørte Nebbegaard Hartvig Limbek (d. 1518), som var kendt viden om for sit hårde sind. I fjorden, der går forbi gården, havde han et ikke ubetydeligt fiskeri, men han kunne ikke tænke sig, at der skulle slippe fisk forbi hans garn, som kunne komme andre til gode. Derfor opsatte han i fjordmundingen en del risgærder, som spærrede af, så han kunne få alle fiskene for sig selv.

Det mærkelige var imidlertid, at nu kom der overhovedet ingen fisk, og han lod derfor sine folk lægge sig ud ved risgærderne for at holde vagt.

Hen på natten begyndte det at plaske rundt ude i fjorden; den ene fisk efter den anden kastedes over risgærdet, og samtidig hørtes en stemme, som sagde: »Den skal hr. Mads i Pugdal have, den er til præsten i Igum, den til ham i Ødsted, og Bredstrup-præsten skal ejheller mangle fisk. Denne lille med den stakkede hale vil passe for bitte hr. Mads i Pjedsted«.

Da Limbeks folk kom hjem, berettede de for ham, hvad der var sket, og han sendte da bud til præsterne, om der var gået fisk i deres garn; det var der, og bitte hr. Mads havde just fået en lille ørred med en stakket hale. Da var Hartvig Limbek klar over, at overnaturlige magter modarbejdede ham, han rev risgærderne ned, og siden den tid kunne alle frit fiske i fjorden.

Også i sine skove fór hr. Hartvig hårdt frem overfor folk, der søgte at bjærge lidt kvas til at opvarme deres huse med. En fattig kone, der havde sanket nogle få grene, slæbtes op til Nebbegaard, hvor hun blev trakteret med piskeslag. Hun svor da, at herremanden skulle få sin straf herfor, thi når han var død, skulle han ikke kunne komme i jorden i en kiste.

Konens ejendommelige spådom kom til at gå i opfyldelse, thi da Limbek efter sin død skulle jordfæstes på Gaarslev kirkegård, var det ikke muligt at få hans kiste i graven; hver gang skred jorden sammen, og selvom de gravede op påny, gentog det samme sig. Tilsidst blev graverkarlene ærgerlige; de tog slet og ret herremandens lig ud af kisten og slængte det ned i jorden.

Om det gamle Nebbegaard fortælles, at det en overgang var sørøverborg samt at der fra slottet ned til fjorden gik en hemmelig gang.

I 1660 fik Jens Lauridsen Risom (d. 1694) livsbrev på Nebbegaard som tak for hans tro tjeneste på Bornholm under svenskekrigene. I 1676 fik han gården til eje.

Samme Risom skal - sine fortjenester ufortalt - have været en grov og rå person, for hvem jagten var den eneste fornøjelse; han red over bøndernes marker uanset om der stod korn på dem og behandlede sine undergivne med den største brutalitet. Da han var død, fik man ingen fred for ham, hverken på gården eller i dens omegn: Hver nat suste det over skoven og knagede i hovedbygningen som skulle den falde sammen; hundene gøede som besatte og kørne på avlsgården brølede, undertiden var det som om luften flammede, og der lød en røst, som sagde: »Grav, grav«, hvad det så ellers skulle betyde. - Havde det forbindelse med Limbek?

Inden Nebbegård i 1665 flyttedes til sin nuværende plads, lå den i den nærliggende skov. Grunden til flytningen var en ualmindelig ondsindet nisses hjerteløse plagerier:

Oprindelig havde Nebbegaard sin egen nisse - en fredsommelig fyr, der kun tænkte på gårdens trivsel og gavn. Når han syntes, at der manglede foder til dyrene, var han aldrig bleg for at liste over til den nærliggende Ødstedgaard og stjæle noget.

Ødstedgaard-nissen tænkte i ganske tilsvarende baner, og en aften ville skæbnen, at de to nisser mødtes, netop som de havde været i hinandens gårde for at stjæle korn. Det kom til et frygteligt slagsmål, hvorunder jorden rodedes op viden om, og da det var endt, lå Nebbegård-nissen på valen - dræbt.

Da der således ikke var mere at frygte på Nebbegaard, blev Ødsted-nissen så fræk og tumlede sådan derovre, at de tilsidst efter en klog mands råd flyttede gården for at blive fri for hans besøg.

Nebbegaard nord for Fredericia nævnes i 1354, hvor den ejes af en Tue Nielsen. På det tidspunkt havde den et stenhus på et voldsted. I 1401 flytter Henrik Limbek borgen, der opføres bindingsværksbygninger, de brydes ned i 1660erne. 1665 genopføres gården, og i 1770erne bygges den endnu stående hovedbygning.

Odder

71. (C3 på kortet)

Uskyldige Ottilias kilde.

Det var i hekseforfølgelsernes tid, at man i Odder havde pågrebet en pige ved navn Ottilia. Hun beskyldtes for at have gjort sig skyldig i allehånde slemme kunster af den mest djævelske karakter, og selvom hun hårdnakket benægtede sin skyld under de forhør og den tortur, hun underkastedes, dømtes hun dog til bålet.

Den barbariske straf skulle bringes til udførelse et stykke uden for byen, og bålet var lagt til rette. Ottilia måtte bestige det, og bøddelen antændte træet. I det samme frembrød der imidlertid under bålet en kilde, der stod så kraftigt op, at dens vand slukkede ilden.

I dette jærtegn så folk et af højere magter fremført bevis på, at pigen var uskyldig, hun blev befriet for sine bånd og kunne gå - formentlig med en undskyldning.

Kilden for dens vedkommende fandt åbenbart, at den lige så gerne kunne fortsætte med at springe, nu den var kommet igang, og den springer stadig ved landevejen mellem Odder og Skanderborg i et lille stykke skov mellem Fillerup og Rathlousdal.

Helligkilden ved Odder.

Ormstrup 72. (B2 på kortet)

Øjenvidneskildring af nissen.

I 1743 skrev ejeren af Ormstrup, Hans Rosborg (d. 1752), følgende kuriøse afhandling om sit syn på nisser:

»Vel er talt og snakket om Dalenis underlige Medførsel og Tieg, deri kand være hørt og seet, men jeg holder det for Fabel og gammel Digt i de Tiider, Folcket ikke har, som nu, vorn opliust; men Gaarboe Niis har jeg set lige så vel om Dagen som om Natten, nogen Sneese Gange, huem der vil tro det, mens nu fast ikke et halvt hundrede Aar. Jeg har dog icke seet ham anderledes end udi en stor rød Møndis Lignelse, huid under bugen; har seet og kiendt hans Leie på adskillige Steder, som en stor Gaasevrøfel (gåse-rede); giort mig Tancker, hand med andet underjordisk Tøy maa være til Verdens Ende, Folcket taler nu icke sønderlig derom, siden det er gaaen af Minde, og faae lever, som har seet Nis Gaarboe eller Gaarboe-Nis.«

Allerede i 1700tallet har nisser altså været sjældne i Danmark og troen på dem i tilbagegang.

Forfatteren af ovenstående ord var iøvrigt blandt landets mest berygtede bondeplagere, dertil en krakiler i al almindelighed samt en procesmager, der sit stormfulde liv igennem førte et utal af retssager. Da han var død, forfattedes følgende »gravskrift« til ham:

Stat stille her ved denne Grav,
her hviler Rosborgs Bene.
Men hvor hans arme Sjæl blev af,
det ved kun Gud alene.

Det turde fremgå heraf, at man ikke netop savnede ham.

Ormstrup syd for Bjerringbro nævnes i 1348. Fra 1661 kaldes den Frisholt og får først i 1890 sit gamle navn tilbage. I 1688 har den trefløjet hovedbygning, og i 1867 opføres den nuværende hovedbygning til erstatning for den gamle.

Ovsted Kirke ligger højt på Ejer Bavnehøj.

Ovsted Kirke 73. (B3 på kortet)

Ma Rams og lindormen.

I gamle dage var der en formidabel mængde lindorme i Danmark, og de holdt til på begravelsespladserne, hvor de kunne smovse i ligene. De satte derfor stor pris på kirkegårdene, hvorimod de ikke kunne udstå kirkerne, fordi de selv var repræsentanter for hedenskabet.

Ved Ovsted havde man bygget en kirke, og den stedlige lindorm havde straks lagt sig rundt om den for at ødelægge den. Til alt held var ormen dog endnu ikke stor nok, til at den kunne nå sin hale med munden og danne ring. Var det nemlig lykkedes for den, kunne den snildt have trykket murene ind.

Egnens befolkning var naturligvis ikke stemt for at få deres kir-

Ma Rams hul med den hellige kilde, hvis vand i virkeligheden er lindormeblod. Den ligger neden for bakken med Ovsted Kirke.

ke ødelagt, så de gik til den kloge kone, Ma Rams, og bad hende om hjælp mod lindormen.

Den smule orm skulle Ma Rams nok ordne, sagde hun, og en skønne dag gik hun op til kirken med sit kisteskaft i hånden. Ormen hvæsedede og spillede med sin kløftede tunge, men det imponerede ikke den kloge kone. Hun drev den et slag midt på kroppen med kisteskaftet, så den gik i to stykker, hvorefter hun med skaf-tet svirpede de to dele væk. Det ene af dem faldt ned og lavede et hul i jorden, hvorfra det klare lindormeblod vældede ud. Det gør det endnu, for der er meget blod i sådan en orm. Stedet kaldes Ma Ramses hul, men vældet, som folk fejlagtigt tror er en kilde med postevand og ikke lindormeblod, er blevet gjort hellig og hedder Sct. Annæ kilde.

Det andet stykke af ormen fløj mod øst og dannede ved nedslaget Tepstrup sø.

Ovsted kirke er iøvrigt pragtfuldt beliggende, det er den højst placerede i Danmark, og der er en herlig udsigt fra den. Kirken har romansk kor og skib med vestvendt sengotisk tårn og våbenhus fra anden halvdel af 1700årene.

Palsgaard

74. (C3 på kortet)

Når gavtyve spøger.

Fra det ældste Palsgaard fortælles sagnet om en borgfrue, der havde to sønner, Palle og Rolf. De to junkere kom i trætte, og Palle slog Rolf ihjel i en skov, der ligger nær Uth, og som siden har båret navnet Roldskov (Rolfs Skov). Da junker Palle kom hjem og berettede for sin mor, hvad han havde gjort, drev hun ham i raseri et sådant slag med sit nøgleknippe, at han døde deraf. Han blev begravet i en høj nær gården kaldet Palles grav. Det er vel også efter ham, gården har fået navn.

Der kan ikke herske tvivl om, at det var et kraftfuldt folkefærd, som i gamle dage var bosat på Endelave; beviset herfor er en vældig sten, som ligger i Palsgaards skov, den kylede husholdersken fra Endelavegaard efter forvalteren på Palsgaard, fordi han havde været hende utro. (Der tales dog også om, at det var en jætte, der

kastede den og brugte strømpebåndet som slynge).

Engang ejedes Palsgaard af en skarnagtig herremand, som sammen med sin forvalter og ladefoged havde gjort sig til speciale at plukke godtroende folk i kortspil.

Omsider døde disse slette mænd, men hvis man havde håbet, at der af den grund skulle blive fred for dem, blev man hurtigt kloge-re, thi hver aften kom de ridende fra kirkegården og ned til Palsgaard, hvor de spillede kort og holdt et frygteligt hus den ganske nat.

Præsten, hr. Jens i Kirkholm, blev nu mobiliseret og skulle sætte genfærdene på porten; han mødte også op, og traf dem på mar-ken, netop som de kom fra kirkegården. Det blev en drabelig dyst, og tilsidst var det ved at gå hr. Jens betydeligt ilde, thi gavtyvene slog bøgerne fra ham, så han ikke kunne mæle de rette magtens ord imod dem, og det var som om jorden begyndte at give efter under ham i stedet for under spøgelseerne.

Nu traf det sig imidlertid så udmærket, at hr. Jensenes bror, der var præst i Barrit, just gjorde en liden aftenpromenade, og han så da en gloende sten svæve foran sig i luften. Straks forstod han vin-ket: Broderen måtte være i overhængende fare!

Den Barrit præst hastede hjem, fik fat i bøger samt kjole og krave, og så gik det afsted over stok og sten. Han nåede frem, netop som broderen var ved at bukke under for de trede spøgelses fælles attack. Iført fuldt ornat trådte Barrit-præsten sin nød-stedte bror til hjælp, og sammen taledede de så fyndigt til gespensterne, at disse omsider forsvandt ned i jorden med klageskrig. Inden præsterne forlod stedet, dyngede de tre høje op over de nedmanede, der ligger herremanden og hans kumpaner så, men hvert år får de lov til at skubbe højene et hanefjed nærmere gården, og når de tilsidst kommer helt derhen, sætter de ild på.

Medens Reedtz'erne ejede Palsgaard, hang der i den store sal fire malerier af de to herrer og to fruer; de var kommet fra en kirke på Sjælland, hvor man ikke kunne havde dem hængende, fordi de portrætterede under gudstjenesten gjorde en sådan støj, at kirkegængerne ikke kunne samle sig om salmesangen og præsten løb sur i dagens tekst. De hedenfarne Reedtz'ers ånder var på gåde-fuld vis knyttet til malerierne, og da de hang på Palsgaard, havde

Højt på sin bakke ligger Palsgaard, et middelalderligt stenhus, der tidligt i 1800'årene iklædtes klassicismens klædebon.

man ejheller hér fred for dem. Især den ene var slem til at spøge.

På gården færdedes også store, sorte hunde med ringlende kæder og gloende øjne. I pigekammeret var der »noget«, som rykkede dynen af pigerne om natten; det fortrak, hvis man påkaldte den allershøjstes beskyttelse, men efterlod den rædsomste liglugt. I køkkenet lød det undertiden som om pottes og pander væltede ned på gulvet med et brag, men gik nogen ud for at se efter, stod alt på plads.

Når der manglede foder til dyrene på gården, stjal Palsgaard nisse det fornødne på Jensgaard.

Palsgaard ejedes omkring 1400 af Jep Kalv af hvis borg, der er bevaret et voldsted ved As Vig. Ca. 1500 opfører Oluf Gyldenstjerne et stenhus med midtertårn og hjørnerundeller, og det står faktisk endnu. Godtnok blev det i 1803-06 ombygget en hel del, men bag den kalkede klassicistiske facade er huset stadig middelalderligt, hvad også de meget tykke mure vidner om.

Palstrup 75. (B2 på kortet)

Den tørstige præst.

Døssing Nørreemark blev i sin tid uretmæssigt lagt til Palstrup ved, at Palstrup-manden tog jord fra sin ejendom i støvlerne, gik ud på det omhandlede stykke mark og svor, at han stod på egen jord, hvad han jo for så vidt også gjorde.

Medens han levede, kunne han nok glæde sig over den vundne Nørreemark, men efter hans død, blev glæden forvandlet til sorg og kummer, thi nu måtte han hver nat gå igen derude og råbe: »Døssing Nørreemark er vundet til Palstrup med stor uret - ak wi og wok«. - Og det kunne jo nok blive lidt træls at høre på i længden.

Præsten i Levring, hr. Søren, var en fortræffelig mand, en habil ordets forkynder og en stærk maner, men han var behæftet med den lille elskværdighed, at hans tørst var overmåde kraftig, hvorfor han ikke sjældent optrådte med ansats til en perial.

Sådan var tingenes tilstand netop en aften, da han kørte forbi Døssing Nørreemark og hørte spøgelses klage derinde. Han bød sin

På Palstrup spøger en mand med en sund kulør.

kusk standse vognen og begav sig på let usikre fjed ind i mørket til den fredløse ånd. Men det skulle han aldrig have gjort, thi de kraftige maneformler er mere forrædderiske end »Gissens gips bisp«, og han våsede sådan i dem, at genfærdet ganske fik magten, greb ham og fløj over trætoppene med ham, så de kildrede hans fodsåler. Hr. Søren blev sat ned midt i et morads, og han var nær aldrig kommet tilbage til sin hyggelige præstegård.

Nu var hans velærværdighed imidlertid blevet vred, og hele den næste dag rørte han ikke een dråbe af de stærke væsker. Derfor var han pinligt nøgtern, da han ud på natten atter lod sin kusk køre ud til Døssing Nørremark. Denne gang serveredes maneform-

Den tørstige præst blev grebet af spøgelse og ført gennem luften, så træernes kroner kildede ham under fodsålerne.

lerne med éclat, og snart sank spøgelse i jorden under vægten af hans veltalenhed. - Man har aldrig set det siden.

Det spøger ikke så lidt på Palstrup; forskellige afdøde herremænd lister omkring og sætter skræk i levende godtfolk. En herremand som skød sig i et af gårdens værelser på grund af hjertesorg, har siden rumsteret lidt på stedet, og blodsporene efter hans sørgelige endeligt var længe uudslettelige. Mere gemytlig var en genganger af et triveligt udseende og med en ganske sund kulør; han traskede omkring og småbappede på en lang merskumspibe. Måske er han

identisk med det tørstige spøgelse, som ustandselig klappede med lågene på folkenes ølkrus.

En kvinde har engang druknet sit nyfødt barn i voldgraven, og hun må nu som straf stå derude hver nat og vaske børnetøj.

Palstrup nordøst for Kjellerup ejedes i 1470erne af Tvilum Kloster. I 1640erne blev gården flyttet til den nuværende plads, og hovedbygning og ladegård blev opført på dobbelt voldsted. I 1730erne opførtes en toetages hovedfløj med enetages sidefløje. I 1919 ombyggedes hovedfløjen og sidefløjene blev fornyet.

Pjedsted 76. (B4 på kortet)

Præster og trolدتøj.

Det er altid spændende med gamle beretninger om overnaturlige hændelser, og man har en sådan fra Pjedsted kirke. Det drejer sig om en præsteindberetning, som Bernt Berntsen Fahlenkamp, der var præst fra 1599 til 1646, sendte til Ole Worm. I den hedder det:

»Udenfor Præstegaarden ligger to Høje, som kaldes Skadeshøje, paa hvilke i formaal Dage udi den Præstes Hr. Niels Madsens Tid, som Anno 1442 haver været Præst her i Pjedsted, er set en Dands, som Præsten selv haver holdet paa en Hest og set paa. De der dandset, haver drukket hannem til med et Horn fuld, han haver taget det af dem, men hældet af, hvad i var, og hastelig redet ind i Præstegaarden med Hornet. Men som han en Juleaften var gangen i Bad, er én kommen indgangen og indgaaet i Lillestuen, som Hornet var, taget det og gaaet ud igen og sagt: »Her tager Skade sit Horn igen«. Intet mere véd man at sige om disse Høje«.

Om Johan Edsberg, der var præst i Pjedsted fra 1823 til 50, fortælles der mange sagn. Han havde gået i den sorte skole og kunne udrette de særeste ting: I den tid var gode æbler en sjælden vare, og blommer var det ligeså, men i præstegårdshaven i Pjedsted havde man træer, som bar disse frugter, og dem havde folk svært ved at lade være i frugttiden. En nat var således en af bymændene klatret til vejrs i et træ og havde fyldt sin pose med de lifligste æbler. Han kom også godtnok ned fra træet med dem, men han kun-

ne ikke give slip på stammen, og endnu om morgenen, da præsten gik sig en lille morgenrunde i haven, stod han og klamrede sig til træet med sin pose.

Så mumlede Edsberg nogle ord, som frugttyven ikke forstod, og nu kunne han både slippe træet og stille posen fra sig. Han fik en røffel for sit tyveri og derpå lov til at gå hjem.

En anden mand, som en dag i blommetiden var kommet forbi præstegårdshaven, så, at der hang en gren af et blommetræ med nogle skønne blå blomster ud over vejen. Synet havde været så fristende, at appetitten var gået over optugtelsen, og i en hast plukkede han så meget, som han kunne spise, hvorpå vor lækkermund proppede lommerne fulde for at have lidt med til senere vederkvægelse.

Efter denne bedrift listede han afsted mod hjemmet, og for at nå didhen, måtte han krydse Spangåen. Ligegyldigt hvad han imidlertid gjorde, så var det ham plat umuligt at komme op på gangbrættet over åen, og selvom dette undrede ham, satte han det ikke i første omgang i forbindelse med pastorens blomster. Det gjorde han derimod, da det viste sig, at han ej heller var istand til at vade over, selvom vandet var ganske lavt.

Der kunne ikke være tvivl om, at årsagen til miseren var blomsterne, hvorfor bonden da også brat vendte om og begav sig tilbage til præstegården, hvor han fik foretræde for pastor Edsberg. Han tømte på stedet sine lommer for blomster og beklagde, at han ikke kunne give alt det stjalne tilbage, eftersom en del blomster nu lå i hans mave. Da bonden herefter bad så mindeligt om, at præsten ville løse ham, så han kunne komme hjem, rystede Edsberg på hovedet og sagde halvhøjt til sig selv, at bonden da vist ikke var rigtig klog. Men da han lidt efter atter var på vej tilbage uden blomster i lommen og med en noget bedre samvittighed, var der ikke længere det fjerneste i vejen for, at han kunne komme over åen.

Der var almindelig enighed om, at Edsberg »så« al den slags ting i sin Cyprianus, trolddomsbogen, og at han ligeledes ved hjælp af denne var istand til at træffe de rette forholdsregler, når noget skete.

Cyprianus er imidlertid ingen harmløs bog, og især da ikke, hvis den kommer i ukyndiges hænder. Således havde præstens pige en dag, da vor far stod på prædikestolen i Pjedsted kirke, fun-

det Cypriani bog i hans skab, som han den dag nok havde glemt at låse af. Hun begyndte så at bladere i den og at læse. Godtnok forstod hun ikke meget af, hvad der stod, men da hun var ved at stav sig igennem nogle røde bogstaver, begyndte pludselig alle hjul på gården at dreje rundt af sig selv, og det i rasende fart.

Pastoren, som åbenbart kunne mærke, at der var noget grueligt galt på færde, afbrød brat sin prædiken, sprang ned fra prædikestolen, kiltede op i præstekjolen og satte i trav over mod præstegården, medens menigheden måbende gloede efter ham.

Han styrtede ind i studérkammeret, rev bogen fra pigen og begyndte at læse baglæns. Snart efter gik hjulene i stå, og freden sænkede sig atter over præstegården, men et halvt år senere døde pigen, og mand og mand imellem hed det sig, at hun nok havde læst mere i præstens Cyprianus, end hun havde kunnet tåle.

Der fortælles om mange andre sære idrætter, som pastor Edsberg bedrev. Han var således en habil maner, og ved en bestemt lejlighed manede han en hel flok spøgelses over i sin hestevogn, hvor hans kusk så alle de hvide skikkelser sidde, inden de måtte i jorden.

Da Edsberg døde, kunne man nok vide, at det stod slet til med hans saligheds sag, for da ligtoget skulle forlade præstegården og køre over til kirken, kunne hestene ikke rokke vognen med kisten, selvom flere af de tilstedeværende præster råbte: »Kør nu i Guds navn!« Først da en præst, som nok ikke hørte til de frommeste, med høj røst råbte: »Kør da så for satan!« Gav det et ryk i vognen - og så kunne hestene pludselig let trække den.

I kirken gik det pænt nok til under selve højtideligheden. Da kisten imidlertid løftedes op for at blive båret ud til graven, så den dybt rystede menighed, hvordan der under den marcherede en tæt skare af røde småfyre, som mindede om mus. Da kisten sænkedes i graven, sværmede de omkring den, men da de tre skovlfulde jord var kastet på, pilede de til alle sider og forsvandt.

Randlev 77. (C3 på kortet)

Mordbrænderne.

Randlev præstegård syd for Odder er et smukt bindingsværksan-

læg fra ca. 1750. Den blev genopført, efter at en bande mordbrændere havde lagt den gamle præstegård i aske.

I byen Spøttrup ikke langt fra Randlev boede der en talstærk husmandsfamilie, som ved gentagne lejligheder havde vist sig at være i besiddelse af udprægede kriminelle tilbøjeligheder, så den efterhånden var blevet en ren terror for egnens befolkning.

En dag da den Randlev præst Ernst Polycarpussen Hartmann var på jagt i en skov nær Randlev, løb han på nogle medlemmer af den kriminelle familie, de var som sædvanlig ude i ulovligt ærinde, og det endte med, at præsten kom op at skændes med dem. De gik så hårdt til ham, at han tilsidst løftede sin bøsse, sigtede på dem og lovede dem en gang »blå ærter«, medens de på deres side forkyndte, at den røde hane snart ville gale over præstegården.

Præsten gjorde naturligvis ikke noget ud af sin trussel, men det gjorde husmandsfamilien. Der er lidt afvigende beretninger om det nøjagtige tidspunkt for deres hævnaktion, og en af dem lyder som så:

Den 23. april i middagsstunden havde såvel præstefamilien som tjenestefolkene lagt sig til at sove til middag. En søn fra husmandsfamilien, der var kæreste med en af præstegårdens piger, kom da ind i hendes kammer og sagde, at præsten havde givet ordre til, at hun straks skulle tage præstegårdens sølv med over i kirkens våbenhus og pudse det dér.

Pigen blev godt ærgerlig over at få sin middagsøvn spoleret, men hun gjorde dog som forlangt og gik igang med pudseriet. Dengang vendte kirkens våbenhus mod syd, så hun kunne ikke se, hvad der foregik ovre på præstegården. Jo mere hun arbejdede, des mærkeligere syntes hun dog, at præstens forlangende havde været. Hun gik derfor ud af kirken og så nu, at præstegården med stråtaget stod i lys lue. Straks efter kom husmandsfamilien over i kirken for at stjæle sølvtøjet. Hun skældte dem bælgen fuld og lovede, at hun ville anmelde dem. Det syntes de ikke om, og derfor gjorde de kort proces med hende. De knuste hendes hoved, og der skal endnu i kirkemuren være mærker efter syv af pigens fingre, hvor hun greb for sig, da hun faldt.

De slæbte nu liget af pigen ned i en mose og smed det ud i noget ellekrat.

På præstegården var det gået ganske forfærdeligt til: Vel lykkedes det præstefamilien at slippe ud af det brændende hus, men tre

Randlev præstegård, som byggedes op efter en grim mordbrænderaffære.

ganske sagesløse tjenestefolk indebrændte.

Det varede helt til julen 1751, før man omsider blev klar over, hvem der var gerningsmændene til mordet og brandstiftelsen. Husmandsfamilien blev pågrebet og dens medlemmer lagt i jern på livstid, hvilket dengang var nådigt sluppet. Karlen, som havde kærestedes med pigen, døde dog ret snart efter.

På dørhammeren til den nyopførte præstegård står følgende vers forfattet af pastor Hartmann:

Det blotte Liv vi fik til Bytte
Da sidste gang vi flytted ud.
En bedre Bolig give Gud
Naar vi igjen skal flytte.

I 1778 efterfulgte Jens Hartmann sin far i kaldet, som han havde

DET BLI OTTE LIV VI FIK TIL BYTTE
DA SIDSTE GANG VI FLYTTED UD
EN BEDRE BOLIG: GIVE GUD
NAAR VI ICIEN SKAL FLYTTE

Inskriptionen over hoveddøren på Randlev præstegård.

til sin død i 1795. Han var en højt begavet mand, men meget hid-sig. En lørdag aften var han faldet ind på Odder kro, hvor han var kommet til at spille kort med bl.a. en greve Trampe, der ligeledes havde ord for at være lidt af en kamphane.

Ud på morgenstunden, da man havde spillet længe og drukket temmelig tæt, blev pastoren og greven uenige om et spilleteknisk problem. Det kom til en heftig diskussion og endte i håndgribelighed. Ingen af de to ville give sig, og kampen bølgede frem og tilbage i krostuen.

Jens Hartmann havde sin stærke kusk fra Randlev med til at køre for sig, og pludselig så denne på uret, hvorpå han uden at

mæle et ord banede sig vej hen til de stridende parter, han greb præsten og tog ham reverenter talt under den venstre arm, medens han med den højre afværgede en attack fra greven og ekspederede ham en tur baglæns gennem krostuen.

Efter denne dåd forlod han kroen med den sprællende Hartmann under armen, smed ham op på vognen og kørte afsted mod Randlev. Her trak han ham atter af, bar ham ind i studérkammeret, gav ham kjole og krave på og tog ham derpå under armen, hvorefter de begge marcherede afsted til kirken, hvor klokkerne allerede ringede til søndagsgudstjenesten.

Nu var Hartmann omsider dampet af, og han indså, at det var grueligt galt, hvad han havde indladt sig på. Den synd måtte straks sones, og han improviserede derfor en prædiken så gribende, at hele menigheden græd, som den var pisket.

Ellers er det mest navnet Blicher, der forbindes med Randlev præstegård, digterpræsten Steen Steensen Blichers far, Niels Blicher havde kaldet fra 1796 til 1822. I otte år var Steen Steensen endda selv forpagter på gården.

Rathlousdal 78. (C3 på kortet)

I gamle dage var hoveriet på Rathlousdal ofte så hårdt, at når bønderne om morgenen mødte med seks heste, kom de om aftenen hjem med to - resten var styrtet på marken, hvor de blev liggende, til de kom så meget til kræfter, at de kunne hentes hjem.

Den 30. juni 1681 fejredes kammerherre Gregorius Rathlou's 45 års fødselsdag på Rathlousdal. Det var den sidste fødselsdag, han kom til at opleve, for under festen blev han pludselig syg og døde.

Det var i den varme årstid, og man fandt det derfor rådeligst at få bisættelsen overstået hurtigst muligt: Den døde blev lagt i en simpel fyrretræskiste, som så igen sattes ind i en anden, væsentligt stateligere med fornemme metalbeslag. Efter bisættelseshøjtideligheden i Gosmer kirke blev kisten anbragt i familiebegravelsen, hvis indgang derpå lukkedes.

I midten af forrige århundrede besluttedes det, at de Rathlou'ske kister i kirken skulle istandsættes, da de var blevet

noget brøstfældige, og en snedker fra Odder blev sat på opgaven.

Da han nåede til Gregorius Rathlou's kiste og fik låget løftet af yderkisten, mødte der ham et frygteligt syn: Over ligets hoved var inderkistens låg splintret, og der var indefra revet stykker af yderkistens låg, men dog ikke nok til, at der var gået hul helt igennem.

Ligets ene hånd, hvis fingre var stærkt udspilede, var presset mod underlivet, medens den anden hånd var løftet op til hovedet. Den arme mand havde kun været skindød, da han bisattes. Senere var han vågnet op igen og havde fortvivlet søgt at bane sig vej ud af kisterne, men tilsidst var han virkelig død som følge af iltmangel.

Det var jo desværre vel sent med en redningsaktion, og efter at præsten og kirkeejeren var blevet underrettet og havde taget liget i øjesyn, blev kisten udbedret og påny lukket.

Det menes, at Gregorius Rathlou blev kvalt i et stykke kød, og tilfælde af den art var ingeniunde sjældne i de dage, fordi folk allerede i en ung alder mistede deres tænder og derfor ikke kunne tygge maden ordentligt.

Når det kødstykke, der havde medført kvælningen imidlertid havde ligget en tid i hals eller lunger og så småt gik i opløsning, kunne det ske, at der kom ny passage, hvilket i enkelte tilfælde fik livsfunktionerne til påny at sætte igang. Hér altså ikke med noget lykkeligt resultat.

I brændehuset hørtes en kvinde græde og et barn klynke. Det var én som havde født i dølgsmål og ombragt sit barn hér. Undertiden hørtes der også brag somom nogen kastede rundt med brændet, men så man derind, lå det smukt stablet, som det skulle.

Rathlousdal ved Odder hed i 1570erne Loverstrup. I 1670'erne opførtes en bindingsværks hovedbygning og i 1674 fik gården navnet Rathlousdal. I 1769-75 opførtes en hovedbygning ved Chr. Zuber. 1910 blev bindingsværksgården revet ned. og fire pavilloner opførtes. I 1952 blev Zubers hovedbygning revet ned.

Roden

79. (B3 på kortet)

Det lille folk.

I de mange høje bakker og stejle skrænter omkring Vejle fjord er det en kendt sag, at der bor et lille folk, hvadenten man nu vil kalde det nisser, underjordiske, bjergmænd eller dværge. Mange pålidelige og ædruelige mennesker har gennem tiderne kunnet berette om møder med sådanne puslinge. Ja somme påstår endda at have haft et ganske godt naboskab til dem og at have kommunikeret med dem.

Der er almindelig enighed om, at det ikke er alle, der til enhver tid kan se det lille folk. Ofte hører der en vis portion synskhed til. Det synes dog at forholde sig således, at småfyrrerne ved visse lejligheder finder for godt at fortætte sig, så de bliver synlige for alle og enhver, omend det som regel kun er for et kort øjeblik.

De, der har set det lille folk, beskriver dem gerne som værende på størrelse med børn på fra tre til fem år. Somme hævder, at de er endnu mindre. De skal minde en god del om almindelige dødelige, dog er deres ører spidse, og øjnene har angiveligt spalteformet pupil som hos en kat, så der kan næppe herske tvivl om, at de fortrinsvis driver deres spil om natten, hvilket også kan være en grund til, at det ikke er hver anden dag, de iagttages. Påklædningen er, som man så den hos bønder i gammel tid, og moderne tøj har de vist aldrig optrådt i.

Det lille folk hører ikke alene fortiden til. Der meldes stadig om, at nogen har set dem så her, så der. En dag sad nogle skovarbejdere således på en brændestabel i nærheden af herregården Roden og passiarede, medens de holdt en lille pause i arbejdet. Da ser de pludselig til deres forbløffelse, at der kommer en lillebitte mand jollende med en trillebør, hvorpå han transporterer et eller andet gepäck. Han har skæg, går klædt i knæbukser og skødesfrakke, har lue på hovedet og træsko på benene. Han ryger på en diminutiv snadde. Da han bliver klar over, at nogen iagttager ham, er han pluselig forsvundet.

Skovarbejderne ser mystificeret på hinanden. De har alle oplevet det samme, men tror alligevel, at de har set syner, indtil de opdager, at sporene af trillebørens hjul og træskoene stadig står i den bløde jord.

Rodsteenseje med tårnet, hvori en jomfru er indemuret.

Rodsteenseje 80. (C3 på kortet)

En kalv med svanehoved.

Ved vejen mellem Rodsteenseje og Odder ligger en stor lergrav. En mørk aften var herskabet fra gården ude at køre med et stort følge; de kom væk fra vejen og kørte i lergravene, hvor de alle druknede. Siden har det spøgt en del ved denne grav, der er set mange besynderlige skikkelser såsom en kalv med svanehoved og en gloende mand.

Engang havde karlene på Rodsteenseje været i Aarhus til dyrskue; kun kokkepigen og forvalteren var hjemme, de sad oppe og ventede på de andre. Da klokken slog tolv, hørte de en underlig larm; alle døre og vinduer i huset sprang op, og alle lys slukkedes. De to flygtede ud på gårdspladsen og hørte her en støj som om mange vogne kørte frem, og folk spadserede op af hovedtrappen, men der var ingen at se. Næste morgen var der en utrolig mængde

hjulspor i gården, og ingen tvivlede om, at det var det druknede herskab, som havde aflagt Rodsteenseje besøg.

En fattig kone havde en søster, der var husjomfru på Rodsteenseje. En dag kom hun med sine mange små børn op til gården for at bede søsteren om lidt mad, men denne, som var en hårdhertet kvinde, sagde blot: »Du skal ud af gården med dine grise!« Disse grove ord skulle hun dog hellere have beholdt for sig selv, thi kort efter blev hun svanger og nedkom da med to grise. Både de og hun døde, blev balsamerede og lå i lang tid udstillede i en slags åben begravelse i Odder kirke - ligesindede til advarsel og skræk.

Der går en hvid jomfru på Rodsteenseje; det er formentlig hende, hvis skelet man i forrige århundrede fandt indemuret i en niche ved siden af indgangsdøren i tårnet.

Rodsteenseje ved Odder kaldtes i 1320 Kaldt hovedgård. Fra 1674 Rodsteenseje. I 1681 opførtes en trefløjet bindingsværkshovedbygning, og snart efter føjedes trappetårnet til.

Rosenvold

81. (B3 på kortet)

Rantzau-guldet og den sorte dame.

Rosenvold er de danske Rantzau'ers hovedsæde, og på den prægtige renæssancegård opbevares en liden guldtepotte. Den er ifølge overleveringen en del af det Rantzau'ske troldguld og må aldrig komme slægten af hænde, om ellers det skal gå den vel.

Sagnet om Rantzau-guldet er et af de mærkværdigste i Europa, og selvom en del af det udspilles på den anden side af Danmarks grænse, skal det dog her berettes i dets fulde udstrækning og i den mest fyldestgørende version:

- En nat i året 1571 lå den gamle feltherre Johan Rantzau's enke, Anna Walstorp (d. 1582) og sov i sit gemak på slægtens slot, Breitenburg, i Holsten. Pludselig vågnede hun og så, at der ved hendes seng stod en lille mand. Han bad hende stå op og følge med, thi hans kone lå i barnsnød og kunne ikke forløses.

Fru Anna var ikke uvant med at hjælpe ved barnefødsler, og da hun tilmed var en elskværdig dame, stod hun op, klædte sig på og

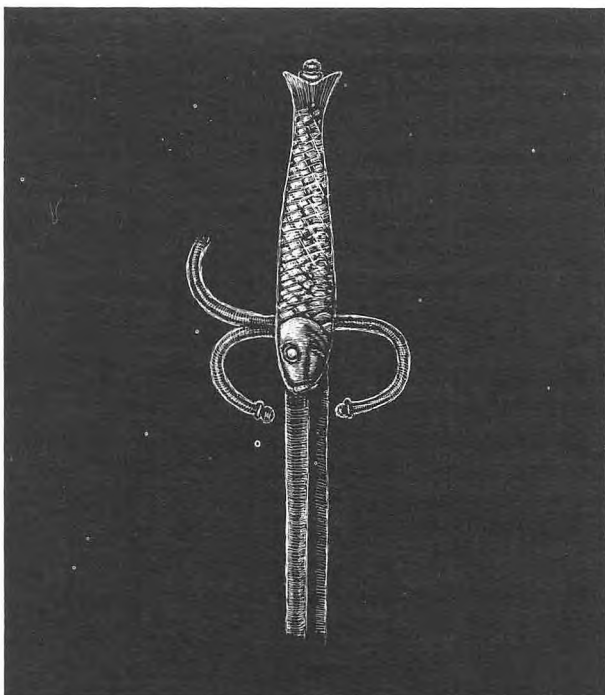
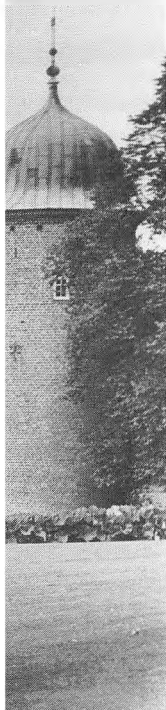

Det sagnomspundne Rosenvold.

fulgte med mandslingen. Han førte hende ned i slottets kælder, hvor han pegede på en åbning i væggen, som hun aldrig før havde set.

Gennem lange og trange gange gik de to, til de nåede en hule, hvor barselskvinden lå. Det lykkedes med fru Annas assistance at få barnet bragt godt til verden, og da fødslen var vel overstået, bad hun dværgeren om at blive fulgt tilbage.

Da de atter stod i Breitenburgs kælder, gav den lille mand hende et sværd, hvis guldfæste er formet som to sild, en ten, nogle regnpenge, en tepotte og et bæger - alt af det pure guld. Tepotten er - som nævnt - i Danmark, medens de øvrige genstande ligger på Rantzau'ernes besiddelser i Slesvig-Holsten. Således er sværdet,

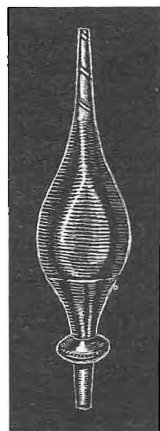
Det mærkelige sværd på Breitenburg, hvis fæste er en guldsild. Den bærer på halen Johan Rantzaus og Anna Walstorp's våbener.

tenen og regnepengene på Breitenburg, mens bægeret opbevares på Rastorff.

Til pengene knytter sig den velsignelse, at den, der besidder dem, skal kunne beklæde høje statsemeder, medens tenen sikrer sin ejer talrigt afkom. Når den førstefødte dreng i hvert slægtled får lov til at drikke af guldbægeret, vil lykken altid følge ham, og hvis kvinder i slægten Rantzau straks efter nedkomsten nyder en drik øl af bægeret, bliver de ikke syge.

Tepotten vil altid bevare godserne hos den gren af slægten, der ejer den.

Guldtingene bringer iøvrigt kun velsignelse til medlemmer af slægten Rantzau. Kommer de i andres hænder, fører de uheld med

*Rantzau-
tenen, der giv-
er rigt afkom i
den gren af
familien, der
ejer den.*

Josias Rantzau, marskal af Frankrig, far til Ludvig XIV. Hans lykkede svigtede ham, da han kastede det magiske sværd fra sig.

sig. Dette fik en dansk konge - angiveligt Chr. IV - at føle: Han havde hørt om guldrægnepengene og bad ejeren, Henrik Rantzau om at få en af dem. Det var Rantzau ikke meget for, og han sagde til kongen, at han næppe ville få megen glæde af mønten.

Chr. IV trængte imidlertid ind på Rantzau, som tilsidst ikke så anden udvej end at overlade kongen en af regnemønterne. Kort efter blev Chr. IV overfaldet af voldsomme underlivssmerter. I begyndelsen satte han dem ikke i forbindelse med regnemønten, men da de tog til i voldsomhed, og intet syntes at hjælpe imod dem, faldt det ham ind, at man dog måske skulle prøve at give Henrik Rantzau mønten tilbage. Det gjorde han, og straks efter var han frisk som en fisk.

Sværdet er dog det mærkeligste af klenodierne: Det skal gøre sin bærer usårlig, skaffe ham held i krig og formidle, at han bliver

en stor feltherre. Herudover har det en varselsmission. Hvis det bliver sort på det sildeformede guldfæste, dør en Rantzau snart for sværdet, og hvis det forsvinder, kan man vide, at en Rantzau vil blive myrdet af sin egen bror.

Blandt sværdets bærere var Josias Rantzau (1609-50), der opnåede at blive marskal af Frankrig. Han var en overordentlig modig soldat, men selvom han altid var dér i slagene, hvor det gik hedest til, fik han aldrig en skramme. Hos damerne havde han ligeledes lykken med sig: Ludvig XIII interesserede sig overhovedet ikke for sin dronning, Anna af Østrig. Til gengæld var hun meget fascineret af den kække Rantzau, der ved hende blev far til Ludvig XIV, solkongen, der altså er halvt holstener. - Og dette er næppe et sagn.

Efter et slag, hvor Josias Rantzau som sædvanlig havde vundet, blev der holdt et vældigt gilde, og her fik den holstenske adelsmand, Caspar v. Buchwald, der også havde deltaget, en tår over tørsten. Han plaprede ud med hemmeligheden bag Josias Rantzaus krigslykke, og der rejste sig nu mange røster om, at Josias i virkeligheden var en andenrangs feltherre, og at han alene kunne takke sværdet for sin succes.

Marskallen blev naturligvis meget fortørnet over denne infame blame, og for at bevise påstandens usandfærdighed, rejste han sig, gik ned til Seinen, rev sværdet fra lænd og kylede det midt ud i floden.

Tre gange kom han derefter i kamp, og tre gange vendte heldet ham ryggen: I det første slag mistede han en arm, i det næste et ben og i det tredje et øje. Ja, det siges, at han i de tre slag fik ikke færre end 60 sår. Tilslidst måtte han endog døje den tort at blive taget til fange.

Da han omsider påny kom fri, rejste han hen til det sted ved Seinen, hvor han havde kastet sværdet i vandet. Han lod folk svømme ud og dykke efter det, og efter lang tids søgen var en af dem så heldig at finde det.

Herefter deltog Josias i en lang række slag, og som forhen fulgte heldet ham. Han fik ikke siden en skramme, og folk, som ikke kendte sværdets hemmelighed udråbte ham til at være en af Frankrigs største feltherrer.

Der findes et billede af Josias Rantzau, hvor han rider på en stejle hvid hingst. Han har bind for øjet, træben og den ene

arm erstattes af en jernkrog. Under billedet står at læse: »Og Mars lod ham kun beholde hjertet helt«.

I 1721 skete der noget mærkeligt med sværdet. Først blev dets fæste sort, og siden forsvandt det sporeløst. Samme år blev grev Christian Ditlev Rantzau dræbt på en sneppejagt. Først troede man, at det var et vådeskud, men da sagen oprævledes, vikledede broderen, grev Wilhelm Adolph Rantzau, sig ind i et væld af selvmodsigelser, og det endte med at han vedgik, at han havde ladet broderen myrde af en snigskytte.

Da dette var blevet opklaret, varede det kun få dage, så lå sværdet igen på dets vanlige plads med fint gyldent sildefæste.

Om tepotten på Rosenvold er at sige, at den gentagne gange er blevet grundigt undersøgt af kyndige folk, men at det aldrig er lykkedes at finde ud af, hvornår og hvor den er fremstillet: Nogle mener, at der er tale om et ældgammelt maurisk arbejde, og det er uomtvisteligt, at man kan finde visse mauriske træk i den. En anden opfattelse er, at den skulle være lavet i Dresden i 1700årene, hvilket dens former da ejheller på nogen måde udelukker kunne være tilfældet. - Hvorfor ikke lige så gerne tro på, at den virkelig er fremstillet af de underjordiske?

Kedlens tud ender i et dragehoved, som er kronet med en ædelsten. Lågknoppen er udformet som en blomst og ender ligeledes i en funklende ædelsten, medens selve låget er belagt med polykrom emaille og filigranarbejde.

Og selvom Rosenvold-skabet ikke kan siges at være noget egentligt sagnmøbel, er dets historie dog så fantastisk, at den bør medtages her: Skabet er et af vore rigeste og antagelig vort bedst bevarede renæssancemøbel. Det er utvivlsomt skåret af den såkaldte Roskilde-mester, Brix Mickgell i 1620erne. Det ligger stilmæssigt på grænsen mellem sen-renæssance og bruskbarok.

I dag fremtræder skabet med et væld af de prægtigste skæringer i højt relief, men sådan har det ikke altid været: Indtil engang i anden halvdel af forrige århundrede stod det på en jydsk kro, hvor den nuværende ejers oldefar en dag tilfældigt gjorde ophold.

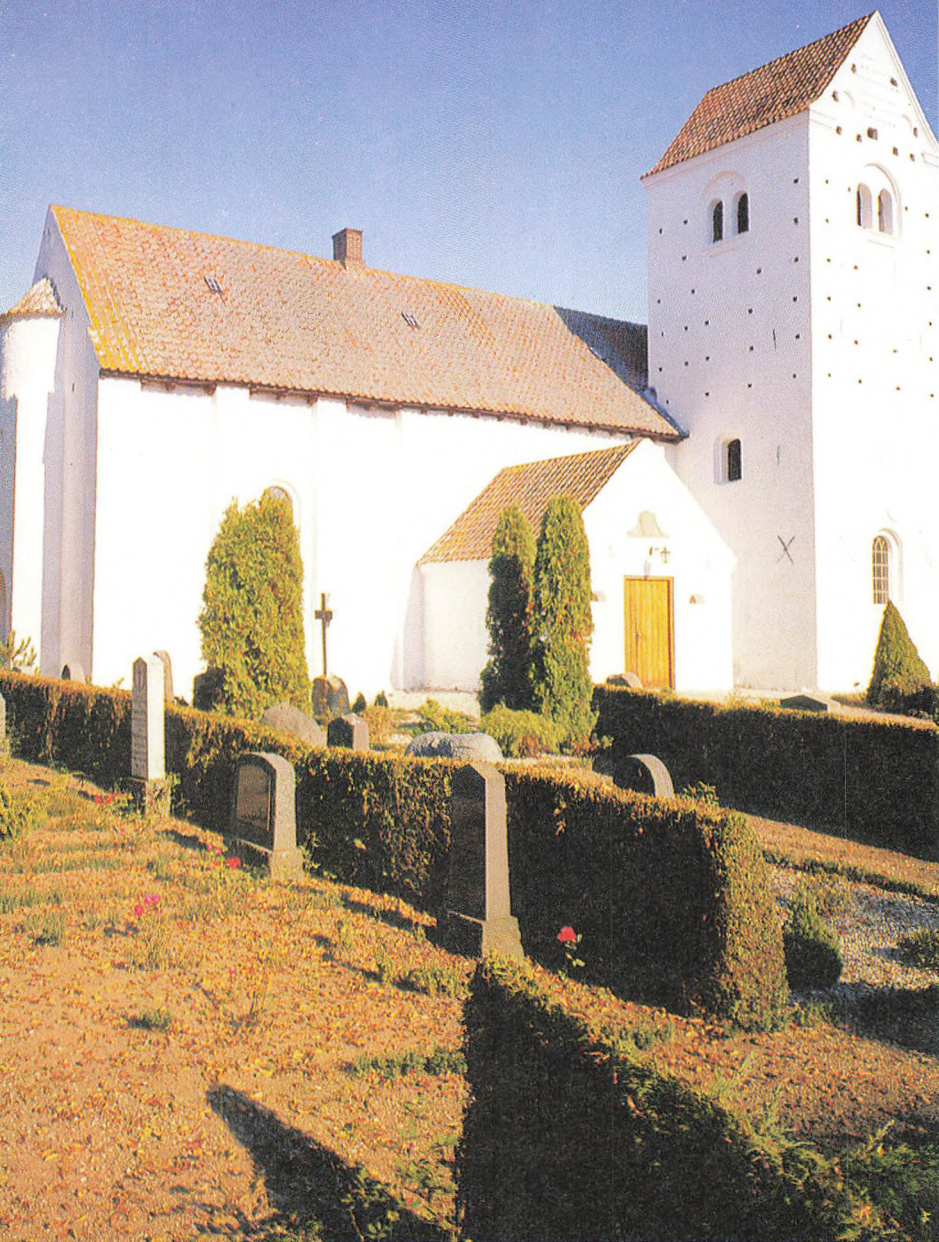
Planche V.

Helligkors kilde på Samsø, hvor den hellige mand fra Onsbjerg døbte hedninge, og hvor syge siden genvandt helsen, når de drak af vandet.

Medens han sad og ventede på maden, blev han opmærksom på et sært møbel i krostuen. Det var et plumpt, kedsommeligt skab uden udsmykninger af nogen art og dertil overmalet i alt andet end fornøjelige farver. Alligevel var dets konstruktion så egenartet, at han fik lyst til at købe det.

Kromanden ville hellere end gerne af med monstret, så greven erhvervede det for en slik. Det blev læsset på vognen og kørt til Rosenvold. - Et eller andet kunne man vel nok bruge det til. Først måtte det imidlertid vaskes ordentlig af for flueskarn og andre herligheder, og man blev unægteligt noget forbavset, da det viste sig, at der inden for malingen var en lerklining. Noget sådant havde man dog ligegodt aldrig før set på et skab.

Da noget af leret faldt af, viste det sig, at der bag det gemte sig nogle udskæringer, og nu fik man blod på tanden: Med den største forsigtighed blev leret lirket af over det hele, og da »skattegravningen« var tilendebragt, stod man over for et renæssancemøbel af den herligste kvalitet. Det har siden vist sig, at Rosenvold-skabet har »søskende«. Der står et lignende møbel på Nationalmuseet i København, et på Nordiska Museet i Stockholm og et på Bygdø i Norge, men Rosenvold-skabet er så langt det bedst bevarede. En overgang mente man, at skabene skyldtes den jydsk snedker og billedskærer Peder Jensen Kolding, men nu går man altså ind for, at de er af Brix Mickgell.

Spørgsmålet er så, hvordan skabet dog var kommet i en så uskøn forfatning, og hvordan det var havnet på en kro i det nørrejydske? Forklaringen er utvivlsomt, at skabet oprindeligt har stået på en herregård eller kanhænde i en velstående borgers hjem. Under de kejserlige troppers indfald i Jylland i 1626 eller under svenskekrigene i 1657-60 har skabets ejere følt, at det var klogest at skjule deres kostbarheder, så de ikke skulle blive røvet af plyndrende soldater, og da skabet var for stort til, at man kunne grave det ned som en anden skat, har man i stedet skjult dets pragt ved at kline det til.

Under krigen er ejerne omkommet, ingen har kendt møblets hemmelighed, og som et ret betydningsløst, men dog brugbart in-

Planche VI.

Veng kirke med et undergørende alterklæde, en løngang samt et undertiden noget anstrengt forhold til herregården Sophiendal.

Fylding fra det overdådigt udskårne Rosenvold-skab, der længe var en vel skjult skat.

ventar, er det havnet på kroen, hvor man havde brændevin og andre rare sager i det.

Oprindelig hed Rosenvold Staxevoold, og sydvest for gården er der fundet rester af et voldsted, hvorpå der har stået murede huse. På et eller andet tidspunkt er dette sted dog blevet opgivet, og man har i stedet bygget en borg, hvor det nuværende Rosenvold ligger.

Denne borg blev gentagne gange belejret og indtaget af bønder og sluttelig af Valdemar Atterdag, der ødelagde den.

På Staxevoold boede Kalf Guldsko, og det sære navn havde han fået på følgende måde: Ved Staxevoold lå der en høj, og i den havde en bjergmand, som ejede ufattelige rigdomme, sit hjem. Hr. Kalf stod sig ganske godt med sin mærkværdige nabo, og en dag spurgte han bjergmanden, om ikke denne ville åbne sin høj for ham, for han ville så gerne se det møgle guld og sølv, som han havde hørt skulle være derinde.

Bjergmanden var ikke meget for det. Han forklarede Kalf, at når nogen så rigdommene, ville der over vedkommende komme en ubetvingelig trang til at tage nogle af sagerne, men hvis man fulgte denne lyst, gik det én såre ilde.

Kalf vedblev dog at plage bjergmanden, og det endte med, at denne udtalte nogle trylleord, som fik højen til straks at dele sig, så Kalf kunne se ned i forstuen. Guld, sølv og ædle stene lå dér i dynger, og ganske rigtigt følte Kalf en uimodståelig trang til at eje noget deraf. I al hemmelighed listede han en liden guldsko, som særlig stak ham i øjnene, til sig, og han håbede, at bjergmanden ikke opdagede tyveriet.

Dog kom bjergmandens forudsigelse til at gå i opfyldelse, for samme nat brændte Staxevoold ned til grunden, og Kalf måtte flytte til stedet, hvor Rosenvold nu ligger. Og selvom han vist også mistede guldskoen ved branden, hed han aldrig andet end Kalf Guldsko.

På Staxevoold eller Rosenvold skal der engang have boet en rig greve, Otte. Ingen véd vist mere, hvem han egentlig var, men nok er det, at han nedgravede en stor skat i skoven, der hører til Rosenvold, og rigdommene skal ligge i en stor messingkiste. For at finde denne skat må man være fire mand, hvoraf den ene skal være ugift. De møder hinanden en torsdag lige før midnat, og forudsætningen for et gunstigt resultat er, at det er absolut vindstille og fuldmåne.

Engang blev fire mænd fra Stovby enige om, at de ville hæve skatten; de fik fat i en gammel bog, hvori det anvises, hvorledes sagen måtte gribes an. Det fremgik, at de tre skulle grave, mens den fjerde skulle gå rundt om stedet og så rug - alt stiltiende forstår sig. Når de så stødte på kisten, ville grev Otte selv komme kørende, og den ugifte måtte da følge ham til Barrit kirke for at hen-

te nøglen til kisten, som lå under alteret dér.

Så gik mændene til arbejdet, og da de var kommet et stykke ned i jorden, dukkede der pludselig en sort kok op og gav sig til at pikke af rugen, som var sået. De tre gravede ufortrødent videre, og lidt efter stødte den enes spade mod noget hårdt og klingert. Naturligvis glemte fjolet på stedet alt om tavshedskravet ved skattegravning: »Her har vi den!« råbte han begejstret - og så havde de den pludselig slet ikke, for i samme nu blev alle fire overmandede af en sælsom rædsel, der fuldstændig lammede dem og betog dem enhver lyst til at grave videre. De stod lidt og stirrede på hinanden, så smed de resolut spaderne fra sig og kilede hjemover, som var den onde i hælene på dem, hvad han også meget muligt har været. - Siden har vist ingen prøvet at hæve grev Ottens skat.

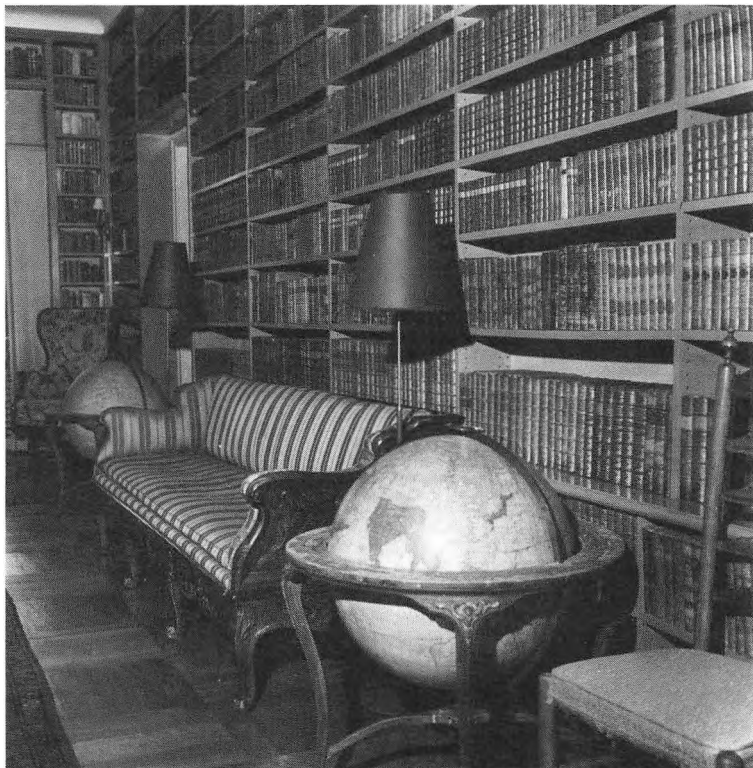
Som så mange andre af vore smukke herresæder har også Rosenvold en kvindelig bygherre: Karen Gyldenstjerne, enke efter rigsmarsken Holger Rosenkrantz, lod den opføre til sine sønner Frederik og Otte Christoffer. Det gik ikke nogen af dem særlig godt: Frederik blev involveret i en bedrøvelig kærlighedsaffære, som er omtalt under Egeskov, og døde i landflygtighed. Otte Christoffer viste sig at være en overmåde slet økonom, som formøblede den vældige godsmængde, han havde arvet, og straks efter hans død blev Rosenvold solgt til Chr. IV's svigermor til venstre hånd, Ellen Marsviin.

Men tilbage til fru Karen: Hun henlevede sine sidste år på Stjernholm, som hun byggede i Horsens. Efter sin død havde hun dog ingen som helst lyst til at blive dér længere, og i stedet vendte hun tilbage til Boller, som hendes mand havde ejet og - især - til Rosenvold, hvor hun spøger den dag i dag som »den sorte dame«.

Fru Karen vakte en del opsigt i slutningen af 1890erne, hvor den norske missionær, Niels Skrefsrud, en tid var gæst hos lensgreve August Frederik Rantzau. Især lensgrevinden havde han begejstret med sin forkyndelse.

En nat sad missionæren alene i gårdens store, velforsynede bibliotek fordybet i studierne af en gammel bog, da han pludselig bemærkede, at lampen brændte svagere. Samtidig hørte han en lyd som af raslende silkeskørter, og da han mente, at han var alene på slottet, så han forbavset op. Han fik øje på en dame i en mærkelig gammeldags sort kjole, der langsomt og værdigt skred forbi, samtidig med at hun indgående betragtede ham.

Rosenvolds bibliotek, hvor den sorte dame spøger.

Skrefsrud var en høflig mand, han nikkede og sagde højt: »God aften og Guds fred!«

Men damen svarede ham ikke. I stedet opløste hun sig for øjnene af ham til en tåge og forsvandt sluttelig helt.

Missionæren var ganske på det rene med, at han havde læst for længe og så syner, så han var ikke sen til at få slukket lampen og komme i seng. Selvfølgelig måtte det være hans fantasi, der havde spillet ham et puds, og i første omgang undlod han klogeligt at omtale oplevelsen.

Få nætter senere, da han atter sad i biblioteket, gentog det samme sig imidlertid, dog med den forskel, at damen denne gang

sendte ham et venligt smil, inden hun fortonede sig.

Nu stod det efterhånden Skrefsrud klart, at der skete ting på Rosenvold, som ikke just hørte til dagen og vejen, og derfor nævnte han næste dag det passerede for lensgreveparret. Til hans forundring blev man ikke i mindste måde forbavset endsige trak på smilebåndet. Tværtimod, man betroede ham, at det utvivlsomt var Karen Gyldenstjerne, han havde set. Hende havde så mange mødt, når hun ved nattetid gik en lille inspektionsrunde på sin gamle gård.

Det var som nævnt i forrige århundrede, og spøgerier har jo i vor egen tid haft det med at aftage kendeligt i styrke eller helt forsvinde. Karen Gyldenstjerne hører imidlertid nok til de stærkere gespenster, som nægter at give køb overfor elektrisk lys, tv og lignende nymodens tøjeri:

Lensgrevinde Lily Rantzau har fortalt mig, at hun så ofte, når hun er gået alene omkring i det store hus, har mærket, at nogen interesseret fulgte, hvad hun foretog sig. - Man vender sig brat, men der er naturligvis ingen at se. Følelsen har aldrig gjort hende det mindste nervøs, men den er meget stærk.

Forhen havde man på slottet nogle røde cocker-spaniels, og om aftenen, når man sad hyggeligt i en af stuerne og passerede, blev hundene pludselig urolige. De dels knurrede dels peb, rejste børster og krøb skyndsomst ind under stolene eller om bag deres mennesker. Fra disse sikre steder fulgte de med øjnene noget for andre usynligt, som passerede gennem stuen, og de var så bange, at de rystede over hele kroppen. Mennesker registrerede intet andet end måske lidt kølighed og en underlig trykket atmosfære, der dog snart fortog sig, og snart lavede hundene atter op og kom frem fra deres skjul.

Det skal nævnes, at man også disponerer over en hvid, og mere elskværdig dame. Normalt lader hun sig ikke til syne for mennesker, men åbenbart er hun hundeven: En dag mødte en af bemeldte spaniels hende på græsplænen i parken, og lensgrevinde Rantzau så, hvordan hunden pludselig reagerede nøjagtig, som når den mødte et af familiens medlemmer: Den kredsede lystigt bjæffende og logrende rundt om et for mennesker usynligt væsen. Der var intet andet dyr eller noget som helst håndgribeligt, der kunne udløse denne adfærd hos hunden. - Med ét blev den stående ganske desorienteret. Den snusede søgende omkring sig, opgav så og luntede

skuffet hjem, så man må vel formode, at den hvide dame, hvis det da var hende, var søgt andet steds hen. Iøvrigt siges hun fortrinnsvis at manifestere sig, når vigtige begivenheder forestår.

Undertiden er mennesker blevet impliceret i spøgerierne: En aften sad nu afdøde lensgreve Daniel Rantzau og lensgrevinde Lily i spisestuen og hyggede sig. Man var netop blevet færdige med middagen og samtalede nu over et glas vin. På bordet brændte fire levende lys. Pludselig gik det ene ud af sig selv, hvilket var mærkeligt, for der var ingen træk i stuen, og der var tilsyneladende intet i vejen med lyset. Da det andet lys kort derpå gik ud ganske på samme måde, studsede man, og da det tredje sluktes, pustede lensgreven resolut det fjerde ud og udbrød: »Her vil vist andre til nu, så vi må hellere trække os tilbage!«

Til dette vil utvivlsomt blive bemærket, at det selvfølgelig var moderne lys af den slags, der går ud af sig selv, når de er brændt tilstrækkelig langt ned, men derom var der ikke tale, for de var ikke halvt nedbrændte, og dagen efter, hvor man igen tændte dem, brændte de fortrinligt.

Christian Rantzau, som ejede Rosenvold fra 1726 til 1771, plagedes i sine senere år meget af melankoli, og det endte med, at han skød sig. Den 16. april 1771 følte lensgrevinde Lily Rantzau sig underligt bedrøvet til mode, uden at hun i grunden selv forstod hvorfor. Det var tillige som om en usynlig magt drev hende til at gå hen og slå op i den gamle familiebibel med de mange optegnelser om slægten. Hun slog op i den på må og få, og hendes blik faldt på følgende håndskrevne linjer: »Ak, den 16. april i år (1771) har min kære broder i et anfald af dyb depression skudt sig på Rosenvold!«

Det var altså nøjagtig 200 års dagen for den triste begivenhed, hvad ingen på Rosenvold havde skænket en tanke.

Hver lillejuleaften når klokken er ni, kommer en karosse rumlende ind på Rosenvold. Man hører den ganske tydeligt, men der er intet at se.

En frue på Rosenvold, man véd ikke hvem - havde en skytte, der ramte alt, hvad han sigtede på, thi han var friskytte. En dag, da han var på jagt, kom en kugle imod ham, men han greb den i sin hat. Så lagde han den ellers i sin bøsse og fyrede op i luften. Snart efter kom der bud om, at herren på Barritskov var blevet skudt med sin egen kugle. Nu vidste man nok på Rosenvold, at

der havde været trolddom med i spillet. Godsejeren på Barritskov kunne ikke udstå den skytte, som fruén havde, og han ville nok havde været ham til livs på den måde, men han faldt altså selv som offer for sine slemme kunster.

Da skytten havde tjent længe på Rosenvold, mærkede fruén, at han blev så underlig tavs og indesluttet. Han gik heller ikke på jagt mere, som han gjorde før. På hendes spørgsmål om, hvad der trykkede ham, svarede han, at han havde gjort en akkord med Fanden for at blive friskytte, og nu var hans tid snart udløbet.

Fruén ville ikke gerne af med sin gode skytte og lovede at gøre, hvad hun kunne, for at redde ham. Han måtte fortælle, på hvilken dag den onde ville indfinde sig, og just da ville hun byde til et stort gilde, hvori også en del præster skulle deltage.

Fruén fik dagen at vide, og festen blev holdt, men uagtet der var en snes præster, mødte den onde dog op midt i det hele og forlangte skytten udleveret. Ingen af præsterne turde tage kampen op mod mørkets fyrste, for de var til daglig kun optagne af at føre regnskab med deres menigheds gøren og laden, så troen efterhånden kunne ligge på et meget beskedent sted, og for embedsmænd har Fanden overhovedet ingen respekt - snarere tværtimod. Havde der ikke været en gammel degn tilstede, som kunne en kende mere end sit fadervor, var skytten også uden tvivl blevet taget med omgående. Degnen fik imidlertid Fanden bevæget til at vente en time. Han løb derefter ned til sin kusk, satte sig op i vognen og lod kusken køre med den - han anede ikke rigtig selv hvorhen. Pludselig drejede vognen af sig selv ind på en gård, og dér kom en student med hvide handsker gående og satte sig op i vognen. Så kørte de tilbage til Rosenvold igen alt, hvad hestene kunne trække, og da de kom der, var timen endnu knapt til ende. Skytten sad stadig derinde blandt de højtlærde. De svedte alle bravt, og ingen kunne gøre det ringeste for den arme mand.

Et øjeblik efter meldte Fanden sig påny, og nu skulle det være alvor, men studenteren trådte frem, løftede sin behandskede hånd imod den lede ånd og sagde nok så roligt, at han lige så gerne kunne drage af til sin svovlgryder igen, for skytten kunne han være sikker og vis på, at han ikke fik med.

Den onde mente nu ikke, at nogen mand født af kvinde kunne hindre ham i at tage sit retmæssige bytte. Hertil replicerede studenteren imidlertid, at han ej heller var født, så sandt som han var

skåret af sin moders side. Disse ord huede bestemt ikke Fanden, og han begyndte at købslå om skyttens sjæl, men der var intet at stille op. Studenteren stod mellem skytten og ham, og Fanden kunne umuligt komme til at slå en klo i ham. Det endte med, at han tog til takke med et gammelt øg, der gik og græssede fredeligt på marken udenfor, og med det fór han afsted til helvede. - Hvorfor det så altid skal gå ud over uskyldige dyr, når tåbelige mennesker roder sig ind i et eller andet, som de ikke kan stå ved?

Og nu vil man så spørge, hvilken rolle, de hvide handsker egentlig spiller. Svaret er: Jeg aner det ikke, men der lægges stor vægt på dem i sagnet.

Samsø 82. (D3 på kortet)

Havfruerne.

I de gode gamle dage var der en hel del havfruer i Kattegat, og nogle af dem holdt til ved Samsø. Ikke mindst farvandet mellem Samsø og Tunø satte de pris på, og det kunne nok hænde, at de svømmede ind og satte sig på en af kystens store sten og sang med deres klare stemme. Disse havfruer skal have været meget elskværdige, ofte dukkede de op foran en og anden fiskerbåd og sagde, at var det på tide, at man roede i land, for snart ville en storm rejse sig. Folk gjorde klogt i at følge rådet, thi forudsigelserne slog aldrig fejl.

En gammel bonde, som levede på Frederik II's tid, havde en mark ned til et område, der kaldtes »sandlopperne«, og på stranden dér mødte han en dag en havfrue, som sagde, at hun hed Isbrand. Hun fortalte, at hun, hendes mor og mormor boede i det dybe vand ud for øen, og at mormoderen i sin tid havde spået kong Valdemar Atterdag, at hans dronning, Helvig, skulle føde en datter, der ville overgå ham i magt og anseelse. Denne spådom var gået i opfyldelse, for dronning Margrethe I nåede virkelig væsentligt længere end sin far.

Nu forudsagde Isbrand, at Frederik II's dronning, Sophia, skulle føde en søn, der ville arve Danmarks rige efter ham og blive en af de største blandt alle konger og fyrster i den nordlige verden. Det forlangte hun, at bonden skulle drage over til kongen og for-

tælle ham, og ydermere beordrede hun bonden til at sige til kongen, at eftersom Gud nu havde velsignet ham på den måde, så skulle han alvorligt bestræbe sig på at afskaffe synd, ondskab, drukkenskab, løbsagtighed, hovmod og selvrådighed, som var ved at tage overhånd i riget.

Bonden var ikke meget for at parere ordre. Han henviste til, at han var en gammel, enfoldig mand, og han var da ejheller taget afsted den første gang. Men næste gang, han kom ned til stranden, var Isbrand der igen, og formanede ham på det strengeste om at gøre, som hun havde sagt, og tilsidst turde han ikke længere lade være med at udføre det forlangte. Han mødte frem til herredagen på Kalundborg slot i høsten 1576, hvor han fik foretræde og fortalte kongen om spådommen. Hos de tilstedeværende adelsmænd var der stor moro over bondens budskab, men kongen lo ikke. Han lod den gamle gentage det hele for sig endnu engang, og han lovede bonden at prøve på at opfylde, hvad der forlangtes af ham. Derpå gav han bonden en gave og lod ham rejse hjem.

Da Chr. IV var blevet født, meldte bonden sig påny og udbyggede Isbrands spådom, men nu var kongen blevet træt af hans renderi og forbød ham at vise sig for ham mere.

Kanske blev kongen misfornøjet fordi bonden forkyndte, at Guds vrede og straf ville ramme landet, hvis ikke der blevet taget

Nordspidsen af Samsø, hvor der skal være særlig mange havfruer. Undertiden har man set dem sidde på strandens sten.

meget alvorligt fat med hensyn til de forhold, som han havde grund til at anke over.

Som bekendt lykkedes det ikke Frederik II at få has på sine landsmænds unoder, og hvad angik nogle af dem, stillede han sig nærmest selv i spidsen for skandalen. Måhænde var det grunden til, at hans søn velnok blev en regent af et sjældent format, men at det sandelig tillige i hans sene år lykkedes ham at føre sit land ud i den ene ulykke efter den anden.

Samsø

De knortede samsøkøer.

I vore dag har man på Samsø noget meget fint og velskabt kvæg, men sådan har det ikke altid været: I gamle dage var det samsiske kvæg berygtet for dets slette bygning: Dets knogler var grove og knortede og stak ud under skindet hist og her, så dyrene fik et højst egenartet udseende, hvortil kom, at benene ikke var alt for lige. Det eneste gode, der var ved de samsiske køer var, at de gav en masse herlig fed mælk, hvad man da naturligvis også var glad for på øen.

Samsingerne vidste udmærket, hvad der gav kvæget dets uheldige eksteriør: Det skyldtes havtyrene, af hvilke der forhen skal have været ret mange i havet omkring øen. Om sommeren, når køerne gik på græs døgnnet rundt, smuttede tyrene op på land i de tidlige morgentimer, før en vis man fik sko på. De sprang så de tyregale køer, hvorpå de atter stak til havs.

I dag er det gået stærkt tilbage med havtyre-bestanden. Det er vist meget længe siden, man har set en på øen, og nu, hvor man kan have kvæget i fred, er der ikke mere noget at klage på, hvad udseendet angår. Derimod mener gamle samsinger, der kan huske mælken fra de knortede køer, at den var langt bedre end den, som de moderne dyr giver.

Samsø - Besser 83. (D3 på kortet)

Kirkegrimen.

Kirkenissen kaldes også kirkegrimen, og flere kirker i landet kan opvise en sådan, blandt dem er Besser kirke, hvis grime bor på loftet over kirkerummet, hvor han gør sig det hyggeligt i et bundt gamle klude. Han hører til de mere robuste nisser, der nok lige netop kan klare at høre solen blive ringet op og ned morgen og aften.

Om søndagen og ved højtiderne, hvor der ringes meget, må vor nisse dog melde pas. Han forlader da kirken og søger ud til en høj i nærheden, hvor han smutter ned for at blive fri for den larm. Mange har set ham pile afsted over kirkegården på sådanne dage.

Samsø - Kolby 85. (D3 på kortet)

De døde jamrer.

Bag det høje dige omkring Kolby kirkegård, har nattevandrere gang på gang hørt jamrende lyde, som har fået blodet til at fryse til is i deres årer. Det er de døde, som fryser, og man skal kaste klude ind til dem, så de kan udskifte deres derangerede ligklæder dermed.

Også svangre kvinder, der er døde uforløste, har jamret for at få linned, hvis sådant ikke var givet dem med i kisten, for de skal bruge tøjet til barnet, der fødes i kisten, når tiden er inde.

Hvis deres klage ikke blev hørt, bevægede disse barslende spøgelser sig uden for kirkegården, hvor de passede folk op. De kunne være meget ubehagelige at have med at gøre, og en mand reddede netop pelsen ved prompte at aflevere sit store blå lommestørklæde til den døde, og en anden, der ingen lommeklud havde med sig, klarede først frisag, da han havde revet bagklappen af sin skjorte og givet damespøgelset den.

Samsø - Kolby-Besser (Kort 1, A6)

Nissen flyttede med - og flyttede igen.

Medens Samsøs trolde allerede for mange herrens år siden forlod øen og rejste til Fyn, holdt nisserne længere stand. De var der endnu, medens provst Hammer boede i Kolby (1800-1816), og selvom nisserne egentlig er hedenskabets repræsentanter og afgjort ikke skøtter om kristendom, har mange af dem mærkeligt nok alligevel haft et ganske specielt godt forhold netop til præster.

Nissen i Kolby præstegård fulgte med i alt, hvad der foregik og glædede sig meget, når det var noget godt. Var det f.eks. en ko, der havde kælvet, kunne man høre ham sidde og klukle oppe under tagskægget, og af og til kunne man også få et glimt af ham.

Med en af karlene stod han på særlig god fod, og det par heste, som han skulle pløje eller køre med, var altid i bedste stand. Det sørgede nissen for. En anden karl brød nissen sig af en eller anden grund ikke om, og ham generede han på alle tænkelige måder. Når han kom slæbende på en favnfuld hø og ikke kunne se frem for sig, spændte nissen ben, så han faldt, og skarnsstreger af denne forstemmende art fandt han på mange af.

Da provsten flyttede til Besser, ville nissen ikke længere være i Kolby præstegård, så han flyttede med. Folk så ham sidde over skrævs på en tønde, som lå øverst på flyttelæsset, da man kørte af gårde.

Medens Hammer var i Besser, blev nissen der, men siden førte han en omflakkende tilværelse på flere af Samsøs gårde, og det endte med, at han kom til at bo hos en gårdmand, der ikke var helt fin i kanten. Efter mørkets frembrud drog han og nissen på tyvetogter rundt om på øen.

Om det nu var fordi nissen var begyndt i en præstegård og derfor trods alt havde en vis moral, eller om de to simpelthen ikke kunne enes om, hvordan byttet skulle deles, er ikke godt at sige. Nok er det: En dag i 1854 vendte vor nisse Samsø ryggen for bestandig og rejste til Norge, hvor der endnu skal være mange nisser. Overfor nogle samsinger, som han mødte, netop da han var ved at stige ombord i det skib, der skulle føre ham væk, gav han som grund, at han ikke kunne tåle samsingernes krydsen og korsen og den store dingdang i Tranebjerg kirke.

Samsø - Nordby 84. (D3 på kortet)

Fruernes kirke.

At der står kvinder bag opførelsen af Nordby Kirke på Samsø skal være sikkert og vist, blot hersker der lidt uenighed om, hvor mange det drejer sig om.

Ifølge én version af sagnet var en frue fra en stor gård i nærheden ude på en køretur med sine børn, da hestene pludselig blev skræmte over et eller andet og løb løbsk. Vognen med børnene og hende slingrede afsted i forrygende fart, og det så meget faretruende ud.

Da gjorde fruene det løfte til Gud, at hvis vognen måtte blive standset, uden at nogen var kommet til skade, ville hun på stedet, hvor det skete, bygge en kirke. - Og straks drejede hestene fra vejen og op ad en bakke, på hvis top de blev stående. Naturligvis holdt fruene sit løfte og byggede kirken på stedet.

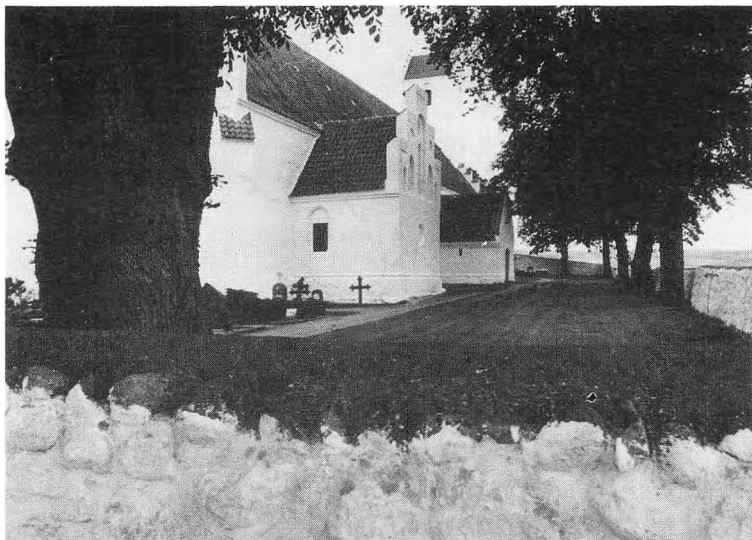
En anden tradition går ud på, at tre fruer, der tilsammen ejede Samsøs nørreland, blev enige om at bygge en kirke. Den ene var Fogens på Foldsted, den anden Glenten på Glekstrup og den tredje Sonden på Sæby. Det var nu ikke så ligetil endda, for dengang vrimlede Samsø endnu med særdeles aktive underjordiske, og disse rev om natten ned, hvad der blev bygget om dagen.

Til sidst var byggeriet på nippet til at gå i stå, og en dag stod de tre damer på byggepladsen og drøftede, hvad man dog blot skulle stille op, for at få kirken til at blive stående. Da tog pludselig pokker ved et par af de kirkebyggende bøndernes heste, og med arbejdsvognen bag sig galoperede de afsted.

Fruerne så efter heste og vogn, og den ene af dem udbrød da: -»Hvor den vogn standser, vil vi bygge vor kirke!«

Et øjeblik efter stoppede hestene, og det viste sig siden, at på det sted var der intet til hinder for, at murværket kunne blive stående. Nord for kirken er der en rende, som kaldes Vogndalsrende, og i den lod bønderne under kirkebyggeriet deres vogne stå om natten.

Tunøboerne brugte Nordby Kirke, før de fik deres egen, og landet må have hævet sig en del siden middelalderen, for tunøfolkene sejlede ind i en vig mellem bakkerne, hvor der i dag er tørt land. Der er dog stadig en lavning, som kaldes Møgelskaar. Tunøboer-

Nordby Kirke på Samsø med kirkemuren i hvilken skal sidde en blodsten.

ne brugte det nordre våbenhus, medens samsingerne selv gjorde brug af det søndre, når de om søndagen skulle i kirke.

Iøvrigt skal der engang foruden Maarup og Nordby have ligget tre andre byer på Nordsamsø, men de blev i Marsk Stigs tid opgivet på grund af de idelige strandhugster. Man flyttede så sammen i de to større byer for derved bedre at kunne værges for sig.

Et sted i kirkegårdsmuren sidder der en sten, som kaldes blodstenen, hvilket skyldes, at den i ældre tid altid havde røde mærker, ligegyldigt hvor ofte, den blev kalket hvid. Den var at finde i den søndre kirkegårdsmur omved 60 cm. over jorden og henimod en snes meter fra vestmuren samt på indersiden.

Om denne sten er at fortælle, at der engang boede en mand i Nordby, som ikke var synderligt vellidt. Når bøndernes kreaturer nemlig - hvad der ikke sjældent skete - brød ud fra deres indelukker og gik over på hans marker, indfangede han dem og satte dem på stald, og før de andre fik deres dyr udleveret, måtte de betale ham for den ulejlighed, som han påstod at have haft.

En søndag, da denne mand ville til gudstjeneste, havde nogle af

Nordby-bønderne taget opstilling uden for kirken for at passe ham op, medens andre var gået ind i kirken, hvor de af fuld hals sang med på salmerne, for at ingen skulle høre, at der foregik noget på kirkegården.

Deres offer var lidt sent på den, så gudstjenesten var allerede i fuld gang, da han forpustet smuttede ind på kirkegården. Han nåede imidlertid aldrig ind i kirken, for bønderne sprang frem og greb ham, og de bankede ham så eftertrykkeligt af, at han tilsidst sank sammen og blev liggende ind mod stenen i kirkegårdsmuren. Her udåndede han lidt efter.

Hans blod havde imidlertid plettet stenen, og det var aldrig siden til at få væk. Ligeegyldigt hvor ofte, man kalkede, slog det dog igennem.

Hvorvidt forbrydelsen nogensinde blev opklaret, melder sagnet intet om, men indtil for omved 40 år siden, kunne blodsporene stadig ses. Dette var intet sagn, og derfor blev stenen engang undersøgt nøjere. Det viste sig, at den bestod af jernal, og at det var jerniltene herfra, der blev ved med at slå igennem kalken. Det hævdes iøvrigt, at stenen hvert år bevæger sig et lille stykke mod vest, og når den når vestmuren, skal Nordby forgå.

Ved Issehovedvej ca. 1 km. nord for Nordby ligger den store Dywelsten eller Børnsten, som ser ud til oprindeligt at have været overliggersten i en stendysse. Til den ofrede de unge nygifte koner på Samsø brød, for så kunne de være sikre på, at de snart efter kom i barselsseng. Det var ikke ligeegyldigt, hvilken slags brød, de lagde på den. Hvis det var grovbrød blev det en pige, medens sigtebrød gav en dreng. - Og hvem véd: Måske er der stadig en og anden børneglad brud, der aflægger stenen et besøg.

I dag ligger den lige op ad en campingplads og unge uvidende kvindelige turister sidder og spiser deres madpakke på stenen. Hvad kan det dog ikke ende med?

Planche VII.

Krag'erne til Stensballegaard hviler sammen med Peder Schumacher Griffenfeld - vel nok Danmarks betydeligste statmand nogensinde - i slægtens kapel i Vær kirke. Frygtelige ulykker vil ske, hvis Griffenfelds kiste åbnes.

Samsø - Onsbjerg 86. (D3 på kortet)

Når nissen gør hvad han kan, kan folkene intet gøre.

I en af de gamle gårde i Onsbjerg på Samsø havde man en nisse, og han var såmænd da meget flink, når blot man undlod at gøre ham imod. Fandt han imidlertid, at nogen gik ham for nær, kunne han nok gribe til kunster, der ikke var så behagelige for dem, som de gik ud over.

Blandt denne nisses særheder var, at han ikke kunne udstå at blive forstyrret tidligt om morgenen, thi da havde han noget for, som dødelige ikke måtte være vidne til.

Vovede en af gårdens karle sig således op på høløftet, hvor nissen boede, årle på morgenkvisten, forvildede nissen ham, så han ikke kunne finde ned igen og kønt måtte forblive på høløftet i flere timer, indtil han af udmattelse faldt i søvn. Når han derefter vågnede frisk og udhvilet, var fortryllelsen omsider hævet.

Det var nok ejheller gunstigt at komme ud i stalden for tidligt eller for sent, for da kunne nissen, som åbenbart var af et noget irriterabelt temperament, blive direkte voldelig og trække den dumdristige fra den ene ende af stalden til den anden i grebningen bag køernes haler, så personen blev grufuldt tilsølet.

Mod slige overnaturlige kræfters spil kan mennesker ikke stå sig, så folkene på gården sov længe om morgenen og indstillede arbejdet meget tidligt. Det var selvfølgelig bittert for dem, for egentlig ville de allerhelst arbejde, men direkte at udsætte sig for overlast, syntes de dog ikke, de turde.

Planche VIII.

Karen Krabbe ved kortspil - på et kalkmaleri fra renæssancen i Vinderslev kirke.

Samsø - Onsbjerg 86. (D3 på kortet)

Den hellige mand og den hellige kilde.

I Onsbjerg Kirke hænger der et forgyldt metalkrucifiks. Det er en kopi. Originalen er nu på Nationalmuseet, den er fra tiden omkring 1200 og er følgelig romansk.

Korset er anbragt på en tavle, der er bemalet med følgende inskription: »Thette forgylt Crucifix War bundit paa it Døt Meniske Oc Kom Flýdendis her till Land Ved Ilse Made i Tranbiørn Sogn, der Di Vile age Ded till Kiirgorden Kunde 4 heste icke drage Ded icke Kunde Di heller Fange sam Lig till Kalbøy Kircke Mens Der di Vende Vognen Om till denne Onsberii Kiirgord Drog 2 Heste Ded Lettelig oc bleff Begraffit Ved Den her øster Goffel aff Kirckien Oc Hauer Denne Kircke Sit Naffuen Aff Samme forgylt Kors oc Kallis paa Denne Dag Hellig Kors Kircke. Mit glas er udløben Anno 1596«.

Forneden på tavlen ses et liggende nøgent menneske mellem et kranium og et timeglas. Krucifikset hænger i en malet kartouche.

Der har været en del diskussion om, hvorvidt det døde menneske var en kvinde eller en mand, og hvornår, samt under hvilke omstændigheder, det drev i land. Somme vil vide, at det skete på et ret sent tidspunkt - så sent som da tavlen blev malet, og at det blot var en katolik, der var død på et forbisejlende skib og kastet i vandet bundet til en egeplanke, på hvilken liget var drevet ind til kysten ved Ilsemade. Der yntedes noget om, at planken var blevet opbevaret i en af egnens gårde indtil engang i slutningen af 1700'erne eller begyndelsen af forrige århundrede, hvor den omdannedes til bordplade. Og hvor bordet siden er blevet af, må guderne vide.

Det er en ret kedelig forklaring: En langt mere tankevækkende går ud på, at liget drev ind på en stor sten, der ligger i Sælvig, samt at der, hvor det først blev lagt på landjorden, udsprang en kilde. Det skete nede i havstokken, og vældet sprudler der endnu i en tøndeformet udhulet egebul.

Man har taget kulstof 14 prøver af træet for at få det dateret, og man er kommet til det forbløffende resultat, at stammen må være sat ned så langt tilbage som mellem 1060 og 820 f.Kr., hvilket vil sige i bronzealderen!

Tablen i Onsbjerg Kirke på Samsø med den hellige mands krucifiks.

Det bringer unægtelig lidt uorden i sagnets kronologi.

Endnu en version af sagnet siger, at der til Samsø kom en hellig mand, en munk, der så det som sin opgave at kristne den derværende hedenske befolkning, hvad mange af dem da også beredvilligt gik ind på, og når de skulle døbes, skete det i kilden, hvis vand derved blev helligt.

Men visse hedninger har alle dage været nogle stramme fyre at binde an med, og nogle ældre, garvede samsinger havde ikke lyst til at se dette flødeskæg af en kristen munk blive ved med at omvende deres øfæller. Derfor fandt de på en gemen list for at blive ham kvit: De lod som om de ville lade sig døbe, men, som de sagde, da de tidligere havde strittet meget imod, var de egentlig lidt flove over deres kristning, og derfor bad de munken, om ikke han ville gå alene med dem til den hellige kilde og døbe dem.

Det havde den godtroende mand ikke det fjerneste imod, og en dag mødte de træske karle ved kilden. De lod sig også godtnok døbe, men spurgte så interesseret, om det da egentlig ikke var lige så godt at blive døbt i saltvand som i ferskt?

Det kunne munken åbenbart ikke rigtig svare på, og de sagde derfor, at nu havde han været så god at døbe dem i ferskvand, derfor ville de gøre gengæld og døbe ham i salt. - Så slæbte de ham ud i havet og dukkede ham så eftertrykkeligt under, at han druknede. Derpå slæbte de ham ellers ind ved hans kilde, og der fandt de virkelig omvendte samsinger ham senere liggende. På brystet havde han det forgyldte metalkors, som han altid bar, og efter fundet blev kilden benævnt »Hellig Kors Kilde«. Det viste sig iøvrigt snart, at dens vand havde fået helsebringende kraft, og den er siden blevet søgt at syge - især folk med øjenlidelser og hudsygdomme.

Fra stedet, hvor liget blev fundet, havde det eneste rimelige været at køre det til enten Tranebjerg eller Kolby, men selvom man spændte fire heste for vognen, kunne de ikke trække den. Først da man som en sidste udvej forsøgte sig med retning mod Onsbjerg, lod vognen sig rokke og nu så let, at to heste mageligt kunne klare det.

Liget blev begravet ved kirkens østgavl, hvilket ansås at være et særlig favorabelt sted. Dengang var det ikke brug at jorde de døde inde i kirken. Den hellige mand kom dog alligevel inden for, thi i 1593 byggede man to hvælvingsfag til kirken mod øst, så hvis

man ikke blot sløjfede graven, hvad man i dette tilfælde næppe har gjort, hviler den hellige mand nu inde i kirkens kor.

Om det var fordi den hellige mand var lidt selvfølende, eller fordi han ærede sit krucifiks så højt, er ikke godt at sige: I hvert fald var han ikke til at spøge med, hvis han fandt, at man ikke behandlede krucifikset med den tilbørlige respekt. - Hvis tavlen hang lidt skævt, eller, endnu værre, hvis nogen flyttede den, så kunne de ansvarlige være sikre på et natligt besøg af den hellige mand. Således siges det, at den præst, der i 1846 eller 47 lod tavlen med koret flytte fra østgavlen til den nordre væg fik sådan en lærestreg af munken, at han ikke siden var menneske. Det må have været pastor Chr. Ditlev Fasting, og der kendes intet som helst historisk om, at han i særlig grad skulle være hårdt ramt.

Derimod har man en ganske interessant skildring, som skyldes pensioneret lærer H. Sørensen i Onsbjerg, der var kirkebetjent ved Onsbjerg kirke i anden halvdel af forrige århundrede. Han fortalte til folkemindesamleren Evald Tang Kristensen, at den hellige mand viste sig for kirketjeneren som i en drøm, hvis der var nogen, der forandrede ved tavlen eller misrøgtede den. Man var straks klar over, at det var ham, når han viste sig i drømmen, og det var ikke noget, som man glemte, når man vågnede.

Sørensen havde selv set ham to gange: Han beskrev ham som en rigtig smuk mand på omved de 30 år. Han havde sort hår, et rundladent ansigt og tyndt skæg. Han så ved den første lejlighed meget venlig ud, fordi Sørensen netop havde rettet noget ved tavlen, så den var kommet til at hænge bedre.

Anden gang var oplevelsen ikke så behagelig: Præsten ved kirken, Feilberg, havde ladet krucifikset tage ned og havde bragt det til præstegården under foregivende af, at det ikke hang sikkert nok og skulle fæstnes noget bedre, men Sørensen mente, at det nu kun var på skrømt, for det varede to år, og krucifikset blev stadig ikke bragt tilbage til kirken. Da viste den hellige mand sig for ham påny. Han så meget vred og ophidset ud, og hans hår stod lige i vejret. Sørensen anede ikke, hvad han skulle gøre ved sagen, men til alt held kom provsten snart efter på besøg i kirken, og han spurgte kirketjeneren, hvor krucifikset var blevet af. Sørensen svarede, at sidst han havde set det, lå det på præstens skrivebord. - Så kan det ellers nok være, at det blev bragt tilbage til tavlen i kirken i en vis hurtighed, og Sørensen så ikke siden den hellige mand.

Samsø - Stavns 87. (D3 på kortet)

En stor mand.

På Stavns mark på vejen mellem Onsbjerg og Nordby ligger der to små stenhøje, hvoraf den ene dog er noget større end den anden. Der er 60-70 meter mellem dem, men de er rejst over en og samme mand. Han var til gengæld stor - en kæmpe.

En dag havde han besluttet, at han ville en tur til Jylland for at besøge en kusine, og da han hverken kunne svømme eller havde nogen båd, prøvede han i stedet at vade. Der er imidlertid flere steder på strækningen ret dybt, og den stakkels fyr var så uheldig at plumse i et hul, hvorved han druknede.

Liget drev siden i land på Samsø, og der var jo ikke andet at gøre, end at få det jordet. Det var, som man vil forstå, i de dage, hvor man rejste gravhøje over de døde, men så stor en høj, som her måtte til, syntes samsingerne ikke, de orkede at kaste op, så derfor nøjedes de med at sætte de to små over ham, den største over hovedet, den mindre over fødderne.

Samsø - Toubjerg og Møllebjerg 88. (D3 på kortet)

Troldene byggede kirke og kogte kål.

Toubjerg og Møllebjerg er to store bakker - en på hver side af Tranebjerg, og i dem boede der forhen - som i alle Samsøs bakker - en Guds velsignelse af småtrolde.

Indtil kristendommen kom til øen, hvade de det vældig hyggeligt: De kogte en masse kål og gik skiftevis til overdådige kålgilder hos hinanden. De stakkels beboere i Tranebjerg var ved at gå til i kålos, for hvis det ikke dampede op fra den ene høj, dampede det op fra den anden.

Så blev samsingerne imidlertid kristne, og der kom en munk til Tranebjerg. Datidens munke havde det som en sand passion at bygge kirker, og denne munk var ingen undtagelse fra reglen.

Penge havde han imidlertid ingen af, så det kneb med at komme igang.

En dag, da vor munk som så ofte gik rundt fortabt i dybe tanker om, hvordan han dog blot skulle nå op til den ønskelige standard for munke og få bygget en kirke i Tranebjerg, løb han på en af trolde fra Toubjerg. Han hed Find, hvilket munken dog var uvidende om.

De to kom i snak, og munken begyndte straks at udbrede sig om sit problem. Trolde hørte tålmodigt på ham og sagde så med ét: »Den kirke vil jeg såmænd godt bygge for dig, og jeg lover dig, at flot skal den blive. Det eneste, du til gengæld skal gøre, er at gætte mit navn, kan du ikke det, må du bøde med dit hjerte, for vi trolde er yndere af delikatesser, og jeg har hørt, at munkehjerter er noget af det lækreste, der findes«.

Munken var så ivrig, at han uden at betænke sig gik ind på trolde's forslag, og så kan det ellers være, at der kom gang i byggeriet. Trolde arbejdede som en besat, og det varede ikke længe, før end kirken stod næsten færdig. Der var kun til omkring en dags arbejde indvendig.

Nu indså munken, at han nok lige så gerne kunne tage afsked med sin tilværelse, for hvordan i alverden skulle han bære sig ad med at gætte trolde's navn? Han ville imidlertid nyde udsigten over Samsø nok en gang. Derfor gik han op og satte sig på Toubjerg, men det var en blandet fornøjelse, for der kogtes som sædvanlig kål i højen, og der skramledes og rumledes med potter og kar dernede. Det værste var dog en lille arrigtrolde, der ustandselig vrælede og skabte sig, så moderen måtte tyse på den. Tilsidst blev hun åbenbart irriteret og råbte: »Så ti dog stille! I morgen kommer fader Find jo med munkens hjerte«.

Nu havde vor munk hørt, hvad han havde brug for, så han sprang lettet op og strøg ned til kirken, hvor trolde just var ved at lægge sidste hånd på værket. - »Nå, er du så tilfreds?« spurgte han munken. - »Javist, Find, det har du bygget godt«, svarede denne.

Da trolde hørte sit navn, blev han så knaldendes gal, at han sprang i lutter flintesten, så munken fik sin kirke gratis og slap med skrækken. Men ikke nok med det: Kirken fik også snart efter klokker, og deres lyd skøttede trolde ikke om. Det fandt sam-singerne snart ud af, og derfor ringede de ikke alene morgen og

aften samt ved højtider, begravelser, bryllupper o.s.v., nej, hver gang troldene satte kålgryderne over og åbnede for højen for at få dunsten ud, ringede de løs nede i Tranebjerg med det resultat, at højen omgående måtte lukkes hermetisk til igen, så man ikke kunne høre klokkerne dernede.

For troldene var tilstanden uholdbar. De indså det, og en nat samledes alle øens trolde nede ved stranden, hvor de havde skaffet sig skibsløjlighed. De gik ombord med alt deres habengut og sejlede sydover til Bogense på Fyn, hvor de gik i land. Man vil vide, at de slog sig ned her og blandede sig med den stedlige befolkning, og at det er derfor, der er så meget trolderi i fynboerne.

I gamle dage vrimlede det med rotter på Samsø. De var simpelthen alle vegne, og de lavede en masse ulykker. Ikke alene åd de hovedparten af øens avling, så folk måtte sulte, nej, de gnavede også af husenes træværk og underminerede dem, så de styrtede sammen.

Rent utåleligt var det, men længe anede samsingerne ikke, hvad de skulle stille op imod plagen. Så hørte de imidlertid, at derovre i Jylland boede en klog mand, der kunne fløjte rotter til sig med en særlig pibe. Til ham rejste en delegation af samsinger over og forelagde ham øens problem. Han lovede at tage kampen op mod pakket og sejlede straks med udsendingene hjem.

Da alt var klappet og klart, satte han sig til rette på diget ved Tranebjerg kirke. Han satte piben til munden, men fik åbenbart så betænkeligheder og sænkede den igen: »Hør, nu er der vel ingen lindorme på Samsø?« spurgte han, »for hvis det er tilfældet, fløjter jeg også dem til mig, og så kan det let gå helt galt for os alle«.

Det mente samsingerne bestemt ikke, der var. De havde hverken hørt om lindorme eller set nogen, og beroliget satte fløjtespilleren atter piben for munden og begyndte at lade dens toner lyde. Det varede ikke længe, så viste de første rotter sig. De kom løbende som draget af en uimodståelig kraft og stod og dansede foran den kloge mand. Nogle samsinger var gået op i kirketårnet for at se, om rotterne også kom fra andre dele af øen, og det gjorde de. Der lå et helt tæppe af rotter på alle veje og stier, og de bevægede sig hastigt mod Tranebjerg.

Pludselig lød der et forskrækket råb oppe fra tårnet. Ovre på Lindholm i Stavnsfjord skete der noget: Jorden blev skudt til side,

og et mægtigt dyr væltede ud. Det var en lindorm. Den bugtede sig ned mod vandet og begyndte at svømme over.

Den kloge mand og samsingerne fik meget travlt med at komme afsted, da de hørte dette. De løb væk fra kirken, og det samme gjorde rotterne nu, hvor fløjtespillet var blevet afbrudt. Et øjeblik efter var lindormen ved kirken. Den var stærkt ophidset, og da der ikke var nogen mennesker, som den kunne kaste sig over, daskede den i stedet til kirketårnet med sin skællede svans, så det slog en revne, og det er ellers murværk på et par meters tykkelse.

Den kloge mand måtte rejse hjem med uforrettet sag, for lindorme kunne han ikke klare. Samsingerne måtte strides videre med deres rotter, og bedre blev det naturligvis ikke af, at de nu ikke engang kunne komme i Tranebjerg kirke, for dér lå lindormen og vred sig. - Og så var det endda en Guds lykke, at den knapt var lang nok til, at den kunne nå helt sammen om kirken og bide sig selv i halen. Havde det nemlig været tilfældet, kunne den spænde sig så hårdt om bygningen, at den var sunket i grus.

Man prøvede det samme våben mod denne lindorm, som var taget i anvendelse så mange andre steder, nemlig at opfodre en tyrekalv alene med sødmælk og hvedebrød til den var fire år og helt ustyrlig. Så blev den sluppet ind på kirkegården, hvor den straks gik løs på lindormen. Desværre viste det sig dog, at krybet var stærkest, og efter at have nedlagt tyren, smaskede lindormen den i sig med synligt velbehag.

Ormen vedblev at vokse, og den dag var ikke fjern, hvor den kunne nå sammen om kirken. Der måtte gøres noget, og en dristig karl på øen udkastede da en plan, som straks blev bragt til udførelse: Mellem kirken og en vandrede blev der tændt et meget langt og bredt bål, og da det var brændt et stykke ned og mest bestod af meget hede gløder, lod karlen sig og en vælig hingst, der kunne strække ud, så det forslog, overpøse med vand. Derpå red han ind på kirkegården og gav sig til at kyle sten mod lindormen.

Brølende af raseri, så det hørtes over den ganske ø, satte lindormen sig i bevægelse efter karlen, og selvom hingsten galoperede det bedste, den havde lært, var den blevet indhentet i en håndevending, hvis ikke karlen havde tvunget den til at løbe ind gennem bålet.

Lindormen fulgte efter, men disse orme tåler ikke ild, og midt inde i bålet brød den sammen og opgav ånden, medens halen pi-

skede gløder og brændende træstykker vidt omkring.

Nu var man kommet utysket til livs, men samsingerne var ikke dristige ved at nærme sig kadaveret, for lindorme er på alle måder giftige. Derfor fik den lov til at ligge, hvor den lå, indtil der kun var benraden af den tilbage.

Det er en gylden regel, som alle fornuftige lindormejægere til punkt og prikke overholder, at den, der har nedlagt en lindorm, aldrig senere må opsøge stedet, hvor det er sket. Gør han nemlig det, slipper han ikke heldigt fra det.

Denne lovmæssighed kendte vor karl åbenbart ikke, for ellers var han næppe nogle år senere gået ud til stedet, hvor lindormens skelet endnu lå. Han var sammen med nogle andre, og det var nok ikke helt fri for, at han skrød lidt af sin bedrift. For at give sine ord vægt, sparkede han til ormens sørgelige rester med det resultat, at han stak sig på et lille spidst ben. Det var endnu gennemsyret af ormens edder og forgift, og få timer senere døde karlen deraf.

Rotterne, som var skyld i al elendigheden? Tja, de blev vel på øen, og nogle af deres efterkommere er der sagtens endnu.

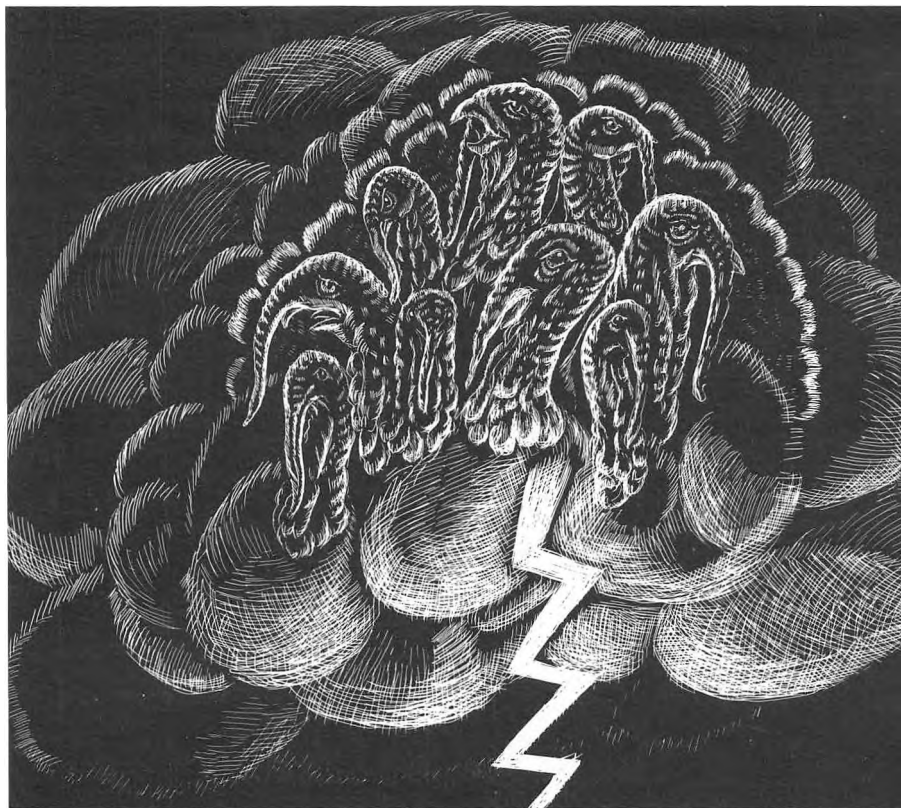

Tranebjergs kirketårn er bygget omkring 1500. Det er usædvanlig stort og kraftigt, og det hævdes, at det erstatter et ældre tårn, som imidlertid var magen til det i alle enkeltheder. Dette tårn skulle være kirkens ældste del og slet ikke have været kirketårn fra begyndelsen, men et fæstningstårn, som hele kirken siden byggedes til. Når det måtte ombygges i 1500, skyldtes det måske den revne, som lindormen slog i det med halen.

Det skal dog siges, at moderne forskere ikke er ganske enige med de samsiske sagnfortællere i denne opfattelse. Ja, de mener end ikke, at tårnet nogensinde har haft forsvarsmæssig betydning, og at de skydeskår og skoldehuller, som notorisk er at finde i tårnet blot skyldes en byggetradition og intet fortifikatorisk formål har haft. - Og herom kan enhver jo så tro, hvad han vil.

Under tårntrappens nederste trin er der et hemmeligt rum, som man kan se ned i ved at tage et par mursten ud af trappen.

Samsø Vesborg: Her kører Thor - Vesborgmanden - med ni pommerkokke, hvilket ikke er andet end kalkunske haner, og de tordner og lyner værre end en ulykke.

Samsø - Vesborg 89. (D3 på kortet)

Thor kører med pommerkokke.

På det sydligste Samsø byggede Valdemarerne en borg til værn mod vendere og andre sørøvere. Den blev kaldt Visborg eller Vesborg. Selve borgen er forlængst forsvundet, og på banken er der rejst et fyr. Iøvrigt menes det, at der før borgen lå et vi for guden Thor på stedet.

Thor er siden i folkeopfattelsen blevet til vesborgmanden, og han kører stundom om sommeren, når øen vrimler med turister, fra voldstedet og hen over øen, hvilket unægteligt må siges at være noget af en attraktion. Han har til den særlige anledning skiftet de ellers obligate gedebukke ud med tolv pommerkokke, som trækker hans vogn.

Pommerkokke er intet andet end kalkunske haner, og de pludrer og skaber sig gævt under færden over Samsø. Ligeledes kan det meget vel hændes, at de himmelske fugle taber en klat hist og her. Det er noget, der sker med fynd og klem, og det ætsende stads, de kvitterer, har lagt mangan god samsøgård i ruiner.

I virkeligheden er vesborgmandens pommerkokke sommerens tordenskyer, der buldrende trækker hen over øen, hvilket siges altid at ske fra syd, og deres klatter er lynnedslagene.

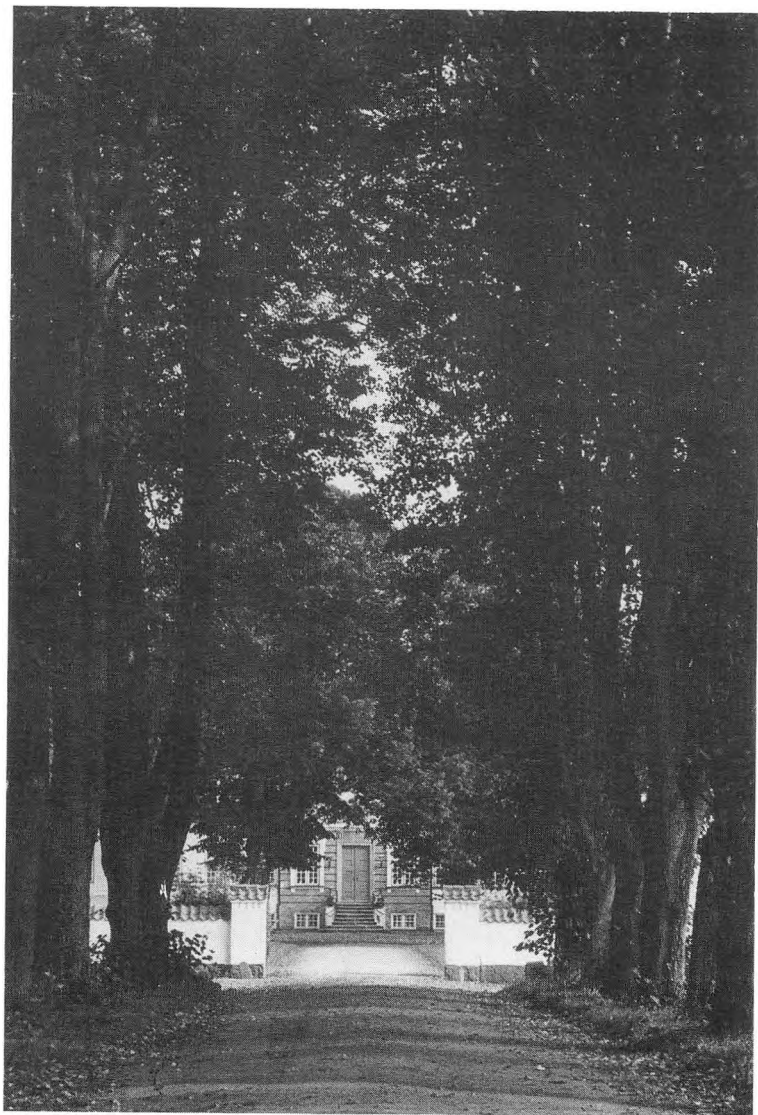
Selvom vesborgmandens visitter er betagende, er de således ingenlunde hyggelige, og mange er af den opfattelse, at man nok havde været bedst tjent uden at have ham på Samsø. Sagen er nemlig, at han også holder svin: En vældig so, som bor et sted under voldstedet, nedkommer hvert eneste år med tretten grise. Hun hører til den ikke helt rare svinetype, som har gloende børster hen ad ryggen, og hun skal altid over til Janneshøj nær Pillemark, hvor der bor en anden stor so, og vise kuldet frem. På vejen passerer hun Kolby, og dér går hun så tæt på husene, at den gloende rygbeklædning ikke sjældent har sat ild til et stråtag.

Serridslevgaard 90. (B3 på kortet)

Mamsellen.

Det spøjte så gyseligt ved »Mulen«, en korsvej nord for Vær kirke. Når bønderne kørte der forbi om aftenen, tog pokker pludselig ved deres bæster; enten stejlede de vildt og lod sig ikke drive frem, hverken med gode ord eller piskens hjælp, eller også satte de i rasende galop med det hvide vendt ud af øjnene, indtil de selv og ekvipagen havnede i en vejgrøft.

Sådanne tilstande kunne man ikke lade bestå, og derfor gik folk til den kloge degn, Krarup, i Søvind. De fik ham med op på korsvejen en aften, og da han havde stået lidt og kigget frem for sig,

Serridslevgaard ligger for enden af en gammel dyster allé.

nikkede han langsomt og sagde: »Det er Muhle, som går her«.

Det næste, han foretog sig var med høj røst at fremsige en hel del krasse formler, som åbenbart rystede spøgelset dybt, thi det lod sig drive baglæns ind i skolens lade, hvor degnen satte det ned i lergulvet. Dog har degnens evner åbenbart ikke været fuldt så gode som hans vilje, thi sandt at sige blev nedmaningen noget af en fiasko: det pusler stadig på vejstrækningen i døgnets sene timer. Nu er det sjældent, der kommer heste, men hunde ynder ikke stedet.

(Manden, der gik igen, var kancelliassessor Henrik Muhle (d. 1742). Man sagde, at han havde gjort meget ondt, men da denne anklage er ganske uspecificeret, er det muligt, at det er en skrøne.)

Ellers er det mest Charlotte Gersdorff (d. 1882) og hendes franske lærerinde, mademoiselle Lammertz, som har rørt sindene på egnen. Charlotte Gersdorff, hvis mor, Karen Pauline Gersdorff, f. Lillenskiold (d. 1842), havde købt gården, var et meget vanskeligt barn, men lærerinden var nok heller ikke, som kvinder er flest; hun klædte sig som mand, var stor, knoklet som en karl og havde gode, naturlige anlæg for et kraftigt overskæg. Mamsellen dyrkede tillige en del interesser, som ellers var mænd forbeholdt - bl.a. var hun en vældig jæger og en sikker skytte. Man betragtede hende med en blanding af mistro og respekt og tillagde hende overnaturlige evner; således skulle hun kunne være to steder på een gang. Når hun sad ved whist-bordet, kunne hun pludselig lægge kortene fra sig og en stund stirre tomt ud i luften. Da var det ikke muligt at få hende til at reagere på noget som helst, thi hendes ånd havde forladt legemet og færdedes nu i stalden og på markerne for at overvåge, at folkene passede deres arbejde, som de skulle. Lidt efter vendte ånden imidlertid tilbage, og hun genoptog kortspillet som om intet var hændt.

Charlotte Gersdorff hadede sin lærerinde og ville ikke have med hende at skaffe. Da hun engang skulle på rejse, tog hun det løfte af moderen, at mamsellen skulle være ude af huset, når hun vendte tilbage. Moderen stod imidlertid under indflydelse af frk. Lammertz, og den første, som Charlotte mødte, da hun kom hjem, var den afskyelige lærerinde. Over dette gerådede barnet i et så eksempløst raseri, at hun til straf blev indespærret i kælderens en tid, men da hun kom ud igen, var hun blevet vanvittig - en svaghed,

som viste sig uhelbredelig.

Da Charlotte Gersdorff blev voksen og såvel moderen som mademoiselle Lammertz var borte, måtte hun altid have en hofmesterinde omkring sig. Hendes sædvanlige adspredelse var at gøre visitter hos omegnens standspersoner, og hér hundsede hun aldeles forskrækkeligt med den ulykkelige hofmesterinde, som aldrig var hende tilpas. Undertiden fik hun nogle ubeskrivelige bersærker gange, og under et sådant anfald skar hun næsen af hofmesterinden, fordi hun fandt hende for smuk og lykkelig.

I Charlotte Gersdorff's tid sad en Lillienkiold som forpagter af Serridslevgaards avlsgård, og med hans familie stod frøken Charlotte på den bedste fod. Hun besøgte ofte fru Lillienkiold, og hver gang denne havde født et barn, sagde Charlotte, at det bestemt burde opdrages i den jødiske tro, som hun fandt smukke. Når forpagteren, som ikke var nogen skønhedsåbenbaring, kom hjem fra marken, udstødte frøkenen et jamrende skrig og gemte sig i et hjørne. - »Tag Fanden væk, tag Fanden væk«, klynkede hun. - »Jamen det er jo bare min mand, Deres nåede«, sagde fru Lillienkiold beroligende. - »Tag ham væk alligevel, for grim som Fanden er han!«

Om et stort skab i Serridslevgaards vestre fløj berettedes, at man ofte om natten hørte, hvordan der blev taget papirer ud af det og smidt i kakkelovnen. Lidt efter lød det, som om der blev trukket sække med penge hen over gulvet.

Fra en bryggerkedel hørtes undertiden barnevæl. Det kom sig af, at en pige havde kastet sit uønskede, nyfødte barn deri, så det skoldedes ihjel.

I haven er der et vandhul, og på dets sted stod engang en borg, men den sank som straf, fordi den ugudelige herremand udklædte et svin, lagde det i en seng og tilkaldte præsten, som berettede det i den tro, at det var et døende menneske.

Serridslevgaard ved Horsens tilhørte i middelalderen slægten Krumpen og gik i 1424 over til Maribo kloster. I 1690erne opførtes en hovedbygning med to sidefløje, som istandsattes ca. 1750. 1777 opførtes hovedfløjen ved Anders Kruse, og den blev i 1937 udvidet ved arkitekt Mogens Clemmensen.

Silkeborg

91. (B2 på kortet)

Bispens hue.

Det var bisp Peder, der byggede den borg, hvorom byen Silkeborg siden voksede op, og navnet fik den på følgende måde:

Længe kunne bispens ikke rigtig blive enig med sig selv om, hvor han skulle opføre den borg, som han agtede at bygge. Han besluttede da tilsidst at lade skæbnen råde. En dag var han ude at sejle på Gudenåen, og da tog han sin bispehue af silke af hovedet og kastede den i vandet, sigende, at dér, hvor huen drev i land, ville han rejse sin borg.

Huen flød et stykke med strømmen, indtil den blev fanget af nogle siv, og det blev så stedet, hvor borgen kom til at ligge. Et navn skulle den naturligvis have, og hvad var vel mere nærliggende end at kalde den Silkeborg efter stoffet, hvoraf bispehuen var syet?

Silkeborg Hovedgaard

92. (B2 på kortet)

En herremand, der var glad for damer.

Ritmester Hans v. Hoff, som i 1794 solgte Silkeborg Hovedgaard til sin søn, var - hvis man skal tro sagnet - en slem libertiner, for hvem hverken høj eller lav, ung eller gammel kunne være i fred. Han brød sig imidlertid ikke om, at sligt skulle hedde sig, og da hans tjener derfor engang overraskede ham i en intim situation med en aldersstegen dame, slog han tjeneren ihjel.

Nu begyndte det imidlertid at spøge på gården; intet sted kunne Hoff være i fred for den myrdedes genfærd, og følgelig sendte han bud efter en præst, der skulle mane det ned. Opgaven var dog ingenlunde let, da tjeneren var et uskyldigt offer og havde krav på hævn. Præsten måtte tilstå gejsten tre nætter på hovedgården, hvor den kunne té sig efter behag; først derefter skulle nedmaningen finde sted.

Det blev tre forfærdelige nætter: Hoff plagedes som aldrig før, ja, en aften var genfærdet ved at kaste ham medsamme hans heste og vogn i søen.

Pladsen i skoven, hvor tjeneren sattes ned, var længe kendelig; hver gang folk passerede den, kastede de nemlig en lille gren derpå for at bidrage til at holde genfærdet nede, og der lå efterhånden en antagelig kvasbunke.

Hoff er åbenbart blevet boende på gården efter salget, og da han døde kom også han til at gå igen. Han viste sig altid med hovedet under armen - et tegn på, at han burde være halshugget som straf for mordet på tjeneren.

Landsdommer Henrik Muhle v. Hoff - ritmesterens søn - ejede gården til 1804, hvor han afhændede den. Hans lille datter døde, fordi barnepigen tabte hende ud af vinduet, og i sagnet lader Hoff den ansvarlige trække til døde i en pigtønde.

Der boede en uhyre forfængelig frøken på Silkeborg Hovedgaard. Engang fik hun en ny kjole og tog den på foran et spejl; da hun havde betragtet den lidt, udbrød hun, at før skulle Fanden tage hende, end hun ville bære den kjole - og det gjorde han, samme nat.

Silkeborg Hovedgaard i Silkeborg var i middelalderen en borg, og i 1418, da den overgik til Aarhus bispestol, fik den et nyt stenhus i to stokværk og med tårn. 1536 opførte Kronen ydermere en tre-fløjet borggård af bindingsværk. 1621 istandsattes anlægget, men 1726 nedrev man stenhuset og flyttede gården. Der opførtes ved samme lejlighed en grundmuret ladegård og hovedbygning, sidstnævnte er stadig bevaret og tjener nu som museum.

Skanderborg Slot 93. (B2 på kortet)

Slottet der ikke ville væk.

Da Skanderborg Slot skulle nedrives i 1770, var det ikke muligt at få murværket slået fra hinanden; det modstod alle angreb, og det endte med, at man måtte opgive enhver tanke om at bryde murene ned på sædvanlig vis. Med megen møje undergravede man dem så i stedet og væltede dem, men da de lå på jorden, var de lige så hele, som da de stod. Det varede umindelige tider, inden de sidste

Kirken er, hvad der står tilbage af det gamle Skanderborg Slot.

brokker var bragt af vejen, og meget måtte sprænges i luften.

Man kunne ikke ganske forstå, hvordan murværket var blevet så hårdt, men da fandt man i et lønrum nogle helgenben indmuret, og det var nok dem, der havde værnet den gamle kongeborg så godt.

Skanderborg slot tilhørte i det 13. århundrede Kronen. Der stod da en barfred med trefløjet borggårdsanlæg. 1561-63 opførtes en ny hovedfløj i en etage. 1569-74 forhøjedes den med yderligere to stokværk og runde hjørnetårne opførtes. 1572 indrettedes slotskirken. I 1600'erne udførtes forskellige byggearbejder. I 1717-22 reduceredes anlægget og i 1770 blev slottet revet ned med undtagelse af kirkefløjen og det ene tårn.

Skanderborg Sø 94. (B2 på kortet)

Kunstige Sct. Thomas.

I Skanderborg Sø ligger den lille kønne træbevoksede ø Sct. Thomas og spejler sig i det blanke vand, og den har en meget egenartet oprindelsehistorie:

I forrige århundrede boede der en bager ved navn Thomas Brædstrup i ejendommen Adelgade 52-54 i Skanderborg. Han var en usædvanlig foretagsom mand, og om vinteren, når han havde tid til overs, gravede han grund ud til bygninger på sin gård samt afgravede en mængde jord, så han kunne få sig en ordentlig plan baghave. Al denne jord kørte han møjsommeligt et stykke ud på søens is, hvor der lå en lille grund, der kaldtes Lamø, og efterhånden blev der en rigtig smuk ø ud af anstrengelserne.

Folk i Skanderborg blev meget glade for den landskabelige forbedring, især da der kom nogle selvsåede træer på øen, og som tak opkaldte de den efter bagermesteren, den hed Thomas' ø, indtil en spøgefuldst person hittede ud af, at den burde bære navnet Sct. Thomas.

Skannerup 95. (B2 på kortet)

Miraklet i Skannerup kirke.

Skannerup kirke nær Skanderborg er en beskeden romansk kvaderstensbygning. Engang knyttede der sig en apsis til koret, men den er forlængst revet ned. Tårn har kirken ikke, derimod står der på kirkegården en højst særpræget klokkegalge, hvor de bærende elementer er to korintiske støbejernssøjler forfærdiget i Randers omkring midten af forrige århundrede og jævngamle med kirkens våbenhus.

Sin lidenhed til trods, nød Skannerup kirke i ældre tid stor anseelse, og det skyldtes kanske, at der engang på kirkegården fandtes en helligkilde, som imidlertid forlængst er udtørret.

Det hed sig, at en bøn bedt i netop denne kirke havde en særlig kraft, og derfor kom syge mennesker og folk med problemer i stort tal til Skannerup for at blive hjulpede. Sognepræsten havde megen ulejlighed af kirkens gode rygte, for personer fra nær og fjern skrev til ham for at få ham til at gå i forbøn for dem.

Til sidst følte sognepræst Ferdinand Thurah, der havde kaldet fra 1792 til 1830, at det måtte være nok med dette bederi. Han indrykkede derfor annoncer i aviserne og skrev artikler om, at det var den rene overtro, at bønnen i Skannerup skulle være mere effektiv end i enhver anden kirke.

Fra 1723-62 var Peder Fabich præst ved kirken, og det skal være fra hans tid, beretningen om en fornem frues helbredelse stammer:

Den stakkels dame led i udtalt grad af enuresis nocturnus, hvilket på almindeligt dansk vil sige, at hun ikke kunne ligge tør om natten. Hun formåede da præsten til tre søndage i træk at gå i forbøn for sig i kirken. Pastoren mente dog ikke, at dette var tilstrækkeligt, men foreslog fruen tillige at forsøge med en personlig indsats. Han anbefalede en noget utraditionel fremgangsmåde, som hun skal have fulgt til punkt og prikke:

En aften efter mørkets frembrud, hvor godtfolk sad ved aftenrøden, rullede en stor karosse med firspand op foran Skannerup kirke. Tjeneren sprang ned fra bukken, åbnede døren først til kirken og dernæst til karossen. Så steg en kappeklædt dame ud og begav sig ind i våbenhuset. Da hun var nået så langt, afførte hun

I Skannerup kirke har man oplevet en mirakuløs - og også ganske besynderlig - helbredelse for ufrivillig vandladning...

sig kappen, som var den eneste beklædningsgenstand, hun bar. Hun overgav den til tjeneren og løb derpå i evakostume op til alteret. Tre gange løb hun rundt om det, og hver gang klaskede hun hånden i alterbordet og råbte med lydelig stemme: »Jeg pisser i min seng!«

Efter dette iførte tjeneren hende atter kappen og fulgte med hende ud til kareten, der kørte bort i mørket. - Men kuren skal på timen have helbredt damen, og til tak herfor skænkede hun kirken en prægtig messehagel.

Der hænger to messinglysekroner fra 1700årene i Skannerup kirke, den ene er dateret 1734. De er angiveligt skænket af folk, som er blevet frelst fra en ulykke eller helbredt for en sygdom.

Skjød 96. (B2 på kortet)

Præsten kom for silde.

Engang i katolsk tid hang der i Skjød kirke ved Hammel en klokke med den mest vidunderlige klang. Den kaldtes »Skjød Blomme«, og måske kan den endnu høres, dog ikke fra kirken, som den har forladt.

Ikke langt fra kirken lå herregården Helstrup, og på den boede en frue, som var af et ubændigt og utålmodigt gemyt. Hun havde det med at forivre sig, men blev dog god igen lige så hurtigt, som hun var blevet ond.

Man havde ikke selv præst i Skjød, som kun var en lille kirke, og en søndag skulle en præst fra Aarhus ud at prædike i Skjød. Han red hjemmefra om morgenen, dog må han have forregnet sig med tiden, og derfor jog han på hesten, som måtte strække mere ud, end den kunne klare. Tilsidst styrtede det arme dyr, og præsten fortsatte til fods. Han vidste nok, at fru fra Helstrup var mødt op i kirken, og han var vel bekendt med hendes temperament. Derfor løb han også, det bedste han havde lært, for ikke at komme for sent.

Da han var ved den lille flække, Brundt, hørte han klokken i Skjød ringe, og han udbrød fortvivlet:

»Nu hører jeg den Skjød Blomme,
nu agter jeg mig for sildig at komme!«

Omsider nåede præsten til kirken, og i våbenhuset blev han modtaget af fru fra Helstrup. Hun var med et mildt ord rasende og overfusede ham på det groveste. Pludselig trak hun en kniv, for ind på ham og stak den i hans bryst.

Præsten styrtede døende om, og i det samme forstummede klokkeklangen fra tårnet, thi af sorg fløj Skjød Blomme ud af glamhullet og faldt ned i det gadekær, som dengang var i byen.

Fruen fortrød straks sin grusomme handling, og som bod skænkede hun den lille skov vest for byen til kirken. Den kom af samme grund til at bære navnet »Bodshave«.

Klokken kom imidlertid aldrig tilbage. Det viste sig umuligt at få den op fra gadekæret, hvor den stadig sank dybere ned, kæret er da også forlængst groet til, men det siges, at når det er mod de store højtider, kan man høre Skjød Blomme runge langt nede i jorden.

Skjød kirke har romansk kor og skib med en vestforlængelse og tårn fra 1870-71. Kirken restaureredes meget hårdhændet i forbindelse med tårnets opsætning. Den nuværende klokke er fra 1892.

Skvæt Mølle 97. (B2 på kortet)

Helligkilden ved Skvæt Mølle.

I 1939 blev den tilgroede dam ved Skvæt Mølle umiddelbart uden for Skanderborg gravet ud. Man vidste, at der i nærheden af den havde været en helligkilde, og der eksisterede et regnskab fra 1844, hvoraf det fremgik, at der var blevet ofret 12 skilling til kildeblokken.

Man havde naturligvis det stille håb, at kilden kom for dagen samtidig med, at dammen rensedes op, og håbet blev ikke gjort til skamme: Man stødte på fire svære egestolper mellem hvilke der havde siddet brædder indfalsede. Det var utvivlsomt kilden.

Da man gravede ud blev der fundet potteskår, rester af træøser, og nogle mønter, hvoraf den yngste bar Frederik VII's kontrafeje. Man mener, at kilden har været søgt indtil omkring 1870 og derefter var gået i glemmebogen.

Fundet af en hel del messingknappenåle gav først anledning til undren, men så opdagedes det, at de havde siddet i bandager, som

var blevet ofrede til kilden som tak for helbredelse. Resten af bandagerne var forlængst gået til.

Møllen brændte ned for nogle år siden, men dammen og kilden er der endnu, og dens vand skal være ganske usædvanlig velsmagende. Hvis nogen har lyst til at prøve dens lægende kræfter, så skal de ifølge traditionen gå til kilden Valborg nat - natten til d. 1. maj - eller sct. Hans nat og drikke af vandet. Det skal ske af et helt nyt kar af lertøj eller træ, og det skal bagefter ofres til kilden.

Skaarupgaard 98. (C2 på kortet)

Dobbeltgænger.

Skaarupgaard ejedes engang af en greve, han skulle giftes, og kørte med sin brud til kirke i en karet med fire for. Da de kom til Brudesøbakke, hvor vejen til Feldballe gik over, blev hestene sky, drejede til siden og styrtede ned af en stejl skrænt mod et dybt vandhul nedenfor. Her druknede greven og hans brud.

Om en herremand på Skaarupgaard fortælles, at han var dobbeltgænger og kunne vise sig flere steder på een gang. Da han døde og skulle begraves, blev ligkisten sat op på en vogn, og kuskens sagde: »Så kører vi da i Guds navn«. - Men det gjorde de ikke, for det var umuligt at drive hestene af stedet. Nu måtte herremandens gamle kusk til; han satte sig på bukken og råbte til bæsterne: »Gå for Satan!« Og så gik de, samtidig dukkede der imidlertid en sort hund op, som fulgte vognen lige til kirken.

Og nu tog det til at spøge på Skaarupgaard: Hver nat kom herremanden kørende med firspand og skulle gennem porten, der følgelig ikke kunne holdes lukket. En karl, som nogle gange forsøgte at spærre spøgelsesvejen, blev klemt ihjel af det.

Der stod en fløjstang for hver ende af Skaarupgaards store lade, og engang væddede to karle om, hvem der hurtigst kunne løbe ladens længde; den ene skulle løbe på jorden, den anden på tagryggen. De startede, men han på taget løb så hastigt, at han ikke kunne standse, han væltede fløjstangen og styrtede ned. Til alt held stod ladefogeden, som var en bomstærk mand, netop ved ladegav-

len. Han greb karlen, og denne havde endda været så hurtig, at han kom til jorden, inden den anden nåede frem.

Ved juletid er der kattespøgelse i køkkenet. Man hører dem hvæse og sprutte, og det lyder somom de hvæsser kratterne på gulvplankerne.

Skaarupgaard nord for Aarhus ejedes i 1520 af Kronen. Der fandtes da et voldsted kaldet Ommestruphøj. I 1678 flyttedes gården til den nuværende plads, og 1770 opførtes bindingsværkshovedbygningen og ladegård.

Sophiendal og Veng Kirke

99. (B2 på kortet)

Om ligkørsel og undergående alterklæde.

Engang hed Sophiendal Veng Kloster og tilhørte nonner af Benediktiner-Ordenen. De måtte aldrig se dagens lys, og når de skulle over til den nærliggende kirke, skete det via en underjordisk løngang. Flere gange senere er folk under gravearbejder stødt på gangen, og nogle har prøvet at gå ned i den, men der var en så uudholdelig stank, at de snart fik nok og vendte tilbage.

I alteret er der et relikviegemme, som bl.a. skal rumme en splint af Kristi kors. Der ligger også nogle klude, deriblandt en rød, og den stammer nok fra et prægtigt alterklæde, som nonnerne engang lavede til kirken. Det hed sig, at så længe, det lå på alteret, ville der aldrig komme hverken pest eller andre alvorlige smitsomme sygdomme til egnen.

En tid lang lå alterklædet på plads. Efterhånden blev det lidt mørkt hist og her, og så fandt menigheden ud af, at man da i grunden var bedre tjent med et nyt, sort alterklæde. Et sådant blev anskaffet, og nonnernes røde klæde skaffedes af vejen.

Næppe var et år forløbet herefter, så blev egnen hjem søgt af en underlig pestagtig sygdom, der angreb både mennesker og dyr. Den udbrød i Veng by og mange dér døde af den. Knap så heftigt manifesterede den sig ude på bøndergårdene.

Nu kom folk i tanke om det røde alterklæde. Det blev i en hast

fundet frem og påny lagt hen i kirken på alteret under det nye sorte. Herefter stilnede sygdommen af, og der døde ikke flere. For at være på den sikre side, lagde man dog en stump af klædet ned i reliefigemmet, hvorfra det næppe nogensinde forsvinder.

Der var i ældre tid en stor klokke med en pragtfuld klang i Veng kirke, men den er nu forsvundet, hvilket skete på følgende måde: En dag, hvor der ringedes til gudstjeneste, og hele menigheden var forsamlet i kirken, brast ophænget pludselig, og klokken beskrev en elegant bue i luften for derpå at styrte ned i Veng Sø. Årsagen til, at den gjorde det, var, at mesteren under støbningen af den havde bandet og ført uhøvisk tale, hvilket simpelthen er noget at det værste, man overhovedet kan gøre, under støbningen af kirkeklokker, fordi de så ikke vil virke i det godes tjeneste.

På en grav på kirkegården er der en stor støbt figur af en liggende hund. En baronesse Rosenkrantz fra Sophiendal hviler der, og sagnet fortæller, at hendes hund, som hun havde elsket højt, hver morgen, når den havde fået sin mad, gik op på kirkegården og lagde sig på sin ejerindes grav, hvor den blev liggende hele dagen uanset årstiden og vejret. Søgte man at lukke den inde, gøede og kradsede den på døren, til den blev lukket ud, hvorefter den straks smuttede op på kirkegården. En skønne aften kom den ikke hjem, og da man så efter oppe på kirkegården, lå den på graven og var død. Det syntes baron Rosenkrantz var en så rørende adfærd, at han lod det trofaste dyr modellere efter og støbe i metal, så det kunne fortsætte dets vægen indtil dommens dag.

Alt i alt havde man på Sophiendal megen fornøjelse af det nære naboskab med Veng kirke: Før i tiden gik vejen til kirkegården igennem herresædets gårdsplads, og følgelig gik folk med ærinde til kirken også over gårdspladsen. Det kunne vel gå an, mente herremanden, men han tålte ikke at se, når de kom kørende med deres ligkister, og da slet ikke når sådant skete, medens han sad ved middagsmaden.

En liflig sommerdag var han just ved at spise, da et ligtog kom skridende forbi derude, og det fik raseriet til at vælte op i adelsmanden. Han lagde kniv og gaffel og strøg ellers ud på gårdspladsen med servietten om halsen. Ligtøget blev standset, og han forklarede folkene, at han fanden gale ham ikke ville have dem til at køre rundt i gården med deres forbandede lig.

Bønderne nikkede: Det forstod de da så godt. Derpå spændte

de hestene fra vognen, gik deres vej og lod vognen med kisten stå, hvor den stod. Det var som nævnt midt om sommeren, og da kisten havde stået der nogle dage, bredte der sig en uelskværdig atmosfære over Sophiendal. Godsejeren blev klar over, at det nok var mest hensigtsmæssigt, at han i en vis hast fik dæmpet sine følelser betydeligt ned. Han fik sendt bud til bønderne med besked om, at sådan var det da heller ikke ment. - Selvfølgelig måtte de så hjertens gerne køre over gårdspladsen også til begravelser. Bønderne takkede, mødte op påny, spændte for vognen og trak kisten op på kirkegården, hvor den nok blev jordet ret snart efter.

Sophiendal nord for Skanderborg var i det 12. århundrede et benediktinerkloster, og kirken er en frådstensbygning fra den tid. Da gården i 1536 kom under kronen, opførtes i stedet for klosterbygningerne en trefløjet bindingsværksgård. I 1768 fik gården, som før kaldtes Vengegaard, sit nuværende navn. I 1875-84, opførtes den meget pompøse hovedbygning i Rosenholm-stil ved arkitekt H.B. Storck for baron G.E. Rosenkrantz.

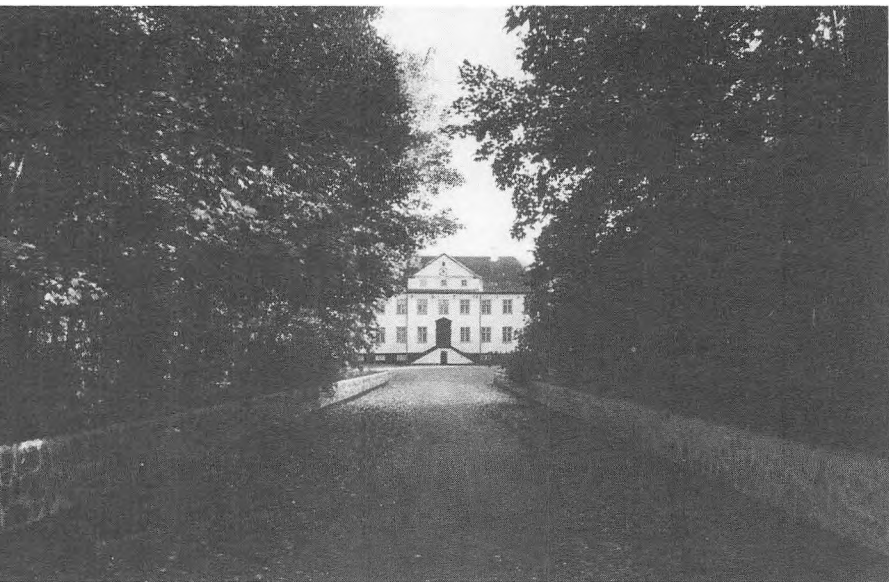
Stensballegaard 100. (B3 på kortet)

Griffenfeld bringer ulykke.

Før den nuværende hovedbygning rejstes på Stensballegaard, stod der en statelig borg, hvori en gammel ridder boede med sin datter og sine folk. Men en skønne dag kom der en ildsprudende drage og lagde sig om borgen. Den krævede hver dag et menneske, som den under velbehagelig smasken fortærede, og ofret blev udtaget ved lodtrækning. Tilsidst faldt loddet på ridderdatteren, og der blev stor sorg på borgen. Da meldte sig en ung mand, han tog kampen op mod dragen og havde virkelig held til at dræbe den; som løn for sin dåd fik han ridderdatteren til ægte, men på stedet, hvor dragens forgiftige blod randt, har der aldrig siden kunnet gro græs.

Det siges, at da Griffenfeld efter sin død i Tronhjem 1699 var ført til Vær Kirke, påkom der hans datter, Charlotte Amalie, der var gift med baron Frederik Krag til Stensballegaard, en heftig trang

Stensballegaard, hvor Griffenfeld's datter sad som godsejerfrue, og hvor der engang boede en grimme sær general.

til at se sin far. Hun formåede nogle enfoldige bønder til at gå med sig op i kirken og åbne kisten, men det var krænkelse af gravfreden, og alle bønderne blev slagne med en sot, hvoraf de snart efter døde.

Fra 1776 og til sin død i 1855 ejede kammerherre general Jens Krag-Juel-Vind-Arenfeldt Stensballegaard. Han var en original person, om hvem de særeste historier verserer.

Overfor sine undergivne var han streng og ofte urimelig, men han værdsatte stærke karle, som turde sætte ham på plads. En dag havde han lovet en mand af denne støbning et lag prygl, men manden tog ham uden videre snak og satte ham op i et af gårdens vandtrug. Dette begejstrede generalen, og siddende i truget tildelte han manden en tønde rug i stedet for den lovede dragt prygl.

Engang blev generalen uenig med en mecklenborger om en studehandel, og det gik så hårdt til, at de to besluttede at mødes på ærens mark - på pistoler. Mecklenborgeren sigtede længe og om-

hyggeligt, og det irriterede generalen, som brølede: »Skyd så, for helvede, det er da ingen stud, du skyder på«.

Skudet knaldede, og kuglen strejfede generalens bryst. Så trak han sin egen pistol op af støvleskaftet, sigtede og skød mecklenborgeren et nysseligt hul i benet.

På sine gamle dage agtede generalen sig en søndag til Vær Kirke for at overvære gudstjenesten; han ville stalde op i provstegården. Den gode herremand sad selv på bukken, og det skulle gå stærkt. Da han svingede ind gennem provstegårdens port, glemte han at dukke hovedet, med det resultat, at han kom til at stifte et lidt for nært bekendtskab med portbjælken. Han ramte hovedet mod den med en sådan kraft, at pandehuden blev flået af.

Generalen tabte imidlertid ikke besindelsen, og da lægen arrivere, spurgte han denne, hvad der vel var at stille op? »Tja, vi får vel trække kalotten på igen og sy den fast«, mente doktoren, men generalen må alligevel have fået sit knæk, for det varede ikke længe, førend han døde.

Ved midnatstid kører en herskabskarosse forspændt med fire mælkehvide heste ind på Stensballegaard, svinger op foran hovedindgangen og forsvinder. Det er generalen, som aflægger sin fordums besiddelse et lidet besøg.

Stensballegaard øst for Horsens kendes fra 1360erne. I 1582 opførtes en hovedbygning, der i 1692 erstattedes af den nu stående ved Ernst Brandenburg. Året efter kom en fornem bindingværks avlsgård til. Den blev delvis revet ned i 1927. I 1867 opførtes nordre tværfløj og i 1943 den søndre.

Stilling Sø 101. (C2 på kortet)

Skatten i Stilling Sø.

I Stilling sø nord for Skanderborg skal der i den vestlige ende ligge en vældig skat, hvorom er at berette:

Det var i krigstider, og krigskassen skulle transporteres fra Skanderborg slot til Aarhus. En afdeling danske ryttere eskorterede vognen med den jernbundne pengebøsse, og det gik rask afsted. Fjenderne havde imidlertid fået nys om, hvad der var på færde, og

ved Stilling angreb de transporten.

De var i stort overtal, og danskerne måtte snart indse, at de ikke skulle gøre sig håb om at komme igennem. De besluttede da, at krigskassen skulle modstanderne i hvert fald ikke få nogen glæde af, hvorfor de spændte hestene fra vognen og skubbede til den, så den rullede ned ad de stejle skrænter. Den kørte lige ud i søen og sank i det dybe vand.

Endnu ligger kassen på stedet, og vognen er der ligeledes, for en mand, der var ude at mede, fik en af fælgene på kroen. Han afmærkede stedet ved at sætte en bøjle ud, men da han vendte tilbage med passende redskaber til at hæve skatten, var bøjen forsvundet.

Store Refstrup 102. (A3 på kortet)

Fru Margrethe.

Det var Margrethe Bachmann, enken efter kancelliråd A.C. Paulsen, der i 1741 rejste Store Refstrups hovedbygning - så vidt man kan skønne med benyttelse af ældre murpartier. En streng og have-syg dame har hun været, og det er ikke de skønneste minder, man gemmer om hende på egnen.

Da hovedbygningen skulle opføres, akkorderede fru Margrethe med en murer. Han skulle på forhånd sige, hvor mange penge hele arbejdet ville koste, dem fik han og ikke een skilling mere. Men mureren forregnede sig, og han blev på det sidste så fattig, at han måtte bjærge sin føde fra gårdens svinetønde.

Endelig stod huset færdigt, som fru Margrethe ville have det, og den forarmede murer kunne gå ud og søge sig et bedre lønnet arbejde. Men idet han forlod Store Refstrup, vendte han sig og udtalte den forbandelse, at alle som fik gården ville forøde deres penge derpå og sælge den hurtigt eller dø i armod; en spådom, som i uhyggelig grad kom til at gå i opfyldelse.

Under byggeriet måtte bønderne køre ler og kalk i utrolige mængder, og det resulterede i, at de blev for trætte til også at klare det almindelige hoveri ordentligt. En dag kom en bonde fra Toft-høj således for sent på arbejde, og fru Margrethe lovede ham, at han samme aften skulle få sig et længere ridt på træhesten som tak for sin forsømmelighed.

Om eftermiddagen kørte fru en ud i engen for at se til høstfolkerne, de slog da kreds om hende med deres leer, river og forke og lovede, at der skulle ske hende en ulykke, om ikke hun lod Toftthøj-manden i fred. Fruen blev nok noget beklemt, men hun sagde, at hendes ord måtte stå ved magt; delinkventen skulle på træhesten om så det blot var for et øjeblik. Med dette lod bønderne sig stille tilfreds. Manden kom på træhesten, men straks derpå løftedes han ned igen, og under jubel slog bønderne torturinstrumentet i kvag.

Ifølge sagnet sikrede fru Margrethe sig nogle ribben fra den nærliggende kirkes benhus og indmurede dem i kælderens under Store Refstrup. Dette skulle beskytte huset mod ildsvåde(!) Se iøvrigt om indemurede under Haraldskær.

Margrethe Bachmann boede næppe på Refstrup til sin død. Hun giftede sig siden igen, og hendes nye mand solgte gården, men det har ikke forhindret hende i at spøge på gården, og det endda på en yderst bemærkelsesværdig måde: Hver gang, der kommer en ny frue, møder fru Margrethe op og tager hende i øjesyn; dernæst dukker hun op endnu to gange med nogen tids mellemrum, og er hun tilfreds med gårdens nye herskerinde og dennes måde at ordne tingene på, viser hun sig ikke mere. Er det derimod en dame, hun ikke billiger, begynder hun at spøge for alvor indtil den anden har fået nok og fortrækker. En nutidig ejers hustru havde besøg af Margrethe Bachmanns genfærd et par gange - den ene gang løb hun på hende i anretterværelset - men fru Margrethe har øjensynlig været godt tilfreds med hende, thi det er nu umindelige tider siden, hun har været på kontrol-visit.

Det er ikke godt at sige, om fru Margrethe er identisk med den hvide dame, som om natten skrider fra Gadbjerg kirke og ned til Store Refstrup, hvor hun går op i et gavlværelse og forsvinder, eller om den hændervridende, kædeklirrende sorte dame, man har set, er hendes skygge.

Forresten er der livlig færdsel på vejen fra kirken til herregården om natten, thi også en mand iført lang skødefrakke og trekantet hat vandrer stundom fra gården; det er oberstløjtnant Didrik Blome (d. 1700), en bondeplager af rang.

I 1785 blev kirken »restaureret« - ødelagt ville være et mere dækkende udtryk - og i samme anledning blev en række ligkister rummende støvet af Refstrups gamle ejere, sat ned i en fælles grav

på kirkegården. Medens et passende hul blev gravet, stod kisterne på rad på kirkegårdsdiget, da sagde en gammel bonde: »Ja, vidste man nu, hvem der var Blome, var det ikke for meget at hugge hovedet fra ham og sætte det på en stage!« - Han har uden tvivl været en populær herremand!

Claus Tommerup Henriksen ejede Refstrup, til han i året 1790 skødede den til sin søn; selv flyttede han med sin kone til en lille gård i Tommerup på Fyn, hvorfra han stammede. Han blev imidlertid stadig mere sær og indesluttet og hertil kom at han efterhånden slog sig på flasken. En dag, da han red omkring i en god rus, faldt han af hesten, men blev hængende med foden i den ene stigbøjle. Dyret blevt sky og sprængte afsted, og Tommerup blev slæbt til døde. Hans kone gik det lige så elendigt. Hun hængte sig i sit silketørklæde på en kødkrog i køkkenet.

Det kunne ikke undre folk på Refstrup-egnen, at det gamle her-
skab fik så ond en skæbne; det var nemlig Tommerup, der havde spoleret kirken: Han lod kirkeklokken støbe om, og sørgede ved samme lejlighed for, at der blev messing tilovers til en madklokke på gården og et strygejern til fru-
en; ud over dette afkortede han kirketårnet, pillede blyet af taget og erstattede det med tegl samt brød gravfreden ved at sløjfe adelskapperne. Endelig tillod han sig at ride ind i kirken og tilse arbejdet. Så svar en brøde gård ej ustraffet hen.

Som et kuriosum skal nævnes, at kirkeblyet solgtes til pottema-
gerne i Sorring, der kalcinerede det til glasur, og meget af det blandt samlere så attråede lertøj fra Sorring-værkstederne kan alt-
så takke Gadbjerg kirketag for den blanke skinnende overflade.

Blandt småsagnene fra Refstrup er følgende værd at bemærke: Hver julenat kører en af de gamle ejere ind på gårdspladsen i en kare med firspand for, men han dvæler aldrig ret længe på stedet, førend han atter kører bort. På gårdspladsen stod engang en manepæl, den trak en husjomfru op, men samme nat kom der et spøgelse og klemte hende, til hun mistede bevidstheden. Siden havde hun ofte krampeanfald. I skoven står en gammel eg, hvorunder der går spøgeri, som har tilknytning til Refstrup, uden at det dog vides hvordan, og endelig drager den sorte jæger eller Pal-

le Jæger i efterårsnætter fra Refstrup og ud over egnen med sine hunde.

Af det betydelige gods, St. Refstrup, står nu kun en enkelt fløj fra 1741 tilbage.

Stovgaard

103. (A3 på kortet)

Den hvide hest.

Medens R. Ingwersen (d. 1858) ejede Stovgaard, gik alfarvej gennem gårdspladsen; det var han ikke meget begejstret for, thi der var en evig færdsel, og hver nat gik der spøgeri: En hovedløs hvid hest over hvis ryg der hang en skikkelse, kom galoperende. Midt på gårdspladsen stoppede den op og forsvandt brat. Folk var ret sikre på, at det var genfærd efter et uopklaret mord.

Nu blev vejen lagt om, og Ingwersen satte et par svære porte op for gårdspladsen, men spøgeriet lod sig ikke standse; næste morgen fandtes portene splittet til pindebrænde. Man erstattede dem så med et lavt led, det kunne den hvide hest sætte over, og derfor fik det lov at blive stående.

Hver julenat løses alle Stovgaards kreaturer på gådefuld vis. Man mener, at det er en stor hund, som går rundt og binder tøjerne op, men næste morgen står dyrene atter på plads i deres båse.

Stovgaards ældste voldsted fra 1440, gik gerne under navnet »Røverkulen«, hvad det meget muligt også var. I 1600årene opførtes en ny hovedbygning, som i 1763 erstattedes med en i bindingsværk. 1844-46 ombyggedes hovedbygningen i grundmur.

Svejbæk

104. (B2 på kortet)

Drager på frierfærd.

I gamle dage skal der have været slemt med drager på Silkeborg-egnen. De holdt til i bakker og høje, hvor de fik tiden til at gå med

at vogte skatte og sådan noget. Kulsvierne, som havde deres virke i de vidtstrakte skove var nok dem, der mærkede mest til utyskerne, som ikke sjældent ganske spolerede deres arbejde.

Drager er gloende, og når de om natten flyver over himlen, kan man se, at de trækker en ildstribe efter sig.

Når nu handragerne kom flyvende oppe i den natmørke luft og så kulsviernes miler ligge og gløde og blinke dernede, troede de, at det var en yndig dragefrøken, som var landet dér og blot lå og ventede på dem.

Så susede handragerne ned, og da de ikke ser ret godt, begyndte de straks at kurtisere kulmilerne. De logrede med deres store skælledede haler og kom gerne til at sprede alle milerne, inden de blev klar over, at de havde taget fejl og fløj deres vej igen.

Ved Svejlbæk mellem Borresø og Julsø var dragerne særligt aktive, og man skal såmænd ikke forsværge, at der endnu gemmer sig en enkelt i skovene der omkring. Især i augustnætter skal man kunne se dem, og hvis der farer noget lysende over nattehimlen, skal man ikke uden videre tro, at det er et stjernesud, for det kan lige så gerne være en drage.

Søbygaard 105. (B2 på kortet)

Kampen med barnemorderskens genfærd.

Engang lå der soldater indkvarteret på Søbygaard, og en nat, da en af dem stod på vagt, kom genfærdet af en pige til ham og bad ham følge med hen til hovedbygningen. Da de kom derhen, tog hun en sten ud af muren og viste soldaten en skuffe, hvori der lå et barnelig. Hun ønskede, at han skulle begrave det på kirkegården inden næste aften, så skulle hun ikke komme mere, og han lovede at opfylde hendes ønske.

Soldaten tog nøje kending af stedet, og da dagen kom, ville han holde, hvad han havde lovet, men det var ham ikke muligt at finde det sted i muren, som han om aftenen havde afmærket så nøje. Han måtte da opgive det hele.

Næste aften havde han atter vagt, og skikkelsen kom til ham, på spørgsmålet om han havde jordet barnet, svarede han nej, og ville nok have forklaret sig nøjere, men i det samme for genfærdet

løs på ham, og han måtte kæmpe med det til dagen gryede. Det gik på samme måde de to efterfølgende nætter, men så kunne han ikke holde til mere, og klagede sin nød for officererne. Soldaten blev nu forflyttet til Tvilumgaard, men da han skulle have sin første vagt hér, kom genfærdet og ville kæmpe med ham. Det var heldigvis sidste gang, man så noget til hende, så kanhænde hun har fået en anden til at hjælpe sig.

Søbygaard ved Hammel nævnes i 1401, hvor der fandtes et voldsted. I 1608 opførtes en hovedbygning af grundmur med to tårne. Da Kronen overtog ejendommen i 1719, blev denne fløj revet ned. Den nuværende hovedbygning er fra 1810.

Tirsbæk

106. (B3 på kortet)

Den skønne, letsindige Maren.

Om Tirsbæks navn og oprindelse findes et par sagn:

Tyr eller Tiir var sværdets guddom, og i dalen hvor Tirsbækken vælder, var hans vi; her udførtes dans mellem sværd - en særlig kulthandling til hans ære - den dyrkes forresten endnu i det skotske højland. Man mener, at viet har haft plads netop hvor gården, som bærer bækkens og gudens navn, nu ligger. Det er vel ikke usandsynligt, at denne forklaring er nogenlunde i overensstemmelse med de faktiske forhold. Mere fantasifuld forekommer en version, der omtaler pletten som Thyra Danebods badested og lader hende være anledning til navnet.

I de ældste tider var der ingen jord til Tirsbæk, men så aftalte hr. Ove Lunge (d. 1540) med bønderne i Engom sogn, at han skulle have så meget af deres jord, som han kunne ride ind med et dag-gammelt fæl, medens præsten stod på prædikestolen en søndag formiddag. Bønderne grinede fedt i skægget over herremandens tåbelighed; de vidste jo ikke, at han var gået i kompagniskab med Fanden. Resultatet blev forfærdeligt for de arme bønder: Føllet fløj afsted som en fugl med herremanden på ryggen, og ydermere havde Fanden stillet et par sorte helvedessvin til disposition, de løb efter og rodede jorden op i diger og grøfter, så der ingen mis-

forståelser skulle blive.

En bonde, som ikke var gået i kirke, stillede sig i vejen for det sælsomme tog med sin økse, og Lunge måtte bøje af, thi mod stål kan det onde ikke gå. Derfor blev der på stedet et skarpt knæk i skellet. Bonden løb nu alt hvad han kunne til kirken, hvor han uden videre snak trak præsten ned fra prædikestolen. På den måde fik de Engom bønder dog reddet en del af deres jorder.

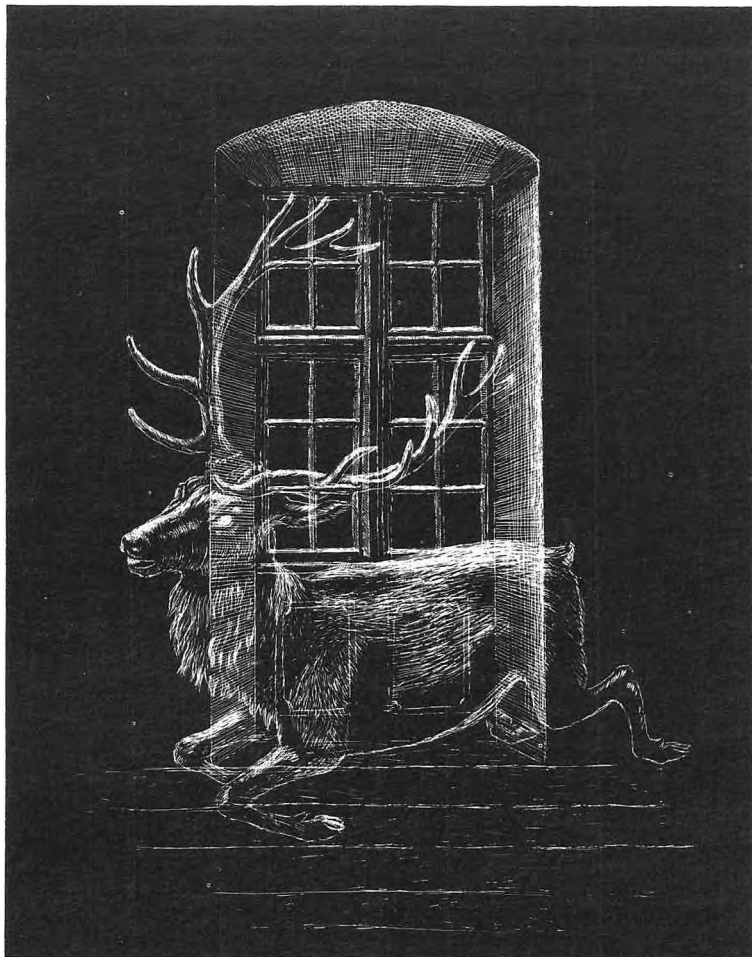
Godt havde bønderne det aldrig under Ove Lunges regimente, det gik ustandselig tilbage for dem, og de i Bredballe sank efterhånden ned i den dybeste armod. Den slags brød herremanden sig ikke om at have for øje; derfor anlagde han »Ove Lunges Vej« som endnu er kendelig, og som førte øst og nord om Bredballe, så han kunne køre udenom elendigheden.

Sagnene om familien Linde's æventyrlige kommen til penge er beskrevet under Kærgaardsholm, hvorimod den sørgelige affære vedrørende Christen Linde's (d. 1756) ægteskab med hønsepigen Maren Loss (d. 1778) samt hendes senere forbindelse med ridefogeden Jørgen Hvass (d. 1781) bør placeres under Tirsbæk:

Den små Maren var berømt for sin skønhed, og dum var hun ej heller; hun var efterhånden avanceret til husholderske hos Christen's far, Niels Linde (d. 1746). Efter sigende vogtede hun ikke alt for nidkært på sin dyd, når det gjaldt husets herre, og ej heller hans meget svagt begavede søn havde hun hjerte til at afvise med kulde. Da Niels Linde var død, ville Christen derfor med vold og magt giftes med hende. Nok rejste hans familie skandaleproces, men efter en landsretsdom, hvor hun svor på at have levet renfærdigt, fik han gennemført sit forehavende.

Nu var Christen's tåbelighed virkelig temmelig massiv, og i længden var det ikke Maren muligt at nøjes med hans selskab, hun forlystede sig derfor ret kraftigt med andre unge herrer, og det gik så vidt, at selv gemalen blev klar over uregelmæssighederne. Parret flyttede derfor fra det centralt beliggende Tirsbæk til det mere afsides Kærgaardsholm, men dispositionen viste sig at være den slettest tænkelige, thi på Kærgaardsholm var der en ung ridefoged, et flot stykke mandfolk, som hed Jørgen Hvass, og det varede ikke længe, inden den unge frue og han havde indledt en forbindelse til fælles behagelighed og adspredelse. En tid gik det godt, men omsider faldt skællene fra Linde's øjne, og da »be-

Tirsbæk har en spøgelsehjort løbende på gangene.

mægtigede raseriet sig ham i den grad, at han låsede døren, greb sin kone i halsen og forsøgte at kvæle hende. På hendes skrig ilede elskeren til, sprængte døren, kastede sin herre hen i en krog og bar den afmægtige ud. Christen Linde lod en hest opsadle og red straks til Tirsbæk«.

Man mener, at Maren Loss og Jørgen Hvass snart derpå fulgte

efter til Tirsbæk - vel for at undgå en skandaleaffære, der kunne få vidtrækkende konsekvenser. Den skinsyge Linde havde planer om at dræbe Hvass, men Maren Loss kom ham i forkøbet; hun drev gemalen et firetommersøm dybt i hovedet, medens han sov, og deraf døde han noget efter.

(Det skal understreges, at der ikke findes historiske beviser for ret meget af det her gengivne, det meste er folkesnak - slet og ret - og sværter sikkert Maren Loss kraftigere til, end forsvarligt er.)

Da Maren Loss døde, kom hun til at gå igen på Tirsbæk, hvor man hører hende sukke og klage over sine svare synder; også ved et gammelt træ, Maren Loss Bøg, viser hun sig, thi dér holdt hun stævnemøder med Jørgen Hvass. Iøvrigt er det værd at notere, at denne bøg aldrig må fældes, thi så brænder Tirsbæk.

Jørgen Hvass, som efter Linde's død giftede sig med enken, lod sig siden adle under navnet Hvass de Lindenpalm. Han var ikke så lidt af en ødeland og solgte mange af de godser, han havde tilgiftet sig. Tilsidst overlod han Tirsbæk til sin svigersøn, brigadér William Halling, men han solgte den ikke, som sagnet siger.

Hvass elskede god mad i rigelige mængder, og han skyllede den helst ned med ypperlig vin, hvis han da ikke afvekslede med øl og brændevin. På grund af denne ihærdige dyrken bordets glæder, antog hans korpus efterhånden et omfang, som gjorde det ubekvemt for ham at gå, han tilbragte derfor sine senere år i en rullestol i en stue. Ved hjælp af et reb trak han sig skiftevis fra en velfyldt skænk hen til vinduet og tilbage igen.

Mange gange var Hvass' økonomiske forhold ret anstrengte, og han forsøgte bl.a. at skaffe sig penge ved at skamhugge godsernes skove. En dag kom der forstligt eftersyn, hvilket ikke var heldigt for herremandens vanrøgtede skove, men han opholdt kontrollanterne en dags tid ved at traktere rigeligt på mad og drikke, og i mellemtiden fik han sine bønder til at hugge en mængde grene af og stikke dem i jorden, så det så ud som nyplantninger.

Om brigadér William Halling (d. 1796), er der mange sagn at berette, men de findes anført under hans hovedsæde, Dronninglund, samt under Williamsborg. Blot skal det nævnes, at bønderne var henrykte, da han i 1776 solgte Tirsbæk, thi værre bondeplager end ham, skulle man lede længe efter.

Der går meget spøgeri på Tirsbæk, og gården har vist eneret på noget så særpræget som en gengangerhjort, den viser sig i vestfløjen, hvor den løber på den lange gang. Måske er det rådyret, som ved at springe over vejen, da Christine Hvass de Lindenpalm kom ridende, skræmte hendes hest, så hun styrtede med den, brækkede sit ben og blev halt resten af sine dage.

En hvid - nogle siger en grå - dame (kan det være Maren Loss?) vandrer om natten over broen og gården og ind i et værelse bag tårnet, hvor man ser hende stå og svøbe et nyfødt barn. Denne dame viste sig også, da tyske tropper i 1864 var indkvarteret på Tirsbæk. Hver aften gik hun over broen, hvorefter hun på gådefuld vis forsvandt. Tyskerne, som mente, hun var en spion, påtalte forholdet overfor godsejeren og sagde, at næste gang, skikkelsen viste sig, blev der skudt på den. Næste aften kom damen igen, skildvakterne råbte hende an, men hun standsede ikke, og så skød de. - Det turde næsten være overflødigt at bemærke, at kuglerne fløjtede lukt igennem hende uden at genere det bitterste, hvorimod soldaterne panikslagne smed deres våben og greb til harens gevær.

Godsejer Henrik Algreen-Ussing har fortalt mig følgende oplevelse med, hvad han mener må have været Tirsbæks grå dame:

»Medens min svigermors mor, kammerherreinde Astrid Elisabeth Neergaard endnu levede og ejede Tirsbæk, boede min kone og jeg på avlsgården. Jeg plejede da hver aften at gå over på hovedbygningen med avisen, og så fik kammerherreinden og jeg os en lille passiar. Vi sad altid i stuen bag forstuen.

Da kammerherreinden var død, blev vi boende på avlsgården, medens boet blev gjort op, men jeg gik fortsat hver aften en tur på hovedbygningen for at se, om alt stod vel til og plejede at sætte mig lidt i stuen, hvor vi altid sad, for at fundere en kende over tilværelsen.

En aften havde vi været til sølvbryllup, hvor jeg iøvrigt netop havde siddet og talt spøgerier med godsejer fru Glud fra Jensgaard. Det var ret sent, da vi kom hjem til Tirsbæk, men jeg ville alligevel ikke afstå fra min sædvanlige runde, og satte mig da også en stund i min stol for at nyde stilheden i det gamle hus.

Pludselig ramtes jeg af et ret kraftigt, iskoldt pust, og det stod mig klart, at det ældre ægtepar, som passede huset, måtte have glemt at lukke et vindue eller en dør udtil, så jeg rejste mig promp-

te for at undersøge sagen. - Alle vinduer og døre var lukkede, og der var intet sted, hvorfra pustet kunne være kommet.

Jeg begreb ikke en smule af det og satte mig igen i stolen, da det samme gentog sig. Det var så koldt, at det var direkte ubehageligt, og endnu en gang rejste jeg mig for at undersøge, om det måske var et vindue, der stod og smækkede, dog kun for at finde, at der var sat hasper på alle vinduer.

Knap havde jeg sat mig, før pustet kom igen for tredje gang, og nu koldere end nogensinde. Da var jeg nødt til at erkende, at det ikke kunne have nogen naturlig årsag, så jeg hilste høfligt: »God-aften, grå Dame!« At det var hende, var jeg ikke i tvivl om, for hun skal så ofte gå rundt i huset ved nattetide, men jeg har nu ikke mødt hende siden«.

I et kvistværelse går herskabet ind hver nytårsnat - ellers aldrig - og de skifter da betrækket på en pude, som ligger på en stol. Undlades dette, bliver der uro på gården og stridigheder blandt folkene. Tillige høres fra værelset et barn klynke.

Et gæsteværelse kan ikke bruges, fordi noget spøgeri derinde smider gæsterne ud midt om natten. En modig mand, som engang på trods af alle advarsler insisterede på at sove der, blev næste morgen fundet på en bænk i parken - ganske fortumlet.

Det er en henrivende dal, Tirsbæk ligger i, og den smagfulde park opmuntrer til spadsereture, blot bør man ikke om natten sværme i alleen, der fører ned til fjorden, thi hér er et eller andet skidteri på færde. Bærer man en lygte med et levende lys, bliver flammen mindre og mindre alt eftersom man nærmer sig stedet, hvor den gamle teglbrænderovn engang stod, og samtidig fornemmes et kraftigt pres mod ryg og bryst. Først når stedet er passeret, vokser lysets flamme påny, og trykket fortager sig.

På Tirsbæk skulle de engang ved juletid bruge et par sølvlysestager, som en sølvsmed i Vejle forfærdigede og sendte sin svend ud med. Af sikkerhedsgrunde tog svenden sin store danske hund med, thi der huserede netop en røverbande i Tirsbæk-skovene.

På vejen mødte de en mand, der bar en svær skovhuggerøkse over skulderen. Han spurgte, hvor svenden agtede sig hen, og hvad han havde i sin kurv. Svenden viste ham stagerne og fortalte, at de skulle til Tirsbæk. I det samme vendte manden sig og kløvede hundens hoved med sin økse: »Er du ikke bange, for nu kom-

mer turen til dig?» spurgte han svenden. Jo, det var denne naturligvis, men mest fordi han havde lavet så mange skarnsstreger i sit liv og nu ikke kunne nå at sone dem; han havde således gjort en mængde falske penge af sølv, der var stjålet fra mesteren. Den slags straffedes normalt med, at forbryderen fik højre hånd hugget af, derfor bad han, som sit sidste ønske, om at få hånden hugget af inden hovedet, thi så mente han, at han hinsides kunne opnå tilgivelse.

Røveren rystede på hovedet, men han ville ikke nægte at opfylde den mærkelige begæring, og sammen med svenden gik han hen til en træstub, hvor den unge mand lagde hånden op. Røveren løftede øksen og lod den af al kraft suse ned mod stubben, men i det samme trak den anden hånden til sig og kastede sig over forbryderen, han fik godt tag i struben og klemte til, så fyren mistede bevidstheden; så fandt han hundelænken, der lå i kurven, frem og bandt ved hjælp af den og sine hosebånd røveren, så han ikke kunne røre sig.

Sølvsmiden benede nu ned til Tirsbæk, og herremanden rykkede ud med folk og vogn. Røveren lå endnu på stedet, han blev slængt på vognen og kørt til Vejle, hvor man overgav ham til myndighederne.

Da man endevendte røverens lommer, fandt man en lille kunstfærdig fløjte, som man regnede ud måtte være til at kalde røverbanden sammen med. En afdeling soldater blev sendt ud i skoven, og en af dem blæste i fløjten, som gav en høj, pibende lyd.

Kort efter raslede løvet, og visne grene knækkede - det var resten af banden, der kom anstigende; de troede åbenbart, at deres fælle havde gjort et særligt fedt kup, eller at han var i fare. De blev noget overraskede da de så, at det var soldater, der var mødt op, men inden de kunne nå at salvare sig, blev de taget til fange.

Der gjordes kort proces med røverne, de halshuggedes, og deres hoveder indsattes i Vejle kirkemur, hvor de sidder endnu, såfremt ingen da har fjernet dem.

Tirsbæk ved Vejle kendes som herregård tilbage til 1400årenes begyndelse. I 1550 opførte Iver Lunge en firefløjet hovedbygning af hvilken de tre fløje endnu står. Der tilføjedes i 1577 et trappetårn, men ellers står de tre fløje, der er af sengotisk karakter sikkert nogenlunde som dengang.

Tvilumgaard

107. (B2 på kortet)

Den hovedløse tyr.

På Tvilumgaard har det forhen spøgt slemt. Folk blev forulempet af en hovedløs tyr, og det blev så galt, at man måtte have en klog mand til at mane den ned. Han klarede det også udmærket, men tyren fik dog tilføjet ham en skade, så han kom til at halte resten af sine dage; det skyldtes, at en karl var nysgerrig og kiggede ud af et vindue, for at se, hvad der skete, der må nemlig aldrig være tilskuere til sådanne handlinger.

Fra Tvilumgaard svæver tre jomfruer hver nat til Asmild.

Tvilumgaard nord for Silkeborg var omkring 1250 et augustinerkloster. I 1536 overgik det til Kronen, og i 1586 opførtes et jagthus kaldet »Kongehuset«. Det var af bindingsværk og blev i 1631 revet ned. Den nuværende hovedbygning er fra 1870'erne.

Tyrrestrup

108. (B3 på kortet)

Per Yws som fór til helvede.

Rigråd Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup (d. 1548), opnåede en sørgelig berømmelse, han er identisk med sagnets berygtede kirkeødelægger, Peer Yws, og hans bortgang fra denne verden blev både dramatisk og fantastisk.

Man vil vide, at Peer Yws nedrev ikke mindre end 18 kirker, og da hans svigerfar (Giord Drefeld) bebrejdede ham dette, blev han så vred, at han ville skyde ham, først forsøgte han sig en juleaften og fyrede gennem vinduet til stuen, hvor den gamle sad og spiste nadver, denne gang ramte han ikke, men han forsøgte påny lykken nytårsaften, og da ramte han virkelig, så svigerfaderen døde. Andre siger, at det var sin egen far, Peer Yws ombragte på denne måde, og det turde altsammen være pure opspind.

At Peer Yws stod i pagt med den onde selv, fik man bevis for engang, da han fik lov til på et daggammelt fæl at ride jord ind til Tyrrestrup, medens præsten stod på prædikestolen i Søvind kirke søndag formiddag, thi føllet sprængte afsted hurtigere end nogen

Tyrrestrup, hvor Fanden engang tog Per Yws og ved en senere lejlighed i en anden skikkelse nær havde taget gården med.

voksen hest, og man måtte bremse præstens prædiken i utide for at begrænse følgerne af indridningen mest muligt.

Det kunne ikke gå anderledes end at Fanden tilsidst hentede Peer Yws, og det gik voldsomt til; over Tyrrestrup mark tabte herremanden den ene tøffel, og han sprællede, så Fanden blev ganske træt deraf, og måtte sætte sig til hvile i mæsten af et skib, der lå i Horsens fjord.

Nu er Fanden en tung person, og Peer Yws har antagelig heller ikke hørt til de lette, for skibet begyndte at synke, og skipperen, som jo ikke anede at der sad så store folk i hans skibsmast, kløede

sig undrende i nakken og udbød: »Hvad nu?« Da klynkede herremanden deroppe: »Peer Yws, Peer Yws«.

Da skipperen blev klar over, hvordan det var fat, var han ikke sen til at hente salmebogen frem, og han og besætningen tog til at bede og synge, så Fanden stak klørne i ørene, og et øjeblik efter lettede han med herremanden under armen, men inden han fløj bort på sine flagermusevinger, jublede han:

»Te høls, te hels te hekkenfels
mæ Peer Yws, mæ Peer Yws,
den grou synner, den grouselig herre!«

For at dække over skandalen, der var overgået familien, blev Peer Yws' kiste fyldt med sten og begravet i Søvind Kirke, som havde den virkelig rummet ham. Måske er det Peer Yws, der undertiden får udgangstilladelse fra helvede og kører tilbage til Tyrrestrup i en karet med fire sorte heste for.

Heldigvis har Peder Ebbesen Galt også sat sig et lidt lysere minde på egnen, nemlig de aldeles fortrinlige pærer, som han indførte, og som stadig kendes under navnet »Peder Galtes pærer«.

Der har været meget spøgeri på Tyrrestrup. En herremand er manet ned i en eng vest for gården, og på hovedbygningen, som nu er det eneste der resterer af det store, gamle anlæg, går en grå dame omkring. Det er ikke længe siden, man sidst har set hende, og især i et hjørneværelse mod sydøst er hun meget aktiv. Gårdens tidligere ejer admiral Adam Helnes, der frelst Tyrrestrups hovedbygning fra forfald og ødelæggelse, har sagt, at i det værelse følte han, at han aldrig var alene.

Tyrrestrup øst for Horsens ejedes ca. 1500 af Peder Galt, der på voldstedet opførte en trefløjet borggård. I 1720 ombyggedes den i bindingsværk men med brug af de gamle fundamenter. Den fornemme bindingsværksladegård fra 1749 blev i 1937 revet ned.

Tyrstrup præstegård 109. (A4 på kortet)

En urolig indkørsel.

Med dens imponerende bullade fra svenskekrigenes tid er Tyr-

Tyrstrup præstegårds prægtige bullade er landets største, men der er ikke godt at færdes ved nattetid, for både en hund og en hængt mand søger.

strup præstegård ved Christiansfeld et vidunderligt sted, men rigtig roligt er der aldrig om natten. Nogle af de gamle præster har åbenbart ikke været helt som de burde, så det pusler hist og her, når mørket er faldet på.

Således løber der omkring gården en stor sort hund med gloende øjne og flammende flab, og den skal være ret uhyggelig at møde. Langt værre kan det dog være at passere porten ind til gårdspladsen, thi hér hængte en mand sig engang i en af loftsbjælkerne, og selvom det er mange herrens år siden, han blev skåret ned, er sene nattevandrere blevet ramt af en sort skikkelse, der hænger midt i porten og dingler frem og tilbage.

Ulstrup 110. (B1 på kortet)

Skatten der forsvandt.

Ulstrup er Skeel'ernes gamle herresæde, og det er dem, der har givet den sine sagn. Over portalen sidder deres våben, hvis hjelmtegn er to svanehoveder på lange halse. Deres næb bider i en guld-ring med blå sten. Herom fortæller et naivt sagn:

En pige, som tjente på Ulstrup, blev mistænkt for at have stjålet en kostbar ring, der var forsvundet. Selvom hun bedyrede sin uskyld, blev hun indemuret på gården, hvor hun iøvrigt endnu skal gå igen.

Nogen tid efter blev en af voldgravens svaner slagtet for at ende på herremandens bord i stegt tilstand, og da man sprættede dens mave op, kom den savnede ring til syne. Som et minde om sin uheldige fejltagelse, anbragte herremanden svanerne med ringen på sin hjelm. - Trist bare, at Skeel'erne havde svanerne som hjelmtegn længe inden de byggede Ulstrup.

Fra Skeel'ernes ældste tid på gården stammer efter sigende et spøgeri, der finder sted den første torsdag i hver måned. Om natten hører man lystig tale, musik og støj som af folk der danser, i et værelse i sydfløjen. Efterhånden taber støjen sig imidlertid, og man hører nu kun to mænd kæmpe i det søndre tårn. Det ender med, at den ene bliver stukket ned, og så bliver alt stille.

Baggrunden for spøgeriet skal være, at to adelsmænd engang

Scheel'ernes Ulstrup, hvor en natlig tvekamp finder sted.

forelskede sig i den samme pige og kæmpede om hende. Den ene blev dræbt, og hvor hans blod randt, fremkom en plet, der aldrig siden har kunnet fjernes.

Om greve Christen Scheel (d. 1771), der ejede Ulstrup og var gesandt i Sct. Petersborg ved Katarina II's hof, fortæller sagnet, at han blev ombragt ved hjælp af gift af kejserindens elsker, fyrst Orloff. Grunden hertil var, at Orloff frygtede, at den elegante, smukke og belevne danske greve, som kejserinden var særdeles interesseret i, skulle gøre ham rangen som førsteelsker stridig.

Ellers er det hovedsagelig om gesandtens søn, den ødsle greve Jørgen Scheel (d. 1825), sagnene fortæller: Det lykkedes ham gennem sin noget vidtløftige livsførelse at formøble så betydelige dele af den Scheel'ske familieformue, at Ulstrup måtte sælges, og han til sidst gik helt fallit.

Katastrofen kunne imidlertid være undgået, og herom fortælles

Ulstrup's prægtige portal. I porthvælvet var engang en stor skat skjult, men den kom ikke i de rette hænder.

et sælsomt sagn, der givetvis rummer en ikke uvæsentlig portion sandhed:

På en tid, da greven var bortrejst, kom forstråd Jens Bang - det har været omkring 1815-17 - i forretninger til Ulstrup, hvor han overnattede i det grønne værelse. Han drømte hér, at en dame i gammeldags dragt viste sig for ham; hun fortalte, at hun var Skeel'ernes stammoder, og at hun i sin tid havde indemuret en pengeskat på gården for det tilfælde, at familien skulle komme i dybeste nød. Man skulle derfor slå hul på murværket over porten, og tre fremtrædende sten ville vise hvor. I et hulrum ville man finde et skrin, som skulle overgives til greven.

Forundret over drømmen betroede Bang den næste morgen til forvalteren i husbestyrerindens påhør og forlod derpå gården. Da han passerede porten, vendte han sig og så, at der virkelig ragede tre sten frem. Mærkeligt nok foretog Bang sig intet, og han glemte efterhånden drømmen, dog blev han snart igen mindet om den, da han fra greve Scheel modtog et brev, hvori denne udbad sig en forklaring på, hvad Bang havde drømt, thi Scheel bar om halsen en lille guldnøgle i en kæde, han havde fået den af sin bedstemor, uden imidlertid at blive orienteret om, hvortil den passede. Husbestyrerinden på Ulstrup havde fortalt om Bang's drøm.

Muren blev nu opbrudt ved de tre sten, men det var tydeligt, at der fornylig havde været andre på færde. Rummet blev godt nok fundet - det var tomt.

Ikke længe efter tog forvalteren på Ulstrup sin afsked og købte i stedet en herregård, og en murer fra Randers, som ikke før havde haft salt til et æg, var med eet blevet en velsiteret mand.

At man virkelig har søgt efter en skat, fremgår af visse anmærkninger som den kommission, der skulle søge at redde stumperne af Scheel's formue, har gjort.

Når det fortælles, at greve Jørgens søster, comtesse Juliane Marie, døde d. 3. marts 1835, da hendes gamle hjem ved auktion bortsolgtes af statskassen, er dette ikke helt rigtigt. Hun sank godt nok bevidstløs om, da hammeren faldt, men døde først fire dage senere.

En af de gamle grever spøger i en hunds skikkelse, han løber hver nat fra Ulstrup gennem Randers og ned til Gammel Estrup.

De to sandstenskrigere, som er at se på Ulstrups prægtige portal, blev af egnens befolkning udnævnt til at være Niels Ebbesen og den kullede greve.

I Ulstrups have står den berømte runesten, Grøndalsstenen, det var meningen, at den skulle have været anbragt i fundamentet, men man kunne ikke få den lempet ind, hvor megen umage, man end gjorde sig. Allerede i 1503 så en munk stenen og udlagde den tekst, der stod med kobberbogstaver (!) således: »Kirker skulle blive til fangetårne, skalke skulle trives, ædlinge fordrives, danske mænd vorde ugæve og fange tyske sæder, herremænd skulle blive købmænd, præster til bønder og bønder til vidundere«.

Lidt mere nøjternt oversat står der at læse: »Tord rejste denne sten efter sine skippere Tore og Tove«.

Ulstrup øst for Bjerringbro kendes i 1300årene. I begyndelsen af 1400tallet nedlægges hovedgården, men den genoprettes i 1580. 1590 opføres en toetages nordfløj. 1615-17 en enetages portfløj, toetages fløje mod syd og vest, hjørnetårne - sikkert i alle gårdens yderhjørner og trappetårne. 1754 nedrives vestfløjen og overdelen tages af nordfløjen med undtagelse af det østligste parti, der får lov at fremtræde som en pavillon. 1765-67 fjernes trappetårnet fra sydfløjen. - Man troede længe, at Ulstrup kun havde nået at blive en torso og aldrig et færdigt symmetrisk anlæg. Senere undersøgelser har sandsynliggjort, at det blev færdigt og var symmetrisk.

Urup

111. (B3 på kortet)

Den liderlige greve.

Peder Skram's Urup skal efter sagnet have knejst med syv spir, men man måtte siden tage dem af, fordi grunden ikke kunne bære vægten. Urup er nemlig bygget på en vældgunge, og den skal da også synke en julenat.

I det hele taget er midvinteren en urolig tid på den gamle gård, thi nytårsnat kommer Peder Skram kørende med sin karet, og folk, der møder den, gør klogt i at komme til side, ellers kører han dem over. Karetten ruller op foran hoveddøren, og her forsvinder

Peder Skrams Urup. Engang et vældigt herresæde med tårn og tinde.

spøgeriet brat.

Da Peder Skram døde i 1581, blev han begravet i Østbirk Kirke, og herfra blev han i forrige århundrede fjernet og uden kiste væltet i en kalkkule på kirkegården. Visselig en pietetsfuld behandling af en af Danmarks store søhelte! Hans lig var utroligt velbevaret, og der var almindelig sammenstimlen af glanende godfolk om kulen. Præsten skulle også give sit besyv med: »En skulle næsten tro, at han var levende«, sagde han uden dog af den grund at føle sig foranlediget til at give admiralens jordiske rester en mere sømmelig begravelse.

Fra Urup, som fra så mange andre herregårde, kendes sagnet om den hovmodige adelsfrøken - efter sigende af Skram-slægten, der kastede sin guldring ud af vinduet og ned i voldgraven med en bemærkning om, at så vist som hun aldrig så den ring igen, ville hendes rigdom ejheller nogensinde få ende. - Dog, en fisk havde snappet ringen, og da den blev fanget, fik hun ringen tilbage. Hun kom også til at dø under usle kår efter i en årrække at have måttet tigge til livets ophold.

Hvem »grev Jørgen« på Urup er, er ikke godt at sige, men om

ham fortæller folk, at han var en slet og liderlig rad. Hver nat røvede han en jomfru på egnen, thi han udholdt ikke at ligge hos den samme kvinde to nætter i træk. Når morgenen så gryede, smed han den stakkels pige i voldgraven, hun kunne da selv om, hvordan hun ville redde sig i land.

Engang fandt greven ud af, at han ville gifte sig. Han havde udset sig en smuk jomfru fra Vengegaard (Sophiendal), hun var eneste datter af en rig enke, og frieriet skulle foregå med manér. Greven lod sin hest beslå med guldsko, og ledsaget af et stort følge red han afsted til Vengegaard. Han mødte den rige enke ved borgeledet og anholdt om hendes datters hånd, men hun svarede ham hånligt, at en så liderlig person skulle hendes datter aldrig få. Grev Jørgen undsagde hende, men hun var ham for snedig, thi hun overtalte nogle af sine slægtninge til at spille terninger med greven, og de terninger, der brugtes, var falske. En hel nat spilledes der, og da dagen gryede, havde grev Jørgen tabt alt, hvad han ejede, efter sigende syv herregårde foruden Urup.

I Urups kælder er en søjle, hvori en kvinde står indemuret, og hvis nogen mand efter mørkets frembrud vover sig ind i denne kælder, omfavner hendes genfærd ham så hæftigt, at det næsten klemmer livet af ham. Fra et andet kælderrum høres kæderaslen, og på gården skal være set en stor sort kat, for hvem alle døre af sig selv springer op.

En skytte på Urup havde friskud, og han var så skrap, at han kunne kalde alt det vildt, han agtede at skyde, til sig.

Urup er kendt fra midten af 1400årene. I 1545 opfører Peder Skram en herreborg, der i 1595 udvides til et trefløjet anlæg. I forrige århundrede forfaldt og reduceredes Urup meget. Dens rester er dog nu sat i smukkeste stand.

Vilhelsborg 112. (C2 på kortet)

Frøken Julie.

For mange år siden var der en herremand på Vilhelsborg, som havde en datter ved navn Julie. Engang hun havde været i Aarhus,

Williamsborg, hvor brigader Halling spøger.

kørte hun hjem til gården i en karet sammen med en løjtnant; han voldtog hende imidlertid undervejs, og ude af sig selv af fortvivlelse herover, lukkede hun sig inde i et værelse på Vilhelmsborg. Hun fødte et barn, men aflivede det og begravede det et sted i skoven. Snart efter døde hun også selv, og siden den tid har hun hver nat vandret fra gården til barnets grav; hun har lavet en hel sti, og den kaldes efter hende Julievej.

Vilhelmsborg syd for Aarhus hed i 1400årene Skumstrup. Sit nuværende navn fik den i 1673. Den endnu stående hovedbygning opførtes 1842-44.

Williamsborg 113. (B3 på kortet)

Et dyrt ridderkors.

Om Williamsborg fortælles, at brigadér William Halling (d. 1796), der i 1775 gav hovedbygningen dens nuværende udseende, undertiden spøger en smule. Man har set ham vandre omkring dér fulgt af sine to negertjenere.

Engang var Halling ved at blive slået ihjel af sine bønder. De

omringede ham og hans to tjenere med leer og høtyve, men just som de ville fare løs på herremanden, gav denne tjenerne et vink, og sammen kastede de sig over bønderne, som fik så mange prygl, at de dårligt kunne gå hjem. Sagen havde fornøjet brigadéren så meget, at han endda undlod at rejse nogen anklage imod dem.

Da Halling fik ridderkorset, måtte han kønt betale for det. Man siger, at det kostede ham så meget, at hele Kongens Nytorv kunne brolægges med dukater for summen.

Williamsborg hed i 1655 Bryskesborg, men allerede en halv snes år efter at gården var oprettet, blev den brudt ned efter at svenske tropper havde ødelagt den. Den nuværende hovedbygning fra 1774 er opført af brigadér William Halling.

Vinderslevholm 114. (A2 på kortet)

Kortspillersken på Vinderslevholm.

Få herregårde ligger smukkere end Vinderslevholm, hvis sengotiske bygning er rejst på en tange, som skyder sig ud i Hinge sø.

På denne herregård boede der i renæssancen en frue, som hed Karen Krabbe. Hun havde været gift med Niels Skeel, som imidlertid døde i 1561, og nu sad hun enke. Af lutter kedsomhed gav hun sig til at spille kort både tidlig og silde, og der kendes flere versioner af, hvad det resulterede i: Nogle vil vide, at Karen Krabbe tilsidst tabte Vinderslevholm, andre mener tværtimod, at hun vandt så mange penge, så hun kunne udsmykke Vinderslev Kirke med pragtfulde kalkmalerier og dertil et epitafium over sin mand og sig selv. Endelig hævder somme, at fru Karen en nat vågnede ved, at noget rumsterede i hendes sovekammer. Da hun så op fik hun øje på Fanden selv, som omkranset af flammer stod ved hendes seng og holdt et spil kort frem imod hende, samtidig med at han smilede ond.

Forståeligt nok blev fru Karen noget foruroliget over denne åbenbaring. Hun begyndte at bede til Jomfru Maria, så selvom reformationen forlængst var indført, må der have stukket en del papisme i hende. Hun bad så indtrængende, at djævelen tilsidst måtte holde sig for ørerne og forføje sig bort, men det er klart, at fru-

en efterdags ganske havde mistet lysten til kortspil.

Som bod for sin synd lod hun kirken udsmykke, og den dag i dag kan man se hende og hendes afdøde gemal på et kalkmaleri over koret. De sidder blandt frodige ranker, og foran fru Karen står et bord, på hvilket der ligger spillekort. Fruen er klædt i en dragt fra den tidlige renæssance, den har høj Maria Stuart-krave og pufærmer. Skråt på hovedet har hun en liden kæk baret.

Endelig bør man vel nævne den udgave af sagnet, der går ud på, at Vinderslevholm engang ejedes af to adelige frøkener. En aften sad de og spillede kort for at få tiden til at gå, og de blev da enige om, at hver af dem skulle sætte deres halvpart af Vinderslev Kirke på højkant. Den af dem, der vandt, lod sig male på korhvælvet, og hun viser de kort, hvorpå kirken faldt.

Vinderslev kirke har romansk kor og skib af kvadersten og sengo-tisk tårn. Begge dens to pragtfulde romanske portaler er i behold, og det indre er prydet med kalkmalerier fra sengotik og renæssance.

På kirkegården mod sydøst står et aldeles enestående romansk gravmæle, nemlig et par gavlkors med en fremstilling af en håndværker samt forskellige håndværkerredskaber, således smedetang, murske og hammer. Der forekommer ligeledes en klokke, et stykke kvadermur samt noget, der kunne minde om en harpe. Om denne sten berettes der, at da kirken skulle bygges, kom bygmesteren i strid med en af sine svende. Det gik over til håndgribeligheder, og det endte med, at mesteren slog svenden ihjel. Straks efter fortrød han imidlertid sin udåd, og for at råde bod på den, udførte han det fornemme gravmæle med fremstilling af svenden og hans færdigheder, som symboliseres af redskaberne.

Vinderslevholm ejedes i 1400årene af slægten Løvenbalk. I 1551 flyttedes den til sin nuværende plads, og det endnu stående stenhus opførtes.

Vindum Overgaard 115. (B1 på kortet)

Rigsmarsken Anders Bille spørger.

Der gik meget små-spøgeri på Vindum Overgaard, således har folk, der kom udefra, set lys i skriverstuens vinduer og observeret 13 mand siddende derinde optaget af en drøftelse, men åbnede man døren til stuen, var der ingen, og lyset var slukket.

Rigsmarsken Anders Bille (d. 1657) spøgede også på gården; han kom kørende med firspand, og turen gik hen over trætoppene, så det knagede og der gnislede funker fra hestenes hove. Det hændte, at døren til hestestalden blev revet op midt om natten, og man hørte det klapre op ad midtergangens stenpikning. Der var dog aldrig noget at se.

Et sted i hovedbygningens murværk står en kvinde indemuret, hun havde født et barn i dølgsmål og blev på den måde straffet. Nu går hun igen som gårdens hvide dame.

I gammel tid hang der et par tørrede småfisk i et lille kammer ved siden af gårdens folkestue, de kom altid tilbage af sig selv, hvis nogen smed dem ud, dog er de nu forsvundet. Noget taler for, at det har drejet sig om et par amuletter, som skulle værne stedet imod mangel på mad.

Der var mange ulve ved Vindum Overgaard, og en vinter var de så forsultne, at de brød ind på selve gården, sled indhegningen til fårestien ned og ihjelbed hele besætningen.

Vindum Overgaard vest for Bjerringbro kendes i 1486. I 1580erne får den sit nuværende navn. I 1650erne opførtes en trefløjet bindingsværkshovedbygning samt en grundmuret ladegård med tårn. 1677 nedbrydes hovedbygningen og ladegårdens sydfløj gøres til hovedbygning.

Vinten 116. (B3 på kortet)

»Men Fanden han danser med dig!«

Man skal hverken spotte Vorherre eller Fanden, for så kan det gå én grueligt galt, som det f.eks. var tilfældet med en pige i Vinten,

og selvom det nu er mange herrens år siden, så er det dog en grumme fæl historie, som ikke bør gå i glemmebogen.

Pigen var såmænd en både ordentlig og flittig tøs, og man var glad for hende på gården, hvor hun tjente, for hun var aldrig bleg for at tage fat. Hvis man kan tale om, at hun havde en fejl, så var det den, at hun var lovlig rask i slaget. Der var ingen grænser for, hvad hun turde, og besindige folk rystede eftertænksomt på hovedet, når de hørte om hendes vovemod. - Det måtte simpelthen før eller senere ende galt.

Som man plejede, havde gårdens karle op til jul bundet en julebuk sammen af træ, halm og tøj, og i fint pyntet stand stod den nu udstillet i julestuen. Da man havde spist julemåltidet og sad og hyggede sig, faldt talen på, hvad de forskellige turde og ikke turde. Pigen påstod kækt, at hun ikke var bange for noget som helst - end ikke for Fanden selv, hvis det endelig skulle komme dertil.

Det troede de andre dog ikke på, og en af karlene spurgte hende, om hun samme nat, når klokken slog tolv, turde tage sig en svingom med julebukken ude i laden. Tøsen hævdede, at det aldrig ville røre hende en smule, og da klokken nærmede sig tolv, greb hun virkelig julebukken og dansede rundt med den i måneskinnet ude på gårdspladsen, medens de andre lidt ilde berørt så til.

På slaget tolv dansede hun ind i laden, medens hun sang:

Dér danser hovmand,
og dér danser bovmand,
men hér danser jeg.

Hun gentog verset et par gange derinde i mørket, men pludselig lød der en anden, grov og frygtelig stemme fra laden:

Ja, dér danser hovmand,
og dér danser bovmand,
men Fanden han danser med dig!

Fanden var faret i julebukken, og nu kan det ellers være, at der blev danset inde i laden. De kunne høre, hvordan han hvirvlede rundt med sit offer. Hun var en stærk pige, og hun kæmpede længe med den onde ånd, men tilsidst måtte hun give op.

Folkene turde ikke vove sig ind i laden for at hjælpe, og de havde ejheller konduite nok til at få fat på en præst, der kunne gribe ind, så der var intet håb for staklen. Der lød et sidste fortvivlet skrig, og derpå blev alt stille.

Først julemorgen, da det havde været lyst i nogen tid, vovede nogen sig inden for i laden. Pigen var væk, men rundt om på stolpeknaster og lignende fremspring fandt de laser af hendes tøj og kødtrævler. Fanden havde danset hende ihjel og taget hende med sig til det varme sted.

Sådan lyder sagnet, og man tør vel sige, at Fanden er en slem gammel rabulist, for det var dog egentlig en ret uskyldig spøg, pigen havde haft for.

Tilsyneladende, ja, men der stikker en bukkefod ud af hele denne historie, og den er næppe Fandens. Sagnet, som kendes flere steder fra, er snarest, hvad man kunne betegne som et skræmme-sagn.

Sagen er nemlig, at julebukken tilhører den hedenske solhvervsfest og ikke den kristne jul. Gedebukken er - som de fleste hornede handyr - særdeles potent, og avlekraftens gud dyrkedes gerne i form af et hornet dyr - oftest netop som en gedebuk.

Ved vintersolhverv skulle man til at aktivere de slumrende frugtbarhedskræfter, så man fik et godt nyt år med rigeligt afkom hos både dyr og mennesker og frodig vækst på markerne. Til fremme for disse funktioner var det, at man dyrkede den hornede gud i form af en gedebukkefigur, eller ved at en karl klædte sig ud som en buk og dansede obskøne danse med unge piger.

Den slags så man selvsagt ikke på med velvilje inden for den kristne kirke, men skikken var meget vanskelig at udrydde hos bondebefolkningen, som jo mente, at man ikke uden videre turde vende de gamle trivselsguder ryggen. - Nogle steder i Europa dyrkes julebukken såmænd den dag i dag. Herhjemme har figuren overlevet, men dyrkelsen er glemt.

For nu at komme den religiøse dyrkelse af frugtbarhedskraften til livs, gjorde man den til en farlig sag og anskueliggjorde gennem sådanne sagn og historier, at de, der hengav sig til gedebukke-kulten, risikerede, at fællesekspONENTEN for alle detroniserede guder, Fanden højstegen, meldte sig og tog dem.

Mennesker, der dør under slige omstændigheder kan selvsagt ikke vente at finde ro. Til skræk og advarsel vender de tilbage til

Pigen i Vinten måtte danse med julebukken, og det døde hun af.

stederne, hvor de forså sig, og der bliver et slemt spøgeri.

Det gjorde der også på pigens gård i Vinten: Ikke mindst ved højtiderne var der et rædsomt rumleri på loftet og i alle udhusene, så folkene måtte sidde og klumpe sig sammen i den oplyste stue rystende af skræk. Omsider fik man til alt held fat i en præst, der kunne mane, og han fik sat skidteriet så nogenlunde væk, så nu er der blot lidt pusleri om julen, og det kan lige så gerne skyldes mus og rotter.

Vosnæsgaard 117. (C2 på kortet)

En af Vosnæsgaards gamle ejere døde meget pludseligt, han faldt om, da han var ude at se til markerne. Der var nok noget fordægtigt over hans bortgang, thi den dag, han skulle begraves, så alle deltagerne i følget, at han samtidig sad oppe i et gavlvindue på hovedbygningen og gjorde sig lystig over dem.

Herremanden kom til at spøge i selskab med en vægter, der åbenbart også havde forsyndet sig mod et eller andet, og de to spøgelse følges altid ad.

Den såkaldte Haveng, som hører under gården, var oprindeligt et bundløst morads, dér er en karet engang kørt ned, og alle i den omkom.

Vosnæsgaard syd for Hornslet omtales i 1486. 1725 har den en trefløjet bindingsværksborggård. 1851 opføres en trefløjet hovedbygning i grundmur. 1897 ombygges hovedbygningen, 1916 forhøjes østfløjen og i 1948 ombygges gården.

Vaarsø Kalv 118. (B-C3 på kortet)

Jættekvindens ø og bakke.

I Horsens Fjord ligger der en lille ø ved navn Vaarsø Kalv, og inde på land på fjordens nordside er der en stor, enlig banke, som kaldes Dysbjerg. Dens side stiger stejlt op fra vandet.

Det er en jættekvinde, der er ansvarlig for disse to formationers tilstedeværelse: Sagen var, at hun og herremanden på Boller, der ligger på fjordens sydside, var blevet svært uenige om en sag, og jættekvinden var så gal i hovedet, at hun besluttede sig til én gang for alle at gøre kål på Boller og dække den til med et vældigt læs jord.

På fjordens nordside, hvor hun boede, skrabede hun så meget jord sammen, som kunne ligge i hendes forklæde, og så soppede hun ellers ud i fjorden for at komme over til Boller.

Men forklædet var gammelt og mørt, og det begyndte at revne. Jorden rislede lige så stille ud, og hun hørte, at den faldt i vandet. Da hun kiggede ned under forklædet, havde der dannet sig den nydeligste ø, det var Vaarsø Kalv.

Jættekvinden blev nu enig med sig selv om, at det var bedre at vende om og gå ind på land og se lidt nærmere på forklædet. Hun havde imidlertid ikke rigtig heldet med sig den dag, for næppe havde hun betrådt stranden, før forklædestroppen brast, og al jorden væltede ud. På den måde blev Dysbjerg til.

Efter dette havde jættekvinden mistet lysten til at gøre mere ved sagen. Hun forligte sig i stedet med herremanden på Boller, og gården blev ikke dækket med jord.

Ørumgaard 119. (B3 på kortet)

Over Ørumgaard rider om natten den vilde jæger, det er grev Otto, hvorom der også berettes under Boller. Han blev friskytte og kunne ramme alt, fordi han en dag, han havde været i kirke, beholdt sakramentet i munden spyttede det i bøssen og skød den af mod et ligtræ. Da han skulle dø, kunne han ikke komme af med livet, og først da der lovedes ham tilladelse til at jage til evige tider, opgav han ånden.

I Oldnæs i Ørumgaards skov er en karl gået ned med heste og vogn.

I 1458 havde Ørumgaard en hovedbygning hvorom intet vides. I 1735 havde den stuehus af bindingsværk. Den nuværende hoved-

bygning er fra 1855, og midterpartiet samt sidefløjene kom til i 1868-70.

Aakær 120. (C3 på kortet)

Svend Feldings bedrifter.

Svend Felding var skriverdreng på Aakær. En aften kom han forbi en mose i nærheden, hvor der boede en ellefrue; hun var kommet i strid med trolden i en høj ikke langt derfra og bad nu Svend hjælpe sig. Hun rakte ham et stort sværd, hvormed han skulle kløve troldens hoved, men sværdet var så tungt, at drengen ikke kunne rokke det. Da gav ellefruen ham en lille flaske, og efter at have drukket en slurk deraf, kunne han løfte sværdet fra jorden. To slurke gav ham kræfter til at slå lidt omkring sig med det, og efter tredie slurk svingede han det i een hånd over hovedet. Han opsøgte nu trolden og flækkede ham fra isse til hæl med ét hug. Som tak, fordi hun var kommet af med sin fjende, gav ellekonen Svend sværdet til eje og lod ham beholde sin styrke, der svarede til tolv kraftige karles. Han måtte dog aldrig tale til nogen om, hvordan han havde fået den, thi da ville han også få tolv karles appetit.

Længe gik alt godt, selvom de nok undrede sig på Aakær, når de så ham gå rundt og løfte køerne over markernes hegn. En dag blev Svend uvenner med malkepigen om et eller andet, og hende kastede han op på rygningen af taget, hvorfra hun så selv måtte sørge for at komme ned.

Nu blev herremanden for alvor nysgerrig, og han vedblev at udfritte Svend om, hvor han dog havde fået alle de kræfter fra, men Svend turde intet sige, thi han vidste, at han da kummerligt måtte dø af sult. Endelig lovede herremanden ham, at han skulle få al den mad, han orkede at sætte til livs resten af sine dage, og så syntes Svend nok, det var forsvarligt at fortælle om ellefruen, sværdet og den sælsomme drik.

Efter den dag åd Svend det samme som tolv almindelige karle, og han fik kogt sin mad i en særlig gryde, der længe opbevarede på Aakær, men siden endte som gruekedel på Dybvad.

Aakær nordøst for Horsens var i 1350 en borg. I 1576 opførtes en

ny hovedbygning, og 1617 restaureredes den. I 1600årene opførtes en bindingsværkshovedbygning på de gamle fundamenter, og 1722 ombyggedes den.

Aale

121. (B3 på kortet)

Hjælpetropperne hjalp præsten af med livet.

Den anden søndag efter trinitatis i 1659 havde præsten i Aale, Ole Rasmussen Samsing, været ude for at prædike i sin annexkirke i Tørring. Under hans fravær var en afdeling af de polske tropper, som skulle hjælpe danskerne mod svenskerne, faldet ind i præstegården, som de havde plyndret efter noder. De fandt dog intet sølvtøj, og da de bestemt mente, at præsten måtte eje noget sådant, lagde de sig i baghold for ham ved Sporebæksbro, som han skulle passere på hjemvejen fra Tørring.

Oluf Samsing kom intetanende kørende, da soldaterne pludselig sprang frem, greb fat i hestene og trak præsten af vognen. De spurgte ham, hvor han havde gemt sit sølv, og da han enten ikke kunne eller ville svare, slog de en strik om det øverste af hans hoved og spændte den sammen med en ladestok. Hårdere og hårdere vred de til, og det endte med, at præstens kranium revnede, uden at han dog røbede noget om sølvtøjet. Han mistede bevidstheden, og de grumme karle red videre uden at kere sig mere om ham.

Siden blev Oluf Samsing fundet af sine egne folk. De bar ham hjem, og han var endnu i live nogen tid. Den 14. august samme år døde han dog som følge af den mishandling, han havde været ude for.

Siden har præsten spøgt både ved Sporebæksbroen, ved præstegården og i kirken. Han er iført en hvid klædning - nærmest en slags slåbrok og bærer en stor krave som en præstekrave.

Det siges dog også, at de, der var skyld i hans død, har måttet vende tilbage til Aale og spøge dér:

En aftenstund i forrige århundrede kom en mand spadserende ad vejen i nærheden af Sporebæksbro. Han fik da øje på en fyr, der lå i vejgrøften og røg på en kridtpibe. Han var i uniform med blanke knapper, og den vejfarende gik hen og spurgte, om de måske skulle slå følge. Den anden reagerede ikke, så manden spurgte

igen. Da han stadig intet svar fik, og fyren i grøften tydeligvis var vågen, ville han pirre lidt til ham med sin stok, men til sin forundring konstaterede han, at stokken gik durk igennem ham.

Manden kom da i tanke om, at det utvivlsomt var en af polakkerne, der stadig måtte ligge på lur og vente på den Aale præst. Han skyndte sig derfor at gå videre og havde ikke den fjerneste lyst til at følges med krabaten.

På egnen er man ret overbevist om, at præsten virkelig havde gemt sit sølvtøj og at det skal ligge på gemmestedet endnu. Præstegården er opført af Oluf Samsings søn, provst Rasmus Olufsen Samsing i 1672, så der ligger sølvet ikke. Præstegårdshaven er i en anden forbindelse blevet grundigt gennemgravet, så der er det ej heller ulejligheden værd at lede. Det rimeligste må derfor være, at sølvet er gemt i kirken, hvis det da ikke forlængst er hentet af Oluf Samsings familie i al stilhed.

I kirken finder man iøvrigt et epitafium over den myrdede præst, og et over hans søn, der byggede den meget smukke præstegård i svært bindingsværk.

Aarhus Domkirke 122. (C2 på kortet)

Hellig Niels og en uheldig klokke.

På stedet hvor Aarhus Domkirke nu knejser, stod oprindelig et beskedent trækapel, og en anden kirke, Sct. Nicolaus, var domkirke. Omkring 1200 fik bispem Peder Vognsen imidlertid lov til at gøre den lille trækirke ved stranden til domkirke, og han begyndte da at opføre en stenkirke på stedet. Den blev til katedralen, som - omend i om- og udbygget skikkelse - stadig står.

I eller under denne kirke skal de jordiske rester af Hellig Niels eller Niels Kongesøn, som han også kaldtes, hvile, og selvom Niels aldrig opnåede at blive kanoniseret, opfattes han som skytshelgen for Aarhus og omegn. Om ham er at fortælle:

Da Knud III, der var konge i Jylland fra 1146-57, engang var på rejse fra Nørrejylland til Slesvig, fik han i Aabenraa kontakt med en astrolog, som forudsagde, at der just i denne nat ville blive undfanget et barn, som skulle opnå stor berømmelse og blive elsket af både Gud og mennesker.

Kongen havde nok lyst til at blive far til et så heldigt barn, og han lod derfor om natten en ung adelig jomfru lede til sig. Ni måneder efter fødte hun en søn, men fødslen kostede hende livet, og sønnen blev derfor opdraget - nogle siger af jomfruens mor - andre at det var af kongens søster.

Endnu medens Niels, som drengen hed, var lille, blev hans far dræbt af Svend Grathes folk under blodgildet i Roskilde, men Valdemar I, som nu blev konge, sørgede for, at han oplærtes på den rette måde og blev hofsinde.

Niels havde et følsomt sind, og hans mors og fars tragiske død gjorde et dybt indtryk på ham. Han bar derfor altid en bodsskjorte under sin hofdragt, og så snart, det lod sig gøre, trak han sig tilbage til sin gård i Skiby vest for Aarhus, hvor han levede meget tilbage trukket. Han grundede et kloster og delte stort set kår med munkene. Hos sig til daglig havde han kun en ung munk ved navn Hugo.

Engang skulle en kirke rejses ved Viby, og folkene var ved at hugge træ i skoven til tømmer. Det var en varm sommerdag, og de led meget af tørst. Niels, som kom forbi, prikkede da med sin stav fem huller i korsform i jorden, og op af dem vældede køligt og klart vand, som de kunne læske sig med.

Ved en anden lejlighed var det kong Valdemars jagtfalk, det var galt med, den havde pludselig lige så stille sat sig til at dø på kongens arm.

Til alt held var Niels i nærheden, han lagde sin hånd på falken, som straks lavede op på ny. På samme måde gik det, når småfolk havde mistet en ko eller et får. Hellig Niels var der straks og lagde hånd på dem, hvorved de genvandt livet.

Niels og Hugo delte soverum, og en nat vågnede munken op ved, at et tog af unge klerke kom ind i rummet. De var alle ikklædt højtidsdragt og bar purpurkapper. I hænderne holdt de tændte kærter. De gik hen til Nielses seng, og derpå forsvandt hele synet.

Hugo blev meget forfærdet, han løb over til kongesønnens seng og vækkede ham. Han fortalte, hvad han havde set, men Niels blev ikke spor forbavset. Han sagde, at det var himlens sendebud, der kom for at melde, at han skulle dø den næste nat.

Da det dagedes lod Niels alle sine venner og munkene fra sit kloster hente. Han tog afsked med dem alle, og derefter lod han uddele rigelige almisser til de fattige. Han gav udtryk for det øn-

Præsten Ole Rasmussen Samsing, fra epitafiet i Aale Kirke.

ske, at han ville begraves nede ved det lille trækapel ved stranden, og om natten døde han, ganske som han havde sagt, at det ville ske.

Nu syntes bispemidlet, at det var et for ringe begravelsessted, han havde valgt, og derfor ville han i stedet jordfæste ham i Sct. Nicolaj kirke. Der blev gjort anstalter hertil, men straks skete der en mængde tegn, hvorved Niels lod forstå, at han ønskede sin afgørelse respekteret. Det blev den - ifølge sagnet - så.

Snart fyldtes begravelsesstedet med en vidunderlig duft, og den viste sig at udgå fra den hellige mands afsjælede legeme. Der skete også mirakler: Lamme genvandt deres førlighed, syge deres helbred og blinde deres syn, når de bad ved Hellig Nielses grav. Snart blev kirken meget rig på gods, som de helbredte i taknemmelighed skænkede til stedet.

Der er nogen diskussion om, hvorvidt Hellig Niels først blev begravet i den nu forsvundne Sct. Olufs kirke, eller om han kom til at hvile i den trækirke, der erstattedes af den nuværende domkirke, Sct. Clemens. På et eller andet tidspunkt kom hans jordiske levninger allene til Sct. Clemens, men da ophørte efter sigende også miraklerne, og der udgik ikke længere duft fra knoglerne. Hvor han er blevet af, véd man ikke, måske hviler han under det store alter i domkirken.

Hellig Niels brød sig ikke om, at man tog nogen af de ting, som han ejede, fra ham. En mand, der ville stjæle æbler fra et træ, der stod nær hans grav, stivnede simpelthen i træet, og kunne ikke komme fri, før han højt og helligt havde lovet Niels, at han aldrig mere ville stjæle æbler samt bedt om forladelse.

En blind, der var blevet helbredt, havde skænket et par kunstfærdige sølvøjne til helgenraven. Dem luskede en tyv fra Horsens sig en nat ind og stjal, og så smuttede han ellers ud af kirken og satte kursen mod, hvad han troede var Horsens. Om morgenen lige da det var ved at blive lyst, traf han en mand, og i ham genkendte han den præst, der var i kirken, hvorfra sølvøjnene var blevet fjernet. Han opdagede da, at han havde trasket rundt på kirkegården hele natten. Straks han gav det stjalne fra sig, forsvandt denne øjenforblændelse, og han fandt snart den rette vej mod Horsens.

Der kendes også andre sagn fra domkirken, et af dem handler om

en klokker ved navn Hans Skonning: Han skrev engang et grimt digt, og det kom til at koste ham livet. Årsagen var, at herremanden Erik Grubbe på Tjele havde forelsket sig i en af Aarhus bispens Morten Madsens smukke døtre, men eftersom herremanden ikke just var bekendt for den smukkeste livsførelse, lod bispens i stedet den unge dame bortgifte til en af byens præster.

Over dette blev Erik Grubbe så rasende, at han lod udsprede det rygte, at ikke alene bispens datter, men også bispinden selv havde stået i forhold til præsten i forlovelsestiden. Grubbe bestak endog folk til at vidne for sig, deriblandt klokker Skonning. Han beskrev, at han fra et glamhul i klokketårnet på Domkirken havde kunnet se den skammelige handel, de tre havde haft med hinanden i bispegården. Bispens blev så nedbøjet over alt dette, at han i løbet af kort tid sygnede hen og døde.

Det kom til en retssag imod enken, og en tid lang så det sort ud for hende, men tilsidst tog hun ind og gjorde knæfald for kongen, Frederik III, og han lod sagen gennemgå påny. Det fremgik da klart, at bispinden var aldeles uskyldig, og det samme var hendes datter.

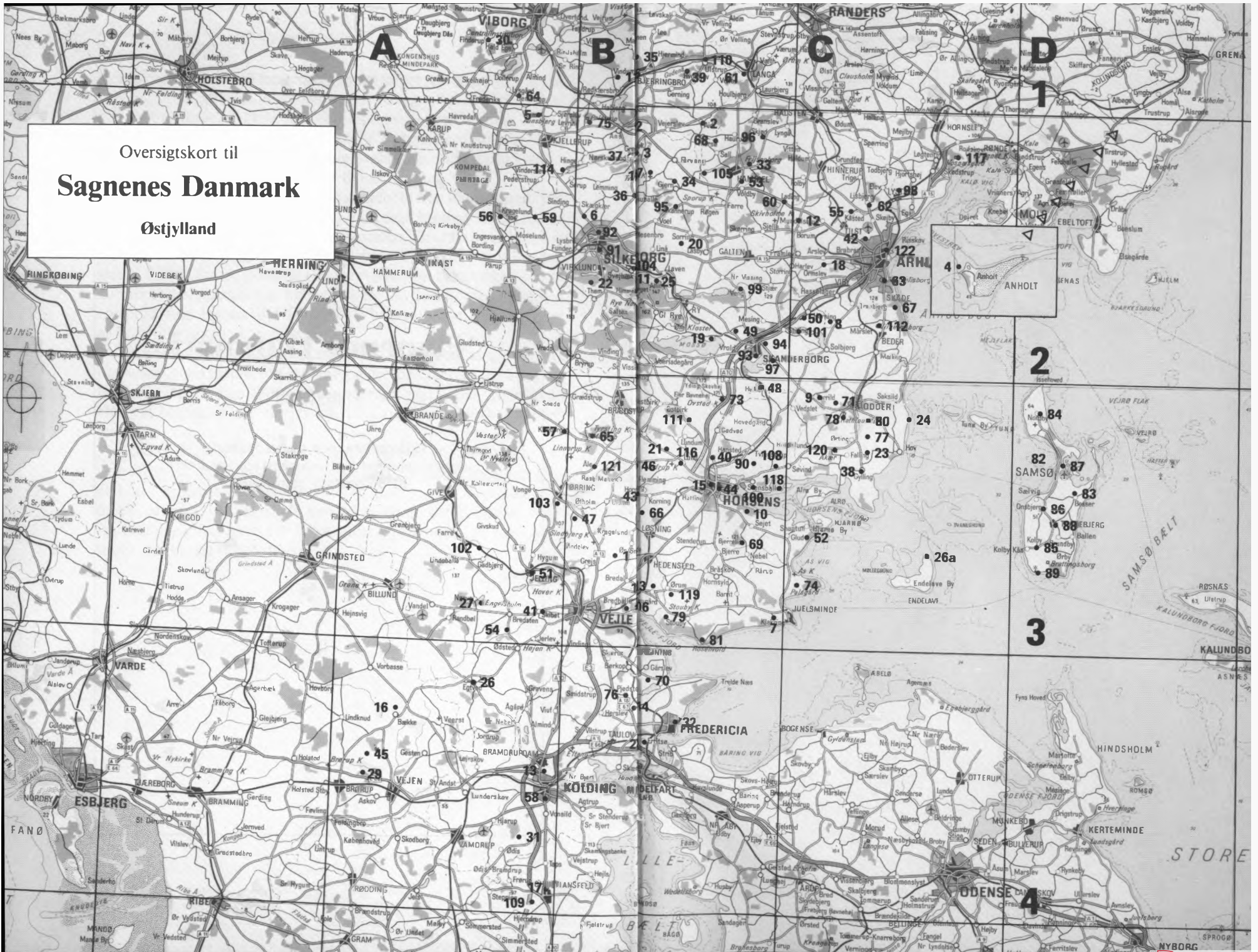
Klokker Skonning havde imidlertid skrevet et satirisk digt om hele affæren, det udkom i 1650, men allerede længe forinden havde han fået sin retfærdige straf for at have bagtalt bispinden, for d. 17. oktober 1643 styrtede han ud af netop det glamhul, hvorfra han påstod at have set de tre personers syndefulde færd, og i faldet brækkede han halsen.

Oversigtskort til
Sagnenes Danmark
Østjylland

**Tallene henviser til det ledetal,
der er gengivet ved overskriften for hvert
af de omtalte sagnsteder**

Oversigtskort til
Sagnenes Danmark
Østjylland

Sagnenes Danmark

Få forstår som Gorm Benzon at gøre sagnstof og kulturhistorie spændende - ja, ligefrem underholdende. Og endnu færre har det overblik, som Gorm Benzon øser af i dette værk.

»Sagnenes Danmark« er den første samlede oversigt over de af vore folkesagn, der knytter sig til eksisterende bygninger, voldanlæg, gravhøje etc. Det er samtidig den første oversigt, der er skrevet i et ligefremt og tilgængeligt sprog.

»Sagnenes Danmark« kan bruges som hyggelæsning, men også som rejsefører i vores egen fortid. Bag i hvert bind er der et oversigtskort, som viser hvor de omtalte sagnsteder findes.

Bind 4

ISBN 87-87969-20-3

